

WORLD
TRADING CO.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૨૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઋષિ - ૨

વિષય ૫૩૬૮ : ૩

ઓહરા.

(ફલોરા ફલોરેન્ડા)

ભાગ ૨ જો.

પ્રયોજક,

મુનશી હામીદમીયાં ડાસુમીયાં,

ખાનપુર—અમદાવાદ.

પ્રકાશક,

પઠાણ નીઝામખાન તુરખાન વકીલ

લાલદરવાજા—અમદાવાદ.

હી. સ. ૧૩૩૭

ઈ. સન ૧૯૧૯

મુલ્ય ૨-૮-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રેસ પ્રકાશન.
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈર-સંગ્રહ

પ્રત ૫૦૦.

૮૧૨૧

પુસ્તક પ્રકાશનના સર્વ અધિકાર પ્રકાશકે

પોતાના સ્વાધીન રાખ્યા છે.

ધી 'અમરસિંહ' પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
પટ્ટાણ ગુરખાન અમીરખાન વકાલે
ભાણુ, લાલ દરવાજા — અમદાવાદ.

અર્પણપત્રિકા.

મે. જનાબ હુમદદ્દે ઇસ્લામ,

ઓસમાણ અલારખીઆ.

કંડી.

આપ એક ધર્મ ચુસ્ત મુસલમાન હોઈ આ પોલીટીકલ લોમીયો પેપરની શરૂઆતથીજ અમને જે મદદ આપી અપાવી રહ્યા છો, તે કદી પણ વિસરાય તેમ નથી. તેમજ આપ ઇસ્લામી સાહિત્યના પરમ ઉપાસક હોવાથી અત્યાર સુધીમાં આપે અમારા તરફ જે માયાળુ લોગણી દર્શાવી છે, તેનો કાંઈક બદલો વાળી આપવાના હેતુથી ઇસ્લામી ન્યાય નીતિના આદર્શનો આગેદુળ ચિતાર આપનારી આ નવલકથાનો ખીલો લાગ આપના કર કમળમાં અર્પણ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું.

હીંચ આપનો સ્નેહાકાંક્ષી.

નીઝામખાન.

ઉપોદ્ધાત.

પરમ કર્ણાનિધાન જંગલ પ્રચલકના પરમ કર્ણપ્રસાદથી હું આજે આ વાર્તાના બીજા ભાગને સમાપ્ત કરી વાંચકબંધુઓના કર કમળમાં સાદર સમર્પિત કરવાને શક્તિમાન થઈ શક્યો છું.

આ પુસ્તક વાંચકબંધુઓને સુપરિચિત હોવાથી તે સંબંધે ઉપોદ્ધાત લખવાની કંઈ પણ અગત્ય નથી, પરંતુ ઉપોદ્ધાત વા પ્રસ્તાવના લખવાની જે પૃથા લેખક વર્ગમાં પ્રચલિત છે, તેને અનુસરીને આટલો ટુંક પ્રસ્તાવ કરવાની મને ફરજ પડે છે.

આ પુસ્તકના બીજા ભાગમાં મનુષ્ય સ્વભાવના વિવિધ ચિત્રો આલેખવામાં આવ્યાં છે. ઝિઆદનો અપૂર્વ બંધુ પ્રેમ વાંચકબંધુઓના અંતઃકર્ણમાં યોગ્ય અસર નિપજાવી શકે તેવો છે.

ઝોહરા ઉર્ફે શ્લોરાના આદર્શ જીવનનો આ પુસ્તકના પ્રથમ ભાગમાં પરિચય કરાવવામાં આવ્યો છે. તે ઉપરાંત આ બીજા ભાગમાં તેના જીવનનું મહત્વ, તેનું શીલ, સતીત્વ આદિ સર્વ વિષયો સ્પષ્ટ રીતે અંકિત કરીને તેને એક શુદ્ધ ચરિત્રવાળી આદર્શ અમળા તરીકે ઉદ્દેશ્યવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. એના એ મહાન ચરિત્રના પાઠનથી પાઠકોને આનંદ પ્રાપ્ત થયા વિના રહેશે નહિ.

તે સમયના સ્પેનીશ સમ્રાટ બીજા અમદુર્હેમાન, મુખ્ય ન્યાયાધીશ, અને સેનાધ્યક્ષ આદિ વિભુતીઓની ધર્મપરાયણતાનો તાદૃશ્ય ચિતાર દર્શાવવામાં આવ્યો છે. સ્પેન દેશ ઉપર ઇસ્લામી રાજસત્તા સ્થાપિત થતાંજ તેને છિન્ન બિન્ન કરવા માટે વિધર્મી પ્રજાએ કેવાં અહમુત કાવત્રાં રચ્યાં હતાં, અને તેમના અધ્યક્ષે પોતાની મદન લાલસા પરિવૃત્ત કરવાના ઉદ્દેશથી કેવી યુક્તિપૂર્વક શ્લોરેન્ડા દ્વારા

આ વાર્તાની નાયિકા જોહરા ઉર્ફે 'ફોરોરાનું' હરણ કરાવ્યું હતું, તેનો આગ્રેહુય શાખિદક ચિતાર આ પુસ્તકના ઉભય દૃષ્યોમાં આપવામાં આવ્યો છે. તદુપરાંત ઝિઆદે નિજ ભગિનીની શોધને માટે કેવી કુશળ-તાથી કામ લીધું હતું, અને તેને શુરવીર સેનાધ્યક્ષે કેવી ક્રિષ્ણ સહાયતા આપી હતી, તેમજ સમ્રાટ અબ્દુર્હેમાન અને ન્યાયાધિશે કેવા ન્યાયથી કામ લીધું હતું, આદિ સમગ્ર દૃષ્યો ઉત્તમ શૈલીથી આ લેખવામાં આવ્યાં છે. તેમજ ઇસ્લામી રાજસત્તા હોવા છતાં વિધર્મિઓ ઇસ્લામી પ્રજાજનોને કેવાં ધૃણિત અત્યાચારોનો પરિચય કરાવતા હતા, અને તેઓ પણ કેટલી ધીરજ અને સહનશીલતાથી તે સહન કરી રહ્યાં હતાં, તેનો યથામતિ ભાસ આપવામાં આવ્યો છે. વિધર્મિઓએ અનેક ગંભીર અપરાધો કર્યા છતાં તેમના પ્રત્યે જે અનુકંપા અને દયાભાવ દર્શાવવામાં આવ્યો હતો, તેના પાઠનથી વાંચકમધુઓના અંતઃકરણમાં તેમના પરત્વે સહભાવ ઉત્પન્ન થયો વિના રહેશે નહિ. એટલુંજ નહિ, પણ ન્યાયપરાયણ અને કર્તવ્ય નિષ્ઠ ઇસ્લામી સમ્રાટો ઉપર વિધર્મિ અને દ્વેષીલા લેખકો દ્વારા અત્યાચાર આદિ ધૃણિત કાર્યોના જે આક્ષેપો મૂકવામાં આવે છે, તેના સત્યાસત્યનું તોલ પાઠકો કરી શકશે. તેમજ જે તેવા લેખકો પણ આ પુસ્તક વાંચવાની તક-લીધે ઉઠાવશે તો તેઓ પણ ઇસ્લામી સમ્રાટો, અને સમ્રાજીઓની ન્યાયપરાયણતાનો સ્વીકાર કર્યા વિના રહેશે નહિ.

આ પુસ્તકમાં વીર, શૃંગાર, અને કરણારસનું યથા પ્રમાણમાં મિશ્રણ કરવામાં આવ્યું છે. એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે હેલન જોહરાને ઇસ્લામ વિષે પ્રશ્ન પૂછે છે, ત્યારે તેને આપવામાં આવતો જવાબ વાંચકોના અંતઃકરણ ઉપર ઇસ્લામનો પ્રભાવ પાડ્યા વિના રહેશે નહિ તેમજ નરાધમ યુલિસિઝ જે સમયે જોહરા સમક્ષ પોતાની વિવચ

વાસના પ્રદર્શિત કરે છે, તે સમયે કિલ્લય વચ્ચે ચાલેલું સંભાષણ પાઠ-કોને સતીની સતીત્વતા, અને દુષ્ટની દુષ્ટતાનો પરિચય કરાવીને તેમના અંતઃકરણ ઉપર નીતિની છાપ પાડ્યા વિના રહેશે નહિ. તદુપરાંત સેનાધ્યક્ષ રાજકુમારીને નિરંજન નિરાકાર પરમાત્માની એકતાનો જે ઉપદેશ આપે છે તેના પાઠનથી પાઠકોના અંતઃકરણમાં ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન થયા વિના રહેશે નહિ. તેમજ ઝિઆદ અને હેલનનો પ્રેમ પ્રસંગ આલેખીને તેઓ પ્રેમ રસમાં તત્ક્લીન થઇ ંજશે એ નિસંદેહ છે. દુઃકમાં આ પુસ્તકમાં નીતિવાન, અને અનીતિવાન કિલ્લય પ્રકારના પાત્રોનું જે ચરિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે, તેના પાઠનથી સાર-ગ્રાહી સુસ્ત પાઠકો સાર ગ્રહણ કરીને નીતિનો માર્ગ ગ્રહણ કરશે તો હું મારા પ્રયાસને સફળ થએલો માનીશ.

ગુજરાતી ભાષાથી સુપરિચિત વાંચક બંધુઓને શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાનો લાભ આપવા માટે આ પુસ્તકમાં પ્રસંગોપાત શુદ્ધ ગુજરાતી શબ્દો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યા છે. તેથી ગુજરાતી ભાષાનું ઓછું જ્ઞાન ધરાવનારા જે બંધુઓને અન્યાય થયો હોય તેમની આ પ્રસંગે ક્ષમા ઇચ્છું છું. તેમજ આખા પુસ્તકમાં જો કંઈ ભૂલ રહી જવા પામી હોયતો તેને માટે પણ ક્ષમા ચાહું છું.

આ પુસ્તક લખવા બદલ શ્રીમાન નુરખાં અને શ્રીયુત નિઝામખાંએ મને જે આશ્રય આપ્યો છે, તેને માટે હું તે કિલ્લય ગૃહસ્થોનો અંતઃકરણપુર્વક આભાર માનું છું.

અંતે જે પ્રેમમય પરવરદિગારની કૃપા દ્રષ્ટિથી આ વાર્તા સમાપ્ત કરવાને હું શક્તિમાન થયો છું, તેનો અંતઃકરણપુર્વક આભાર માની આ સંક્ષિપ્ત ઉપોદ્ધાત આ સ્થળેજ પુર્ણ કરું છું.

પ્રયોજક,

પ્રકાશકની પ્રસ્તાવના.

પ્રુદાતાલાની મહેરબાનીથી આ પુસ્તકનો બીજો ભાગ બહાર પાડવાને અમે શક્તિમાન થયા છીએ. અને તે બદલ તે મહાન કિર- તારનો અંતઃકરણપુર્વક આભાર માનીએ છીએ. પહેલા ભાગની પેઠે આ બીજો ભાગ પણ અમારા પોલીટીકલ ભોમીયો પેપરના મદદનિસ અધિપતી મી. એચ ડી. મુન્શીએ લખ્યો છે. અને તેમાં નામદાર અમીર અને કાઝી સાહેબની ન્યાય પ્રિયતા, ઝિયાદનો બંધુપ્રેમ, ઝાહ- રાની સતીત્વતા, અબદુર્રઝકતુ' શુરાતન, યુલિસિઝની દુષ્ટતા, ફલોરે- ન્ડાની કપટકળા અને હેલનનો શુદ્ધ પ્રેમ આદી વિષયો આલેખવામાં આવ્યા છે. આશા છે કે અમારા વાંચક વર્ગને તે પસંદ પડ્યા વિના રહેશે નહિ. એટલુંજ નહિ પણ તેઓ આ પુસ્તક વાંચવાથી મુસલમાન બાદશાહો ઉપર મૂકવામાં આવતા અત્યાચારના આલેખો ખરા છે કે ખોટા તેનો તોલ કરી શકશે. અમે પેપર દ્વારા વારંવાર કહી ચુક્યા છીએ કે ઇસ્લામી બાદશાહો ઉપર જે અણુઘટતા આલેખો મૂકવામાં આવે છે તે મુખ્યત્વે કરીને મુસલમાનભાઈઓની બેદરકારીને આભારી છે. ઘણી દિલગીરી સાથે કહેવું પડે છે કે મુસલમાનભાઈઓને સાહિત્યનો શોખ બેઘતા પ્રમાણમાં નહિ હોવાથી તેઓ આવા અસત્ય પુસ્તકોનું ખંડન કરી શકતા નથી. અને પરિણામે કેટલાક દેશીલા વિધર્મી લેખકો પોતાની ધારણામાં ફાવી જાય છે. પણ જે મુસલમાનભાઈઓ સારા લેખકોને હાથે લખાએલા પુસ્તકો વાંચતા રહે તો તેઓ તેવાં અઘટિત પુસ્તકોનું ખંડન કરી શકે એમાં કાંઈ પણ નવાઈ નથી. છેવટે વાંચક વગ તરફથી અમને અવારનવાર જે ઉત્તેજન મળતું રહે છે. તે બદલ તેમનો ઉપકાર માનીને આ ટુંક પ્રસ્તાવના અત્રેજ પુરી કરું છું.

લાલકાકા સોજા.
અમદાવાદ.

}

પ્રકાશક.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ હું	પશ્ચાતાપ	૧
૨ જી	અપરાધીઓની શોધખોળ	૩૧
૩ જી	સાધુ કે શેતાન ?	૫૨
૪ થું	હેલનનો ક્રોધ	૮૨
૫ મું	ચુલામાંથી પેણામાં	૧૦૪
૬ હું	અપરિચિત ધર્માધ્યક્ષ	૧૨૨
૭ મું	ભેટ ફુટ્યો	૧૪૫
૮ મું	પાપીની પાપવાસના અને ફક્કોરાતું	૧૭૦
	પરાક્રમ	
૯ મું	આશામાં નિરાશા	૧૯૪
૧૦ મું	અપરાધીઓ પાછા કોરડોવામાં	૨૧૭
૧૧ મું	શત્રુઓની નવી યુક્તિ	૨૪૨
૧૨ મું	ફક્કોરા ક્યાં ગઈ ?	૨૭૦
૧૩ મું	અંતે ધર્મો જય અને પાપે ક્ષય	૨૮૪

ઝોહરા.

પરિશિષ્ટ ૧ હું.

પશ્ચાતાપ.

ઝોહરા જ્યાં સુધી પોતાના ભાઈ ઝીઆદના ઘરમાં હતી, ત્યાં સુધી તેને પોતાનું જીવન અકાર્ય અને નિરપયોગી જણાતું હતું. અર્થાત તેને સ્વગૃહની કાંઈપણ વસ્તુ ઉપર ભાવ થતો ન હતો. તેથી તે અહરનિશ ચિંતાતુર રહેતી હતી. પણ હલાવાનો સમાગમ થવાથી, અને તે સમાગમ પોતાની મનેચ્છાઓ પુરૂં પાડનાર હોવાથી તેનો આનંદોદ્વેગ કોઈ કોઈ વાર ઉભરાઈ આવતો હતો. અને તે વખતે તે ખ્રિસ્તીઓના આશ્રમમાં સ્વતંત્ર અને સુખમય જીવન ગાળવાના સ્વપના જોતી હતી. પરંતુ ખ્રિસ્તીઓના આશ્રમમાં આવ્યા પછી જ્યારે તેને તેમની રીતી નીતી અને બ્રહ્મ જીવનનો કાંઈક ભાસ થયો, અને યુલિસીઝે પોતાની વિષયલાલસા તૃપ્ત કરવાની તેની પાસે માગણી કરી; ત્યારે તેને પોતાની મુખાઈને માટે પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. અને તેથી ઝીઆદનો આશ્રય ત્યાગી જવા માટે તે પોતાને શ્રાપવા લાગી. પરંતુ “રાંડયા પછીનું ડહાપણ” શા કામનું? હવે તેનો છુટકારો થાય તેમ ન હતું. આ તરફ જ્યારે ઝોહરા સ્વગૃહનો ત્યાગ કરવા માટે પશ્ચાતાપ કરી રહી છે, ત્યારે બીજી તરફ કોરડોવામાં યુલિસિઝના ઉપદેશને માન આપી પ્રત્યેક દિવસે અકેક ખ્રિસ્તી મુસલમાનોના ભક્તિગૃહમાં આવીને

તેમના મહાન પેગમ્બર સહઅમ માટે અપશબ્દો બોલતો, અને પરિણામે તેમના હાથે માર્યો જતો. હમણા જિઆદની સ્થિતિ સુધરી જવાથી કાઝીસાહેબે તેને તેના પોતાને ઘેર જવા દીધો છે. આ પ્રમાણે જો કે તેની સ્થિતિ સુધરી ગઇ છે, તોપણ પ્રસંગોપાત નિજ ભગિનીનું સ્મરણ થઈ આવતાં ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાની તેની વૃત્તિ ઉભરાઇ આવે છે. તેવી પરિસ્થિતિમાં તેની દાસી મરિઅમ તેને આશ્વાસન આપે છે. જ્યારે તે ઘરમાં એકલો હોય છે; ત્યારે ઝાહરાના વિરહમાં રૂદન કર્યા કરે છે. અને જો બહાર નિકળે છે તો અહિં તહિં ફેરોન્ડાની શોધ કરતો ફરે છે.

કાઝીસાહેબે જે ખ્રિસ્તીઓને કેદ કર્યા હતા, તેમાંના જે લોકો યુલિસિઝ વિષે કાંઇ પણ જાણતા ન હતા, તેમને મૂકત કરવામાં આવ્યા, અને જેઓ યુલિસિઝ વિષે કાંઇ પણ માહિતી ધરાવતા હતા, તેમને લાંબા સમય સુધી કારાગૃહમાંજ રાખવામાં આવ્યા.

કોરડોવા નગરમાં થએલા પરિવર્તનનું આટલું વર્ણન આપ્યા પછી પ્રિયપાઠક ! ચાલ, આપણે ફ્રાન્સ અને સ્પેનની સરહદ ઉપર આવેલી ગિરીકંદરાઓ તરફ જઈએ કે જ્યાં ફેલોરા—ફેલોરેન્ડાને આપણે પહેલાં જોઈ હતી. આપણા પ્રથમ પ્રવાસ દરમ્યાન ત્યાં જે સ્થિતિ હતી, તેમાં કાંઈપણ પરિવર્તન થયું નથી. અર્થાત પર્વત ઉપરથી પડતા બરફે ભૂમીને આચ્છાદિત કરી નાખી છે. તેથી ઉક્ત ભૂમીએ પોતાના મૂળ સ્વરૂપને બદલે કૃત્રિમ શ્વેત સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે કે જે ઘણું રમણીય લાગે છે. ગિરીકંદરાઓના એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી જ્યાં જુઓ ત્યાં બરફજ દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

જે દેવળમાં પ્રથમ આપણે ફેલોરા—ફેલોરેન્ડા, અને યુલિસિઝને

જોયા હતા, તે દેવળની આસપાસ પણ બરફ જમી ગયું છે, અને તેથી શરીરમાં ઉષ્ણતા લાવવા માટે કેટલાક ઢોકો દેવળના એક વિભાગમાં સઘડીઓની આસપાસ બેસીને તાપણું કરી રહ્યા છે. અને તેમાં આપણી પૂર્વ પરિચિત ફ્લોરા તથા એક બીજી અપરિચિત યુવતી પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડા આ ટોળામાં જ-ણાતા નથી. કદાચ તેઓ દેવળમાં ગયા હશે. ફ્લોરાની પાસે જે અપરિચિત યુવતી બેઠી છે. તેનું વય સપ્તદશ વરસ એટલે લગભગ ફ્લોરા જેટલુંજ જણાય છે. તે શરીરે ગૌરવર્ણી અને સૌંદર્યસંપન્ન છે. તેના વસ્ત્રો ઉપરથી તે ફ્રાંસ-નિવાસી હોવાનું અનુમાન થઈ શકે છે. તે સ્વભાવે હસમુખી અને આનંદદાયિની છે. ફ્લોરા સાથે વાર્તાલાપ કરતાં જ્યારે તે મંદમંદ હાસ્ય કરે છે ત્યારે તેના દંતુઓ મોતીના દાણા સમાન મનોહર અને શુશોભીત દીસે છે. તેનું શીશ ઉઘાડું હોવાથી તેના સ્યામ કેશકલાપો પવનમાં ઝુલી રહ્યા છે. તે જાણે યુવકોના ચિતરૂપી અશ્વને ચામુકવડે દુર રાખતા હોય એવો ભાસ આપે છે. વાળોમાં ગુંથેલા શ્વેત પુષ્પો સ્યામ આકાશમાં શ્વેત ખદોતમંડળનો ભાસ આપે છે. તેના વાળ એટલાતો કાળા છે કે જેથી લજ્જિત થઈને નાગ પાતાળમાં ચાલ્યા ગયા. અને તે ઘણા લાંબા હોવાથી તે સુંદરીના ચંદ્રરૂપી પૃષ્ઠ ભાગને તથા તેના વપુ-વાટિકામાં ખીલેલા અનેક પુષ્પો પૈકીના એક સુંદીર પુષ્પને ભોગી ભ્રમરોની દૃષ્ટિ મર્યાદાથી બચાવે છે. તેનું લલાટ ચંદ્રમા જેવું, નાસિકા મનોહર, અને શુક્રમદભંજનહારી છે. તેના કપોળ પુનમના ચંદ્રમા જેવા શ્વેત રંગના અને ચિંતાકર્ષક છે. વળી તે સુંવાળા હોવાથી જાણે વિધાતાએ તેના પ્રિયતમના કામજ્વરને શાંત કરવાને બરફના બે કટકા ગોઠવી રાખ્યા હોય તેમ જણાય છે. તદુપરાંત ઉક્ત યુવતીની

ખીલતી યુવાવસ્થાને લીધે જ્યારે તેમના ઉપર ગુલાખી રંગ ચઢી આવે છે. ત્યારે તેમનું સ્વરૂપ અવર્ણ્ય થઈ પડે છે. અને તે સમયે તેમની આગળ સુંદીર ગુલાબ પુષ્પો પણ ઝાંખા જણાય છે. ટુંકમાં ઉક્ત યુવતીના કપોળ પ્રદેશનું માત્ર એકજ ચુંબન ગમે તેવા નપુષંગને પણ કામવાસના પ્રદિપ્ત કરવાને શક્તિવાન છે. તેના ઓછ હીરાના જેવા રક્તવર્ણના નાળુક, મનોહર અને અમૃતથી ભરપુર છે. વળી તે પોતાના નાના સ્વરૂપમાં અપાર અત્રત સમાવનારા હોવાથી જાણે મદોન્મત બનીને હાસ્ય કરતા હોય તેમ જણાય છે. તેના પયોધરો કાંઈક કડીણ અને સ્પર્શમાં રેશમ જેવા સુંવાળા છે. અને પેટરૂપી સપાટ પ્રદેશમાં ઉંચ પ્રદેશની ગરજ સારે છે. તેઓ દેખાવમાં બરફ જેવા શ્વેત અને કામદેવના કળશ સમાન જણાય છે. અને તેમના ઉપરની ડીંઠડી હીરા જેવી રક્તવર્ણી, તેમજ સ્તનોરૂપી પર્વતના શિખર જેવી જણાય છે. આ પ્રમાણે તેના પયોધરો મનોહર, અને ચિતાકર્પક હોવા છતાં પણ યુવકોને માટે તો તે તિક્ષણ કટારનીજ ગરજ સારે છે, આ કારણથી તેઓ અદસ્ય હોવા છતાં પણ માત્ર એકજ વારના દર્શનથી, અથવા તેથી પણ આગળ વધીને કહીએ તો કલ્પના માત્રથીજ યુવકોના અદસ્ય અંતઃકરણોને આરપાર વિધી નાખવાની શક્તિ ધરાવનારા છે. સ્તનોરૂપી ઉંચપ્રદેશ ઉપરથી નીચે ઉતરતાં આપણે નાભિ રૂપી નીચ પ્રદેશ ઉપર આવીએ છીએ. આ ભાગ પણ સુકોમળ અને નાળુક છે. નાભિ ઉપરથી નીચે ઉતરતાં જઘાઓ રૂપી બે ખીણોની વચ્ચે કામદેવનું સુંદીર મંદિર આવેલું છે કે જેની સેવનાર્થે અનેક તરણ ભક્તો અહરનિશ ઊસુક હોય છે. જઘાઓ સુકોમળ અને કેળના વૃક્ષ જેવી નાળુક છે. વળી તે શીતકાળમાં ઉષ્ણ અને ઉષ્ણ કાળમાં શીતળ રહી આલિંગન કરનારને અપુર્વ સુખ આપનાર છે.

અરે તે એવી તો ચિતાકર્ષક અને મનોહર છે કે નિરખનારને માત્ર કલ્પનાથીજ દીવાનો બનાવે. અર્થાત તે કેવી સુંદર હશે એવી કલ્પના કરનાર પણ દીવાનો બની જાય. આવી રીતે પોતાના અપાર સૌંદર્યને લીધે તેઓ નિરંતર પડદામાં રહેવાના દુઃખને સહન કરે છે. અથવા ખીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તે યુવતીની જંઘાઓ કામ મંદિરના બે રૂપેરી મિનારા સમાન છે. તેના ગંડસ્થળો કમળના પુષ્પ સમાન ખીંડાયલા અને ચિતાકર્ષક છે. અને તે અર્ધ ચંદ્રમા જેવા છે. આ પ્રમાણે જોતાં ઉક્ત સુંદરીના સુંદીર શરીરને એક નવપ્રકૃષ્ઠિત વાટિકાની ઉપમા આપી શકાય. જેમ એક વાટિકામાં નાના પ્રકારના સુગંધીમય પુષ્પ વૃક્ષો અને મિષ્ટ ફળ આપનારા ફળ વૃક્ષો ખીલીને ચોપાસ પોતાની સુગંધી પ્રસારે છે, અને ફરવા આવનારાઓના થાકેલા હૃદયને આરામ આપી પ્રકૃષ્ઠિત બનાવે છે, તેમ આ પ્રકરણમાં આલેખાયલી સુંદરીના વપુવાટિકામાં ખીલેલા સુગંધીદાર પુષ્પો પણ સંપુર્ણ ખીલેલા છે. પરંતુ ખેદ માત્ર એજ વાતનો થાય છે કે તેમનું રસપાન કરનાર ભોગી બ્રમર હજી તે સુંદરીને પ્રાપ્ત થયો નથી. વળી જેમ વૃક્ષો સુગંધીદાર પુષ્પોની સુંદરતાનો ઉપભોગ પોતેજ ન લેતાં ભોગી બ્રમરોને માટે રહેવા દે છે, તેમ ઉક્ત સુંદરીના વપુવાટિકામાં ખીલેલા પુષ્પો પણ કોઈ ભોગી બ્રમરને માટેજ નિર્માણ થયેલા છે. તદુપરાંત જેમ સુગંધીદાર પુષ્પો ખીલીને પ્રકૃષ્ઠિત થયા પછી જો તેમને ચુંટી લેવામાં ન આવે તો તે કરમાઈ જાય છે, તેમ ઉક્ત યુવતીના યૌવન પુષ્પો પણ નહિં ચુંટાવાના પરિણામે અકાળે કરમાઈ જવાનો ભય રહે છે. વળી જેમ પુષ્પો ચુંટાવાથી તે વૃક્ષ વધુ ફળદ્રુપ બનીને દિન પ્રતિ દિન વધારે પુષ્પો આપે છે, તેમ ઉક્ત સુંદરીની યૌવન વાટિકા કોઈ ભોગી બ્રમરના ઉપયોગમાં આવવાથી ફળદ્રુપ થાય એ નિસદેહ છે. જ્યાં સુધી વૃક્ષો

ઉપર કળીઓ હોય છે, ત્યાં સુધી ભ્રમર તેની પાસે પણ જતા નથી, પણ જ્યારે તેજ કળીઓ પુષ્પાકારમાં ફુટી નીકળે છે, ત્યારે અનેક ભોગી ભ્રમરો તેનો રસ ચુટવા માટે રાત દિવસ તે વૃક્ષની આસપાસ ગુંજારવ કરે છે, અને તેના સુંદીર પુષ્પોની ખહાર લુટે છે, તેમ આ પ્રકરણમાં આલેખાયલી સુંદરીના યૌવન-પુષ્પો પણ ખીલેલા હોવાથી તેમનો આસ્વાદ લેવાને અનેક ભોગી ભ્રમરો આતુર છે, પરંતુ તેણે હજી સુધી તેમના કોઇનું પણ પાણીચહણુ કર્યું નથી. તે સુંદરીએ બાલ્યાવસ્થાનો ત્યાગ કરીને તરણાવસ્થામાં પ્રવેશ કરેલો હોવાથી સ્વભાવિક રીતે તેનાં સઘળાં અવયવો પણ ખીલીને પરિપુર્ણ થયાં છે. તેના સ્કંધ તથા પયોધરો પણ વયાનુસાર કદમાં વૃદ્ધિ પામ્યાં છે. તેના ચક્ષુઓ નીલવર્ણા હોઈ વિકારના વિષથી ખરડાયલા જણાય છે. ટુંકમાં તેના સર્વે અવયવો એક નવપ્રકૃષ્ટિત કુસુમ સમાન ખીલેલાં છે. વળી યુવાવસ્થામાં કાંઈ અજળ પ્રકારની મોહીની રહેલી હોય છે. અને તેટલી વયમાં જો કોઈ યુવતી ઉભી રહીને ભવિષ્યનો વિચાર કરે તો તેને પોતાના જીવનમાં અનેક પરિવર્તનો થએલા જણાય છે. તેની બાળ કાળની નિર્દોષ રમતગમતો, તેના કાલા કાલા શબ્દો, અને નિર્દોષ સ્વછંદી આનંદ એ સઘળું તેને પાણીના રેલાની પેઠે વહી ગએલું જણાય છે. અર્થાત યુવાકાળમાં તેને પોતાની આગલી નિર્દોષ રમતગમતો અને બાળ સોખમીઓથી આનંદ પ્રાપ્ત થતો નથી. તેથી તે કોઈ અન્ય પ્રકારનો આનંદ શોધવામાં પ્રવર્તી થાય છે. તેના હૃદયનો પ્રેમજરો ઉભરાઈને વહેવા માંડે છે. અને તે પોતાનું પ્રેમપાત્ર શોધવાને અહરનિશ ફાંફાં મારે છે. આ પ્રમાણે યુવાકાળમાં બાળકોના શરીર, અંતઃકરણ અને જીવનમાં અનેક પરિવર્તનો થતા હોવાથી બાળ કાળમાં જે બાળક અને બાળિકા સાથે રમતા હતા, અને કાંઈ પણ વિકાર વિના એક બીજા ઉપર બંધુ

ભગિની સમાન પ્રેમ રાખતા હતા; તેજ બાળકો યુવાકાળમાં પ્રવેશ કર્યા પછી તે સઘળું ભૂલી જઈને એક બીજા તરફ વિકારમયી દૃષ્ટિથી જુઓ છે. આવીજ રીતે આપણી નવ પરિચિત સુંદરીએ પણ યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરેલી હોવાથી તેના નેત્રો પણ વિકારી થયાં છે, એટલુંજ નહિ પણ તેની સઘળી રંગોમાં વિકાર વિષથી ખરડાયલું રક્ત વહન કરે છે. તેનું પ્રેમી અંતઃકરણ પોતાના જેવું પ્રેમપાત્ર શોધવાને માટે આતુર છે. આ પ્રમાણે તે સુંદરી મદનના પાસમાં ઘેરાયલી છે. વળી જેમ જગતકર્તાએ તેને અપુર્વ સૌંદર્ય આપ્યું છે, તેમ તેને મધુર કંઠ પણ આપ્યું છે. તેથી જ્યારે તે સ્વગૃહમાં વાજીંત્ર સાથે સંગીતનો આલાપ કરે છે, ત્યારે તે સાંભળવાને પવન પણ સ્થંભી જાય છે. અને પક્ષીઓ પણ માળાનો ત્યાગ કરી તેના છાપરા ઉપર આવીને બેસે છે. તદુપરાંત તેની પાળેલી હરિણી પણ તેની પાસે આવીને સંગીત સાંભળવામાં લીન થઈ જાય છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ ક્રાંસના વિલાસી યુવકો પણ તેનું સંગીત શ્રવણ કરવાને તેની અટારી આસપાસ ભ્રમણ કરે છે. વળી તે ચિત્રકળા અને કોકવિદ્યામાં પણ નિપુણ છે. તેમજ તે રસ-વિદ્યાની પણ જાણુકાર હોવાથી સ્નાન કરવાના સમયે સુગંધીનો એટલો મોટા પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરે છે કે જેથી તેના સ્નાનગૃહની મોરીઓ પણ સુગંધમયી બનીને ભ્રમરોના નિવાસરૂપ થઈ પડે છે, અને તેથી ભ્રમરોની બીકથી ભંગીયાઓને મોરીઓ સાફ કરવા માટે રાત્રે આવવું પડે છે. તેમજ તેના સુંદર વસ્ત્રો પણ સુગંધથી ખરડાયલા હોવાથી ભ્રમરોની ધાકને લીધે ઘોખીઓને રાત્રે લૂગડાં ધોવાં પડે છે. હમણા પણ તેના શરીર ઉપર સુંદર વસ્ત્રો અને રત્નજડીત આભુષણો દીપીને તેના સૌંદર્યમાં સહસ્ત્ર ગણો વધારો કરે છે. તેણે પોતાના કેશોમાં સાચા મોતીઓ ગુંથ્યા છે. કાનમાં રત્નજડીત કર્ણકુલો ઝુલી રહ્યાં છે. અને

તેમનું પ્રતિબિંબ તેના આરસપહાણુ જેવા ગાલો ઉપર પડીને તેમની શોભામાં ઓર વધારો કરે છે. તેના કોમળ કર કમળો રત્ન કંકણોથી શુશોભીત થએલા છે. અને ગલામાં પરિધાન કરેલું માણિક્ય માળા તેના સુંદીર પયોધરોનું આલિંગન કરી રહી છે. તેના વસ્ત્રો પણ શોભીતા અને અમૂલ્ય છે. અર્થાત તે યુવતી સર્વાંગે સુંદર છે. તેના આવા અપુર્વ સૌંદર્ય ઉપર લુબ્ધ બનીને ફ્રાંસના અનેક યુવકો તેનું પાણી ગ્રહણ કરવાને માટે આવુર છે. પરંતુ તેતો તેમને કાંઇપણ મચક આપતી નથી. તેના ભવ્ય દેખાવ, અને અમુલ્ય વસ્ત્રાભુષણથી તે કોઇ રાજકન્યા હોય એવું અનુમાન થઈ શકે છે. પ્રિય પાઠક ! તે કોણું હશે વા? કદાચ તું તેને જાણતો નહિ હોય, તેથી મારેજ કહી દેવું જોઈએ કે તે ફ્રાંસ તાબાના એક ખંડીઆ રાજા ફ્રાંસીસની તનુજા છે, અને તેનું નામાભિધાન હેલન છે.

હેલનના પિતા ફ્રાંસીસ અને યુલિસીઝ વચ્ચે મિત્રભાવ હોવાથી યુલિસીઝ વારંવાર તેની મુલાકાત લેતો હતો. તેમજ ફ્રાંસીસ અને હેલન પણ પ્રસંગોપાત તેમને ત્યાં આવતા હતા. આ પ્રમાણે વારંવાર એકબીજાના પરિચયમાં આવવાથી હેલન અને શ્લોરા વચ્ચે ઘાડી મિત્રતા બંધાઈ ગઈ. અને દિવસે દિવસે તે સ્નેહનું રૂપ લેતી ગઈ. અને છેવટે એટલી હદ સુધી વધી ગઈ, કે તેમને એકબીજા વિના નિમિષમાત્ર પણ ચાલતું નહિ. તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને હેલનતો શ્લોરાના સ્નેહમાં ગાંડીજ થઈ ગઈ હતી. કોઈપણ દિવસ ભાગ્યેજ એવો જતો હશે કે તે શ્લોરાને મળતી ન હોય. અર્થાત તે શ્લોરાના આકર્ષણમાં આકર્ષાઈ હતી. જેમ શ્લોરા ભોળી, ઓછું બોલનારી, અને બોલે તેનું પ્રતિપાદન કરનારી હતી, તેમ હેલન આનંદી અને હસમુખી હતી. તેના આનંદી સ્વભાવથી તેના સમાગમમાં આવનારને ઘણું આનંદ થતો હતો. આ

અન્ને યુવતીઓ વચ્ચે ગાઠ સંબંધ હોવાથી ફ્લોરાના એકાંતતું દુઃખ નિવારણ કરી તેને આનંદ આપવા અર્થે યુલિસીઝ હેલનને વારંવાર ઓલાવતો હતો, અને હમણાં પણ તે તેજ કારણથી ત્યાં આવી હતી.

હેલનનો પિતા ફ્રાંસીસ ફ્રાંસના પશ્ચિમ કાંઠા ઉપર આવેલા સેન સેબાસ્ટીન નામક નગર ઉપર સત્તા ચલાવતો હતો. આ નગર પીરીનીઝ પર્વત અને બિસકેના ઉપસાગરની નિકટ આવેલું હોવાથી, ત્યાં શીતળ અને ઉષ્ણ ઋતુનો એક સરખો પ્રચાર રહેતો હતો.

હેલન હાલમાં ઉક્ત પહાડી પ્રદેશમાં ફ્લોરા સાથે રહેતી ન હતી, પરંતુ એક ઉંચી ટેકરી ઉપર આવેલા એક સુંદર અને ભવ્ય મકાનમાં રહેતી હતી. તેમ છતાં ફ્લોરાને મળવા માટે વારંવાર આવતી હતી. અને પોતાના આનંદી સ્વભાવથી ફ્લોરાનું મન રંજન કરવાનો પ્રયત્ન કરતી હતી. યુલિસીઝની અયોગ્ય માગણીથી ફ્લોરાના અંતઃકરણ ઉપર એવી ખરાબ અસર થઈ હતી કે તે નિરંતર શોકચ્ચર રહેતી હતી. એટલુંજ નહિ, પણ લાગ મળેથી પોતાના ભાઈની પાસે નાશી જવાની ધારણા રાખતી હતી. આ કારણથી તેને હેલનની આનંદજનક વાતો પણ અપ્રિય લાગતી હતી. જો તેની જગ્યાએ કોઈ બીજી યુવતી હોત તો તેના ઉપર હેલનનો આનંદી સ્વભાવ ઘટિત અસર નિપજાવ્યા વગર રહેત નહિ. પણ અહિં તો ઉભય યુવતીઓના સ્વભાવમાં આકાશ પાતાળ જેટલો ફેર હતો. જ્યારે ફ્લોરા શરમાળ, અલ્પભાષિની અને ભોળી હતી. ત્યારે તેની સહચરી હેલન આનંદી સ્વભાવની અને વિલાસી હતી, તદુપરાંત ફ્લોરા કામવાસનાથી સર્વોંશે અજ્ઞ હતી. પણ હેલન તેનાથી કાંઈક અંશે માહીતગાર હતી. કેમકે તેણે સ્વતંત્ર જીવન ગુજારી હતી. અર્થાત તેને ફરવા હરવાની સ-

પુર્ણ છુટ હતી. પરંતુ શ્વેરા એક પ્રતિષ્ઠિત મુસલમાન ગૃહસ્થની તનુજા હોવાથી નિજ ધર્માનુસાર તેણે સ્વતંત્રપણે શરવા હરવાનો લ્હાવો લીધો ન હતો. તેથી તે અપરિચિત યુવતિઓના સમાગમમાં આવવાને પણ શરમાતી હતી, તો પછી પુરૂષના સમાગમમાં આવવાને તે શરમાય તેમાં શી નવાઇ ? આવા કારણથી તે કોઇ કોઇવાર હેલનની અયોગ્ય એષ્ટાઓથી લજ્જા પામીને તેના ઉપર ક્રોધ કરતી હતી.

હમણા પણ અગ્નિ પાસે તાપતાં તાપતાં હેલન શ્વેરા સામે કેટલીકવાર થયાં એકાગ્રચિતે જોઇ રહી હતી. પણ કાંઈ રમુજ યાદ આવવાથી તેણે કહ્યું : “ શ્વેરા ! એક વાત કહું ? તમને માહું તો નહિ લાગેને ? ”

શ્વેરા—એન ! એવું તમે શું કહેવાના હતા, કે જેથી મને માહું લાગશે ? જે કહેવું હોય તે સુખેથી કહો.

હેલન—શ્વેરા ! તમે મને બહુ સુંદર દેખાઓ છો.

શ્વેરા—એન હેલન ! આમાં તમે નવીન શું કહ્યું ? આતો તમારા નિત્યના મંત્રોચ્ચાર છે. શું તમને કાંઈ ખીજ વાત સુઝતી નથી કે જ્યારે ત્યારે આવીજ વાતો કર્યા કરે છો ?

હેલન—નહિ ! અને તેટલા માટેજ હું આવી વાતો કહું. જે કે તમને તે જુની વાતો જેવી જણાય છે, પણ હું તો જ્યારે જ્યારે તમારા મુખ સામે જોઉં ત્યારે ત્યારે મને તે પ્રશ્ન નવીન સ્વરૂપે પૂછવાનું મન થાય છે. એન શ્વેરા ! મને તો તમારું સૌંદર્ય પ્રત્યેક દિવસે નવીનજ દિશે છે, અને તેથીજ હું તમને તે વિષે પ્રશ્ન પૂછું છું. વળી તમારા કહેવા પ્રમાણે જે કાંઈ નવિન વાત કરીશ તો તમને માહું લાગશે.

શ્લોકારા—એન ! જે કહેવું હોય તે સુખેથી કહો. તેમાં મને કાંઈ પણ માફ લાગશે નહિ.

હેલન—જે, જે ક્રોધ કરતા ના. કેમ કહું કે ન કહું, તમને માફ તો લાગશે નહિ ને ? કહીજ દઉં. તો સાંભળો ! હું તમારા સૌંદર્ય ઉપર મોહાસક્ત થઈ ગઈ છું. અને એવી ઇચ્છા થાય છે કે રાત દિવસ તમને જોયાં કરું.

આ પ્રમાણે પોતાનો પ્રેમભાવ વ્યક્ત કરીને તેણે અટહાસ્ય કર્યું.

શ્લોકારા—એન ! શું તમે મારા ઉપર મોહસક્ત થયા છો ? ધણા આશ્ચર્યની વાત ?

એમ કહીને તે પણ હસી પડી. આ પ્રમાણે ઉભય સખીઓ વચ્ચે હાસ્ય વિનોદ ચાલી રહ્યો છે, એટલામાં શ્લોકારેન્ડા ત્યાં આવી પહોંચી. અને શ્લોકારાને હાસ્ય કરતી જોઈને તેને ધણો આનંદ થયો. તેથી તે દોડીને એકદમ તેને ભેટી પડી. અને તેના લલાટ ઉપર ચુંબન કરતાં બોલી : “ શ્લોકારા ! આ સમયે તમને હાસ્ય વિનોદ કરતાં જોઈને મને ધણો આનંદ થયો. હું તો બસ એજ ઇચ્છું છું કે તમે રાત દિવસ હસતા રહો. ”

શ્લોકારા—એન ! મને સુખી અને આનંદમગ્ન ન સમજે. મારા જેવી અભાગી અને દુઃખી અબળા આ સંસારમાં બીજી કોઈ પણ નહી હોય. પણ શું કરું ? ગમે તેવી અનેચ્છા હોવા છતાં એન હેલનની નિર્દોષ અને હાસ્યપ્રદ ચેષ્ટાઓ જોઈને પ્રસંગોપાત હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

શ્લોકારેન્ડા—શ્લોકારા ! આવો શોક ક્યાં સુધી કર્યા કરશો ?

શ્લોકારા—સંસારમાં જીવતી રહીશ, ત્યાં સુધી શોક કર્યા કરીશ. શ્લોકારેન્ડા ! તમે માફ જીવન અકાર્ય કર્યું છે.

ફલોરેન્ડા— શું મેં તમને ખરાબ ક્યાર્ ? આ તમે શું બોલો છો ! ઘણા આશ્ચર્યની વાત ? ખચિત, આ દુનિયા ભલાની નથી. ઉપકારનો બદલો સદા અપકારથીજ વાળવામાં છે. બોલી ફલોરા ! મારે તમારા ઉપર એવો સ્નેહ છે કે જેવો કોઇ માતાનો પોતાની પુત્રી ઉપર પણ ભાગ્યેજ હશે. હું તમારા મોઢે આવા શબ્દો સાંભળવાની આશા સ્વપ્ને પણ રાખતી ન હતી.

ફલોરા—ફલોરેન્ડા ! તમારા સ્નેહેજ માફ સત્યાનાશ વાળ્યું છે. નહિતો હું કદીપણ મારા પ્રિયબંધુ અને પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પહાલા ધરલામ ધર્મનો ત્યાગ કરત નહિ.

ફલોરેન્ડા—હું પહેલાં એવું જાણતી ન હતી કે તમે કદીપણ તમારા ભાઈને નહિ ભૂલો ? જે જાણતીજ હોત તો અહિં આ તમને લાવતજ શા માટે !

હેલન—એન ! શું તમે અમને મૂકીને જશો !

ફલોરા—હા ! મને તેમ કરવું પડશે. કેમકે અહિં રહીને હું અપવિત્ર જીવન ગાળવા ઇચ્છતી નથી.

ફલોરેન્ડા—ફલોરા ! તમે ઘણી નવાઇ જેવી વાત કરો છો. શું અહિં રહેવામાં તમારી પ્રતિજ્ઞાને કાંઈ હાની પહોંચે છે ? હું તો તેડું કાંઈપણ જાણતી નથી ઉલટું સઘળા પાદરીઓ અને દેવળમાં રહેનારી સ્ત્રીઓ તમારા માટે પ્રાણ આપવાને પણ તૈયાર છે. શું એ ઓછી પ્રતિજ્ઞા કહેવાય ?

ફલોરા—એન ! શું વ્યભિચારી જીવનને પણ તમે પ્રતિષ્ઠિત માનો છો ? જે તેવીજ તમારી માન્યતા હોય તો તે સદા તમનેજ મુખારક રહે. હું તેવી પ્રતિજ્ઞા મેગવત્ત ઇચ્છતી નથી. અરે એટલુંજ નહિ, પણ હું

તેમાં પ્રતિષ્ઠાનો અંશ પણ જોતી નથી. હાય ! તમે મને કપટ કરીને અહિં લાવ્યા છો ? મારી સાથે તમે પ્રપંચ કર્યો છે. પરમ દિવસે કનફેસન ? વખતે યુલિસીઝે મને એવા એવા નિર્લજ્જ પ્રશ્નો પૂછ્યા કે જેનું સ્મરણ થતાંજ લજ્જા પામીને આત્મઘાત કરવાની મારી ધ્રુજી થાય છે.

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા તેમાં માહું લગાડવા જેવું કાંઈ પણ નથી. ઉલટું તેથી તમારા પાપ માફ થાય છે. અને કનફેસન કર્યા પછી માણસ એવો પવિત્ર થઈ જાય છે કે જાણે તે હમણાજ માતાના ઉદરથી જન્મે ન હોય. અર્થાત્ કનફેસન લીધેલો માણસ એક બાળક સમાન નિર્દોષ અને પવિત્ર થઈ જાય છે.

હેલન—એન ! તે કાંઈ માત્ર તમારા માટેજ નથી. પરંતુ સધળા ખ્રિસ્તીઓને પ્રત્યેક સપ્તાહમાં એકવાર પાદરી સમક્ષ કનફેસન લેવું પડે છે. અને હું પણ કનફેસન લેવા માટે જાઉં છું. તમે આવા શરમાળ ક્યાંથી નિકળ્યા ? જ્યારે હું યુલિસીઝ પાસે પાપનો સ્વીકાર (કનફેસન) કરવા જાઉં છું, અને મને તેવા પ્રશ્નો પૂછવામાં આવે છે, ત્યારે હું એવા તો ઉત્તર આપું છું કે પાદરીસાહેબ પણ માફ મોહું જોતાં રહી જાય છે.

ફ્લોરા—એન ! મારાથી તેવું લજ્જાહિન કાર્ય થઈ શકતું નથી. જો

૧ રોમન કેથોલિક સંપ્રદાયમાં એવી પૃથા હતી કે પ્રત્યેક અનુયાયીએ સપ્તાહમાં એકવાર પોતાના ધર્મગુરૂ પાસે જઈને આઠ દિવસમાં કરેલા પાપકર્મોનો સ્વીકાર કરવો. અને તેની ક્ષમા ઇચ્છવી. તે વખતે તેને એવા એવા નિર્લજ્જ પ્રશ્નો પૂછવામાં આવતા કે કોઈ લજ્જાશીલ યુવતી તો લજ્જાત થઈને આપઘાતજ કરે. આ પ્રમાણે પાપમોચન કરવાના કાર્યને કનફેસનની ઉપમા આપવામાં આવતી હતી. અને તેવા કનફેસનને બહાને અનેક યુલિસીઝોનું પતિવ્રતાપ બ્રૂટ કરવામાં આવતું હતું.

તમને તે ગમતું હોય તો તમે તે ક્યાં કરો. પણ હું તો તેના તરફ ધૃણાની દ્રષ્ટિથી જ નિહાળું છું. ફ્લોરેન્ડા ! કૃપા કરીને કહો કે હવે મારે શું કરવું ?

ફ્લોરેન્ડા—હું શું બતાવું ? મને પણ કોઈ બીજો ઉપાય સુઝતો નથી. મને તો એજ ઉચિત લાગે છે કે શીતળ ઋતુ વીતતાં સુધી તમારે અહિં આંજ રહેવું. અને શ્રીષ્ઠ ઋતુમાં આપણે બધા હેલન સાથે તેના નગરમાં ચાલ્યા જઈશું. ત્યાં તમને આનંદ વિલાસ કરવાનો ઉત્તમ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે. અને જ્યારે તમે ત્યાંના વિલાસી યુવકોના સમાગમમાં આવશો, ત્યારે શોક કરવાનું તદ્દન ભૂલી જશો. અને પછી તો તમને ત્યાંથી અહિં આવવાનું પણ ગમશે નહિ.

હેલન—નહિ ! ફ્લોરેન્ડા ! હું ફ્લોરાને કોઈની સાથે પણ પ્રેમ કરવા દઇશ નહિ. કેમકે હું તેમના ઉપર મોહાસક્ત છું. તેથી તેમની સાથે પ્રેમચેષ્ટા કરવાનો મનેજ હક છે.

ફ્લોરેન્ડા—વાહ ! એતો ધણું સાઈ થયું. એન ફ્લોરા ! તમને તો ઘેર બેઠા ગંગા મળી ગઇ.

એમ કહીને તે હસી પડી.

ફ્લોરા—એન હેલન ! તમે એક ક્ષણુવાર સામેના ઝોરડામાં જશો ? કેમકે મારે ફ્લોરેન્ડા સાથે કાંઈ વાત કરવી છે. તમારા સમક્ષ વાત કરવામાં મને કાંઈપણ વાંધો નથી. પણ તમે તો એક ક્ષણુ માત્ર પણ જાંપીને બેસતા નથી. અને વ્યર્થ ચેષ્ટાઓ ક્યાં કરો છો, તેથી જો તમે અહિં બેસશો તો મને નિરાંતે વાતચીત કરવા દેશો નહિ. માટે તમે એક ક્ષણુવાર સામેના ઝોરડામાં જાઓ તો ધણું સાઈ.

આ પ્રમાણે ફ્લોરાએ પોતાનું મધુર ભાષણ સમાપ્ત કર્યું, કે તરતજ

ફોરેન્ડાએ હેલનને ત્યાંથી ચાલ્યા જવાની સંજ્ઞા કરી. એટલે તે પોતાના આસન ઉપરથી ઉભી થઈ ગઈ, અને એક કામળો ઓઢતાં હાસ્ય કરીને કહેવા લાગી “ ફોરેન્ડા ખચિત ! ફોરેન્ડા ! મારા દેખતાં તમારી સાથે વાતચીત કરી શકે નહિ. કેમકે ગમે તેવી પણ તે મારી પ્રિયતમા છે.” આ પ્રમાણે તેણે પ્રેમહાસ્ય કરીને જવા માંડ્યું. પણ ફોરેન્ડાએ તેને અટકાવીને હસ્તાં હસ્તાં કહ્યું “ બેન ! હું તો પહેલાંથીજ કહી ચુકી છું કે તમને અહિં બેસવા દેવામાં મને કાંઈપણ વાંધો નથી. પરંતુ તમે મને નિરાંતે વાતચીત કરવા દેશો નહિ, એવી બીક હોવાથીજ તમને બીજા ઓરડામાં જવાનું કહું છું પણ જો તમે શાંત રહેવાનું વચન આપતા હો તો અહિં બેસવામાં કાંઈપણ વાંધો નથી, ” પ્રતીકિત્તરમાં હેલને કહ્યું “ નહિ હું તો ત્યાંજ જઈશ. કેમકે જો હું અહિં બેશીશ તો તમે મારી સમક્ષ ફોરેન્ડાની સાથે વાત કરી શકશો નહિ. કેમકે તમે મારી પ્રીયા છો. ”

આ પ્રમાણે પ્રેમહાસ્ય કરીને તે હસતી હસતી ઓરડાની બહાર ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી ફોરેન્ડાએ ફોરેન્ડાની પીઠ યાખડીને કહ્યું “ કહો શું છે ? ”

ફોરેન્ડા—કહેવાનું એજ છે કે મારાથી આવું અપમાન સહન થઈ શકશે નહિ.

ફોરેન્ડા—ફોરેન્ડા ! ઘણા આશ્ચર્યની વાત છે કે તમે હરીફરીને એકની એક વાત કરો છો. પણ એતો કહો કે અપમાન જેવું તમે અહિં શું જોયું ?

ફોરેન્ડા—અપમાન ! તે અપમાન જેવું ? અહિં આવ્યા પછી મને તમારા લોકોના આચરણનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. હવે મારાથી કાંઈપણ વાત ગુપ્ત રહી નથી. હાય ! મારા માતૃશ્રી શું કહેતા હતા

અને અહીં આવીને હું શું જોઈ છું ? જે પાપમયી જીવન તમે ગાળોછો, તેવું જીવન તો વેશ્યાઓ પણ ભાગ્યેજ ગાળતી હશે. આહ ! હવે અહીંથી મારો છુટકારો કેવી રીતે થશે ? હું મારા પ્રિયબંધુ ના દર્શન કરવાને તૃપાતુર ચાતકની પેઠે આતુર છું. જો કે તો તો મને જોતાંજ મારી નાખવાને તૈયાર થશે. અને હું પણ અહીં વિષયલંપટ લોકોના સમાગમમાં રહેવા કરતાં તેમના હાથે મરી જવાનું વધુ ઉત્તમ ગણું છું.

શ્લોકેન્ડા—ફોરારા ! હવે તો તમે મર્યાદાને સર્વોચ્ચ તિલાંજલી આપી દીધી. જુઓ આ વખતે તમે અમારું ન સહન થઈ શકે તેવું અપમાન કરી રહ્યા છો.

ફોરારા—મારું કથન સત્ય અનંયથાર્થ છે. તમારો ધર્મ મને ત્યાં સુધીજ સારો લાગતો હતો કે જ્યાં સુધી હું મારે ઘેર હતી, અને આવા ગુપ્ત રહશ્યોનો અનુભવ મેળવ્યો ન હતો. મારા માતૃશ્રીએ મારી બાળવયમાં મને તમારા લોકોની દયા, અને પવિત્રતાના અનેક ઉદાહરણો કહી સંભળાવ્યા હતા. પણ અહીં આવીને હું તેથી કિલટુંજ જોઈ છું. અને તેથી મને મારી માતાએ આપેલા દ્રષ્ટાંતો તદ્દન કપોળકલ્પિત અને જોડી કાઢેલા લાગે છે. વળી તે કહેતી હતી કે ઇસ્લામ ધર્મનો પ્રચાર બગાડકારે થએલો છે. એટલુંજ નહિ પણ તેના ધર્મોપદેશકો પણ અતિ કુર અને ઘાતકી હોય છે. તેમજ તેમના અંતકરણમાં દયાનો અંશ પણ હોતો નથી. તદુપરાંત તેમના ધર્મશાસ્ત્રો પણ અત્યાચાર કરવાની આજ્ઞા આપે છે. દુર્ભાગ્યે મને તે સમયે સંસારનો કાંઈ પણ અનુભવ ન હોવાથી મેં તેવા ખોટા આક્ષેપો પણ ખરા તરીકે માન્યા. પણ અહીં આવીને જોઈ છું તો કાંઈ જુદીજ સ્થિતિ મારા

જેવામાં આવે છે. અર્થાત જે કલ્પિત આક્ષેપો મુસલમાનો ઉપર મુકવામાં આવ્યા છે, તે અહીં તમારા કેટલાક બંધુઓમાં સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે. એક સાધારણ માણસને અપવાદ રૂપે ગણીને જે આપણે ધર્માધ્યક્ષો તરફ જોઈએ છીએ તો તેઓ પણ જહોરમાં ધર્માત્મા અને ધણા પવિત્ર જણાય છે. પરંતુ ગુપ્ત રીતે જેતાં તેઓ એવાતો વ્યભિચારી હોય છે, કે તેમના જેવા વિષયલપટ ધર્માધ્યક્ષો આ સંસાર પટ ઉપરના અન્ય સંપ્રદાયોમાં ભાગ્યેજ મળી આવશે. કનફેસન (પાપના સ્વીકાર) વખતે એવાતો નિર્લેજ પ્રશ્નો પૂછવામાં આવે છે કે કુળવાન યુવતીઓ તો શરમાઈને આપઘાતજ કરે. ખચિત ફ્લોરેન્ડા ! મારી સાથે કપટ કરવામાં આવ્યું છે. અહીં આવીને મેં તમારો સઘળો ગુપ્ત વ્યવસાય જોઈ લીધો છે. તેથી જો તમે બચાવ પણ કરશો તો તેની મારા ઉપર કાંઈપણ અસર થવાની નથી. માટે આટલામાંજ સમજી જઈને મને વધુ ન છોડો. જો તમે મારા ભાઈને ત્યાં મને પહોંચાડી દેશો તો મારા ઉપર તમારો મહદ્ ઉપકાર થશે, અને તે મરણાંત પ્રયંત હું ભૂલીશ નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા ! હું જાણતી ન હતી કે તમે મિત્રના રૂપમાં અમારા ધર્મશત્રુ છો. પરંતુ તમારા પોતાના શ્રેયાર્થે હું કહું છું કે જે વાત તમે મને કહી તે કોઈ બીજાને કહેતા નહિ. નહિ તો તેનું પરિણામ વિપરીત આવશે. સારું થયું કે આ વખતે હેલન અહીં નથી. જો તે અહીં હોત તો આ સઘળી વાત યુલિસિઝને કહી દેત. હજી તમે બાળક છો, અને અમારા ધર્મનો અનુભવ લીધો નથી. તેથીજ આવી રીતે બોલો છો. પણ બે ત્રણ માસ સુધી અહીં રહીને જ્યારે અમારા ધર્મનું જ્ઞાન સંપાદન કરશો, ત્યારે તમને જણાશે કે અમારો ધર્મ કેવો છે ?

ફ્લોરા—હું તે સધળું જોઈ ચુકી છું. અને મેં તમારા ધર્મનો સંપૂર્ણ અનુભવ પણ લીધો છે. તેથી હવે કાંઈ વધુ જોવાની કે અનુભવવાની મારી ઇચ્છા નથી. બસ હવે તો કોરડોવા નગરમાં બાંધને ત્યાં જવાનો નિશ્ચય કરી ચુકી છું. માટે જો તમે મને ત્યાં પહોંચી દો તો તમારી મહદ્ કૃપા.

ફ્લોરેન્ડા—બસ ! ફ્લોરા ! હવે તમારા ઉપદેશનો પ્રવાહ અટકાવો. તમે અમારા ધર્મનું ખંડન કરવામાં કાંઈ પણ મળ્યા રાખી નથી. તેથી તમને કહું છું કે હવે એક પણ શબ્દ વધુ સાંભળી શકીશ નહિ. તેમજ તમને કોરડોવામાં પણ મોકલવામાં આવશે નહિ.

ફ્લોરા—ફ્લોરેન્ડા ! આ તમે શું બોલો છો ? જ્યારે તમે મારા બાંધના ઘરમાં હતા, ત્યારે મારી સાથે કેવી રીતે વર્તતા હતા, એટલુંજ નહિ પણ મને અહિં લાવવા માટે તમે કેવા કેવા વચનો આપ્યા હતા, તેનું કાંઈ સ્મરણ છે કે વિસરી ગયા ? જો તમને તેનું કાંઈ પણ સ્મરણ હોત તો આવા શબ્દોચ્ચાર કદી પણ કરત નહિ. આ પણ તમારી કપટ કળાનો એક નમુનો છે. તમને સાફ લાગે વા માહું, તેની મને કાંઈ પણ દરકાર નથી. પણ મને તો જે સત્ય લાગશે તેજ કહીશ. જ્યારે મને કોરડોવા નગરમાં પહોંચાડવાની તમારી ઇચ્છા નથી, ત્યારે મારે પણ કહેવુંજ જોઈએ કે હવે હું પણ અહિં રહેવા ઇચ્છતી નથી. તેથી ગમે તે ઉપાયે હું ત્યાં જઈશ.

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા ! જ્યારે તમે મારી સાથે સીધી રીતે ચાલતા નથી, ત્યારે મને તો એજ માર્ગ ડીક લાગે છે કે તમારા ઉપર દેખ-રેખ રાખવાનું કાર્ય યુલિસીઝને સોંપવું જોઈએ. કેમકે તે તમને અંતકરણપૂર્વક ચાહે છે.

ફોરો—મારા ઉપર દેખરેખ રાખનાર તમે હો કે યુલિસીઝ, પરંતુ મને તેની કાંઈ પણ દરકાર નથી. તેમ હું કોટી ઉપાયે પણ સેનસેબા સ્ટીન શહેરમાં જવાની નથી. તમારે મારા ઉપર આટલો અંકુશ શા માટે રાખવો જોઈએ ? હું સ્વતંત્ર છું અને સદા સ્વતંત્ર રહીશ. તમારી ધમ્મજાને કદી પણ આધીન થવાની નથી.

ફોરો-ન્ડા—નહિ ! તમને ત્યાં જવુંજ પડશે. કેમકે તમે અહિં એકલા રહેતાં ધબરાઓ છો. યાદ રાખો કે તમે કોરડોવા નગરમાં પુન જઈ શકશો નહિ. પણ તેને બદલે તમને સેનસેબાસ્ટીન શહેરમાં જવુંજ પડશે.

આટલું કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી ફોરો પોતાના હત્તાગ્યનો વિચાર કરીને જોરથી રૂદ્ધ કરવા લાગી હવે તેને પોતાના કહેવાતા શુભેચ્છકોનું ખરેખરું સ્વરૂપ જણાયું. તેથી તે પોતાની સુખાઈને માટે પશ્ચાતાપ કરવા લાગી. અને ત્યાંથી કેવી રીતે નાશી છુટવું તે વિષે મનમાં વિચાર કરવા લાગી. આ પ્રમાણે લાંબા સમય પ્રયાંત વિચાર કર્યા છતાં પણ જ્યારે તેને નાસી છુટવાનો કાંઈ પણ માર્ગ ન સુઝયો; ત્યારે નિરાશ થઈને તે મનમાં કહેવા લાગી “હાય ! હું આ નિર્દય લોકોના પંખમાં આવી ફસી છું. હવે તેમાંથી છુટવાનો કાંઈ પણ માર્ગ જડતો નથી. નિર્દય યુલિસીઝે અહિં મને કેદ કરી છે. કોઈને મળવા હળવાની પણ પરવાનગી આપતો નથી. ખરેખર તે ઘણો ક્રૂર, ઘાતકી, અને વિષયી માણસ છે. અરે એટલુંજ નહિ પણ તે સાધુના રૂપમાં શેતાન છે. અહિં આવીને આવા અસહ્ય સંકટો સહન કરવાં પડશે, એવું હું પહેલાં જાણતી ન હતી. જો જાણતી હોત તો અહિં આવવાનું કદી પણ પસંદ કરત નહિ.

ન્યારે આ સઘળું મારા હતભાગ્યને લીધેજ બન્યું છે, ત્યારે તેમાં બીજાનો શો દોષ? હવે જે થયું છે તે, નહિ થવાનું નથી. દૈવ આગળ કોઈનું પણ આલતું નથી. તેથી તત્સંબંધે શોક કરવો મિથ્યા છે. અને શોક કરવાથી શો લાભ થવાનો હતો? હા! પણ આવું અસહ્ય દુઃખ તો મારાથી સહન થવાનું નથી. તો હવે અહિંથી નાશી છુટવા માટે મારે કરવું શું? ઓ! વિભુ! હવે તો માત્ર તારોજ આધાર છે. માટે આ રંક કિંકરી ઉપર કૃપા કરીને આ સંકટમાંથી મુક્ત કર. ફોરેન્ડાની કપટબળમાં સપડાઈને મેં મારા પ્રિયબંધુ સાથે પણ દુગો કર્યો. હોય! હવે તેમની શી દશા થશે? મારા માટે તે કેટલો શોક નહિ કરતા હોય? અહિં હું તેમને માટે બુઝું છું. અને તે ત્યાં મારે માટે બુરતા હશે. હવે તો પરમાત્મા તેમનો જલદીથી મેળાપ કરાવે તો સાફ ઓ મારા પ્રિયબંધુ! તમે તો મને ઘણું ઘણું સમજાવ્યું, પણ મેં મુર્ખીએ તમારું કહ્યું ન માન્યું, તે નજ માન્યું. તેનો બદલો હવે મને મળી ચુક્યો છે. મારી મુર્ખાઈને માટે હવે હું પસ્તાવું છું. “પણ રાંડયા પછીનું ડહાપણ” શા કામનું? હવે જો અહિંથી મારો છુટકો થાય તો ફરી કદી પણ તમારી અવજા કરીશ નહિ. પરંતુ પ્રથમ તો છુટકારો થવાનોજ નથી. આ લોકો મને સેનસેબાસ્તીન શહેરમાં લઈ જવાના છે. કોણ જાણે ત્યાં મારા ઉપર કેવાં સંકટો આવી પડશે. ત્યાં ગયા પછી તો છુટકારાની આશા રાખવી મિથ્યા છે. કોણ જાણે ત્યાં લઈ જઈને તેઓ મારી સાથે કેવી રીતે વર્તશે? હું ધારું છું કે કાંતો મને કોઈ શ્રીમંતને ત્યાં વેચશે કે કાંતો કોઈ વિષયલંપટ યુવક સાથે બળાત્કારે પરણાવી દેશે. “ન કરે નારાયણ,” પણ જો તેમ થાય તો તેવા સંજોગોમાં હું મારા શીળત્રતનું રક્ષણ કેવી રીતે કરીશ? આ સઘળી આપદાઓમાંથી બચવા માટે હવે શું કરવું

જોઈએ ? અહિંથી નાશી છુટવાનો માર્ગ પણ નથી. કેમકે આ લોકો મારા ઉપર આપતી દેખરેખ રાખે છે. વળી જો અહિંથી નાશી છુટું તો માર્ગમાં પકડાઈ જવાનો ભય રહે છે. કેમકે આસપાસના પ્રદેશમાં માત્ર ખ્રિસ્તીઓજ રહે છે. મુસલમાનોનું નામ નિશાન પણ નથી કે તેઓ મારી મદદ કરીને મને ખ્રિસ્તીઓના હાથમાંથી છોડાવે. ત્યારે આ સંકટમાંથી મુક્ત થવા માટે હવે મારે કરવું શું ? ”

ફલોરાની વિચારમાળા હજી પુર્ણ થઈ ન હતી એટલામાં હેલને તેના ઓરડાના દ્વાર પાસે આવી સાદ આપ્યો “ ફલોરા બેન ! મને અંદર આવવાની આજ્ઞા છે ? ”

ફલોરા—શા માટે નહિ ! ખુશીથી પધારો.

આ પ્રમાણે અંદર આવવાની આજ્ઞા મળવાથી હેલન ઓરડામાં આવી. અને ફલોરાને શોકગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેઠેલી જોઈને તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું બેન ફલોરા ! તમને મારા સોગંદ આપીને કહું છું કે જ્યારે હું અહિં આવું, ત્યારે કૃપા કરીને તમારે કાંઈ પણ શોક કરવો નહિ. તમારી શોકપ્રદ મુખમુદ્રા જોઈને મારું કાળજી વિંધાઈ જાય છે.

ફલોરા—બેન ! હેલન ! હું તમારી આગળ હાથ જોડીને કહું છું કે હવે મને વધુ ન સતાવો. દુઃખ શું છે, તે તમે હજી સુધી જાણ્યું નથી. અને તેથીજ મને શિખામણ આપી રહ્યા છો. તમે પોતે સુખી હોવાથી સંસારના સઘળા મનુષ્યોને સુખી માનો છો; પણ તે તમારી ભૂલ છે. જેમ દુનિઆમાં સઘળા સુખી નથી, તેમ સઘળા દુખી પણ નથી. જ્યારે આપણા પાંચ આંગળાઓ એક સરખાં નથી, ત્યારે અખિલ બ્રહ્માંડના મનુષ્યો એક સરખા, કેમ હોઈ શકે ? એતો સ્વભાવિક છે કે એક શ્રીમંત ગરીબના દુઃખનો યથાચોગ્ય અનુભવ મેળવી શકે નહિ.

તેમ એક દુઃખી માણસ શ્રીમંતના સુખનો સંપૂર્ણ અનુભવ લઈ શકે નહિ. “ પ્રસુતિની પીડા ” વંધ્યા કદી પણ જાણી શકતી નથી. જે કોઈ માણસને પારકાના દુઃખનો અનુભવ લેવો હોય તો તેણે પ્રથમ પોતાને તેવી સ્થિતિમાં મૂકવો જોઈએ. તેમ કર્યા સિવાય તે કદી પણ પારકાના દુઃખનો ખરો અનુભવ મેળવી શકે નહિ. તેજ પ્રમાણે તમે પણ મારા દુઃખનો અનુભવ લીધો નથી. તેથીજ આ પ્રમાણે મને શિખા-મણુ આપવાને તૈયાર થયા છો. પણ જ્યારે તમે પોતે તેવા પ્રસંગો અનુભવશો; ત્યારેજ તમને દુઃખ શું છે તેની ખાત્રી થશે. મારું દુઃખ તમે જાણતા નથી. એન ! મારું દુઃખ અગાધ છે. હું સંકટના સમુદ્રમાં ડુબી રહી છું. તેમાંથી મને બચાવનાર કોઈ પણ નથી. એન ! રાત દિવસ મને એક વાતની ચિંતા થયા કરે છે.

હેલન—ચિંતા ? ચિંતા કઈ વાતની ?

ફલોરા— એન ! શા માટે જાણી જોઈને અજાણ્યા થાઓ છો ?

મેં તમને સઘળી બીના કહેલી હોવા છતાં આવો પ્રશ્ન પૂછો છો ? આજે ફરી પણ કહું છું કે કનફેસન (પાપસ્વીકાર) વખતે યુલિસીઝે મને એવા નિર્લજ પ્રશ્નો પૂછ્યા કે જેનું સ્મરણ થતાંજ મને દુઃખ ઉપજે છે.

હેલન—એન ! બતાવ તો ખરા કે તેમણે તમને શું કહ્યું ?

ફલોરા—એન ! જે કહ્યું તે મારું મન જાણે છે. હું મારી જીભે તેવા નિર્લજ અને અયોગ્ય શબ્દોચ્ચાર કરવા ઇચ્છતી નથી.

હેલન—એન ! તમને મારા સોગંદ છે જે તે વાત ના કરે તો ? મારી કલ્પના પ્રમાણે કદાચ તેમણે તમને તમારા પ્રિયતમ વિષે પૂછ્યું હશે ? જે તેમજ હોય તો તમારે મારું નામ આપી દેવું હતું.

શ્લોકારા—એન ! તમને આવી વાતો કરતાં શરમ નથી. આવ તી. હું મારા હતભાગ્યને રડી રહી છું. અને તમને હાસ્ય કરવાનું મુજબ છે.

હેલન—એન ! મારી માન્યતા પ્રમાણે તો આ કાંઈ શરમની વાત નથી. અમારા સંપ્રદાયમાં તો સ્ત્રી પુરુષો સાથે રહે છે. અને અસ્પર્શના સમાગમમાં આનંદથી કાળ નિર્ગમન કરી સ્વતંત્રપણે આનંદોત્સવ કરે છે.

શ્લોકારા—એન ? આવી દુષ્ટ પ્રથાને લીધેજ અહિંના કેટલાક ધર્માધક્ષો વ્યભિચારી બનીને નીચ જીવન ગુજારે છે.

હેલન—તો શું તમારા સંપ્રદાયમાં સ્ત્રી પુરુષ એક બીજા સાથે પ્રેમવિનોદ કરતા નથી ?

શ્લોકારા—એન ! તે વાત જુદી છે. લગ્ન તો દરેક વ્યક્તિ કરે છે. અને તેમાં કાંઈ ખોટું નથી. કેમકે તેતો આ વિશ્વનો વ્યવહાર છે. જો દરેક વ્યક્તિ લગ્ન ન કરે તો આ સંસાર ચાલેજ નહિ. જગતકર્તાએ આ વિશ્વમાં મનુષ્યોની વૃદ્ધિ કરવા માટેજ સ્ત્રી પુરુષે લગ્ન કરવાનું નિર્માણ કરેલું છે. કેમકે લગ્ન તે એક પવિત્ર સંબંધ હોવાથી શશાસ્ત્ર છે. તેથી તેવી એક સર્વોત્તમ ધર્માજ્ઞાનું પાલન કરવામાં કાંઈપણ બાધ લાગતો નથી. પણ વ્યભિચાર કરવો તે પાપ છે. અને તેનો પ્રત્યેક ધર્મમાં નિષેધ કરેલ છે. આપણે જે દુરાચરણો અહિં જોઈએ છીએ તેતો પ્રત્યેક ધર્મની વિરુદ્ધ છે. એટલુંજ નહિ પણ તે એક મહાનપાપ કર્મ સમાન છે. તેથી તેવા કૃત્ય કરનારાઓ ન્યાયના દિવસે રૈત્રી-નર્કમાં પડશે. અમારા ધર્મગુરુઓ કોઈની વહુ છીકરી ઉપર કદી પણ કુદ્રષ્ટિ કરતા નથી. પણ પરસ્ત્રીને માત્ર સમાન સમજે છે. જો તેઓ કાંઈ પણ દુરાચરણ કરે તો તેમને સત્વર દેહાંતનીજ શિક્ષા કરવામાં

આવે. છેવટે ઇસ્લામને માટે તો હું એટલુંજ કહીશ કે તે આ દુનિયાની સપાટી ઉપર એક સર્વોત્તમ ધર્મ છે.

હેલન—એન! એ બધું તો ઠીક. પણ એતો બતાવો કે ઇસ્લામ ધર્મ કેવો છે? તમે પ્રસંગોપાત તેના વખાણ કરતા હોવાથી તે સંબંધે કાંઈ જાણવાની મને જાણાસા થઈ છે. અમારા ધર્મગુરુઓ કહે છે કે મુસલમાનો અતિ જુલમી અને ઘાતકી હોય છે. શું એ સત્ય છે?

શ્લોરા—નહિ! નહિ! કદી નહિ! ઇસ્લામ એક મહાન અને સર્વોત્તમ ધર્મ છે. તેના સિદ્ધાંતો ધણાજ ઉત્તમ અને મનન કરવા યોગ્ય છે. અને તે એટલે સુધી કે તેના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો ખ્રીસ્તી ધર્મમાંથી ભાગ્યેજ મળી આવશે. તે બતાવે છે કે ખુદા એકજ છે, તેનો કોઈ શરીક નથી. અને આ જગતના લોકોને તેણેજ ઉત્પન્ન કર્યા છે. તેથી લોકોએ ઉમ્મત થએલી વસ્તુની ભક્તિ નહિ કરતાં અહરનિશ ઉમ્મત કરનારનીજ ભક્તિ કરવી જોઈએ. વળી તે અસ્પર્શ સંપ રાખવાનો ઉપદેશ આપે છે. તેના નિયમો પવિત્રતા અને ખુદાતાલાની શ્રેષ્ઠ ઉપરજ ધરાએલા છે. તેથી તેના અનુયાયીઓ પ્રાર્થનાને માટે ઘણા સ્વચ્છ અને પવિત્ર રહે છે. તેઓ ખ્રીસ્તી લોકોની પેઠે ભક્તિગૃહોમાં ગમે તેવી સ્થિતિમાં જતા નથી. પરંતુ હાથ મોઢું ધોયા પછી સ્વચ્છ થઈનેજ જાય છે. વળી તેમની પ્રાર્થનામાં જગતપ્રચલક અને તેના મહાન પેગમ્બર સહઅમ સિવાય અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિનું નામ આવતું નથી. આ ઉપરથી તમને જણાશે કે તેઓ માત્ર જગતકર્તાનીજ ભક્તિ કરે છે. વળી તેઓ પ્રત્યેક વર્ષમાં એક માસના અપવાસ રાખે છે. અને આખા આયુષ્યમાં શક્તિ અનુસાર એક કે વધુવાર મક્કાશરીફની હજ કરવા જાય છે. તદુપરાંત તેમની પુનઃજનન કરવાની વિધી પણ ખ્રીસ્તીઓ

કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. તેને માટે પણ નિયમો અને સમય નિયુત થએલો છે. આ ઉપરથી તમને જણાશે કે મહાન ઇસ્લામ ધર્મ કેવો છે? તમે ઇસ્લામ સંબંધે જે કાંઈ કહ્યું તે માત્ર આક્ષેપ છે. ઇસ્લામના શત્રુઓએ મન્સવીપણે તેવાં કલ્પિત આક્ષેપો ઘડી કાઢ્યાં છે. અને તે સર્વોંશે અસત્ય છે. એ તો માણસની એક સાધારણ ટેવ છે કે પોતે જોયો હોય તેવો બીજાને પણ દેખે છે. કહેવત છે કે “જેને કમળો થયો હોય તે સઘળું પીળું દેખે” તેજ પ્રમાણે ઇસ્લામના વિરોધીઓએ પોતાના ધર્મમાં જે કાંઈ દોષ જોયું, તે મન્સવીપણે ઇસ્લામને આરોપણ કરી દીધું. પરંતુ પવિત્ર ઇસ્લામ તો તેવા દોષોથી તદ્દન મુક્ત છે.

હેલન—એન! તમે જે કાંઈ કહ્યું તે ઉપરથી એવું જણાય છે કે ઇસ્લામ ઉપર મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપો સર્વોંશે ખોટાં અને કપોલ કલ્પિત છે. પણ વાર? ઇસ્લામીઓ કેટલા પેગમ્બરોને માને છે?

ફ્લોરા—આદમથી લઈને હઝરત મહમદ (સ. અ. વ.) પ્રયંત જેટલા પેગમ્બર? થયા છે; તે સર્વેને તેઓ માને છે.

હેલન—એન! આ શું કહો છો? શું તમે ઇસુ ખ્રિસ્તને પણ

૧ જગત્ની ઉત્પત્તિ પછી જ્યારે લોકોમાં પાપકર્મો વધવા માંડ્યા, ત્યારે પાપીઓને સદ્ઉપદેશ આપી સત્ય માર્ગ ઉપર લાવવા માટે જગતકર્તા એ ઉપદેશકો મોકલ્યા. આ ઉપદેશકોને ફારસીમાં પેગમ્બર એટલે સંદેશો લાવનાર કહે છે. તેઓ જગતકર્તાનો સંદેશો લોકોને કહી સંભળાવી તેમને પાપકર્મો નહિ કરવાનો ઉપદેશ આપતા. ૬ ઠા સૈકા સુધીમાં આજી એક લાખ અને એંસી હજાર પેગમ્બરો થઈ ગયાં છે. તેમાં સાથી હતા, અને સર્વેથી શ્રેષ્ઠ હઝરત મહમદ સ. અ. વ. છે.

પેગમ્બર તરીકે માનો છો ? નહિ, નહિ, તે તો પ્રભુના પુત્ર હતા. તેમને વળી પેગમ્બર કોણ કહે છે ?

ફોરા— નહિ ? મુસલમાનો એ વાતનો સ્વીકાર કરતા નથી. કેમકે તે અસંભવીત છે. પ્રત્યેક ધર્મ શાસ્ત્રમાં સ્પષ્ટ કહેલું છે કે ખુદા એકજ છે, તેને પુત્ર પુત્રાદિક કાંઈપણ નથી. જેમ તેને ઉત્પત્તિ નથી, તેમ લય પણ નથી. અર્થાત જેમ તેને આરંભ નથી તેમ અંત પણ નથી. તે અનાદિકાળથી છે, અને અનાદિકાળ પ્રયંત રહેશે. તેણે આ જગતના બધા મનુષ્યોને ઉત્પન્ન કર્યા છે. પરંતુ તેને ઉત્પન્ન કરનાર કોઈ પણ નથી. તે જગતના સઘળા લોકોનું પાલન તથા રક્ષણ કરે છે. તેની શક્તિ અગાદ છે. તે સર્વવ્યાપક છે તેની સરખામણી કોઈથી પણ થઈ શકે તેમ નથી. તે અનંતકોટી મનુષ્યો તથા પ્રાણીઓનું પોષણ કરે છે. આવી શક્તિ બીજા કોઈમાં નથી. આવી એક મહાન વિભુતીને પુત્ર હોય એ શું સંભવી શકે ખરું કે ? એન ! એ બંધી જેડી કાઢેલી વાતો છે.

હેલન—એન ! તમારું કથન મને તો સત્ય લાગે છે. વાહ ! ઇસ્લામ ધર્મ તો ઘણો સારો છે.

ફોરા—ખચિત ! તેમાં કાંઈપણ સંદેહ નથી.

હેલન—એન ! અમારા કેટલાક ધર્માધ્યક્ષો સ્વીકૃતિ પટ હોય છે, એ વાત હું આજ સુધી જાણતી નહતી. આજેન મને તેની ખબર પડી.

ફોરા—એન ! તમારું અનુમાન સત્ય છે. પરંતુ મુસલમાનોમાં આવી વાતોનો ઇસારો માત્ર પણ જેવામાં આવતો નથી. તેઓ ઘણા પવિત્ર અને સદ્વર્તનશીલ હોય છે.

હેલન—હશે ! પણ જ્યારે મારી પ્રિયતમા ફોરાએ ખ્રિસ્તી

ધર્મનો અંગીકાર કર્યો છે, ત્યારે ઇસ્લામ ધર્મના સારા નરસાપણનો વિચાર કરવો શા કામનો ? જો તે ખ્રિસ્તી ધર્મમાં આવી નહોત તો. હું પણ ઇસ્લામનો અંગીકાર કરત.

શ્લોકારા—એન ! તમારી વાતો સાંભળીને મને ઘણું હાસ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. મારી સાથે પ્રેમ કરવાથી તમને શું મળશે. પ્રેમ કરો, કોઈ પુરૂષની સાથે કે જે તમારા સવે કોડ પુરા કરી શકે.

હેલન—એન ! મને તમારું મુખડું ખૂબ સુંદર દીશે છે. અને તેથીજ હું તમારા ઉપર મોહાસક્ત થઈ છું. તમારી સુચના દીક છે. અને જો હું લગ્ન કરીશ, તો તમારા જેવા મુખાકૃતિવાળા પુરૂષ સાથેજ કરીશ.

શ્લોકારા—એન ! તમને મારા જેવી મુખાકૃતિવાળો પુરૂષ ક્યાં મળશે ?

હેલન—નહિ, મળે તો કાંઈ નહિ. પણ મેં તો એવો દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો છે કે જ્યાં સુધી તેવો પુરૂષ ન મળે ત્યાં સુધી લગ્ન ન કરતાં, કૌમાર્યાવસ્થાજમાં રહેવું. તમારી સુંદર મુખાકૃતિ મને અતિ પ્રિય લાગે છે. અને તેથી બસ એજ ઇચ્છા થાય છે કે તમારા ગુલાબી ગાલોનું ચુંબન કર્યા કરું. એન ! પરમાત્માએ તમને પુરૂષ શા માટે ન બનાવ્યા ?

શ્લોકારા—એન હેલન ! એવી વાત ન કરો. મને ઘણી શરમ લાગે છે, તમે મારામાં એવું તે શું જોયું કે જેથી આ પ્રમાણે ગાંડા થઈ ગયા છો ?

હેલન—એન ! તમારું સૌંદર્ય મારું આકર્ષણ કરે છે. હું તો પણ જે કોઈ તમને જુએ તે કદી પણ આકર્ષાયા વિના રહે નહિ. ખરું કહો એન ! આજ સુધી તમે કેટલા યુવકોને તમારા પ્રેમમાં મોહધેલા બનાવ્યા છે ?

એમ કહીને તેણે ફક્તોરોને દ્રઢાલિંગન આપ્યું. અને તેના કપાળ તથા લલાટ ઉપર ચુંબન કરવા લાગી. આવી ચેષ્ટાઓ ફક્તોરોને રૂચિ નહિ. તેથી તેણે બળપુર્વક હેલનને પોતાના પાશમાંથી દુર કરીને કહ્યું, “બેન ! મને તમારી આવી ચેષ્ટાઓ જરાપણ ગમતી નથી.” આ વાક્ય સાંભળીને હેલન પણ શરમાઈ ગઈ. અને પોતાની અયોગ્ય ચેષ્ટાને માટે પશ્ચાતાપ કરવા લાગી. અને થોડી વાર પછી હાથ જોડીને તેણે ફક્તોરોને કહ્યું, “બેન ! ક્ષમા કરો. મારો અપરાધ થયો છે. હવે પછી આવી ચેષ્ટા કદી પણ કરીશ નહિ.”

હેલનના આ વાક્યે ફક્તોરોના અંતઃકરણ ઉપર ચમત્કારિક અસર નિપજાવી. અને પરિણામે તેણે તેને પોતાની પાસે બેસાડી. અને તેની સાથે પ્રેમપુર્વક વાતચીત કરવા લાગી.

હેલન—બેન ? શું તમારા સત્સંગનો આવો લાભ મને સદાએ મળશે ?

ફક્તોરો—નહી બેન ! આપણે થોડા સમયમાંજ વિખુટા પડીશું કેમકે, યુલિસીઝના દુષ્ટ પંજમાંથી રક્ષણ મેળવવા અર્થે મેં દેશાટન કરવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો છે.

હેલન—બેન ! હું તમને ફરી કહું છું, કે આવા વિપરીત વિચારો ન કરો. તમારો વિયોગ મારાથી સહન થશે નહિ.

ફક્તોરો—બેન ! મેં ઘણા વિચારપૂર્વક કરેલો નિશ્ચય હવે હું ફેરવી શકતી નથી.

હેલન—બેન ! એવું ન કહો ! માંડે કાળજી વિધાઈ જાય છે. તમનેઃઃઃઃઃઃ કાંઈપણ ભય હોયતો મારી સાથે આવીને રહો. હું દરેક પ્રકારે તમારું રક્ષણ કરીશ.

ફોરા—એન ! તમારાથી કંઈપણ થઈ શકશે નહિ. યુલિસીઝ તો હાથ પગ ઘોઘને મારી પાછળ પડ્યો છે. તેની આગળ તમારા પિતાશ્રીનું પણ કંઈ ચાલશે નહિ, બસ હવે તો મને એજ ઉપાય ઉચિત લાગે છે કે આ સ્થળનો ત્યાગ કરીને કોઈ બીજા સ્થળે ચાલ્યા જવું.

હેલન—એન ! તમારું સૌંદર્યજ એવું છે કે યુલિસીઝ તો શું, પણ તમે જ્યાં જશો ત્યાં તમારી આવીજ સ્થિતિ થઈ પડશે. અર્થાત્ અનેક વિદ્વાસી યુવકો તમારા સૌંદર્યમાં લુપ્ત બનશે.

ફોરા—એન ! ગમે તેમ કરીને ત્યાં હું મારા શીળવૃતનું રક્ષણ કરીશ.

હેલન—એન ! મારા ઉપર દયા કરીને અહિંથી જવાની વાત ન કરો. હું તો જાણતી હતી કે આખા આયુષ્ય પ્રયંત આપણે સાથે રહીશું. પણ તમે તો અહીં મને એકલી મૂકીને ચાલ્યા જવાની વાતો કરો છો.

ફોરા—એન હેલન ! તમે મારા અંતકરણનું દુઃખ જાણતા નથી અને તેથીજ આવી વાતો કરો છો. યુલિસીઝે મારી પાસે અયોગ્ય માગણી કરી છે, તે દિવસથી મારા અંતકરણમાં ભયનો સંચાર થયો છે. અને રાત દિવસ તેનાજ વિચારો આવ્યા કરે છે. એટલુંજ નહિ પણ હવે તો હું એવી કંટાળી ગઈ છું કે, આવા સંકટોમાંથી બચવા માટે આપઘાત કરવાની ઇચ્છા થાય છે. હાય ! મારા ભાગ્યમાં આવું ક્યાં લખ્યું હતું ?

હેલન—એન ! હું આજ સુધી જાણતી ન હતી. કે યુલિસીઝ આવો નિર્દય અને વ્યભિચારી માણસ છે. હું તેને એક મહાત્મા જેવો જાણતી હતી. પણ તેતો દુરાત્મા નિકળ્યો. પણ હવે તમે મારી સાથે

રહેવાનું કબુલ કરો. હું પ્રતિજ્ઞાપુર્વક કહું છું કે તેના હાથમાંથી અવસ્ય તમારું રક્ષણ કરીશ. હું મારા પ્રાણ આપીશ. પણ તમારા શીળવૃત્તનું ભંગ થવા દઇશ નહિ.

ફલોરા—એન ! એ તમારો દુરાગ્રહ છે. ન્યારે તમારા પિતા પોતે યુલિસીઝના અંગત સ્નેહી છે, ત્યારે તમે મને તેના હાથમાંથી કેવી રીતે બચાવી શકશો ?

આટલું આટલું સમજાવ્યા છતાં ન્યારે ફલોરા આગળ પોતાનું કાંઈ પણ ન આપ્યું. ત્યારે હેલન જોરથી રૂદ્ધ કરવા લાગી. અને રડતાં રડતાં તેણે ફલોરાને દ્રઢાલિંગન આપ્યું. કેટલીકવાર સુધી તેઓ આવીજ સ્થિતિમાં બેસી રહ્યા, અને પછી પોતાની મેળેજ મનવાળીને હેલન પોતાને ઘેર ગઇ.

પરિશિષ્ટ ૨ જી.

અપરાધીઓની શોધખોળ.

કાઝીસાહેબે અપરાધીઓને શોધી કાઢવા માટે ગમે તેટલા પ્રયત્નો કર્યા છતાં તેમાંના એકનો પણ પત્તો ન લાગ્યો. પરંતુ એટલું તો જાણ્યું કે યુલિસિઝની હિલચાલ વિષે કોરડોવાની સમસ્ત ખિસ્તી પ્રજા સંપૂર્ણ માહિતગાર હતી, એટલુંજ નહિ, પણ ખિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો, અને સાધુઓ પણ એ વાત તો જાણતાજ હતા કે તે ફ્લોરાને દેવળમાં લાવ્યો હતો, પણ તે તેને સાથે લઈને ત્યાંથી ક્યારે નાશી ગયો, અને ક્યાં નાશી ગયો, તે વિષે કોઈ કંઈ પણ જાણતું ન હતું. ઝિઆદના ઘરમાંથી નિકળીને ફ્લોરા અને ફ્લોરેન્ડા કોરડોવાના મુખ્ય દેવળમાં આવી. અને ત્યાં કેટલાક કલાક રહી. આ બનાવ વિષે તો દેવળની સઘળી બ્યક્તિઓ માહિતગાર હતી, પરંતુ યુલિસિઝ તેમને ત્યાંથી અડધી રાત્રે કોઈ બીજા સ્થળે લઈ ગએલો હોવાથી તે વિષે કોઈ કંઈ પણ જાણતું ન હતું. કેમકે તે સમયે દેવળના સઘળા માણસો ગાઢ નિદ્રાનો અનુભવ લઈ રહ્યા હતા. તદુપરાંત બેદનો સ્ટ્રેટ થવાના બચથી યુલિસિઝે તે વાત બીજા કોઈને કહી પણ નહતી. તેથી દેવળના માણસો રાજ-સેનાને તેનો પત્તો આપી શક્યા નહિ. હા ! પણ કેટલાક ખાસ માણસો દ્વારા એ વાત જાણવામાં આવી કે યુલિસિઝ, અને તેની સાથેની ઉભય યુવતીઓ શિતગઝતુ પુરી થતાં સુધી ફ્રાંસ અને સ્પેનની વચ્ચે આવેલા પીરીનીઝ પર્વતની ઘાટીઓમાં રહેશે. અને શિતગઝતુ પુરી થયા પછી

ત્રિખમત્તતુના આરંભમાં બરફ પડવાનું બંધ થતાંજ તેઓ ક્રાંસની સર-હદમાં ચાલ્યા જશે. વળી એક વૃદ્ધા કે જે યુલિસિઝની સાથે ગાઢો પરિચય ધરાવતી હતી, અને તેના ધણાખરા બેદો વિષે માહિતગાર હતી, તેણે તો એટલે સુધી કહ્યું કે તેઓ હાલમાં સ્પેન અને ક્રાંસની સરહદ ઉપર આવેલા પહાડી પ્રદેશમાં હશે. કેમકે તે સિવાય તેમને માટે બીજું એક પણ સુરક્ષિત સ્થળ નથી.

દેવળના માણસોએ આટલી આટલી બાતમીઓ આપ્યા છતાં, શાહી સેનાના જાણવામાં કોઈ એવી વાત ન આવી કે જેથી તેઓ અપરાધીઓને સત્વર પકડી શકે; અથવા તે કાર્ય તેમને માટે સુગમ થઈ પડે. આવી સ્થિતિને લીધે માત્ર યુલિસિઝને સમસ્ત સ્પેન દેશના મુખ્ય ધર્માધ્યક્ષના પદ ઉપરથી પદચ્યુત કર્યા સિવાય કાઝીસાહેબ તેને બીજી કાંઈ પણ શિક્ષા કરી શકે તેમ ન હતું. જ્યારે તેનો કાંઈ પત્તોજ ન હતો, ત્યારે શિક્ષા તે ક્યાંથી થાય ? આવા કારણથી કાઝી સાહેબે યુલિસિઝને નામદાર અમીર તરફથી સમસ્ત સ્પેન દેશના મુખ્ય ધર્માધ્યક્ષની જે ઉપાધિ મળી હતી, તેના ઉપરથી તેને પદબ્રષ્ટ કર્યો. અને તેના સ્થાને કોઈ બીજા પાદરીને પસંદ કરવાની ખ્રિસ્તી પ્રજાને સુચના કરી. આ પ્રકારની ગોઠવણ કરીને તેમણે કેદ પકડાઈ આવેલા સઘળા પાદરીઓ અને કુમારીકાઓને કારાગ્રહની શિક્ષામાંથી મુક્ત કર્યા.

શ્લોકોરાનું હરણ થયું, તે સમયે સ્પેનની ઇસ્લામી પ્રજામાં ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાનો જે જુસ્સો ઉત્પન્ન થયો હતો, તે વખત જતાં ધીમે ધીમે ઓછો થતો ગયો. અને છેવટે સદંતર નષ્ટ થઈ ગયો. તેથી પ્રારંભમાં તેમના તરફથી બળવાની જે ધાસ્તી રખાતી હતી, તે પણ લય પામી.

આ પ્રમાણે થવાના મુખ્ય બે કારણ હતા. એકતો એ કે તેમની ઇચ્છાનુસાર શાહી લશ્કરે અપરાધીઓને પકડવાને પોતાના બનતા સઘળા પ્રયાસ કર્યા હતા. બીજું કારણ એ હતું કે યુલિસિઝની શિક્ષાનુસાર કેરડોવાના ખ્રિસ્તિઓ એક પછી એક કાઝીસાહેબ સમક્ષ આવીને ઇસ્લામના મહાન પેગમ્બર સલ્અમને માટે અપશબ્દોનો પ્રયોગ કરતા હતા, અને પરિણામે ધર્મપરાયણ મુસલમાનોને હાથે માર્યા જતા હતા. આવા બનાવો લાંબા સમય પ્રયંત બનતા રહ્યા અને તે દરમિયાન પ્રત્યેક દિવસે ખ્રિસ્તિઓના ટોળે ટોળાં કાઝી સાહેબની પાસે આવીને, ઇસ્લામના મહાન ઉપદેશકને માટે અપશબ્દો ઉચ્ચારતા. અને પરિણામે જોશીલા મુસલમાનોને હાથે માર્યા જતા. આ પ્રકારની નીચ હિલચાલમાં કેટલીક સ્ત્રીઓએ પણ ભાગ લીધો હતો. અને તેમની સંખ્યા પુરૂષો કરતાં વિશેષ હતી. આ પ્રકારના વિચિત્ર બનાવોથી સ્પેનની ઇસ્લામી પ્રજા ઘણી ઉશ્કેરાઈ ગઈ હતી. અને તેવા અપરાધીઓને ઉચિત શિક્ષા કરવાની તિવ્ર ઉત્કંઠા ધરાવતી હતી. તેથી જે ખ્રિસ્તિ તેમની સામે આવીને, તેમના મહાન ઉપદેશકને માટે અપશબ્દોનો પ્રયોગ કરતો, તેનો તરતજ વધ કરવામાં આવતો હતો. આ પ્રકારની નીચ હિલચાલ લાંબા સમય પ્રયંત ચાલુ રહ્યાથી મુસલમાનોમાં ગુસ્સાની લાગણી સામાન્ય રીતે ઉશ્કેરાઈ ગઈ. અને પરિણામે તેઓ અપરાધીઓ ઉપર વૈર લેવાને ઉદ્બુક્ત થયા. આ પ્રમાણે તેમની લાગણીના પ્રવાહે એક નવિનજ માર્ગ ગૃહણ કર્યાથી, શ્લોરાના હરણવાળી વાતને તેઓ સદંતર વિસરી ગયા.

તદુપરાંત જેમ જેમ દહાડા જતા ગયા; તેમ તેમ ખ્રિસ્તી પ્રજાનો ધર્મ માટે પ્રાણાર્પણને કરીને આત્મેત્સર્ગ કરવાનો જુસ્સો મંદ પડતો જાયો. અને છેવટે સદંતર વિનિષ્ઠ થયો. અને

તેની સાથે આ બીજા કારણથી ખ્રિસ્તી પ્રજા ઉપર વૈર લેવાની જે મનેચ્છાઓ ધરલામી પ્રજાના અંતઃકરણમાં ઉદ્ભવી હતી, તે પણ લય પામી. અને પરિણામે તેઓ વૈર લેવાની વાત બૂલી ગયાથી દેશમાં પૂનઃ શાંતિ પથરાઇ ગઇ. આ પ્રમાણે પરિસ્થિતિ શાંત થયા પછી કાઝીસાહેબે ઉપરોક્ત બનાવ વિષે તપાસ કરી તો જણાયું કે જે ખ્રિસ્તીઓ ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાને ઉદ્ધુક્ત થયા હતા, તેમાં મુખ્યત્વે કરીને સ્ત્રીઓની સંખ્યા વિશેષ હતી. પ્રથમ તો કાઝીસાહેબ આ વાતનો કાંઇપણ ભેદ જાણી શક્યા નહિ. પરંતુ દીર્ઘ દ્રષ્ટિથી વિચાર કરતાં તેમને જણાયું કે સ્ત્રીઓ મોટા ભાગે અશિક્ષિત, અને અજ્ઞાન હોવાથી તેઓ પ્રપંચીઓની કપટજાળમાં પુરપો કરતાં મોટા પ્રમાણમાં અને સત્વર સપડાઇ જાય છે, અને તદ્દનુસાર યુલિસિઝના અનુચિત ઉપદેશે પણ મોટા ભાગે સ્ત્રીઓ ઉપરજ અસર કરી હશે. અને પરિણામે તેઓ તેના જેવા એક મોટા ધર્માધ્યક્ષની અવગણના નહિ કરવાના હેતુથી પ્રાણાર્પણ કરવાને ઉદ્ધુક્ત થઇ હશે. તદુપરાંત કેટલાક ધર્માધ્યક્ષો પોતાની વિષયલાલસા તૃપ્ત કરવા અર્થે દેવજને અર્પણ થએલી કુમારીકાઓ સાથે જે વહેવાર ચલાવતા હતા, તેથી કંટાળી જઇને તેમાંની કેટલી આ પ્રમાણે મરવાને તૈયાર હોય. એ પણ સંભવીત છે.

પ્રાચીન સમયમાં હિંદુ સ્ત્રીઓ નિજ સ્વામીના મૃત્યુ પછી તેના શબની સાથે ચિતામાં બળી મરતી હતી. અને તેવી રીતે પોતાના પતી પાછળ દેહાર્પણ કરનાર સ્ત્રીઓને આજે પણ “સતી”ના નામથી ઝાળખવામાં આવે છે. તેઓ કાંઇ રાજા પુત્રી કે સ્વેચ્છાથી દેહપાત કરતી ન હતી. પણ ભવિષ્યમાં આવી પડનારી અનેક સંભવિત આપદાઓમાંથી બચવા માટેજ તેમને બળી મરવું પડતું

હતું. અને તેવીજ રીતે પોતાના બ્રહ્મ જીવનથી કંટાળીને કેટલીક ખ્રિસ્તિ રમણીઓ પણ યુલિસિઝના ઉપદેશાનુસાર ધર્મને બ્રહ્મને દેહઅર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાને તૈયાર થઇ હતી.

ઉપર્યુક્ત બનાવ બન્યો તે સમયે મુસલમાનો પણ ધણા ઉશ્કેરાઇ ગયા હતા. અને તેઓ અપરાધીઓને દેહાંતદંડની શિક્ષા કરીને તેમની માલમતા લુટી લેવાને માટે આતુર હતા. પણ ના. અમીરની બીક અને કાઝીસાહેબની કાર્યદક્ષતાને લીધે તેઓ કાંઇપણ કરી શક્યા નહિ.

પ્રજનની આવી ઉશ્કેરાયલી સ્થિતિ જોઇને કાઝી સાહેબે પોતાના માથેથી જોખમ ઉતારવાના હેતુથી તે સમયના સ્પેનિશ રાજકર્તા દ્વિય અબ્દુર્હેમાનને સઘળી બીના નિવેદન કરીને કહ્યું. “ નામદાર મુસલમાન ? યુલિસિઝે ફલોરાનું હરણ કર્યાથી, અને કેટલાક ખ્રિસ્તિઓએ આદરેલા અયોગ્ય આચરણથી મુસલમાનો ધણા ઉશ્કેરાઇ ગયા છે, અને તેઓ ખ્રિસ્તિઓ ઉપર વૈર લેવાની ઇચ્છા રાખે છે. માટે જો તેમને શાંત પાડવામાં નહિ આવે તો આખા રાજ્યમાં સ્થળે સ્થળે બળવો થવાની ધાસ્તી રહે છે, એટલુંજ નહિ પણ જો ખ્રિસ્તિઓ અને ઇસ્લામીઓ યુદ્ધ કરશે તો તેનું પરિણામ ધણું વિપરિત આવશે. માટે પ્રાંતિક રાજકર્તાઓને એવી આજ્ઞા કરવી જોઇએ કે તેઓ પોતાની સરહદમાં શાંતિ જાળવી રાખવાની વ્યવસ્થા કરે. અને પોતાની મેળે પ્રાણ આપવા આવનાર ખ્રિસ્તિ સિવાય બીજા કોઇના પ્રાણની હાની કરે નહિ. તેની સાથે એ પણ લખવું જોઇએ કે જો તેઓ શાહી-પરમાનની અવજા કરીને કોઇ નિર્દોષ ખ્રિસ્તિના પ્રાણ લેશે તો તેમને ઘટિત શિક્ષા કરવામાં આવશે. ”

અબ્દુર્હેમાનને આ શિખામણ ધણી પસંદ પડી. અને તદનુસાર

તેમણે પ્રત્યેક પ્રાંતિક રાજ્યાધિકારિને પોતાની સરહદમાં શાંતિ જાળવી રાખવાનું ફરમાન મોકલ્યું.

આ યોજના સર્વોંશે સફળ થઇ. અને પરિણામે ઉશ્કેરાયલા મુસલમાનો કાંઇ પણ અયોગ્ય પગલું નહિ ભરતાં ગુપચુપ બેસી રહ્યા. તોપણ જે ખ્રિસ્તિઓ પોતાની ઇચ્છાથી મુસલમાનોને હાથે મરવાને માટે આવતા, તેમની અભિલાષા પુરી કરવામાં આવતી હતી. જ્યારે નિર્દોષ ખ્રિસ્તિઓએ જોયું કે માત્ર અપરાધીઓનેજ તેમના અપરાધ બદલ શિક્ષા કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓ કાંઇ પણ અયોગ્ય પગલું નહિ ભરતાં શાંત રહ્યા. આ કારણથી તેમને ઇસ્લામી રાજ્યસત્તા સામે ઉશ્કેરવાની યુલિસિઝની યુક્તિ સર્વોંશે નિષ્ફળ ગઇ.

આ પ્રમાણે જો કે નગરની સ્થિતિ તો સુધરી ગઇ પણ હજી ઝિંઆદની સ્થિતિ પહેલાંના જેવીજ છે. અને તેમાં કાંઇ પણ પરિવર્તન થયું નથી. અત્યાર સુધી તો તેને એવી આશા હતી કે શોધખોળ કરવાથી અપરાધીઓ અવશ્ય પકડાઈ જશે. અને કાઝીસાહેબ પણ તેને તેવુંજ આશ્વાસન આપતા હતા. પરંતુ જ્યારે બારીક શોધ કર્યા પછી પણ અપરાધીઓની ભાળ ન લાગી. અને કેદ કરવામાં આવેલા ખ્રિસ્તિઓને છોડી મૂકવામાં આવ્યા, ત્યારે તે ઘણો નિરાશ થયો. અને પોતાની બેનને ફરી મળવાની તેને કાંઇ પણ આશા રહી નહિ. ફક્તોરાને પોતાના ઘરમાં લાવવાની તેની ઇચ્છા ન હતી. કેમકે તેની કલ્પના પ્રમાણે તે બ્રષ્ટ થએલી હોવાથી એક પ્રતિષ્ઠિત મુસલમાનના ઘરમાં રહેવાને માટે લાયક ન હતી. ફક્તોરાને માટે તેનો આવો અભિપ્રાય હોવા છતાં તે તેને છેક ભૂલી ગયો ન હતો. તેની ભોળા અને મનોરમ્ય આકૃતિ તેના નેત્રો સમક્ષ નિરંતર રમ્યા કરતી હતી.

તેની પ્રિતિ પોતાના અંતઃકરણમાંથી કાઢી નાખવા માટે તે ધણે પ્રયત્ન કરતો હતો, પરંતુ કોઈ પણ રીતે તેને બૂલી શકતો નહિ. આ પ્રમાણે જ્યારે તે ફ્લોરેન્ડાને કોઈ પણ રીતે વિસારી શક્યો નહિ; ત્યારે તેણે પોતાના વિચારનો પ્રવાહ બીજી દિશામાં બદલી નાખતાં કહ્યું. “મારે શા માટે ફ્લોરેન્ડા ? ઉપર દોષારોપણ કરવો જોઈએ ? જો મેં જ ફ્લોરેન્ડા સાથે લગ્ન કરીને તેના ઉપર હદ ઉપરાંત વિશ્વાસ રાખ્યો ન હોત તો તે કદી પણ નાશી જવાને શક્તિમાન થાત નહિ. વાસ્તવિક રીતે જોતાં ઉક્ત બનાવ મારા ભોળપણ, અને ફ્લોરેન્ડાની કપટકળાને જ આભારી છે. તેથી ખરી રીતે જોતાં મારે ફ્લોરેન્ડાને જ શિક્ષા કરવી જોઈએ. પણ તે છે ક્યાં ? હાંય ફ્લોરેન્ડા ! જો તું મને મળી જાય તો મારી તિક્ષણુ અસીને તારા અપવિત્ર રક્તતું બળીદાન આપીને મારા બળેલા અંતઃકરણને શાંત કરું. ઓ નીચ ! જ્યાં સુધી તારા અપવિત્ર રક્તથી મારી તલવારને રંગીશ નહિ, ત્યાં સુધી કોઈ પણ રીતે મને શાંતિ થવાની નથી. એમ ન જાણતી કે તું મારા હાથમાંથી છટકી ગઈ છે. છટકીને ક્યાં જનાર છે ? યાદ રાખ ! કે હું પણ તારી પાછળજ રહે છું. જ્યાં તું જશે, ત્યાં હું પણ આવીશ. તારી શોધમાં આકાશ પાતાળ એક કરી નાખીશ, પણ તને તો મૂકીશ નહિ. જો તું પાતાળમાં જશે, તો હું પણ ત્યાં આવીશ. અને જો તું આકાશમાં જશે તો ત્યાં પણ આવીશ. પરંતુ કોઈ પણ રીતે તારી પૂઠ મૂકીશ નહિ. હવે હું પણ જોઉં છું કે તું ક્યાં સુધી મારા હાથમાં આવતી નથી.”

આ પ્રમાણે તે ફ્લોરેન્ડાના જ વિચાર કરી રહેલો હોવાથી તેને એવો ભાસ થયો કે જાણે મુર્તિમંત ફ્લોરેન્ડા તેની સામે આવીને કહે છે “ઓ મુખ ઝિઆદ ! તું મને કેવી રીતે પકડી શકીશ ? જ્યારે હું તારા ધરમાં હતી, ત્યારે તું મને પકડી શક્યો નહિ, તો હવે શું

પકડી શકવાનો હતો ? માટે અને પકડવાનો વિચાર મૂકી દે. હું તારે હાથે કદી પણ પકડાઈશ નહિ.”

આવા કદ્દિપત વિચારોએ પણ જિઆદના અંતઃકરણમાં ક્રોધની તિવ્ર લાગણી ઉત્પન્ન કરી. તેથી તે પોતાના પ્રતિપક્ષીઓને ઉચિત શિક્ષા કરવાના વિચાર કરવા લાગ્યો. તેના અંતઃકરણમાં વૈરાગ્યિ ધ્રુવવાઈ રહ્યો હતો. આવી સ્થિતિમાં તેને ઘરમાં બેસવાનું પણ ગમતું ન હતું. તેથી તે આખો દહાડો આમતેમ ભટક્યા કરતો હતો. અને જ્યારે ભટકી ભટકીને થાકી જતો, ત્યારે કાઝીસાહેબની પાસે જઈ બેસતો. કાઝીસાહેબ પણ તેના ઉપર પોતાના પુત્ર સમાન હેતુ રાખતા હતા. અને તેની દુઃખદ સ્થિતિમાં ભાગ લઈને, તેને ઉચિત આશ્વાસન આપતા હતા.

સમસ્ત કોરડોવા નગરમાં શોધ કર્યા છતાં જ્યારે અપરાધીઓનો પત્તો ન લાગ્યો, ત્યારે જિઆદ ઘણો નિરાશ થઈ ગયો. અને કેટલાક દિવસ સુધી તો તેણે અન્ન જળ સરખું પણ લીધું નહિ. કાઝીસાહેબ તેને પ્રસંગોપાત આશ્વાસન આપતા, પરંતુ કોઈ પણ રીતે તેના મનનું સમાધાન થતું નહિ. આવી સ્થિતિમાં તેણે એક દહાડો કાઝીસાહેબની પાસે જઈને કહ્યું: “કાઝીસાહેબ ! આપે ગમે તેટલી શોધ કર્યા છતાં અપરાધીઓનો કાંઈ પત્તો ન લાગ્યો. તેથી કોઈ પણ રીતે માફ વૈરાગ્યિ શાંત પડતું નથી. માટે આપજ બતાવો કે હવે મારે કરવું શું?”

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! હવે આ બાબતમાં માત્ર ધીરજ રાખ્યા સિવાય બીજો એક પણ ઉપાય નથી. તેમ છતાં હું હજી પણ યુલિસિઝની શોધખોળ કરું છું, અને તે કામને માટે મેં કેટલાક જાસુસો નિમ્યા છે. એટલુંજ નહિ પણ તેમણે પોતાના કાર્યના આરંભ પણ

કરી દીધો છે. અને તેમને આરોપીઓની બાળ લાગતાંજ તેઓ મને તે વિષે ખબર આપશે.

જિઆદ—કાઝીસાહેબ ! માત્ર કોરડોવામાંજ શોધખોળ કરવાથી શું વળશે ? આ નગરમાં તો આપણે તેમની બારીક શોધખોળ કરી. તેમ છતાં તેમનો પત્તો લાગ્યો નથી. વળી એવું પણ સાંભળવામાં આવ્યું છે કે તેઓ પીરીનીઝના પહાડી પ્રદેશમાં નાશી ગયા છે. તેથી મારી સલાહ એવી છે કે આપણે તેમની તપાસ ત્યાં પણ કરવી જોઈએ.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! એ તમારી ભૂલ છે. તમે શા આધારથી કહો છો કે તેઓ પીરીનીઝના પહાડી પ્રદેશમાંજ નાશી ગયા છે ? અને જો તમારું કહેવું સત્ય હોય તો પણ આ સમયે ત્યાં લશ્કર મોકલવાનું કામ અશક્ય છે. કેમકે હમણા સિતળ ઋતુ પ્રચલિત હોવાથી ઉક્ત પહાડી પ્રદેશના સઘળા માર્ગો બરફથી આચ્છાદિત થએલા છે. તદુપરાંત ત્યાંના પર્વતો પણ એવા તો વિશાળ અને ખડખડા છે કે તેમના ઉપર ચઢવાનું કામ ઘણું કઠણ છે. વળી તેમાં અસંખ્ય ગુફાઓ હોવાથી અપરાધીઓને છુપાઈ રહેવાનું કામ ઘણું સુગમ થઈ પડે છે. તેથી જો આપણા અપરાધીઓ પણ ત્યાંજ ભરાઈ રહ્યા હોય તો તેમને પકડવાનું કામ હાલમાં અશક્ય છે. આ કારણથી હમણા ત્યાં સૈન્ય મોકલવાનું ઉચિત નથી.

જિઆદ—કાઝીસાહેબ ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. ત્યાં જવાને માટે ગમે તેટલી અડચણો હોય, તોપણ હું અપરાધીઓની શોધમાં ત્યાં ગયા વિના રહીશ નહિ. જો તેઓ મળશે તો ઠીક છે, નહિ તો મને એટલેજ સંતોષ થશે કે તે મેં તેમની શોધ કરવામાં કાંઈપણ ક્યાસ રાખી નથી. જ્યાં સુધી હું મારા શત્રુઓને તેમના દુષ્કર્મો બદલ

ઉચિત શિક્ષા કરીને માઈ વૈરાગ્ગિ તમ કરીશ નહિ, ત્યાં સુધી મને કોઈ પણ રીતે શાંતિ વળવાની નથી.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! તમારી આ યોજના ભૂલભરેલી છે, તેથી હાલમાં હું તમને ત્યાં જવા દેઈશ નહિ. તેમ છતાં જો તમે મારી અવગણ કરીને ત્યાં જશો તો પણ તમને ઉક્ત કામમાં સફળતા મળશે કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. માટે મારી શિખામણ માનીને હાલમાં ત્યાં જવાનું બંધ રાખો. સદ્ગતિ પુરી થયા પછી તમારી ઇચ્છાનુસાર હું ત્યાં લક્ષ્મી મોકલવાની વ્યવસ્થા કરીશ.

જિઆદ—આપનું કહેવું ઠીક છે. પણ મારો અંતરાત્મા તે વાત સ્વીકારવાની સાફ ના પાડે છે. શિયાળાની ઋતુ પુરી થતાં સુધી ધીરજ રાખીને અહિં બેસી રહેવું, અને અપરાધીઓને શિક્ષા ન કરવી, એ મારે માટે અશક્ય છે. માટે હું ગમે તેવા સંકટ સહન કરીને પણ ત્યાં જઈશ.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! તમે આવો દુરાગ્રહ શા માટે કરો છો ? શું તમને માઈ કથન ઉચિત લાગતું નથી ? હું ફરી પણ કહું છું કે હાલમાં ત્યાં જવાનું કામ ધણું કઠણ છે. કેમકે રસ્તાઓ ખરડથી આચ્છાદિત થએલા છે. માટે માઈ કહું માનીને શિયાળાની ઋતુ પુરી થતાં સુધી ત્યાં જવાનું બંધ રાખો.

જિઆદ—કાઝીસાહેબ ! હું ચર્કિચિત માત્ર પણ દુરાગ્રહ કરતો નથી. આપની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ માઈ પરમ અને શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય છે. એટલુંજ નહિ, પણ હું આપની પ્રત્યેક આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરવાને તૈયાર છું. પરંતુ હાલમાં હું કોઈ પણ રીતે અહિં થોભી શકતો નથી. કેમકે તેમ કરવાને માઈ અંતઃકરણ સાફ ના પાડે છે. આ વિષયમાં

આપની જે અવગત થાય છે, તે બદલ મને ક્ષમા કરશો. ન્યાં સુધી દુષ્ટ યુલિસિઝ અને શ્લોકેન્ડાને તેમના અપરાધો બદલ ઉચિત શિક્ષા કરે નહિ, ત્યાં સુધી એક સ્થળે બેસી નહિ રહેવાનો મેં મારા અંતઃ-કરણમાં દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો છે, માટે કોઈ પણ પ્રકારે હું ત્યાં જવાનોજ. આપના કહેવા પ્રમાણે જો તે પહાડી પ્રદેશના રસ્તાઓ બરફથી ઢંકાયલા હશે તો, જે રસ્તા ઉપર બરફ નહિ હોય તે રસ્તે જવાનું પસંદ કરીશ. પરંતુ જમ્મશ તો ખરો.

કાઝીસાહેબ—તો શું તમે એકલા જશો ?

જિઆદ—હા ! અહિંથી તો એકલોજ જમ્મશ. પણ તલૈતલા નગરમાં પહોંચ્યા પછી ત્યાંના રાજ્યાધિકારી અબ્દુર્રહિમને પોતાની સેના સહિત મારી સાથે આવવાની વિનંતી કરીશ. અને આશા છે કે તે મારી સાથે આવવાને ઇન્કાર કરશે નહિ.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! મને આશા નથી કે તે આવી શિતળ ઋતુમાં તમારી ઇચ્છાનુસાર ચઢાઈ કરવાનું પસંદ કરે. કેમકે કેટલીક અનિવાર્ય અડચણોને લીધે તેમાં વિજય કરતાં પરાજય થવાનો વધારે સંભવ છે.

જિઆદ—કાઝીસાહેબ ! હું નથી માનતો કે અબ્દુર્રહિમ મને સહાયતા ન આપે ! તેમ છતાં જો તેમની મદદ નહિ મળે તોપણ મને આશા છે કે ત્યાં ગયા પછી હું કંઈ ખીજી ગોઠવણ કરી લઈશ.

આ પ્રમાણે કાઝીસાહેબે જિઆદને તેની યોજના પડતી મૂકવાને માટે ગમે તેટલો સમજાવ્યા છતાં, જ્યારે તે તેમની શિખામણોને અનાદર કરીને જવાને માટે ઉધુક્ત થયો, ત્યારે કાઝીસાહેબે તેને વધુ સમજાવવાનું માંડી વાળ્યું. અને તેની યોજનામાં સમ્મત થઈને, તેને

મદદ આપવા માટે ઇસ્લામી સેનાધ્યક્ષને ભલામણ પત્ર લખ્યો. અને તે જિઆદને આપતાં કહ્યું: “ જિઆદ ! આ પત્ર અબ્દુર્રહિમને આપજો. મને આશા છે કે મારો પત્ર વાંચીને તે તમને મદદ કર્યા વિના રહેશે નહિ. ”

કાઝીસાહેબે સેનાધ્યક્ષ ઉપર મોકલેલા પત્રમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું. “ શ્રીયુત અબ્દુર્રહિમ ! મેં જિઆદને આ પત્રની સાથે આપની પાસે મોકલ્યો છે. માટે જો આપનાથી બની શકે તો તેને ત્યાંજ અટકાવી રાખી, આગળ વધવા દેશો નહિ. કેમકે ખ્રિસ્તીઓના પહાડી પ્રદેશ ઉપર ચઢાઈ કરવાનો તેનો વિચાર છે કે જે કાર્ય મારા અનુભવ પ્રમાણે આવી શીતળ ઋતુમાં તદ્દન અશક્ય છે. પણ જો તેને અટકાવવાનું નજ બની શકે તો તેને બનતી મદદ આપજો. હું તેના ઉપર પુત્ર સમાન પ્રેમ રાખું છું, એ વાત આપની બાજુ બહાર તો નહિજ હોય, અને તમે પણ તેની સાથે તેવીજ રીતે વર્તશો એમ મને આશા છે. ”

કાઝીસાહેબે આ પ્રમાણે પત્ર લખીને જિઆદને આપ્યો. એટલે તે ઉક્ત પત્ર લઈને પોતાને ઘેર આવ્યો. અને પ્રવાસે જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. જ્યારે આ વાત તેની દાસી મરિઅમના બાજુવામાં આવી, ત્યારે તેણે તેને અટકાવવાનો, અને પ્રવાસે નહિ જવા દેવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ જિઆદ ઉપર તેની કાંઈ પણ અસર થઈ નહિ. જ્યારે તેણે કાઝી સાહેબ જવાની શિખામણ ન માની, ત્યારે એક દાસીની શી વિસાત ? અર્થાત મરિઅમની શિખામણ ઉપર કાંઈ પણ લક્ષ આપ્યા વિના તેજ રાત્રે તેણે પ્રવાસની તૈયારી કરી. અને અરુણોદય થતાંજ ઘરબાર મરિઅમને સોંપીને તલૈતલા પરત્વે પ્રયાણ કર્યું. સાંપ્રત સમયની પેઠે તે સમયે રસ્તાઓ સુરક્ષિત નહિ હોવાથી, લુટારાઓના બચને

લીધે બળવાન રક્ષકો સાથે લીધા વિના, કોઈ પણ માણસ એકલો પ્રવાસ કરી શકતો નહિ. પરંતુ જિઆદે તો તે વાતની પણ ચિંતા કર્યા વિના પોતાના પ્રવાસનો આરંભ કર્યો. અને અશ્વારૂઢ થઈને પાશ્વર દિશાનો માર્ગ લીધો. લાગલાગટ દસ દિવસ પ્રયંત પ્રવાસ કર્યા પછી અચ્ચારમાં દિવસે તે તલૈતલા નગરમાં આવી પહોંચ્યો. અને એક રાત્રે ધર્મ-શાળામાં થોભીને બીજા દિવસે પ્રભાતે ત્યાંના રાજ્યાધિકારી અબ્દુર્રહિમ પાસે ગયો.

સેનાધ્યક્ષનો મહેલ ઘણો ભવ્ય અને શુશોભીત હતો. અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો રાજમહેલને પણ ટક્કર મારે તેવો હતો. કોરડાવામાં અમીર અબ્દુર્રહેમાન જેવા ઠાઠમાઠથી રહેતા હતા, તેવાજ ઠાઠમાઠથી અબ્દુર્રહિમ તલૈતલામાં રહેતા હતા. જેમ અમીરની દેવડી ઉપર સૈનિકો પહેરો ભરતા હતા, તેમ સેનાધ્યક્ષની દેવડી ઉપર પણ પહેરો ભરવામાં આવતો હતો. સેનાધ્યક્ષના પારાષદની ભવ્યતા જોઈને જિઆદના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. કાઝીસાહેબને ત્યાં તેને સેનાધ્યક્ષ સાથે ઘણીવાર પરિચય થયો, પણ તે આવા બાદશાહી ઠાઠમાઠથી રહેતા હશે એવી કલ્પના સરખી પણ તેણે કરેલી નહિ.

સેનાધ્યક્ષના પારાષદની નિકટમાં આવી પહોંચતાં જિઆદે જોયું તો તેને જણાયું કે લગભગ સો સૈનિકો નાગી તલવાર સહિત ઉક્ત પારાષદની આસપાસ ચોક્કી કરી રહ્યાં છે. આ દ્રશ્ય જોઈને એક ડગલું પણ આગળ નહિ ભરતાં તે રસ્તા ઉપરજ ઉભો રહ્યો. પણ જ્યારે તેણે બીજા માણસોને અંદર જતા જોયા, ત્યારે તે પણ નિર્ભય બનીને તેમની સાથે અંદર ગયો. મહેલના અંદરનો ભાગ પણ બહારના જેવોજ શણગારેલો હતો. તેથી આશ્ચર્યચકિત થઈને તે મહેલની શોભા નિહાળવા લાગ્યો. એટલામાં એક પ્રહરીએ તેની પાસે આવીને

કહ્યું: “મહાશય! આપ કેની વાટ જુઓ છો?” તેના પ્રશ્નનો પ્રતી ઉત્તર આપવાને બદલે જિઆદે તેને કાઝી સાહેબનો પત્ર આપ્યો. અને તે સત્વર અબદુર્ઉશને પહોંચાડવાની તેને ભલામણ કરી. એટલે તે પત્ર લઇને પ્રહરી ત્યાંથી મહેલમાં ચાલ્યો ગયો.

તેના ગયા પછી ભાગ્યેજ પાંચેક મિનિટ પસાર થઈ હશે, એટલામાં સેનાધ્યક્ષ પોતે જિઆદની સમક્ષ આવીને ઉભા રહ્યા. અને તેને થોડા આદરસત્કાર આપીને મહેલમાં લઇ ગયા. સેનાધ્યક્ષની આવી મમતા બદલ જિઆદે તેમનો આભાર માન્યો. થોડીવાર સુધી આમ તેમની વાત કર્યા પછી જિઆદે મુળ મુદ્દાની વાતનો ઉલ્લેખ કરતાં કહ્યું: “સરદાર સાહેબ! મારે આપનું એક કામ પડ્યું છે. અને આશા છે કે આપ મને તે કાર્યમાં યથોચિત સહાયતા આપશો.”

અબદુર્ઉશ—મહાશય! આપને જે કહેવું હોય તે ખુશીથી કહો. હું આપને મારાથી બનતી દરેક મદદ આપવાને માટે તૈયાર છું.

જિઆદ આ પ્રશ્નો કાંઇ પણ ઉત્તર આપે, તે પહેલાં તેમણેજ વિચાર કરીને કહ્યું: “મહાશય! હું તમારા આગમનની મતલબ સમજી ગયો છું. કાઝીસાહેબે પણ મને તે વિષે લખ્યું છે. પરંતુ જ્યારે આપ આજેજ અહિં આવ્યા છો, ત્યારે એ દિવસ થોભી જાયો. તે પછી આપણે આ બાબતનો વિચાર કરીશું.”

જિઆદ—મહાશય! કૃપા કરીને મને અહિં રોકાવાનો આગ્રહ ન કરો. હું જે કામને માટે અહિં આવ્યો છું, તે પુર્ણ કર્યા સિવાય મને શાંતિ થવાની નથી. માટે આપને જે કહેવું હોય, તે સત્વર નિવેદન કરો.

સેનાધ્યક્ષ—મહાશય! આવા ઉતાવળા શા માટે થાયો છો?

જિઆદ—મહાશય ! ઉતાવળ એટલા માટેજ કરવી પડે છે કે અપરાધીઓ જેમ અને તેમ સત્વર પકડાઈ જાય. તેઓ પકડાય નહિ, ત્યાં સુધી મને શાંતિ વળવાની નથી.

સેનાધ્યક્ષ—પરંતુ આ ઋતુમાં તો તે સ્થળે ચઢાઈ લઈ જવાનું કાર્ય ધણું કઠણ છે. માત્ર કઠણ છે, એટલુંજ નહિ, પણ તદ્દન અશક્ય છે. કેટલીક અનિવાર્ય અડચણોને લીધે ત્યાં જતાં પહેલાં આપણી સેનાના અડધા માણસો તો રસ્તામાંજ મરી જશે. માટે કૃપા કરીને બે માસ વધુ ધીરજ ધરો. તેટલો સમય વીતી ગયા પછી અમે તમને બનતી દરેક મદદ આપીશું.

જિઆદ—મહાશય ! મારાથી તેટલી ધીરજ રાખીને અહિં બેસી રહેવાનું બનશે નહિ. તેથી જો આપ મને મદદ નહિ કરો તોપણ હું તો ત્યાં જઈશિજ.

સેનાધ્યક્ષ—મહાશય ! આપનું કહેવું ઠીક છે. પણ મેં પહેલાં જો અડચણો આપને દર્શાવી છે, તે ઉપરાંત એક બીજી નવિન અડચણ પણ આપણા માર્ગમાં ઉપસ્થિત થએલી છે. અને તે એ છે કે અમીરની આજ્ઞા વિના કોઈ પણ સ્થળે ચઢાઈ લઈ જઈ શકાય નહિ. અને આ પ્રસંગે ના. અમીર ચઢાઈ કરવાની આજ્ઞા આપે એવો લેશ માત્ર પણ સંભવ નથી.

જિઆદ—મહાશય ! આપના આશ્રયની મને મોટી આશા હતી. અને તે હેતુથીજ હું અહિં આવ્યો હતો. પણ મારા હતભાગ્યે તે આશા નિષ્ફળ ગઈ છે.

સેનાધ્યક્ષ—મહાશય ! આપને નિરાશ થવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. હું આપને દરેક પ્રકારની મદદ આપવાને માટે તૈયાર છું. પરંતુ

પ્રતિકુળ ઋતુને લીધે મને બીક છે કે કદાચ આપણે આપણું કાર્ય કરી શકીશું નહિ. અને તે કારણથીજ હું આપને અનુકુળ ઋતુ આવતાં સુધી અહિં થોભી જવાનું કહું છું.

ઝિઆદ—મહાશય ! આ સ્થળે હવે હું એક દિવસ પણ વધુ થોભી શકીશ નહિ. જો આપ મારી સાથે ન આવી શકતા હો તો હું એકલોજ જમશ.

સેનાધ્યક્ષ—પણ હું આપને આવી રીતે એકલા જવા દઇશ નહિ. ખ્રિસ્તિઓ ઉપર ચઢાઇ કર્યા વિના, અને કાંઈ પણ મારફત કર્યા વિના, આપણા કાર્યમાં વિન્ય મેળવવાની મને એક નવિન યુક્તિ સુઝી છે. અને મને તો તે આના કરતાં પણ વધુ ઉચિત જણાય છે. ખ્રિસ્તિઓ ઉપર ચઢાઇ કરવા કરતાં આપણામાંના એક માણસે પાદરીના વેશમાં ત્યાં જઈને યુલિસિઝની શોધ કરવી. જો કે ઋતુ પ્રવાસને માટે પ્રતિકુળ છે, તો પણ એકલ ડોકલ વ્યક્તિ તો ત્યાં ઘણી સહેલાઈથી જઈ શકે છે. આ યુક્તિ અનુસાર કામ લેવાથી કદાચ આપણે યુલિસિઝનો પત્તો મેળવી શકીશું. પણ જો તેને બદલે આપણે ઉક્ત પ્રદેશ ઉપર ચઢાઇ કરીશું તો, આપણા જતાં પહેલાં તેઓ ત્યાંથી ફ્રાંસમાં નાશી જશે, અને જો તેમ થશે તો આપણે તેમને કદી પણ પકડી શકીશું નહિ. માટે મને તો ચઢાઈ કરવા કરતાં આ બીજી યુક્તિ વધુ સરળ અને કાર્ય સાધક લાગે છે, પછી તો જેવી આપની ઇચ્છા. ?

ઝિઆદ—મહાશય ! ખરેખર આપની યુક્તિ ઘણી સારી છે. પરંતુ ત્યાં જશે કોણ ? મારો કોઇ એવો મિત્ર પણ નથી કે જે મારે માટે આવો પરિશ્રમ ઉઠાવે. તેથી ત્યાં કોને મોકલવો એ વાતનો પણ નિર્ણય કરવો જોઈએ.

સેનાધ્યક્ષ—તમે નિશ્ચિંત રહો. હું તેને માટે બદોબસ્ત કરીશ. અને મને આશા છે કે ઉક્ત કાર્ય કરી શકે એવો માણસ મને મળી આવશે.

જિઆદ—મહાશય ! આપ મારા માટે પ્રસંગોપાત જે શ્રમ ઉઠાવો છો, તે બદલ હું આપનો આભાર માનું છું. જે આપ આ કાર્યની વ્યવસ્થા કરી શકતા હો તો થોડા દિવસ વધુ થોભી જવાને માટે હું તૈયાર છું. પણ સચુર ! હું પોતેજ ત્યાં વેશ બદલીને જાઉં તો કેમ ? કોઈ ખીજ માણસને તરફી આપવા કરતાં તે કામ મારે હાથે કરવાનું મને તો વધુ ઉચિત લાગે છે.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ ! આ વાત મને પસંદ નથી. તેથી હું તમને ત્યાં જવા દઇશ નહિ. શું તમે નથી જાણતા કે ઉક્ત પહાડી પ્રદેશનો પ્રવાસ કેવો કઠણ છે ? અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને શિતળ ઋતુ ત્યાંના પ્રવાસ માટે કેવી પ્રતિકુળ છે ? તદુપરાંત તમે આ પ્રદેશ-થી સર્વાંશે અપરિચિત છો, તો પછી આવા સંજોગોમાં તમે ત્યાં કેવી રીતે જઈ શકશો ?

જિઆદ—મહાશય ! હું તેવી મુશ્કેલીઓને યત્નિચિત માત્ર પણ ગણ્યકારતો નથી. કેમકે “ મન હોય તો માળવે જવાય ” એ મહાન સુત્રને હું અનુસરનારો છું. તેથી ત્યાં જવાને માટે ગમે તેવી અડચણો હશે તોપણ હું ત્યાં જઈશ.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ ! કાઝીસાહેબની આજ્ઞાનુસાર હું તમને અહિં-થી એકલા જવા દઇશ નહિ.

જિઆદ આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવા જતો હતો એટલામાં સેનાધ્યક્ષે તેને અટકાવીને કહ્યું “ મહાશય ! આ વખતે મારે એક અગત્યનું

કામ હોવાથી બહાર જવાનો વિચાર છે. તેથી રાત્રે વાળુ ક્યાં પછી આપણે આ વિષે વિચાર કરીશું. હા પણ તમારો સરસામાન ક્યાં છે ?”

જિઆદ—મહાશય ! આપ ખુશીથી પધારો. આપણે આજ રાત્રે શ્રી મળીશું. મેં મારો સરસામાન ધર્મશાળામાં રાખ્યો છે.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ ! તમે સરસામાન ધર્મશાળામાં શા માટે રાખ્યો ? કેમ અહિં લાવવામાં કાંઈ વાંધો હતો ? મારા અનુચરને સાથે લઈ જઈને તેને અહિં ઉપડાવી લાવો.

આ પ્રમાણે કહીને તેમણે પૌતાના એક અનુચરને બોલાવી, તેને જિઆદની સાથે જવાની આજ્ઞા કરી. એટલે જિઆદે તેમનો ઉપકાર માનતાં કહ્યું “ મહાશય ! આ વખતે મને ક્ષમા કરો. મારે કેટલુંક અગત્યનું કામ હોવાથી હમણા હું ધર્મશાળા તરફ જવાનો નથી. તેથી આપના અનુચરને અત્યારે સાથે લઈ જવાનું મારા માટે અશક્ય છે. માટે કૃપા કરીને તેને સાંજરે મોકલજો. ”

સેનાધ્યક્ષ—હીક ! જેવી તમારી ઇચ્છા ! તમારા કહેવા પ્રમાણે તેને સામાન લેવા માટે સંખ્યાકાળે મોકલીશ.

આ પ્રમાણે કહીને તે જિઆદને વિદાય કરીને બહાર ચાલ્યા ગયા. જ્યારે જિઆદ સેનાધ્યક્ષના પારાપદની બહાર નિકળ્યો ત્યારે સેનાધ્યક્ષનો અનુચર તેની સામે આવ્યો. અને તેને નમસ્કાર કરતાં કહ્યું “ સાહેબ ! આ વખતે મને સાથે લઈ જઈને આપનો ઉતારો બતાવો. એટલે આપ કહેશો તે વખતે ત્યાં આવીને આપનો સામાન અહિં લઈ આવીશ ” એટલે જિઆદે તેને પૌતાનું સરનામું આપતાં કહ્યું “ આ વખતે મારે એક અગત્યના કામ પ્રસંગે બહાર જવાનું હોવાથી તને સાથે લઈ જઈ શકતો નથી. માટે આ આપેલા સરનામા પ્રમાણે

સંધ્યાકાળે મારા ઉતારા ઉપર આવજો, આ પ્રમાણે કહીને તેણે નોકરને વિદાય કર્યો. અને પોતે એકલો ધર્મશાળા તરફ ચાલ્યો. રસ્તામાં જતાં જતાં તે અનેકાનેક તક 'વિતર્ક' કરતો હતો. ધડીકમાં તે ફ્લોરાના પલાયન, અને ફ્લોરેન્ડાના કપટ વિષે વિચાર કરતો, તો ધડીકમાં કારડોવાના ખ્રિસ્ત દેવળોની ઝડતી, અને સેનાધ્યક્ષે પોતાને આપેલા જવાબ વિષે વિચાર કરતો; અને તે વખતે નિરાશાજનક ઉદ્દગારો તેના મુખમાંથી અનાયાસે નિકળી પડતા હતા. આ પ્રકારની અનેક નિરાશાઓમાં આશાનું એક કિરણ તેને દેખાતું હતું. અને તે યુલિસિઝને પકડવા માટે સેનાધ્યક્ષે બતાવેલી યુક્તિનું પરિણામ હતું તેને ખાત્રી હતી કે આ યુક્તિ અવશ્ય સફળ થશે. આ પ્રકારના વિવિધ વિચારો કરતાં કરતાં તે ધર્મશાળામાં આવી પહોંચ્યો. અને સેનાધ્યક્ષની સુચનાએ તેના અંતરકરણમાં કાંઈ નવીન ઉત્સાહ પ્રગટ કરેલો હોવાથી તે વિષે અનેકાનેક વિચારો કરતાં કરતાં તે ખાધાપીધા વિના પ્રયંક ઉપર સુઈ રહ્યો.

જોકે તે પગથી માથા સુધી ઓઢીને સુઈ રહ્યો હતો. પણ નિદ્રાના અભાવને લીધે સુતાં સુતાં પોતાની હિલચાલ વિષે વિચાર કરી રહ્યો હતો. આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં તે મનમાંજ કહેવા લાગ્યો કે ખ્રિસ્તિઓ સામે જિહાદ (ધાર્મિક યુદ્ધ) કરવાની કાંઈપણ અગત્ય નથી. સેનાધ્યક્ષે બતાવેલી યુક્તિ ધણી સારી છે. અને તે અવશ્ય સફળ થશે. માટે જો કોઈ માણસ પાદરીના વેશમાં તે પહાડી પ્રદેશમાં જાય તો ત્રણે અપરાધીઓ પકડાયા વિના રહે નહિ. પણ મારા તરફથી ત્યાં જાય કોણ? અને સેનાધ્યક્ષના કહેવા પ્રમાણે જો કોઈ વ્યક્તિ ત્યાં જાય તોપણ તે કાળજીપૂર્વક અપરાધીઓની શોધખોળ કરે એ અસંભવીત છે. કેમકે તેને મારી એવી શી

ગરજ હોય કે તે મારા માટે અપરિમિત પરિશ્રમ ઉઠાવી પોતાનાં શરીરને કષ્ટ આપવાને માટે તૈયાર થાય. માટે આ કામ તો મારેજ કરવુંજ જોઈએ. અને તે મારા હાથેજ પાર પડશે. પણ હું ત્યાં જઈ કેવી રીતે ? કેમકે મેં રસ્તો પણ જોયો નથી. જો કોઈ માર્ગદર્શક બોમીયો મળી જાય તો ત્યાં જવાનું સુગમ થઈ પડે. જો આ વાત સેનાધ્યક્ષને કહીશ તો કદાચ તે કોઈ માણસને મારી સાથે મોકલશે ખરા. પણ કદાચ મને ત્યાં ન જવા દે તો પછી કેમ કરવું. માટે તેમને કહેવામાં કાંઈપણ સાર નથી. બસ હવે તો એજ નિશ્ચય કે ત્યાં એકલાજ જવું. હા. ઠીક ચાલ આવીયું. જો સેનાધ્યક્ષની પાસે જઈને ઉક્ત પહાડી પ્રદેશમાં જવાની રજા માગી હોત તો તે મને કદી પણ ત્યાં જવા દેત નહિ. કેમકે કાઝી સાહેબે તેમને તે વિષે બલામણુ કરી છે. અને તેથી ખરી રીતે જોતાં હું તેમના હાથમાં એક કેદી જેવો છું. અને ખરેખર જો તેમજ હોય તો હવે મારે અહિં વધુ સમય વ્યતિત ન કરવો જોઈએ નહિ. પણ જેમ બને તેમ સત્વર અહીંથી જવું જોઈએ. સંખ્યાકાળે સેનાધ્યક્ષનો અનુચર મારોસામાન લેવા આવશે. તે અહિં આવે તે પહેલાં મારે પસાર થવું જોઈએ. જો તે મને સેનાધ્યક્ષને ત્યાં લઈ જશે તો ત્યાંથી મારો છુટકો થશે નહિ. માટે જેમ બને તેમ જલદીથી પસાર થવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે એકદમ પથારી ઉપરથી ઉઠીને બેઠો થયો, અને શરીર ઉપર ઝોઢેલી ચાદર દુર ફેંકી દઈને પ્રયંક ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો. અને ધર્મશાળાના રક્ષકોને યોગ્ય પારિ-તોષક આપ્યા પછી અશ્વારૂઢ થઈને તે પહાડી પ્રદેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

કોણુ જાણે શા કારણથી તે સેનાધ્યક્ષથી એટલો બધો ડરી ગયો હતો કે ચહેરના દરવાજા બહાર નિકળતાંજ તેણે ઘોડો અતિ વેગથી દોડાવી મૂક્યો. અને પાંચ કોસનો પ્રવાસ કર્યો ત્યાં સુધી ધડીએ ધડીએ

પાછળ ફરીને જોતો હતો. તલેતલાથી છ માઈલ દુર ગયા પછી તેણે એક ગામમાં મૂકામ કર્યો. અને ઘોડો ધર્મશાળાના રક્ષકને સોંપીને પેટની પૂજા કરવામાં પ્રવર્ત થયો. જમીને પરવાર્યા પછી તે ગામમાં ફરવાને માટે નીકળ્યો. અને એક વેપારીની દુકાનેથી પાદરીના જોડા પોશાક અને તેને લગતો સામાન ખરીદીને ઘેર આવ્યો. આ ગામમાં તેણે ચોવીશ કલાક વીતાડ્યા. બીજા દિવસે સવારે તે પહાડી પ્રદેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું. અને માર્ગમાં એક એકાંત સ્થળે ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને વસ્ત્ર બદલી લીધા. પછી પોતાના વસ્ત્રો એક ગુફામાં મૂકીને તલવાર પણ ત્યાંજ મૂકી. અને એક નવજવાન પાદરીના વેશમાં અશ્વારૂઢ થઈને આગળ વધ્યો. તેને ખ્રિસ્તિ પાદરીઓ તરફ ઘૂણા હોવાથી તેમના વસ્ત્રો પહેરવાનું પણ તેને ગમતું નહતું. તોપણ રહેરેન્ડાએ તેને એક ઇસ્લામી અબજાના વેશમાં છેતરેલો હોવાથી તેને પણ તેવાજ કપડથી છેતરવા માટે નાછુટકે તેણે એક પાદરીના વેશ લીધો. અને પોતાનો પ્રવાસ આગળ લંબાવ્યો. તે ભાગ્યેજ એક ગાઉ જોડલો દુર ગયો હશે કે એક ગામડું આવ્યું. આ સ્થળે મુસલમાનોની વસ્તી વધારે હોવાથી એક ખ્રિસ્તી પાદરીના વેશમાં ત્યાં રહેવાનું તેને ઠીક લાગ્યું નહિ. તેથી ઉક્ત ગામમાં મુકામ નહિ કરતાં તે આગળ વધ્યો. થોડે દુર જતાંજ એક બીજું ગામડું આવ્યું. અને એક ખ્રિસ્તિ દેવળ પણ દ્રષ્ટિગોચર થયું. એટલે તે મનમાં હરખાઈને ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યો. અને દેવળ તરફનો માર્ગ લીધો. તેને જોતાંજ તે દેવળમાં રહેનારા ધર્માધ્યક્ષો બહાર દોડી આવ્યા. અને તેને યોગ્ય આદરસત્કાર સહિત દેવળમાં લઈ ગયા.

પરિશિષ્ટ ૩ જી.

સાધુ કે શેતાન ?

જિઆદે પાદરીના જેવા વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા હોવાથી તેને પ્રત્યેક સ્થળે ખ્રિસ્તિઓ તરફથી ઘણું સન્માન મળતું હતું. એટલુંજ નહિ પ્રત્યેક દેવળમાં પાદરીઓ અને સાધ્વીઓ દ્વારા તેનું યોગ્ય આદરાતિથ્ય કરવામાં આવતું હતું. આવી રીતે પ્રત્યેક સ્થળે માન મેળવતાં મેળવતાં તે પીરીનીજ તરફ પ્રયાણ કરવા લાગ્યો. તે પોતાના ધારેલા સ્થળે પહોંચે તે પહેલાં પ્રિય પાદક ! આપણે ફ્લોરા અને તેની નવિન સાહેલીના સમાચાર જાણીલેવા જોઈએ.

આ સમયે પણ ત્યાં શિતળ ઋતુનો પ્રચાર હોવાથી પૃથ્વી ઉપર સ્થળે સ્થળે બરફના પડ બાજેલાં જણાય છે. અને પાંદડા વિનાના શુષ્ક વૃક્ષોના થડ જ્યાં ત્યાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. આજે રવિવારનો દિવસ હોવાથી પર્વત નિવાસી ખ્રિસ્તિઓ ટોળાબંધ દેવળ તરફ પ્રયાણ કરે છે. કેટલાકતો અત્યાર આગમ્ય ત્યાં આવેલા હોવાથી દેવળ એક પ્રકારના મેળાના સ્વરૂપમાં ફેરવાઈ ગયું છે. પ્રાર્થનાનો સમય હોવાથી ફ્લોરા, ફ્લોરેન્ડા, હેલન, અને અન્ય ભાવિક ભકતો ઇસુ ખ્રિસ્તની પ્રતિમા આગળ શાંતિથી બેઠા છે. વૃદ્ધ પાદરી યુલિસિઝ એક ઉંચા આસન ઉપર ઉભો થઈને લાટિન ભાષામાં બાઈબલના શ્લોકો વાંચી રહ્યો છે અને શ્રોતાજનો પ્રસંગોપાત અસ્તુ અસ્તુ કહી તેના ઉપદેશને અનુ-મોદન આપે છે.

બાઈબલનું વાંચન પુરું થયા પછી જુલીઆ અને ફ્લોરેન્ડા આગળ વધીને ઇસુખ્રિસ્તની પ્રતિમા પાસે ગઇ. અને ફ્લોરેન્ડા ત્યાં બોલાવી. પરંતુ તે પોતાની મેળે ત્યાં ન જવાથી, તેઓ તેની પાસે આવી. અને તેનો હાથ પકડીને તેને પ્રતિમા પાસે લઈ ગઇ. ફ્લોરેન્ડા ના છુટકે ત્યાં ગઇ તો ખરી, પરંતુ સંકોચ પામીને નીચી દ્રષ્ટિથી તે બન્નેની વચ્ચે ઉભી રહી. એટલે જુલીઆ અને ફ્લોરેન્ડાએ બજન ગાવાનું શરૂ કર્યું. ફ્લોરેન્ડા ગાતાં ગાતાં ફ્લોરેન્ડાની પીઠ થાબડી તેને પણ ગાવા માટે સંજ્ઞા કરતી હતી. પરંતુ ફ્લોરેન્ડા ગાઈ શક્તી ન હતી. તેમ છતાં ફ્લોરેન્ડાના આગ્રહના લીધે તે પ્રસંગોપાત તેની સાથે ગાવામાં ભાગ લેતી હતી પરંતુ માત્ર અડધી ટુંક ગાઈને પાછી ચુપ થઈ જતી હતી. આ પ્રમાણે કરવાનું કારણ એ હતું કે તેની સખી હેલન તેની સામે ઉભી રહીને એકાગ્રચિત્તે તેના તરફ જોઈ રહી હતી. અને જ્યારે ફ્લોરેન્ડા સંગીત કરતી, ત્યારે તે તેનું હાસ્ય કરતી હતી. આ કારણથી લજ્જત થઈને ફ્લોરેન્ડા સંગીત કરી શકિત ન હતી.

આ પ્રમાણે લગભગ એક ઘટિકા પ્રયંત સંગીત અને પ્રાર્થનાનું કામ ચાલ્યું. અને જ્યારે તે સમાપ્ત થયું, ત્યારે ફ્લોરેન્ડા અને હેલન સૌ કરતાં પહેલાં દેવળમાંથી નિકળીને પોતાના નિવાસગૃહ તરફ ગયા, અને ઘરમાં આવ્યા પછી સઘડીની પાસે બેસીને શરીરમાં ઉષ્ણતા લાવવાનો પ્રત્યન કરવા લાગ્યા. પોતાના આસન ઉપર બેઠા પછી હેલને ફ્લોરેન્ડાને કહ્યું “બેન ! તમે ગાતાં ગાતા શા માટે અટકી જતા હતા ?”

ફ્લોરેન્ડા—બેન ! અટકી ન જઈ તો શું કરું ? તમે ક્યાં મને નિસંતે સંગીત કરવા દેતા હતા ? જ્યાં મે ગાયનનો આરંભ કર્યો કે તમે હસી પડતા હતા. અને તેથીજ હું ગાઈ શકી નહિ.

હેલન—એન ! મેં હાસ્ય કર્યું તેમાં તમને શા વાંધો આવ્યો ? હું જ્યારે સંગીત કરું છું ત્યારે કોઈ ગમે તેટલું હસાવે પણ હસતી નથી.

શ્લોકારા—હું ગાતાં ગાતાં અટકી જતી હતી, તેનું ખીજું કારણ એ છે કે મને ગાવાની ટેવ નથી. કેમકે મુસલમાનો સંગીતને પસંદ કરતા નથી, પણ તેને એક કલંક સમાન ગણે છે.

હેલન—એન ! શું તમારા લોકો સંગીતને વખોડે છે ? આ ખીના જાણીને મને તો ઘણું આશ્ચર્ય થાય છે. જો તમે મારો અભિપ્રાય માગતા હો તો હું કહીશ કે મને સંગીત કરતાં અન્ય કોઈ પણ વસ્તુ વધારે પ્રિય નથી અને હું તો તેમાં વખોડવા જેવું કંઈ પણ જોતી નથી.

આ પ્રમાણે સંગીત વિષે પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યા પછી તે શ્લોકારા સામે જોઈને હસવા લાગી.

શ્લોકારા—એન ! તમે ગમે તેમ સમજતા હો, પરંતુ મુસલમાનો તો તેને વખોડે છે, અને તે એટલે સુધી કે મસ્જિદમાં કોઈ વ્યક્તિ ગાવાનું નામ પણ લઈ શકે નહિ. અલખત કેટલાક શ્રીમંતો પોતાના ઘરોમાં ગુપ્ત રીતે સંગીતના જલસા કરાવે છે, પરંતુ જાહેરમાં તેઓ તેવો સાહસ કરવાની હિમ્મત કરી શકતા નથી.

હેલન—એન ! સંગીતને તમે લોકો શા માટે નિંદે છે ? તેમાં એવું ખોટું શું છે ?

શ્લોકારા—એન ! મને તો તે એક મહાન અપરાધ અને કનિષ્ઠ પ્રકારના દુર્ગુણ સમાન લાગે છે. કેમકે સંગીતના પરિણામે કેટલાક લોકોની વિષયલાલસા જાગ્રત થાય છે. અર્થાત સંગીત પોતે વિષયો-ત્પાદક છે. તેથી તેનું સેવન કરનારથી કેટલીક નહિ ઇચ્છવાજોગ મનો-વૃત્તિઓ પોષાય છે. તેથીજ અમારું ધર્મશાસ્ત્ર તેનો નિષેધ કરે છે.

અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને પ્રાર્થના કરવાના સમયે તો તે વર્જ્ય ગણાય છે. કેમકે ગાનારના મધુર આલાપથી શ્રોતાજનોનું ચિત્ત જગતકર્તાની આરાધના તરફ આકર્ષાવાને બદલે ગાનારના કોકિલ કંઠ, અને ગાય-નના ગુણ ભાવાર્થ પરત્વે આકર્ષાયાથી પ્રાર્થનાના કામમાં ભૂલ થવાનો સંભવ રહે છે. આવા આવા કારણોને લીધેજ મુસલમાનો સંગીત પરત્વે ધૃણાયુક્ત દ્રષ્ટિથી જુએ છે.

હેલન—એન ફ્લોરા ! તમારું કથન મારા લક્ષમાં ઉતરતું નથી. અને તમારા કહેવાનો ભાવાર્થ પણ હું સમજી શકતી નથી. મને સંગીતકળા એટલી તો પ્રિય લાગે છે કે જે પ્રાર્થનાના સમયે દેવળમાં ગાયન ગાવામાં ન આવતા હોય તો હું દેવળમાં આવું પણ નહિ.

ફ્લોરા—એન ! તેતો હું પણ જાણું છું કે તમે ધર્મવેરોપાસના કરવાને બદલે માત્ર ગાયન સાંભળવાને માટેજ દેવળમાંજ જાઓ છો.

હેલન—એન ! જે તમને સંગીતકળા પરત્વે અનેચ્છા હોય તો સાધ્વીવૃત્ત નહિ અંગીકાર કરવાની તમને મારી ખાસ ભલામણ છે. કેમકે દેવસ્થાનને અર્પણ થએલી પ્રત્યેક યુવતીને દિવસમાં બેવાર સંગીત કરવું પડે છે.

ફ્લોરા—એન હેલન ! તે વિષે સંધુ હું જાણું છું. પરંતુ માત્ર યુલિસિઝની બીકથીજ મને પ્રસંગોપાત સંગીત કરવું પડે છે, નહિ તો હું તેની વિરુદ્ધ છું. જ્યારે હું મારા ભાઈના ઘરમાં હતી ત્યારે મને દેવળની સાધ્વી થવાનો ઘણો મોહ હતો, પણ અહિં આવીને કેટલીક સાધ્વીઓ અને કેટલાક પાદરીઓના દુરાચરણો જોઈને સાધ્વી થવા તરફ મને તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો છે. તેથી હવે હું દેવળની કહે-વાતી સાધ્વી જેવું જાહેરમાં ઉંચ પણ ખાતીનમાં નીચ જીવન ગાળવા ઇચ્છતી નથી.

દેવળને અર્પણ થએલી કેટલીક યુવતીઓના જીવન વિષે શ્લોકો-
 રાનો ઉપરોક્ત અભિપ્રાય સાંભળીને તેની નવિન સહચરી હેલનને ધણો
 આનંદ થયો, અને તેથી તેણે પ્રસન્ન ચિત્તે શ્લોકોને કહ્યું “ એન ફ્લોરા !
 હું તમને ફરી પણ ભલામણ કરું છું કે તમારે પોતાનું સર્વસ્વ દેવ-
 ળને અર્પણ કરવાના સઘળા વિચારો અંતઃકરણમાંથી કાઢી
 નાખવા. તમે પોતાનું સર્વસ્વ દેવળને અર્પણ કરવાનું છે, એ ખીના
 મારા જાણવામાં આવી તે દિવસથી મારા પેટમાં મોટી શાળ પડી છે.
 એટલુંજ નહિ, પરંતુ તમારી તેવી વૃત્તિ જાણીને મને ભોજન અહાર
 પણ ગમતું નથી. અને રાતદિવસ તમારી ચિંતામાંજ બળ્યા કરું છું. તેથી
 તત્સંબધે તમારો અભિપ્રાય જાણીને આજે મને ધણો આનંદ થાય
 છે. એન ! જો તમને માફ જીવન પ્રિય હોય તો દેવળને દેહ અર્પણ
 કરવાની વાત ભૂલીજ જાઓ. ”

આ પ્રમાણે કહીને તેણે શ્લોકોને દ્રઢાલિંગન આપ્યું.

હેલન બ્યારે શ્લોકોને સાધ્વી નહિ થવાને માટે ઉપદેશ આપતી
 હતી, ત્યારે શ્લોકોને પોતાના પુર્વ જીવનનું સ્મરણ થઇ આવતાં તે
 રૂદન કરવા લાગી. તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ ચાલવા લાગ્યો. પણ
 હૈયું કંઠણ કરીને તે પોતાની મેળે શાંત થઇને કહેવા લાગી “એન !
 હેલન ! હું સ્વીકારું છું કે તમે મારા શુભેચ્છક છો. વળી દેવળને દેહ
 અર્પણ કરી રહેલી યુવતીઓ વિષે મારો કેવો અભિપ્રાય છે તે પણ
 તમે જાણી ચુક્યા છો, તો હવે તમેજ બતાવો કે મારી પવિત્રતાનું
 રક્ષણ કરવા માટે મારે કરવું શું ? જો દેવળમાં નથી રહેતી, તો
 યુલિસિઝ બળાત્કારે કોઇ અપરિચિત યુવક સાથે પરણાવી દેવાનું કહે
 છે. પરંતુ તેમ કરવામાં સુખને બદલે દુઃખજ સમાયડું છે. અ ! જો
 મારી ઇચ્છા વિરૂદ્ધ લગ્ન કરવામાં આવશે તો અવશ્ય મારો સંસાર

દુઃખી નિવડશે. પણ જો દેવળમાં રહેવાનું પસંદ કરું છું તો કદાચ મારી માન્યતા પ્રમાણે યુલિસિઝિ અને લગ્ન કરવાની ફરજ પાડી શકશે નહિ. આ બીજો માર્ગ ગૃહલુ કરવામાં શિયળભંગ થવાનો ભય રહેલો છે. પરંતુ ગમે તેમ કરીને, અને નહિ બને તો છેવટે પ્રાણ અર્પણ કરીને પણ મારા શિયળવ્રતનું રક્ષણ કરીશ. પહેલા કરતાં આ બીજો માર્ગ વધારે સરળ હોવાથી તે ગૃહલુ કરવા યોગ્ય છે. અને તત્સંબંધે મને જે અનુભવ મળ્યો છે તે ઉપરથી તો હું તેવો ઉપાય ગ્રહણ કરવાનું પણ પસંદ કરતી નથી. પરંતુ કોઈ અપરિચિત યુવકની સાથે લગ્ન કરી દુઃખી નહિ થવા માટેજ મને નામ્મુટકે ઉક્ત માર્ગ ગૃહલુ કરવો પડશે.

આ પ્રમાણે પોતાની મનેચ્છાઓ નિજ સહચરી હેલનને વ્યક્ત કરી તેના પાસમાંથી મૂકત થવા માટે તે પ્રયત્ન કરવા લાગી. આ સમયે હેલન પણ શ્લોકોની પેઠે રૂદ્ધ કરી રહી હતી. કેમકે પોતાની સહચરીને રડતી જોઈ તેને પણ રડવું આવે એ સ્વભાવિક હતું. ગમે તેટલા પ્રયત્નો કર્યા છતાં શ્લોકો હેલનના પાસમાંથી મૂકત થઈ શકી નહિ અને તે તેવીજ સ્થિતિમાં હતી. એટલામાં યુલિસિઝિ ઉક્ત ઓરડામાં ધસી આવ્યો. અંદર આવતાંજ તેણે ઉભય યુવતીઓને રડતી જોઈ. તેથી તેણે આશ્ચર્યચક્રિત થઈને પ્રશ્ન કર્યો કે શા માટે રડો છો ? આ વાક્ય સાંભળીને શ્લોકો તો પોતાની જગ્યાએજ બેસી રહી, પણ હેલને ઉભા થઈને નેત્રોમાંથી ટપકતા અશ્રુઓ લોહીને કહ્યું “ પાદરી સાહેબ ! શું કહું ? કંઈ કહી શકતી નથી. કહેવાનું મન થાય છે, પણ જીભ ઉપડતી નથી. ” હેલનના મુખે આવા વાક્યો સાંભળીને યુલિસિઝિના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી આશ્ચર્યચક્રિત થઈને તેણે હેલનને કહ્યું “ હેલન ! કંઈ ગાંડી તો થઈ નથી ને ! એવી તે શી બાબત છે કે જે મારી સમક્ષ નિવેદન કરતાં તું અચકાય છે ” ? યુલિસિઝિના

પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં હેલને ધીમે સાદે કહ્યું “ માફ કરજો પાદરી સાહેબ આજે મારે નાના મોઢે મોટી વાત કરવી પડશે. અને તે એ છે કે માત્ર આપના કારણથીજ મારે શ્લોકારાના વિયોગનું દુઃખ સહન કરવું પડશે. ”

આ પ્રમાણે પોતાના મનનો ઉભરો કાઠીને હેલને ડુસ્કે ડુસ્કે રડવા લાગી. તેને રડતી જોઈ શ્લોકારાનું હૈયું પણ ભરાઈ આવ્યું. અને તેના નેત્રોમાં ઝળઝળીઆં ભરાઈ આવ્યાં. પરંતુ ધીરજ રાખીને તે આશ્ચર્ય-તાથી હેલને સામે જોઈ રહી. હેલને પોતાના ઉપર આક્ષેપ મૂકતી જોઈને યુલિસિઝના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ. તે એકદમ મેઘગર્જના જેવી ગર્જના કરીને બોલ્યો “ શું ? મારા કારણથી તારે શ્લોકારાનો વિયોગ સહન કરવો પડશે ? આ તું શું બકે છે ? હેલને તેવોજ ક્રોધ કરીને જવાબ આપ્યો “ હા ! તમારા કારણથીજ ” આ પ્રમાણે પ્રતીઉત્તર આપીને રડતી રડતી તે દેવળ બહાર ચાલી ગઈ.

તેના ગયા પછી કેટલીકવાર સુધી યુલિસિઝ મૌન્યવ્રત ધારણ કરીને ઉભો રહ્યો. પણ થોડી વાર પછી કંઈ વિચાર આવતાં શ્લોકારા પાસે બેસીને કહેવા લાગ્યો “ શ્લોકારા ! તું શા માટે આ પ્રમાણે નિરંતર શોક કર્યા કરે છે ! તને એવું શું દુઃખ પડ્યું છે ? જે હોય તે મને કહે. તારા આવા સ્વભાવને લીધે તારા ઉપર માતા જેટલો પ્રેમ રાખનારી શ્લોકારેન્ડા પણ તારે ત્યાગ કરીને ચાલી ગઈ છે, એટલુંજ નહિ પણ તેણે તારા ઉપર દેખરેખ રાખવાની સ્પષ્ટ ના પાડી છે. તેથી તારા ઉપર દેખરેખ રાખવાનું કામ મારા ઉપર આવી પડ્યું છે માટે હવે ડાહી થા. અને શોકવ્રતિનો પરિત્યાગ કરીને સદાયે આનંદ મગ્ન રહે. તને ચિંતા કરવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. કેમકે ઇસુખ્રિસ્તે તને પોતાના આશ્રયમાં લઈને પાપમાંથી મુક્ત કરી છે. તેથી હવે તારે ન્યાયના

દિવસે શિક્ષા થવાની કાંઈ પણ બીક રાખવાની નથી. ઇસુ ખ્રિસ્તે આપણી મુક્તિ અર્થે પોતાના અમુલ્ય રક્તનું બળીદાન આપ્યું છે. માટે ડાહી બનીને શોકવૃત્તિનો પરિત્યાગ કર ! ”

શ્લોકારા—પાદરી સાહેબ ! હવે મને સંસાર સુખ ભોગવવાની મુદ્દલ લાલસા નથી. તેથી સંસારની ધોંસરીમાં જોડાવા કરતાં સંસારનો ત્યાગ કરવાનું હું વધારે પસંદ કરું છું.

આ વાક્યો શ્રવણ કરીને યુલિસિઝ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયો. અને કેટલીકવાર સુધી કાંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વિના ગુપચુપ ઉભો રહ્યો. જે વિષય પરત્વે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહ્યો હતો તેનું અંતકરણમાં નિરાકરણ કરીને તેણે શ્લોકારા ઉદેશીને આ પ્રમાણે કહ્યું “ શ્લોકારા ! તો શું હજી પણ તારે દેવળમાં રહીને આખા આયુષ્ય પ્રયંત કૌમાર્યવ્રત પાળવાનો વિચાર છે ? ધણી નવાઈ જેવી વાત છે કે તને અહીં આવ્યાને લાંબો સમય વીતી ગયો. તોપણ હજી સુધી તારા વિચારો બદલાયા નથી. ‘મેં’ તને વારંવાર કહ્યું છે અને આજે શ્રી પણ કહ્યું છું કે દેવળને દેહ અર્પણ કાંરવામાં કઈપણ સાર નથી. કેમકે તેમાં નાના પ્રકારના સંકટો સમાયલા છે. એટલુંજ નહિ પણ કેટલીક વખતે શિયળવૃત્તની રક્ષા અર્થે આપઘાત કરવાની પણ જરૂર પડે છે. કેમકે દેવળમાં રહેતા સધળા પાદરીઓ કાંઈ સંસાર ત્યાગી હોતા નથી. એટલુંજ નહિ પણ તેમાંના કેટલાક તો સાધુના રૂપમાં શેતાન જેવા હોય છે. તેથી તેમની કામવાસનાથી બચવા માટે શિયળવૃત્તધારી યુવતીઓને આપઘાત કરવો પડે છે. તદુપરાંત દેવળમાં રહેનારી લલનાઓને રાતદિવસ કેટલો પરિશ્રમ ઉઠાવવો પડે છે, તે તું બાણે છે ? કેટલીક વખતે તો તેમને આખો દહાડો વધસ્થંભ પકડીને પ્રતિમા આગળ ઉભા રહેવું પડે છે. આવી રીતે દેવળનું જીવન ઘણું

કહ્યું છે. અને તે તારા જેવી કોમળાંગીથી બની શકે તેમ નથી. માટે ડાહી થઈને દેવળને દેહ અર્પણ કરવાનો વિચાર માંડી વાળ.”

શ્લોકારા—પાદરી સાહેબ ! દેવળને દેહઅર્પણ કરવામાં કેવાં કેવાં સંકટો સંભાયલાં છે તે મેં આપના ઉપદેશ ઉપરથી જાણ્યું. પણ તે સધળાં દુઃખ સહન કરવાની મારામાં શક્તિ છે. તેથી હું સંસાર સુખનો ત્યાગ કરી વાનપ્રસ્થ થવાની તિવ્ર ઉત્કંઠા ધરાવું છું. માટે કૃપા કરીને હવે મને વધુ આગ્રહ નહિ કરતાં મારી ઇચ્છા અનુસાર વર્તવા દો.

યુલિસિઝ—શ્લોકારા ! એમ ન સમજીશ કે મેં કહ્યા તેટલાજ દુઃખો સાધ્વી થયા પછી તારે સહન કરવાં પડશે. તે સિવાય બીજાં અનેક સંકટો તેમાં સંભાયલા છે, કે જેનું વર્ણન મેં હજી સુધી કર્યું નથી. દેવળમાં રહેનારી યુવતીઓને જે સંકટ સહન કરવાં પડે છે, તેમાં મુખ્યત્વે કરીને દેવળની વ્યવસ્થાપક સ્ત્રીઓનો અત્યાચાર અનિવાર્ય ગણાય છે. તેઓ કુમારીકાઓ પાસે હદ ઉપરાંત કામ કરાવે છે. આ પ્રમાણે માત્ર હદ ઉપરાંત કામ કરાવીનેજ તેઓ સંતુષ્ટ થતી નથી. પણ દરેક રીતે તેમને પોતાની આજ્ઞા ધારી સેવિકાઓ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તેઓ કુમારીકાઓને પોતાની સેવિકાઓ તરીકેજ ગણે છે. અને તેમની સાથે તેવીજ રીતે વર્તે છે. તારી સાથે પણ તેવીજ વર્તણૂંક ચલાવવામાં આવશે. અને પરિણામે તારે એક કેદીના જેવું જીવન વ્યય કરવું પડશે. વ્યવસ્થાપકોની આજ્ઞા સિવાય તું દેવળમાં કોઈને પણ મળી શકીશ નહિ. અને એક નજીવા અપરાધ બદલ પણ એવી ભારે શિક્ષા કરવામાં આવશે કે તું આયુષ્યથી કંટાળી જઈશ. માટે હજી પણ કહું છું કે સાધ્વી થવાના વિચારો પડતા મૂકીને સંસાર સુખનો ઉપભોગ કર.

શ્લોકારા—પાદરી સાહેબ ? આપે કહ્યા તે દુઃખો પણ સહન કરી લઇશ. માટે તે વિષે આપ કાંઇપણ ચિંતા કરશો નહિ.

યુલિસિઝ—શ્લોકારા ! તું ધણી દુરામીદી છે. અને તેથી જે વાતની હક પકડે છે તેને કદી પણ મૂકતી નથી. પણ વાર ! મેં તારી પાસે પહેલાં જે માગણી કરી હતી, તે વિષે તારો શો અભિપ્રાય છે ?

શ્લોકારા—પાદરી સાહેબ ! આવા અયોગ્ય શબ્દો ઉચ્ચારવા, અને અયોગ્ય માગણી કરવી તે આપ જેવા એક સાધુ પુરૂષને લેશ માત્ર પણ છાજતું નથી. મારે સખેદ કહેવું પડે છે કે જે ધર્મમાં આપના જેવા કામાંધ અને સ્ત્રીલંપટ સાધુઓ હોય તેની લોકોમાં શી પ્રતિષ્ઠા હોઇ શકે વાર ? તમારા જેવા માત્ર ગણત્રીનાજ વિષયી સાધુઓના કારણથી ગમે તેવો સારો ધર્મ પણ લોકોમાં નિંદાય એ સ્વભાવિક છે. જે ઉચ્ચ આશયને માટે આપે મને ધરખાર, સગાંબહાલાં, અને આત્મજનોથી વીખુટી પાડી છે; તે પરત્વે કાંઇપણ લક્ષ ન આપતાં પોતાની નીચવૃત્તીઓ પોષવાનીજ માગણી કરવી એ આપના જેવા એક સંસાર ત્યાગી સુર સાધુ પુરૂષને શોભે છે શું ? શું મને તેવા હેતુથીજ અહિં લાવવામાં આવી છે ? હું સ્પષ્ટ રીતે કહું છું કે મને કામવાસના પરત્વે સખ તિરસ્કાર છે. એટલુંજ નહિ પણ હું વિષયવાસનાને અંતકરણપુર્વક ધિક્કારું છું. તેથી જે કાંઇપણ અયોગ્ય પગલું ભરવામાં આવશે તો પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરીશ, પણ કોટી ઉપયે તમારી નીચ મનોવૃત્તીઓને આધિન થઇશ નહિ. તમારી ઉક્ત અભિલાષા કદી પણ પરિપુર્ણ થવાની નથી. માટે આ વિષય ઉપરથી ટળી જાઓ, અને તમારા પ્રેમને એમને એમ પાછો ગળી જાઓ.

યુલિસિઝ—ઠીક ! ભવિષ્યમાં જે થવાનું હશે તે થશે. પણ એ

તો કહે કે તને અમારા ધર્મ પરત્વે કેવી લાગણી છે ? મેં શ્લોકોરેન્ડાના મુખે એવું સાંભળ્યું છે કે તું અમારા ધર્મ પરત્વે ધૂણાની દ્રષ્ટિથી જુએ છે. શું એ સત્ય છે ?

શ્લોકોર—હા ! તેમનું કહેવું યથાર્થ છે. મારા સ્વર્ગસ્થ માતૃશ્રીના ઉપદેશથી મને ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે શુભ ભાવના ઉત્પન્ન થઇ હતી, અને તેથીજ હું તેનો અંગીકાર કરવાને આકર્ષાઈ હતી પરંતુ. અહીં આવ્યા પછી આપના દુરાચરણો જોઈને મારી તે શુભ ભાવનાઓ નષ્ટ થઇ ગઈ છે. ખચિત જોમ હિંગનો એકજ ગાંગડો કસ્તુરીના એક ઢગલાને દુર્ગંધમય બનાવે છે, તેમ આપના જેવા માત્ર ગણતરીના સાધુઓ ગમે તેવા સારા ધર્મને પણ વગોવે છે.

યુલિસિઝ—શ્લોકોર ! એ તારી માન્યતા બુલ બરેલી છે. શું તું જાણતી નથી કે જગતકર્તાએ ઇસુ ખ્રિસ્તના પ્રતાપે ખ્રિસ્તીઓના પાપ ક્ષમા કર્યા છે ? અને તે કારણથી ન્યાયના દિવસે શિક્ષા થવાને અમને યત્કિંચિત માત્ર પણ ભય નથી. વળી મુખ્યત્વે કરીને કરીને જે ખ્રિસ્તીઓ ગૃહસ્થાશ્રમનો પરિત્યાગ કરીને વાનપ્રસ્થાયા થાય છે, તેઓ પાપકર્મોના બંધનમાંથી સદાને માટે મુક્ત થઇ જાય છે. તેથી જો તેઓ સાધુ થયા પછી પણ પાપ કરે તો તેમને પાપનો પાશ લાગતો નથી. આવા કારણથી તેઓ ગમે તેવા પાપી હોવા છતાં પણ જગતકર્તા અને ઇસુ ખ્રિસ્તની દ્રષ્ટિમાં નિર્દોષ છે, તેથી તેમના ઉપર મિથ્યા દોષારોપણ કરવો તે પણ પાપ છે. શું તને શ્લોકોરેન્ડાએ આ વિષયની સુચના આપી નથી કે ?

શ્લોકોર—પાદરી સાહેબ ! શું માત્ર આપનીજ તેવી માન્યતા છે કે બીજા પાદરીઓ પણ તેવીજ માન્યતા ધરાવે છે એ કૃપા કરીને કહેશો ?

ફક્કોરેન્ડાએ મને તે વિષે કાંઈપણ કહ્યું નથી. અને તે સાંભળવાની મારી ઇચ્છા પણ નથી. કેમ સમજ્યા ?

યુલિસિઝ—નહિ ફક્કોરા ! જ્યારે તેં અમારા ધર્મનો અંગીકાર કર્યો છે, ત્યારે તારે ધર્મને લગતા સઘળા બાલ્ય સિદ્ધાંતો જાણવા જોઈએ. વળી જ્યાં સુધી તું તેમનો સ્વીકાર કરે નહિ અને તદ્દનુસાર વર્તે નહિ, ત્યાં સુધી તું ધર્મપરાયણ ગણાય નહિ. તદ્દુપરાંત તને આવા ઉત્તમ ધાર્મિક સિદ્ધાંતોથી અજ્ઞાન રાખવી તે અમારા માટે બુધ્ધિરૂપ નથી પણ દુષ્કૃતિરૂપ છે. અને તેમ કરવામાં અમે અમારા કર્તવ્યનો ભંગ થતું માનીએ છીએ. માટે અમે તને અમારા ધર્મના સિદ્ધાંતો અવશ્ય શિખવીશું. અને તારે પણ જેમ બને તેમ જલદીથી તે શીખી લેવાં જોઈએ.

ફક્કોરા—પાદરી સાહેબ ! તમારા સઘળા પ્રયત્નો આકાશ કુસુમવત્ છે. કોટી ઉપાયે પણ તમારા સિદ્ધાંતો મારા અંતરણ્ય ઉપર કાંઈપણ અસર નિપજાવી શકશે નહિ. કેમકે હું પાપને પાપજ સમજી છું. વળી ન્યાયના દિવસે પાપીઓને શિક્ષા થશે એવો દરેક ધર્મનો અભિપ્રાય છે. અને તે અભિપ્રાય મને પણ સત્ય લાગે છે. તેથી તત્સંબંધે મારા અંતરણ્યમાં ધર કરી રહેલી ભાવનાઓ તમે કેવી રીતે દુર કરી શકશો ? માફ કરજો પાદરી સાહેબ ! પણ મારે કહેવું જોઈએ કે ન્યાયના દિવસે એક નજીવા અપરાધ બદલ પણ ભયંકર શિક્ષા થશે એવું પવિત્ર ઇસ્લામ ધર્મ સુચવે છે, તો આપના કહેવા પ્રમાણે ગમે તેવા મહાન અપરાધો બદલ તે મહાન વિભુતી શિક્ષા નહિ કરે એ શું સંભવીત છે ? વ્યભિચાર કરવો એ પાદરીઓ માટે તો શું પરંતુ મોટા મોટા મહર્ષિઓ માટે પણ એક અક્ષમ્ય પાપ સમાન છે. અને તેવા પાપકર્મો બદલ જ્યારે

ઋષીપુત્રોને પણ શિક્ષા થશે ત્યારે આપના જેવા એક ક્ષુદ્ર જીવની શી વિસાત ?

યુલિસીઝ—ફ્લોરા ? આ તું શું બકે છે ? પ્રાયશ્ચિત કર ! પ્રાયશ્ચિત ! આવી માન્યતા એક શુદ્ધ ખ્રિસ્તીની કદી પણ હોઈ શકે નહિ. અરે એટલું જ નહિ, પરંતુ તેવી ભાવના એક ખ્રિસ્તીના અંતઃકરણમાં સ્વપ્નામાં પણ ઉદ્ભવે નહિ. માત્ર નાસ્તિકો જ તેવી માન્યતા ધરાવે છે. માટે આવી ખોટી ભાવનાને તિલાંજલી આપ.

ફ્લોરા—પાદરી સાહેબ ! હું કરજોડીને કહું છું કે હવે મને વધુ ન સંતાવો. આપના ઉપદેશામૃતનું પાન કરીને હું ધરાઈ ગઈ છું. તેથી જો આપના ઉપદેશામૃતનું વધુ પાન કરાવશો તો મને અજીરણ થઈ જવાનો ભય છે. અને તેમ થવાથી કદાચ આપનું અમુલ્ય વચનામૃત અપચેલા ધાન્યની પેઠે ઉલટી રૂપે બહાર નિકળી જશે. અત્યાર સુધી તો આપની વૃદ્ધાવસ્થાનું સન્માન રાખીને નહિ સાંભળવા જેવા શબ્દો અને અક્ષમ્ય અપમાન પણ સહન કરી રહી છું. પરંતુ હવે જો એક શબ્દ પણ વધુ સંભળાવશો તો એકને બદલે દશ સાંભળવાનો પ્રસંગ જોવા પડશે. તે વખતે એમ ન કહેતા કે ફ્લોરાએ માઈ માન ન રાખ્યું.

યુલિસીઝ—ફ્લોરા ! જો ખરૂં પૂછે તો હું મારા અંતઃકરણ ઉપર કાબુ રાખી શકતો નથી. ખરેખર, ફ્લોરા ? તેં માઈ અંતઃકરણ ચોરી લીધું છે. આવી રીતે જ્યારે મારો અંતરાત્મા અથવા ખીજા શબ્દોમાં કહું તો માઈ અંતઃકરણ તારે વશ છે ત્યારે હું કેમ સ્વાધીન રહી શકું ? તારા દર્શન થયા તે દિવસથી જ હું પણ તારે આધીન થઈ ચુક્યો છું. મેં તારૂં આધિપત્ય સ્વીકાર્યું છે. તારા વિના મને જરાયે ચેન પડતું નથી. તારા વિયોગમાં મને સ્વાદિષ્ટ પકવાનો પણ વિષ જેવા લાગે છે. રાત્રે

સુખે નિદ્રા આવતી નથી. આખી રાત તારાજ વિચારો કર્યા કરે છું. અને તેવી સ્થિતિમાં જો જરા આંખ લાગી જાય છે કે તરત તું સ્વપનામાં દર્શન દઢને મને જગાડી મૂકે છે. પણ જ્યાં પથારી ઉપરથી ઉભો થઈને બેઠવા જઈ છું ત્યાં તું ન દેખાવાથી અંતર ઉપર ભારે આઘાત થાય છે. આવા કારણને લીધે જગૃતાવસ્થાને બદલે સ્વપ્નવત્ સ્થિતિને હું વધારે પસંદ કરું છું. કેમકે તેમાં મને તારા દર્શનનો લ્હાવો મળે છે. પ્રિયે ! તારી રમણીય પ્રતિમા મારા અંતરજામાં કોરાઈ ગઈ છે. અથવા બીજા શબ્દોમાં કહું તો તારી સુંદર પ્રતિમા મેં મારા રહ્ય મંદિરમાં સ્થાપન કરી છે. અને જગતકર્તાને બદલે અહરનિશ તેનીજ ઉપાસના કરું છું. તારી રમણીય મુર્તિ અહરનિશ મારા ચક્ષુઓ આગળજે રહે છે, તેથી તેને એક નિમિષ માત્ર પણ હું વિસારી શકતો નથી. તારા વિરહમાં હું બળીને બરમ થઈ રહ્યો છું. માટે હે પ્રિયે ! આ બળેલા રહ્યને વધુ ન બાળતાં તેને તારા સુધામૃતનું પાન કરાવીને શાંત કર. હું તારી સાથે લગ્ન કરવાની તિવ્ર ઊકંઠા ધરાવું છું. તેથી જો મારી સાથે લગ્ન કરીશ તો હું સદાયે તારો આજ્ઞાધારી સેવક થઈને રહીશ. મારા સહવાસમાં તને દુઃખનું સ્વપ્નું સરખું પણ આવશે નહિ. હું તને નાના પ્રકારના સુખ આપીશ. તારી સેવા કરવા માટે અનેક પરિચારિકાઓ સદાયે તત્પર રહેશે. અને રત્ન આભુષણોની તો તને કાંઈ ખોટ રહેશે નહિ. લક્ષ્મી તો તારા ચરણમાં અથડાશે. એટલુંજ નહિ પણ કોરડોવા શહેરમાં જેટલા પાદરીઓ અને દેવજોને અર્પણ થએલી કુમારીકાઓ છે, તેઓ સઘળા તારે આધીન થશે. માટે મારી શિખામણ માનીને મારી સાથે લગ્ન કરવાનું કમુલ કર. જો તારી જગ્યાએ કોઈ બીજી ખ્રિસ્તી અબળા હોત તો તેણે કાંઈ પણ આનાકાની કર્યા વિના સત્વર મારી માગણીનો સ્વીકાર કરી લીધો હોત. એટલુંજ નહિ,

પણ તેમાં પોતાને અવર્ણ્ય સન્માન મળેલું ગણત. તેને બદલે હું તારી આગળ કરજોડીને અભ્યર્થના કરું છું. અર્થાત પ્રેમની ભિક્ષા માગું છું. તેમ છતાં તું મારી માગણીનો અનાદર કરે છે. લલને ! હવે તો હું તારા દુરાગ્રહી સ્વભાવથી છેક હારી ગયો છું. માટે હવે વધુ ન સતાવતાં આ રંક દાસને તારા પ્રેમનું સુધાપાન કરાવ.

આ પ્રમાણે પોતાના રહ્યનો સધળો ઉભરો બહાર કાઢીને યુલિસિઝ ક્ષોરા આગળ ધુંટણીએ પડ્યો.

ક્ષોરા—દુર થા ! નીચ, પાપી, ચંડાળ મારાથી દુર થા ! નહિ તો હમણાજ તારા પ્રાણ લઇશ. શું તું એક શીળવૃત ધારી ઇસ્લામી અબળાનું શીળવૃત ભંગ કરવા ઇચ્છે છે ? પણ ઓ પાપી યાદ રાખ કે તેમ કદાપી થવાનું નથી. જો કે હું અબળા છું, પણ તારા જેવા વિષયી અને સ્ત્રીલંપટ કામી પુરૂષને માટે તો સદાયે પ્રબળા છું. તેથી તારી પાપવાસનાને કદીપણ તાણે થઇશ નહિ. શું તું મને દેવળમાં રહેનારી બીજા કેટલીક વ્યભિચારીણી યુવતીઓ જેવીજ ગણે છે કે ? પણ તે તારી મોટી ભૂલ છે. કેમકે અમારા મુસલમાનો વ્યભિચારને અંતકરણપુર્વક ધિક્કારે છે. અને તેજ પ્રમાણે હું પણ પ્રાણાંત પર્યંત મારા શીળવૃતનું ભંગ થવા દઇશ નહિ. શું તેં નિદોષ અબળાઓનું પ્રતિવ્રત્ય લુંટવા અર્થેજ સન્યસ્ત લીધું છે ? ખરેખર ઓ નીચ ! તું સાધુ નહિ પણ શેતાન છે. અરે પુરૂષ નહિ પણ પાપાણુ છે.

“ સાધુ બનીને તું કદીએ પ્રભુથી ડરતો નથી. ”

સાધુ બનીને તું પાપ કર્મોથી દુર વિચરતો નથી. ”

કામી થઇને તું સતીનું સતીત્વ લુંટવા ચ્હાય છે.

પણ જાણજે કે પાપીઓના ખુરા હાલ થાય છે. ”

માટે હજી પણ સમજીને મારો કેડો મુક. નહિ તો વિના મોતે મરીને રૌ રૌ નર્કમાં પડીશ.

આ પ્રમાણે બોલીને તેણે ધુંટણીએ બેઠેલા યુલિસિઝને પાદ પ્રહાર કર્યો. તેથી તે નીચે પડી ગયો. આ કામ કરતાં તો કર્યું પણ પોતાના શીળવૃત્તને માટે તે મનમાં ચિંતા કરવા લાગી. ગમે તેટલી શુસ્વીર હોવા છતાં પણ તે એક અમળા હતી. તેથી એક પ્રચંડ પુરૂષ આગળ તેનું કેટલું ગળું? પોતાના શીળવૃત્તનું રક્ષણ થશે કે નહિ એવો વિચાર આવતાંજ તેના અંતકરણમાં ભયનો સંચાર થયો. અને તેથી તે ચિંતાતુર થઈને રૂદન કરવા લાગી. એટલે તેને રૂદન કરતી જોઈને તે કામી પુરૂષ પાછો ટટાર થઈને કહેવા લાગ્યો. “ફ્લોરા! તું શા માટે રૂદન કરે છે. એ તો બતાવ કે તારા રૂદનનું કારણ શું છે?”

ફ્લોરા—હાય! હું મારા હૃતભાગ્યને માટે રૂદન કરું છું. અને આખા આયુષ્ય પ્રચંત રૂદન કરતીજ રહીશ. વિધાતાએ મારા કર્મમાં રૂદન કરવા સિવાય અન્ય કોઈપણ પ્રકારનું સુખ લખ્યુંજ નથી. તું સાધુ થઈને મારા તરફ કુદ્રષ્ટિ કરશે એવી મને સ્વપ્ને પણ આશા ન હતી.

આટલું બોલીને તે જોસ્થી રડવા લાગી. આવી સ્થિતિ જોઈને યુલિસિઝ તો આભોજ બની ગયો. અને કેટલીકવાર સુધી તેની સામે એકાગ્રચિતે જોઈને તે ક્રોધાવેશમાં આવી જઈને કહેવા લાગ્યો. “ફ્લોરા ડીક છે! હું પણ જોઈ છું કે તું મારા હાથથી કેમ બચે છે?”

એમ કહીને તે ગુસ્સામાં અને ગુસ્સામાં કેટલીકવાર સુધી ઉભો રહ્યો. આ શબ્દો સાંભળીને ફ્લોરાના હોશ કોશ ઉડી ગયા. અને તે એબાકળી જેવી થઈ ગઈ. પરંતુ પોતાના શીળવૃત્તને શત્રુ યુલિસિઝ પોતાની અશક્તિ જાણી જાય નહિ એટલા માટે તેના જતાં પહેલાં

તેણે સિંહસમાન ગર્જના કરીને કહ્યું “ ઓ નીચ યાદ રાખજો કે એક પતિવ્રતા અપ્પળાનું શીળભંગ કરવાનું કામ તું ધારે છે તેટલું સહેલું નથી. જો બોરિંગ-મણી અથવા કેશરી-યાળ લેવાનું કાર્ય સહેલું હોય તોજ આ કાર્ય પણ સહેલું ગણાય. હું પ્રાણપાણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરીશ. પરંતુ કદી પણ મારા શીળવ્રતનું ભંગ થવા દઈશ નહિ. તારી શી મકદુર છે કે તું મને હાથ પણ લગાડી શકે! જો કે આ કોમળ કરો કંકણો પરિધાન કરવા યોગ્ય છે, તો પણ મારા શીળવ્રતનું રક્ષણ કરવાને માટે તે શસ્ત્ર ધારણ કરવાને પણ સમર્થ છે. માટે હજી પણ કંઈ સમજ અને મારાથી દુર થા ” !

ફલોરા છેલ્લું વાક્ય પૂરું કરે તે પહેલાં ફલોરેન્ડા, અને જુલીઆ તે ઓરડામાં ધસી આવી. અંદર આવતાંજ ફલોરેન્ડાએ ફલોરાને ઉદેશીને કહ્યું “ જોન ફલોરા ! આ જુલીઆ તમને મળવા માટે આવી છે. તે તલૈતલા નગરના ખ્રિસ્તી દેવળની એક સુવિખ્યાત સાધ્વી છે. મને આશા છે કે તેની સાથેના પ્રસંગમાં તમને આનંદ પ્રાપ્ત થશે.”

આ પ્રમાણે ટુંક પ્રસ્તાવ કરીને તેણે જુલીઆ સાથે ફલોરાની ઓળખાણ કરાવી. જુલીઆ પાંત્રીસ વરસની વયે પહોંચેલી એક મુઘ્ધા સ્ત્રી હતી. દેવળમાં રહેનારી યુવતીઓ ઉપર હદ ઉપરાંતના કામથી કેવી અસર થાય છે તે તેના મુખ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાતું હતું. તેણે અત્યારે સાદા વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતા. અને ગલામાં એક નાનું વધસ્થંભ લટકાવ્યું હતું. તેમને બન્નેને જોતાંજ બની ગએલી બીના છુપાવવાના હેતુથી યુલિસીએ તેને ઉદેશીને કહ્યું “ જુલીઆ ! ઠીક થયું કે તું અહિં આવી ગઈ. તું આ ફલોરાને સમજાવી શકીશ ? તે તો અહરનિશ પોતાના બંધુનીજ રટના કરે છે. હુંતો તેને સમજાવી સમ-

જીવીને થાક્યો, પણ મારા ઉપદેશની તેના ઉપર કાંઈપણ અસર થતી નથી. માટે તું તેને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર. ”

જીલીઆ—પિતાજી ! આપની આજ્ઞા માથે ચઢાઉં છું. આજ સાંજ સુધીમાં જ હું તેને સમજાવી લઉંશ. એમ કહીને તે આગળ વધી. અને ફક્તોરાના લલાટ ઉપર એક ચુંબન કરીને કહ્યું “ દીકરી ! તું શા માટે ગભરાય છે ? અહિં આં ગભરાવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. તારી મુંઝવણનું જે કાંઈ કારણ હોય તે મને કહે. ”

ફક્તોરા—હું ગભરાતી નથી. પણ માત્ર મારા હૃતભાગ્યને માટે જ રદન કરું છું.

આ વાક્ય સાંભળીને જીલીઆએ ફક્તોરેન્ડા અને યુલિસિઝને ત્યાંથી ચાલ્યા જવાની સંજ્ઞા કરી. એટલે તદનુસાર તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. તેમના ગયા પછી જીલીઆએ ફક્તોરાને દ્રઢાલિંગન આપીને કહ્યું “ દીકરી ! અહિં તને એવું શું દુખ પડ્યું છે, કે જેથી કરીને રાત દિવસ રદન કર્યા કરે છે ? ”

ફક્તોરા—તે વિષે હું તમને કાંઈપણ કહેવા ઇચ્છતી નથી. જે બન્યું છે તે મારા હૃતભાગ્યને લીધે જ બન્યું છે. તેમાં બીજા કોઈના શો દોષ કાઢું ?

એમ કહીને તે જોરથી રદન કરી અશ્રુપ્રવાહ વહેવડાવવા લાગી.

પોતાનો એક હાથ ફક્તોરાના ગળામાં વિંટાળીને અને બીજા હાથે તેના અશ્રુ લોહતાં જીલીઆએ કહ્યું “ પણ મને કહેતો ખરી કે તને થયું છે શું ? ”

ફક્તોરા—હાય ! શું કહું ? મારા ઉપર અનેકાનેક અત્યાચાર થઈ રહ્યાં છે.

જુલીઆ—શું અત્યાચાર ? તારા ઉપર અત્યાચાર કરનાર વળી કોણ છે ?

ફોરા—કોણ તે વળી શું ? તમારા મહાત્મા યુલિસિઝ. ખીનું કોણ ? હાય ! તેણે એવા તો ખીભિત્ત સજ્જો પ્રયોગ કર્યા છે કે જેનું સ્મરણ થતાંજ મને આપઘાત કરવાનું મન થઇ આવે છે. યુલિસિઝ વિષયાસક્ત થઇને મારી પાસે વારંવાર અયોગ્ય માગણી કરે છે. અને તેથી મને એટલી શરમ લાગે છે કે જેને પૃથ્વી માર્ગ આપેતો તેમાં પ્રવેશ કરું. તમેજ બતાવો કે હવે મારે કરવું શું ?

એમ કહીને તે ફરી રોવા લાગી.

જુલીઆ—ઘણા આશ્ચર્યની વાત ! મેં તો સાંભળ્યું હતું કે યુલિસિઝ એક મહાન સાધુ પુરુષ છે. પણ તેના સંબંધમાં આજે તારા મોઢે કાંઈ જુદુંજ સાંભળું છું. આ શું કહેવાય ? હશે, દીકરી, રડીશ નહિ. હું તેમને સમજાવીશ.

ફોરા—અરે, એતો બધી કહેવાની વાતો છે. તેના સંબંધમાં મને જે અનુભવ મળ્યો છે તે ઉપરથી કહું છું કે તે સાધુના રૂપમાં શેતાન જેવો છે. તે કહે છે કે પ્રાક્ષરીઓને જગતકર્તાએ પાપ મૂક્ત કરેલા હોવાથી તેમને ગમે તેવા અઘટિત કામ કરવાની છુટ છે. અને તેમને પાપનો પાશ કદી પણ લાગતો નથી. શું એ કદી પણ સંભવીત છે કે ?

જુલીઆ—માત્ર સંભવીતજ નહિ. પણ તે સત્ય છે. મહાન વિભુતીએ તેમને પાપ મૂક્ત કર્યા છે. અને તેથી તેમને પાપનો પાશ લાગતો નથી. પરંતુ એટલું તો ખરું કે કોઇપણ વ્યક્તિની ઇચ્છા વિના તેના ઉપર બળાત્કાર કરવાની તેમને છુટ નથી.

ફલોરા—મેં મારી માતૃશ્રીના શિક્ષણથી આકર્ષાઈને તેની ઇચ્છા-નુસાર ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યો છે. પરંતુ હવે હું તે અવિચારી કામને માટે ઘણી પસ્તાઉં છું. પણ “રાંડયા પછીનું ડહાપણ” શા કામનું ? મારા પ્રારબ્ધમાં જે લખેલું હતું તે બની ચુક્યું છે. હવે તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. પણ વાર ! આપ કયા દેવળમાં રહો છો ? એ તો હું આપને પૂછવાનું ભૂલી જ ગઈ.

જુલીઆ—દીકરી ! હું તલૈતલા નગરના મુખ્ય દેવળમાં રહું છું. આ પહાડી પ્રદેશના લોકો અમારા ઉપર ઘણી શ્રદ્ધા રાખે છે. અને તેથી ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરાવવા અર્થે અમને જ ખોલાવે છે. હું એક પખવાડીયાથી અહિં આવી છું, અને પરમ દિવસે પાછા જવાનો વિચાર છે.

ફલોરા—શ્રીમતી ! કૃપા કરીને મને પણ ત્યાં લઈ જાઓ. અને મારા શીળવૃત્તનું રક્ષણ કરો. હું આપની આગળ હાથ જોડીને તેને માટે યાચના કરું છું.

જુલીઆ—આ કાંઈ કહણુ કાર્ય નથી. હું આજે જ તમને મારા આશ્રમમાં લઈ જઈ શકું છું.

ફલોરા—જો તેમ કરશે તો તમારો મારા ઉપર મહદ્ ઉપકાર થશે. ગમે તેમ કરીને મને પાપી યુલિસીઝના હાથમાંથી બચાવો. એટલી મારી અભ્યર્થના માન્ય કરો. હું તમારો ઉપકાર આપ્યા આ-યુષ્ય પ્રયંત ભૂલીશ નહિ.

જુલીઆ—ફલોરા ! તું જાણે છે કે દેવળમાં રહેનારી યુવતી-ઓને કેવાં કેવાં સંકટો સહન કરવાં પડે છે ?

ફલોરા—શ્રીમતી ! હું તે વિષે બરાબર જાણું છું. પણ મારા શીળ-

વૃતના રક્ષણ અર્થે તે સઘળા સંકટો હું સહન કરીશ. આપ તે વિષે કંઈપણ ચિંતા કરશો નહિ.

ફોરોનો આવો પ્રતીકૃત્તર સાંભળીને જુલીઆએ તેને કાઠિ-કરીને કહ્યું “ દીકરી ! નિશ્ચિંત થા ! હું ગમેતેમ કરીને તારા શીળ-વૃતનું રક્ષણ કરીશ. પણ હા ! તે કામ કઠણ છે ખરું ! ”

ફોરો—શ્રીમતી ! કઠીન કંઈપણ નથી. અને જો કઠીન હશે તો શરીરે કષ્ટ પણ ઉઠાવીશ. પરંતુ કૃપા કરીને મને બચાવી લો. નહિતો યુલિસીઝ બળાત્કારે મારા શીળવૃતનું ભંગ કરશે.

માત્ર આટલાજ શબ્દો બોલીને તેનો કંઠ ઝંધાઈ જવાથી તે ચુપ થઈ ગઈ. અને હુસ્કે હુસ્કે રોવા લાગી. એટલે તેન આશ્વાસન આપતાં જુલીઆએ કહ્યું “ દીકરી ! શા માટે આવું કલ્પાંત કરે છે ? હું ગમેતેમ કરીને તારા શીળવૃતનું રક્ષણ કરીશ. પણ તું બાણ છે કે યુલિસીઝ એક સમયે સ્પેનના સઘળા ખ્રિસ્તી દેવળોનો અધ્યક્ષ હતો. પણ થોડા સમયથી તેને તેના ઓહા ઉપરથી પદબ્રષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાં તે ખ્રિસ્તીઓમાં ઘણો સારો લાગવગ ધરાવે છે. તેથી તેની સામે હું શાવી શકીશ કે નહિ એ સંદેહયુક્ત છે. તેમ છતાં પણ તારા શીળવૃતનું રક્ષણ કરવાનું હું તને વચન આપું છું.”

જુલીઆએ ફોરોને યુલિસિઝના પાપી પંજમાંથી બચાવવાનું વચન તો આપ્યું. પણ તેના અંતઃકરણમાં એવી ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ કે જો તે તલૈતલાના દેવળમાં આવશે તો તેનું અપુર્વ સૌંદર્ય જોઈને સઘળા પાદરીઓ તેના તરફ આકર્ષાશે. તો તે વખતે હું તેના શીળ-વૃતનું રક્ષણ કેવી રીતે કરીશ ? આ પ્રમાણે તેના અંતઃકરણમાં શક ઉત્પન્ન થવાથી કેટલીકવાર સુધી તે મૌન્ય ઉભી રહી. આ પ્રમાણે કેટલીકવાર સુધી મૌન્ય ઉભા રહ્યા પછી તે બોલી “ દીકરી ! તું કાઠ

વાતની ચિંતા કરીશ નહિ. હું, તને મારી સાથે તલૈતલા નગરમાં લઈ જઈશ. અને ત્યાં મારા પ્રાણના ભોગે પણ તારા શીળવૃત્તનું રક્ષણ કરીશ.

ફોરો—શ્રીમતી ! હું તમારો ઘણો આભાર માનું છું, હમણાં મારી દીન અવસ્થામાં એન હેલન સિવાય મને આશ્રય આપનાર અન્ય કોઈપણ નથી. અને તે પણ પોતાના પિતાના આશ્રયમાં હોવાથી તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ મને આશ્રય આપવાને અશક્ત છે. આવા સમયમાં તમે મને સહાયતા આપવાનું જે વચન આપ્યું છે, તે તમારો મહદ્ ઉપકાર હું કદી કદી પણ ભૂલીશ નહિ.

ગુલીઆ—હા ! પણ તેમાં એક વાંધો છે. અને તે એ છે કે તારે મારી સાથે રહેવું પડશે. જે તેમ કરવાની તારી ઇચ્છા ન હોય તો હું તારા શીળવૃત્તનું રક્ષણ કરી શકીશ નહીં.

ફોરો—શ્રીમતી ! હું તમારી સાથે રહેવાને માટે તૈયાર છું, પરંતુ તમારે મારું રક્ષણ કરવું પડશે.

ગુલીઆ—ફોરો ! તારું આનંદી મુખ હું અને શીળવૃત્ત તરફનો તારો પ્રેમ જોઈને મને તારા ઉપર ઘણો પ્રેમ ઉપજે છે. ઠીક જ્યાં સુધી તું મારા આશ્રયમાં રહીશ ત્યાં સુધી હું તારા શીળવૃત્તના રક્ષણ અર્થે બની શકતા સઘળા પ્રયત્નો કરીશ.

જે કે તેણે ફોરોના શીળવૃત્તનું રક્ષણ કરવાનો વાયદો તો કર્યો. પરંતુ તે મનમાં કાંઈ ગુદાજ વિચારો ધડતી હતી. ત્યાં લઈ ગયા પછી ફોરો સૌંદર્યનો કેવો ઉપયોગ કરવો તે વિષે તેના મનમાં અનેકાનેક તરંગો ઉઠતા હતા. ઘણીવાર સુધી વિચાર કરીને તે એવા ઠરાવ ઉપર આવી કે “ તલૈતલાના કોઈ ખ્રિસ્તી યુવક સાથે ફોરોનો સંબંધ સાંધી આપવો. જે કે હાલમાં તો તે ઉક્ત વાતનો અસ્વીકાર કરે છે,

પણ કોઈ રસીલા યુવકના સમાગમમાં આવતાંજ તે સઘળું ભૂલી જશે. ” આ પ્રમાણે મનમાં નિશ્ચય કરીને તે બોલવા જાય છે, એટલામાં પાછો કાંઈ વિચાર આવતાં તે શાંત થઈને મનમાં કાંઈ નવિન યોજના ઘડવા લાગી. અને થોડીવારમાંજ એક નવીન વાતનું સ્મરણ થઈ આવતાં તેણે ચોંકીને શ્લોકારને કહ્યું “દીકરી ! તને ત્યાં લઈ જવામાં એક મુશ્કેલી છે. ”

શ્લોકાર—શ્રીમતી ! તે મુશ્કેલી કેવી છે, અને કેને આભારી છે તે કૃપા કરીને જણાવશો ?

જુલીઆ—દીકરી ! તું જાણે છે કે તલૈતલામાં ઇસ્લામી રાજ્ય છે ? અને તેથી જો તેમને તારા આગમનની જાણ થશે તો આપણા સઘળા ઉપર મહાન વિપત્તી આવી પડશે. હમણા થોડાજ સમય પહેલાં તેમણે તારા કારણથી કોરડોવામાં અનેક ખ્રિસ્તીઓને કેદ કર્યા હતા. જો કે હમણા તો તેમને કાંઈ પણ શિક્ષા કર્યા વિના છુટા કરવામાં આવ્યા છે. પણ તારી શોધ બોળતો હજી ચાલુજ છે.

શ્લોકાર—શ્રીમતી ! તે વાતની કાંઈ ચિંતા કરશો નહિ. જો હમણા તમે યુલિસીઝના પંજમાંથી માફ રક્ષણ કરશો તો તલૈતલામાં ગયા પછી હું તમને પણ મુસલમાનોના હાથમાંથી બચાવી લઈશ. માટે કૃપા કરીને મને તમારી સાથે લઈ જાઓ.

જુલીઆ—દીકરી ! તું ઘણી ભોળી છે. હજી તારી બુદ્ધિ પરિપક્વ થઈ નથી. અને તે કારણથીજ આવા બાલીશી શબ્દ પ્રયોગ કરે છે ? બલા કહે તો ખરી કે તું અમને મુસલમાનોના ત્રાસમાંથી કેવી રીતે બચાવી શકીશ ?

શ્લોકાર—શ્રીમતી ! પ્રસંગ આવે મારી બુદ્ધિનો પરિચય આ-

પને કરાવીશ. અને તે વખતે આપની ખાત્રી થશે કે હું શું કરી શકું છું. પણ હમણા તો ગમેતેમ કરીને મારા શીળવૃતતું રક્ષણ કરો. જો હું અહિં બેચાર દિવસ વધુ રહીશ તો પરિણામે મને આપઘાત કરવો પડશે. તમારી વાતો ઉપરથી જણાય છે કે તમે મને તલ્લેતલા નગરમાં લઈ જવાને ઇચ્છતા નથી.

જુલીઆ—દીકરી ! તું કાંઈપણ ચિંતા કરીશ નહિ. હું હમણા જ યુલિસીઝને બોલાવીને આ સંબંધે તેની સાથે વાતચીત કરું છું. તેની સાથે નક્કી કર્યા પછી હું તને મારી સાથે લઈ જવાની સઘળી ગોઠવણ કરીશ.

ફ્લોરા—શ્રીમતી ! તેને અહિં શા માટે બોલાવો છો ? શું તમે એમ ધારો છો કે તે મને પોતાના સ્વાધીનમાંથી પ્રસન્ન ચિત્તે મૂક્ત કરશે ?

જુલીઆ—દીકરી ! હું ધારું છું કે મારી સાથે તને આવવા દેવામાં તે કાંઈ પણ આનાકાની વા અસ્વીકાર કરશે નહિ.

આ પ્રમાણે કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી ફ્લોરા મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે અહિંથી બીજા સ્થળે ચાલ્યા જવામાંજ લાભ છે. જો અહિં રહીશ તો મારા શીળવૃતતું ભંગ થવાનો ભય છે. પણ જો અહિંથી અન્ય સ્થળે ચાલી જઈશ તો અવશ્ય મારા શીળવૃતતું રક્ષણ થશે. માટે આ બીજા માર્ગ ગૃહણ કરવાનુંજ ઉચિત છે. ઓ પરમાત્મા ! હવે આ રંક કિંકરી તારે શરણે છે. અત્યાર સુધી તો તે મારા શીળવૃતતું રક્ષણ કર્યું છે. પરંતુ ભવિષ્યમાં આવી પડનારી સઘળી આપદાઓમાંથી પણ મને બચાવી લેજો. ઓ દીનદયાળ ! તારા સિવાય મને કોઈનો આશ્રય નથી.

આ પ્રમાણે તે પ્રાર્થના કરી રહી છે, એટલામાં તેના ઓરડાનું

દ્વાર ઉઘડ્યું. અને યુલિસિઝ, જુલીઆ, તેમજ શ્લોરેન્ડાએ તેમાં પ્રવેશ કર્યો. શ્લોરેન્ડા એકદમ દોડીને શ્લોરાને ભેટી પડી. અને તેને દ્રઢ લિંગન આપીને કહ્યું “ બેન શ્લોરા ? અહિં તમને એવું શું દુઃખ પડ્યું છે કે જેના લીધે તમારું રૂદન બંધ થતુંજ નથી. હું તમને જરા પણ શોકગ્રસ્ત જોઉં છું કે મારા રહસ્યમાં કોણ જાણે શું થઈ જાય છે તે હું તમને કહી શકતી નથી. પરંતુ તમે તો મારા ઉપર પણ ક્રોધે ભરાયા છો. અને તેથી અમેને સધળાને તજી જવાના છો એ શું સત્ય છે ?

શ્લોરા—હા ! તમારું કહેવું ખરું છે હું જુલીયાની સાથે તેના આશ્રમે જવાની છું. અને હવે પછી ત્યાંજ મૂકામ કરીશ.

યુલિસિઝ—પણ તે કેમ બનશે ? તારા એકને લીધે ત્યાં અનેક જીવો નાના પ્રકારની આપદાઓમાં આવી પડશે, તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો ?

જુલીયા—પિતાજી ! તેને માટે એક યુક્તિ થઈ શકે છે. અને એ છે કે તલૈતલામાં ગયા પછી શ્લોરા નામ બદલીને બીજું કોઈ બંધ બેસતું નામ રાખવું. જેથી તેને કોઈ ઝોળખી શકે નહિ. વળી તે દેવળની બંધાર પણ જવાની નથી કે જેથી પકડાઈ જવાનો ભય રહે. મને તો આ યુક્તિ સારી લાગે છે. અને જો તે અમલમાં મૂકવામાં આવશે તો મને ખાતરી છે કે શ્લોરાને તલૈતલા નગરમાં રહે-કાંઈ અડચણ પડશે નહિ.

યુલિસિઝે જાણ્યું કે જુલીઆ શ્લોરાને પોતાની સાથે લઈ જવાની યુક્તિ કરે છે. તેથી પહેલાં તો તે તેના ઉપર પણ ક્રોધે ભરાયો. પરંતુ તેમાં તેનાથી કાંઈ પણ પ્રબંધ થઈ શકે તેમ ન હોવાથી છેવટે તેણે શ્લોરાને જુલીઆ સાથે જવાની આજ્ઞા આપતાં કહ્યું “ ઠીક ! આપ-

જામાંનો કોઇપણ માણસ ફલોરાની ભાળ આપશે નહિ. પરંતુ ફલોરા જેવી એક નવજુવાન યુવતી દેવળમાં સાધ્વી તરીકે પ્રવેશ કરે એ મને તો રૂચતું નથી. પણ જ્યારે તમારો તેને લઇ જવાનો આગ્રહ છે, ત્યારે હું ના પાડી શકતો નથી. મારી ધારણા એવી હતી કે ફલોરાને ક્રાંસ અને રોમ નગરમાં લઇ જઇને ત્યાંના લોકોનું ઉન્નત જીવન દેખાડવું. ”

ફલોરા—નહિ ! હું તમારી સાથે પ્રવાસે આવવા ઇચ્છતી નથી. તેમ મને તમારા કહેવા પ્રમાણે વિલાશી યુવકોના સમાગમમાં આવવાની પણ ઇચ્છા નથી. માત્ર ઇચ્છા નથી, એટલુંજ નહિ, પણ મને તેવા અપકૃત્ય સામે તિરસ્કાર ઉપજે છે. તે સુધરેલા રૂપમાં વેશ્યાવૃત્તિ જેવુંજ છે, અને સદ્ગુણી ઇસ્લામીઓ વેશ્યાવૃત્તિને અંતકરણ પુર્વક ધિક્કારે છે. તેમ હું પણ એક ઇસ્લામી અબળા હોવાથી તેવી સુધરેલી વેશ્યાવૃત્તિ પરત્વે ધૃણાયુક્ત દ્રષ્ટિથી નિહાળું છું તેથી હું તમારી સાથે પ્રવાસે આવી શકીશ નહિ. માટે મને તો તલૈતલા નગરમાં જવા દો.

ફલોરેન્ડા—ફલોરા ! હું જાણતી ન હતી કે તમે મારો ત્યાગ કરી જશો. હું તમને મારી નાની ભગિની સમાન ગણું છું. અને તેથી હું તમારાથી જુદી રહેવા ઇચ્છતી નથી. તમારું વિરહ મારાથી સહન થઈ શકશે નહિ. માટે હું પણ તમારી સાથેજ આવીશ.

યુલિસિઝ—ફલોરેન્ડા ! જો તમે ત્યાં જશો તો મુસલમાનો તમને પકડી લેશે. અને તમારા કારણથી કદાચ ફલોરા પણ પકડાઇ જશે. આ કારણથી તમારે માટે ત્યાં જવાનું ઇચ્છવાનુંજ નથી. માટે તમે ત્યાં જશો નહિ.

ફોરેન્ડા—પાદરીસાહેબ ! ગમે તેમ થાય પણ હું ફોરેન્ડા વિના અહિં એકલી રહી શકીશ નહિ. જે હમણા નહિ જઈશ તો એક સપ્તાહ પછી જઈશ. પણ જઈશ તો ખરી.

યુલિસિઝ—જુલીઆ ! તમે બન્ને તલૈતલા નગર તરફ ક્યારે પ્રયાણ કરશો ?

જુલીઆ—પિતાજી ! અમે પરમ દિવસે અમારા પ્રવાસનો આરંભ કરીશું.

યુલિસિઝ—જુલીઆ ! આવી ઋતુમાં પ્રવાસ કરવાનું કામ ફોરેન્ડાને ઘણું વસમું લાગશે.

ફોરેન્ડા—નહિ ! મને કાંઈ પણ શ્રમ થશે નહિ. હું જુલીઆ સાથે આનંદથી પ્રવાસ કરીશ.

આ પ્રમાણે ફોરેન્ડાના પ્રવાસની ચર્ચા થઈ રહ્યા પછી યુલિસિઝ અને જુલીઆ ઝોરડામાંથી બહાર ચાલ્યા ગયા. તેમના ગયા પછી ફોરેન્ડા રડવાનું ઢોંગ કરીને કહેવા લાગી. “ ફોરેન્ડા ! શા માટે તમારું યૌવન વ્યર્થ ગુમાવો છો ? હજી પણ મારું કંઈ મારીતે તલૈતલા જવાનો વિચાર માંડી વાળો. બેન ! હું સત્ય કહું છું કે દેવળને દેહ અર્પણ કરવામાં કાંઈ પણ સાર નથી. અમે તો તેવા જીવનથી કંટાળી ગયા છીએ, પણ શું કરીએ ? ધણે લાંબો સમય થઈ ગયાથી અમે ત્યાંથી બહાર નિકળી શકતા નથી, હમણા જે મારું કંઈ નહિ માનો તો પાછળથી તમને પશ્ચાતાપ કરવો પડશે. ”

ફોરેન્ડા—બેન ! ભવિષ્યમાં જે થવાનું હશે તે થશે. તેની મને કાંઈ પણ ચિંતા નથી. પણ હમણા તો દુષ્ટ યુલિસિઝના હાથ-માંથી છુટીશ ને ?

ફોરેન્ડા—નહિ ! ફોરા, તે કામ ઘણું કઠણ છે.

ફોરા—એન ! જો તમારું કહેવું ખરું હોય તો જુલિઆએ મારા શિયળવૃત્તનું રક્ષણ કરવાનું મને વચન આપ્યું છે તેનું કેમ !

ફોરેન્ડા—વચન ભક્ષેને આપ્યું, પરંતુ તે પણ કંઈ કરી શકશે નહિ. માત્ર એક વાતનો બાધ આવે છે. નહિતો સધળો બેદ તમને કહી દેત. મેં ઇસુખ્રિસ્તની પ્રતિમા આગળ પ્રતિજ્ઞા લીધી ન હોત તો તમને દેખાડી આપત કે દેવળની સાધ્વીઓનું જીવન કેવું હોય છે ? પણ હવે તો હું પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવાને અશક્ત છું. તેમ છતાં પણ ફરી કહું છું કે સાધ્વી થવાનો વિચાર બંધ રાખો. કેમકે તેમાં તમારુંજ શ્રેય છે.

ફોરા—ગમે તેમ હોય પણ હવે હું યુલિસિઝની પાસે રહેવાનું પસંદ કરતી નથી. જો તમે મને આત્મઘાત કરવાનું કહેતા હોતો તેમ કરવાને માટે તૈયાર છું. પણ હવે વધુવાર અહિં રહેવાની મારી ઇચ્છા નથી.

ફોરા—એન ! જેવી તમારી ઇચ્છા. મારે જે કહેવાનું હતું તે કહી ચુકી છું, હવે તેનો સ્વીકાર વા અસ્વીકાર કરવો એ તમારી ઇચ્છા ઉપર આધાર રાખે છે. પણ યાદ રાખજો કે છેવટે તમારે પશ્ચાત્તાપ કરવો પડશે. અને તે વખતે મારી શિખામણ તમને યાદ આવશે. માટે જો હજી પણ મારું કહ્યું માનોતો તેમાં તમનેજ લાભ છે. પછી તો જેવી તમારી ઇચ્છા. હવે હું તમને વધુ આગ્રહ કરીશ નહિ.

ફોરા—એન ! જે થવાનું હોય તે થાય. પણ હું તો તલૈતલા નગરમાં જવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કરી ચુકી છું. અને તે નિશ્ચય કોટી ઉપાયે પણ ફેરવીશ નહિ.

તેમની વચ્ચે આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે. એટલામાં હેલન પણ ત્યાં આવી પહોંચી. એટલે ફ્લોરેન્ડાએ રડતાં રડતાં તેને કહ્યું “એન ! ફ્લોરા તો આપણો ત્યાગ કરીને સાધ્વી થવા જાય છે.”

હેલન—હા ! તે વિષે હું જાણું છું. તેણે મને તે વિષે કહ્યું હતું. જો કે મેં તેને તેમ કરવાની ચોખ્ખી ના પાડી છે. પણ તે માંડે કહ્યું માનતી નથી.

ફ્લોરેન્ડા—હા ! મેં પણ તેને ઘણી સમજાવી. પરંતુ તેના ઉપર કાંઈપણ અસર થઈ નહિ. અને પરમ દિવસે તે જુલીઆ સાથે તલૈ-તલા નગરમાં જવાની છે.

હેલન—એન ફ્લોરા ! પ્રભુની ખાતર તમે માંડે કહ્યું માનો. મને તમારા ઉપર ઘણી દયા આવે છે. તમારા વિયોગમાં હું ઘેલી થઈ જઈશ. માટે ત્યાં જવાનો વિચાર માંડી વાળો. જેથી તમારા મુખ્યચંદ્રના દર્શનનો લ્હાવો હું નિત્યે લઈ શકું.

ફ્લોરા—નહિ ! હવે હું મારો નિશ્ચય ફેરવી શકતી નથી.

ફ્લોરા કોરડોવા નગરનો ત્યાગ કરીને તલૈતલા નગરમાં ચાલી જાય, તે પહેલાં તેને સમજાવીને ત્યાંજ રાખવા માટે ફ્લોરેન્ડા અને હેલન બન્નેએ ભગીરથ પ્રયાસ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેઓ રાત દિવસ ફ્લોરા સાથે રહીને તેને સમજાવવા લાગ્યા. અને છેલ્લી ઘટિકા પ્રયંત તેમણે પોતાનો પ્રયત્ન ચાલુ રાખ્યો. પણ તે સર્વાંશે નિષ્ફળ ગયો. જે દિવસે સવારે ફ્લોરાને જવાનું હતું તેની આગલી રાત્રે તેને નિદ્રા આવી નહિ. તેથી તે વિચાર કરવા લાગી. કે “શા માટે મને ફ્લોરેન્ડા અને હેલન સાધ્વી થવાનું ના કહે છે ? તેમાં એવું ખોટું શું હશે, તે સમજી શકાતું નથી. હા ! કદાચ યુલિસીઝ, ફ્લોરેન્ડા, હેલન અને જુલીઆના કહેવા

પ્રમાણે તેમાં શિયળવૃત્ત ભંગ થવાનો ભય હોય ખરો. પણ જે યુવતી બ્રહ્મ થવા ઇચ્છતી નથી, તેને કોણ બ્રહ્મ કરનાર છે.” બિચારી બોળી શ્લોકો આ પ્રમાણે વિચાર કરી રહી છે, પણ તે જાણતી નહતી કે તેની માન્યતા ભૂલભરેલી છે. તે દેવળની જીંદગીને જેટલી પવિત્ર અને ભયરહીત ગણે છે, તેટલા પ્રમાણમાં તે પવિત્ર અને ભયરહીત નથી. તેમાં શિયળભંગ થવાનો નિરંતર ભય રહે છે. પણ આ સમજીને તેને ખતાવે કોણ ? યુલિસીઝનો તેમાં સ્વાર્થ રહેલો હોવાથી તે તે તે વિષે કાંઈ કહેજ નહિ. તેમજ ફ્લોરેન્ડા અને જુલીયાએ પણ દિક્ષા લેતી વખતે પાદરી સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા લીધેલી હોવાથી તેઓ પણ તત્સંબંધે એક શબ્દ માત્ર પણ કહેવાને અશક્ત છે. હવે રહી માત્ર હેલન. પણ જ્યારે તે પોતેજ તત્સંબંધે કાંઈ પણ જાણતી નથી, તો શ્લોકોને શું કહે ? આ પ્રમાણે ફ્લોરોને કોઈ પણ વ્યક્તિની સલાહ નહિ મળવાથી તેણે પોતે ગ્રહણ કરેલા માર્ગને સુરક્ષિત માનીને યુલિસીઝના પાપી પંજમાંથી મુક્ત થવાનો પ્રસંગ મળવાથી આનંદ પામતી હતી. હવે જોઈએ ભવિષ્યમાં તે બિચારીના કેવા હાલ થાય છે ?

પરિશિષ્ટ ૪ થું.

હેલનને! કોધ.

ફ્લોરાએ તલૈતલાના પ્રવાસ માટે નક્કી કરેલો દિવસ છેવટે આવી પહોંચ્યો. આજે પ્રભાતના પહોરથીજ ફ્લોરા પ્રવાસે જવાની તૈયારીઓ કરી રહી છે. તેની સહચરી ફ્લોરેન્ડા અને હેલન એકાગ્રચિતે તેની સામે જોઈ રહી છે. યુલિસિઝના પાપી પંજમાંથી તે મુક્ત થએલી હોવાથી તેને ઘણો આનંદ થાય છે. પણ રખેને ભવિષ્યમાં તેવીજ આપત્તિ પુનઃ આવી પડે એવી ચિંતાથી તે પ્રસંગોપાત શોકાકુળ પણ થાય છે. આ પ્રમાણે તેના રમણીય મુખ ઉપર ઘડીમાં આનંદ અને ઘડીમાં શોકના ચિન્હ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. હેલન એક બુદ્ધિશાળી યુવતી હોવાથી તે ફ્લોરાના અંતઃકરણમાં ઉદભવતા વિચારોને કળી ગઈ. અર્થાત ફ્લોરાના મનોભાવ સંપૂર્ણ રીતે જાણી ગઈ. તેથી તેની નિકટમાં જઈને તેણે તેના ગળામાં બાંધેલા નાખીને આ પ્રમાણે કહ્યું “એન ફ્લોરા ! હજી પણ મારું કહ્યું માનીને અહિં રહોતો વધારે સારું છે.”

ફ્લોરા—નહિ ! હવે હું મારો નિશ્ચય ફેરવી શક્તી નથી. જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું.

હેલન—એન ! એ તમારો દુરાગ્રહ છે. હજી પણ તમારી ઇચ્છા હોય તો તમે તલૈતલા જવાનો વિચાર બંધ રાખીને અહિં રહી શકો છો.

ફ્લોરા—એન ! તમે મારા મનોભાવ હજી સમજી શક્યા નથી.

એમ ન સમજતા કે હું રાજપુત્રીથી તલૈતલા જવાને માટે તૈયાર થઈ છું. પણ મને યુલિસિઝે ત્યાં જવાની શરજ પાડી છે. તેની કુચેષ્ટાઓથી હું બિલકુલ કંટાળી ગઈ છું. તેથી અહિં વધુવાર રહેવાનું મને સહીસલામત લાગતું નથી. મારી મનેચ્છા તો એ છે કે ફરી ભાધના આશ્રયમાં જઈને તેની મારી માગવી. અને પુનઃ પવિત્ર ઇસ્લામ ધર્મનો અંગીકાર કરવો. પરંતુ મને ત્યાં કોઈ લઈ જતું નથી. તેથી ના છુટકે મારે તલૈતલા નગરમાં જવું પડે છે. તમે જાણો છો કે મને એકાંતમાં રહેવાનું ઘણું ગમે છે. અને તેથી હું પરપુરૂષના સમાગમમાં આવવા ઇચ્છતી નથી. એટલુંજ નહિ, પણ મને કોઈ પણ પુરૂષ સાથે વાત કરતાં ઘણી શરમ લાગે છે. હવે તમેજ કહો કે હું પરપુરૂષના સમાગમમાં જીવન કેવી રીતે વ્યતીત કરી શકું? તમારી વાત જીદી છે. તમે બાળપણથીજ પુરૂષોની સાથે રહેવાને ટેવાએલા છો. તેથી તમારા નેત્રોમાંથી શરમ નષ્ટ થઈ ગઈ છે. અર્થાત તમારા ચક્ષુઓ લજ્જાવિહીન થઈ ગયા છે. તેથી તમને પુરૂષોની સંગતનો અણગમો થતો નથી. પણ મારાથી તેમ થઈ શકશે નહિ. તેથી એકાંત જીવન ગાળવાની મનેચ્છાથીજ તલૈતલા નગરમાં જવાનો વિચાર છે. માટે કૃપા કરીને હવે મને વધારે આગ્રહ કરશો નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા ! જો તમે પુરૂષોના સમાગમથી દુર રહેવાના ઇરાદાથીજ તલૈતલા તરફ જતા હો તો હું તમને વચન આપું છું કે તમારી ઇચ્છા વિના કોઈપણ પુરૂષ તમારી પાસે આવી શકશે નહિ. માટે તલૈતલા નગરમાં જવાનો વિચાર બંધ રાખો. કેમ હવે કાંઈ વાંધો છે ?

હેલન—તેતો હું પણ કહું છું. જો તે મારી સાથે રહેવા ઇચ્છતા

હોય તો હું તેમને વચન આપું છું કે તેમની રજા સિવાય કોઈપણ પુરુષ તેમની પાસે જઈ શકશે નહિ. કેમ એન ફક્તોરા ! શો વિચાર છે?

ફક્તોરા—એન ! તમે શા માટે દુરાગ્રહ કરો છો ? મને તમારા ઉપર વિશ્વાસ આવતો નથી. તમે તમારા વચનનું પ્રતિપાદન કરી શકશો કે કેમ એ વિષે મને શંકા રહે છે.

હેલન—શું તમને મારા ઉપર વિશ્વાસ નથી ?

ફક્તોરા—વિશ્વાસ કેમ આવે ? જ્યારે તમે યુલિસીઝને મારી પાસે આવતો અટકાવી શકતા નથી ત્યારે બીજાને કેમ અટકાવી શકશો ? જો તમારું કહેવું સત્ય હોય તો પહેલાં તમે યુલિસીઝને અહિં આવતો બંધ કરો. કેમકે હું તેની સામે દ્રષ્ટિ કરવા પણ ઇચ્છતી નથી. જો તેમ કરી શકતા હોતો હું અહિં રહેવાને માટે તૈયાર છું.

ફક્તોરેન્ડા—યુલિસીઝની વાત જુદી છે. તે આપણો દેવળાધ્યક્ષ હોવાથી ધાર્મિક કાર્યાર્થે તમારે તેમને તો મળવુંજ પડશે. શું તમે એમ ધારો છો કે તલૈતલામાં તે તમને મળી શકશે નહિ ? નહિ. નહિ. તે તમારી જૂલ છે. તલૈતલાના દેવળો પણ તેના અધિકાર તળે હોવાથી ત્યાં પણ તમારે તેને મળવુંજ પડશે. અને તે પણ તમારી મુલાકાત અર્થે ત્યાં અવશ્ય આવશેજ.

ફક્તોરા—શું તે ત્યાં પણ આવશે ? અફસોસ ! તે પિશાચ મારો પીછો મૂકતો નથી.

હેલન—ઠીક ! ફક્તોરા ! જ્યારે તમારી જવાનીજ ઇચ્છા છે, ત્યારે અમે તમને રોકી શકતા નથી. પણ યાદ રાખજો કે તમારા વિયોગમાં હું ઝુરી ઝુરીને મરીશ. હાય ! ફક્તોરા તમે મારું જીવન નિરર્થક બનાવો છો.

શ્લોકારા—એન ! હેલન ! હમણા તો તમને એમ લાગે છે. પણ ન્યારે ઘેર જશો ત્યારે માત્ર એ દિવસમાંજ સઘળું ભૂલી જશો.

હેલન—નહિ શ્લોકારા ! હું તમને કદી પણ ભૂલીશ નહિ. એ દિવસ તો શું પરંતુ એ વરસમાં પણ તમને ભૂલીશ નહિ.

આ પ્રમાણે પોતાના અંતઃકરણના ઉદ્ગાર કાઢીને તે નીચી દ્રષ્ટિથી રૂદન કરવા લાગી. તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. શ્લોકારા આ દ્રષ્ય જોઈ શકી નહિ. તેથી એકદમ દોડીને તે હેલનને બેટી પડી. અને તેને આશ્વાસન આપતાં કહેવા લાગી “ એન ! શા માટે રડો છો ? હું તમારું રૂદન જોઈ શકતી નથી. તમારા નેત્રોમાંથી વહેતો અસ્ખલિત અશ્રુપ્રવાહ મારા અંતઃકરણને વિંધી નાખે છે. જો તમે આ પ્રમાણે રડ્યા કરશો તો મારું જીવન તલૈતલામાં પણ અકાર્ય થઈ પડશે. અને પરિણામે તમારું સ્મરણ કરીને રાત દિવસ રડ્યા કરીશ. માટે એન ! મારું કહ્યું માનીને શાંત થાઓ. ”

શ્લોકારેન્ડા—શ્લોકારા ! હેલનને તમારા માટે ઘણો શોક થાય છે, પણ મને તેમ થતું નથી. કેમકે હું પણ તમારી સાથેજ ત્યાં આવવા નીહું. પણ મને ખેદ એ વાતનો થાય છે કે તમે હાથે કરીને જીંદગીને પાયમાલ કરો છો. હું પણ દેવળમાં રહેતી હોવાથી તમને દેવળમાં રહેવાની તો ના પાડી શકતી નથી. પણ ન્યારે તમારા સ્નેહનો વિચાર કરું ત્યારે જે સત્ય છે તે આપો આપ બહાર નિકળી આવે છે. તેથી હું તમને શ્રી પણ કહું છું કે દેવળને તમારું નિવાસગૃહ બનાવવાનું સલાહકારક નથી. એ સિવાય હું કંઈ પણ વધુ કહી શકતી નથી.

શ્લોકારેન્ડા પોતાનું છેલ્લું વાક્ય પુરું કરી રહે તે પહેલાં યુલિસીઝ અને જુલીઆ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. જુલીઆએ ઓરડામાં પ્રવેશ

કરતાંજ પ્રશ્ન કર્યો “ કેમ દીકરી ! તું મારી સાથે આવવાને તૈયાર છે ? ”

ફોરા—હા, શ્રીમતી ! તૈયાર છું. મારે કાંઈ સરસામાન કે રાત્રી રચીલું સાથે લેવાનું નથી કે જેથી કાંઈ વિલંબ થાય. હમણા જેવી સ્થિતિમાં બેઠી છું, તેવી સ્થિતિમાંજ આસનનો ત્યાગ કરીને તમારી સાથે આવવાને તૈયાર છું.

ગુલીઆ—ઠીક ! ત્યારે આવતી કાલે સવારે આપણે અહિંથી પ્રયાણ કરીશું. કેમકે રાત્રે જવામાં જોખમ રહેલું છે.

આ વાક્ય સાંભળીને ફોરા પોતાના આસન ઉપરથી ઉભી થઈ ગઈ. અને ફોરેન્ડા તથા હેલનને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગી. “ લો, બેન ! હવે હું રજા લઉં છું. જો મારો કાંઈ અપરાધ થયો હોય તો ક્ષમા કરજો. ”

આ વાક્ય સાંભળીને હેલન મોટે સોદે રડવા લાગી. અને દોડી ને એકદમ ફોરાને બેટી પડી. દેવળની ખૂંટાર બે ગંધર્વ સવારીને માટે તૈયાર હતા. તેમાંથી એક ફોરાને માટે, અને બીજી ગુલીઆને માટે હતું. પ્રવાસની સઘળી તૈયારીઓ થએલી હોવાથી ફોરા હેલનનો હાથ પકડીને ઘર ખૂંટાર નિકળી. તે સઘળો વખત દરમિયાન હેલનનો અશ્રુપ્રવાહ ચાલુજ હતો. ગંધર્વ ઉપર સવાર થયા પછી ફોરાએ સઘળાની રજા લીધી. પણ હેલન તો શોકમાં નિમગ્ન થએલી હોવાથી તે એક શબ્દ પણ બોલી શકી નહિ. અને ફોરા ઘણું દુર પ્રયંત ગઈ ત્યાં સુધી એક દ્રષ્ટિથી તેની સામે જોઈ રહી. તેને તે સ્થળનો ત્યાગ કરીને ઘરમાં જવાનું પણ ગમતું નહતું. પરંતુ ફોરેન્ડા તેનો હાથ પકડીને અંદર લઈ ગઈ. અને પોતાની પાસે બેસાડીને શિખામણ આપતાં કહ્યું “ દીકરી ! આવી ઘેલછા શા માટે રાખે છે ? માત્ર ચાર દિવસના પરિચયમાં આવો વ્યામોહ તારે શા માટે રાખવો જોઈએ ?

ફ્લોરા તને કાસે આવી મળશે. માટે જરા શાંત થા. અને અશ્રુપાત બંધ કર. ”

હેલન—તમે શું જાણો? માત્ર ચાર દિવસમાંજ મારે ફ્લોરા સાથે એવો સ્નેહ બંધાઈ ગયો છે કે હું તેના વિના એક નિમિષ માત્ર પણ રહી શકતી નથી. આજ સુધી તેવો સંબંધ મારે કોઈની સાથે થયો નથી. આવી એક કુળવંતી અને સર્વ ગુણસંપન્ન બાળા મને હવે પૂન મળી શકશે નહિ. જો તે અહિં રહી હોત તો અવસ્ય હું તેનું પૂજન કરત. અને હજી પણ જો તેના જેવીજ મુખમુદ્રાવાળી કોઈ યુવતી મળી આવે તો તેના ઉપર પણ હું ફ્લોરા જેટલોજ સ્નેહ રાખવાને માટે તૈયાર છું. ખરેખર મેં તેના જેવી શિયળવૃત ધારી બીજી કોઈપણ યુવતી જોઈ નથી. તેમ ભવિષ્યમાં પણ જોવાની આશા નથી.

ફ્લોરેન્ડા—તારું કહેવું યથાર્થ અને સત્ય છે. હું તેના ઘરમાં લાંબા સમય સુધી રહી છું. અને તે દરમ્યાન મેં તેને કઠિન બ્રહ્મચર્ય પાળતાં જોઈ છે. પણ તેનામાં એક કુટોવ છે. અને તે તેનો દુરાગ્રહી સ્વભાવ છે. તે એવી તો દુરાગ્રહી છે કે પોતાની હઠ કોટી ઉપાથે પણ મૂકતી નથી. પછી તમે તેને ગમે તેટલું સમજાવો પણ જાણે “પથ્થર પર પાણી.”

હેલન—ફ્લોરેન્ડા ! જો ખરું પૂછો તો આ સઘળી ખરાબીઓ યુલિસીઝને લીધેજ થવા પામી છે. આવા શબ્દો બોલતાં મને ઘણો બય રહેછે. કેમકે જો તે વાત મારા પિતાના જાણવામાં આવે તો યુલિસીઝ સાથેના સંબંધને લીધે તે મારા ઉપર ક્રોધ કર્યા વિના રહે નહિ. પણ મને તો જે સત્ય લાગે છે તેજ કહું છું. ખરેખર પાદરી સાહેબ સાક્ષુના વેષમાં શેતાન જેવાજ છે.

ફોરેન્ડા—હેં ! હેં ! હેલન ! તું શું બોલે છે ? નાના મોઢે મોટી વાત કહી પણ શોભે કે ? માટે જે કાંઈ બોલવું હોય તે વિચારીનેજ બોલવું. હા ! હું પણ બાણુંકું કે ફોરેરને તેના કારણથીજ આપણા આશ્રમનો ત્યાગ કરવો પડ્યો. પણ શું કરીએ ? આપણો તેમાં કાંઈ પણ ઉપાય નહતો. આ સંસારમાં આપણું જીવન નિરર્થક અને પરાધીન છે. આપણે ધર્મ ગુરૂઓની સત્તા તળે દબાયલા હોવાથી તેમના ગમે તેવા દુરાચરણો સામે કાંઈપણ બોલી શકતા નથી. તેમ આવી સ્થિતિમાંથી હવે આપણે છુટા પણ થઈ શકતા નથી. તેથી તેનો વિચાર કરવો પણ મિથ્યા છે. જે ગામ જવું નહોય તેનો માર્ગ શા માટે પૂછવો ? હવે તો જે થાય તે મૂળા મૂળા જોયા કરવું. અને તેમ કર્યા સિવાય છુટકો પણ નથી. પાદરીઓનું પ્રબળ એટલું તો વધી ગયું છે, અને આપણા લોકો તેમના ઉપર એટલી તો અંધ શ્રદ્ધા ધરાવે છે કે જો આપણે તેમના વિરૂદ્ધ કાંઈ સત્ય વાત પણ કહીએ તો લોકો તે માનશે નહિ. માટે જ્યાં આપણો કાંઈપણ ઉપાય નથી ત્યાં માથું શા માટે મારવું ?

હેલન—તમારું કહેવું યથાર્થ છે. પણ તે કોને માટે ? માત્ર ખુશામતીઆ અને અસત્યવાદીઓ માટેજ. પણ જેઓ સત્યવક્તા છે તેઓ તો સત્યતાનો સ્ફોટ કરતાં કદીપણ ડરતા નથી. જેમ સૂર્ય આકાશમાં છુપો રહી શકતો નથી. તેમ સત્ય પણ આ સંસારમાં ગુપ્ત રહી શકતું નથી. તેની શક્તિ અગાદ છે. તેથી તેને છુપાવવાનો ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરવામાં આવે પણ અંતે સત્યનો સ્ફોટ થયા વિના રહે તોજ નથી. પરિણામે સત્યનોજ જય થાય છે. અને તેથીજ “ સત્યમેવ જયતે ” એવી કિવદંતિ આ વિશ્વમાં પ્રચલિત છે. હું પણ સત્યની ઉપાસક હોવાથી સત્ય વાત કહેતાં યુલિસીઝ કે અન્ય કોઈથી

ડરતી નથી. અને તેથી ફરી પણ કહું છું કે જે બુલિસીએ શ્લોકોર ઉપર અત્યાચાર કર્યો ન હોત તો તે મારો ત્યાગ કરીને અહિંથી કદી પણ જત નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—ઠીક ! હવે તે વાતને જવાદો. અને કાંઈ બીજીવાત કરો. મને લાગે છે કે ફ્લોરોને ત્યાં પહોંચ્યા પછી માત્ર એકજ માસ માં આપઘાત કરવો પડશે. કેમ તમે આ વિષે શો અભિપ્રાય ધરાવો છો ?

હેલન—શું ? તેને આપઘાત કરવો પડશે ? શા માટે ? કાંઈ કારણ ? હું તો તેનું કાંઈપણ કારણ સમજી શકતી નથી.

ફ્લોરેન્ડા—બસ, હવે વધુ શું કહું ? જે માન્યતા મારા અંત-કરણમાં ધર કરી રહેલી છે તે પ્રતિજ્ઞા ભંગ થવાના ભયથી કોઈ પણ વ્યક્તિની આગળ નિવેદન કરી શકતી નથી. તેમ છતાં મેં તેને સંસારી ગ્રામ રીતે સમજાવવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ તે કાંઈ પણ સમજી શકી નહિ. હવે તમેજ કહો કે તેમાં મારો શો દોષ ?

હેલન—એન ? હું તમારું કહેવું કાંઈ પણ સમજી શકતી નથી. માટે જે કહેવું હોય તે સ્પષ્ટ રીતે કહો. તમે ફ્લોરોને જે વાત કહી છે તે કૃપા કરીને મને પણ જણાવશો ?

ફ્લોરેન્ડા—નહિ ! તે ગુપ્ત વાત તમારા આગળ નિવેદન કરતાં મને ઘણી બીક લાગે છે. કેમકે જે તમે તે વાત કોઈને કહી દોતો પ્રતિજ્ઞા ભંગ કરવાને માટે મને દેહાંતની શિક્ષા કરવામાં આવે. આ કારણથી હું તે વાત તમને કહી શકતી નથી.

હેલન—એન ! તે વિષે તમે નિશ્ચિંત રહો. હું તે વાત કોઈને પણ કહીશ નહિ. કેમ હવે કાંઈ વાંધો છે ?

ફલોરેન્ડા—નહિ હવે કાંઈ પણ વાંધો નથી. પણ જો! જો! તે વાત કોઈની આગળ જાય નહિ.

હેલન—તે વિષે તમે નચિંત રહો. પ્રાણાંત પણ તે વાત કોઈના જાણવામાં આવશે નહિ. માટે જે કહેવું હોય તે ખુશીથી કહો.

ફલોરેન્ડા—ઠીક! ત્યારે સાંભળો. વાત એ છે કે દેવળમાં રહે-
નારી કોઈ પણ યુવતી પવિત્ર અને શિયળવૃત ધારી રહી શક્તી નથી.
પાદરીઓને દેવળોમાં સર્વોપરી સત્તા હોવાથી તેઓ કોઈ પણ કુમારી-
કાને તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ બ્રહ્મ કરી શકે છે. તેમ છતાં જો કોઈ યુવતી
તેમની ઇચ્છાને આધીન ન થાય તો તેઓ ગુપ્ત રીતે તેનો વધ કરે
છે. ફલોરા કેવી પવિત્ર અને દુરાગ્રહી છે તેનો તમે જાણોજ છો.
હમણા તે પોતાને યુલિસિઝના ગ્રાસમાંથી મુક્ત થએલી સમજે છે.
પણ તે તેની ભૂલ છે. જો કોઈ વ્યભિચારી પુરુષ કોઈ પતિવ્રતા
અંતર્યામી બ્રહ્મ કરવા ઇચ્છે તો તે સ્ત્રી ગમે ત્યાં નાશી જઈને પોતાના
શિયળવૃતનું રક્ષણ કરી શકે છે. પરંતુ દેવળોમાં રહેનારી કુમારીકાઓ
તો વિષમલપટ ધર્મગુરૂની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કદી પણ પોતાના શિયળવૃતનું
રક્ષણ કરી શક્તી નથી. તેથી જો ફલોરા પોતાનો દુરાગ્રહ નહિ મૂકે
તો તેને મારી નાખવામાં આવશે. પણ જો કાંઈ યુક્તિ કરીને તેને
બ્રહ્મ કરવામાં આવશે તો તે પોતે આપઘાત કરશે. અર્થાત ગમે તે
રીતે પણ તેને મરવુંજ પડશે. બન્ને પ્રકારે તેના પ્રાણની હાની થવાનો
ભય છે. હું તેને સ્પષ્ટ રીતે ઉક્ત ભેદ એટલા માટે ન કહી શકી કે
જો તે ક્રોધાવેશમાં આવી જઈને ઉક્ત બીના કોઈને જાહેર કરી દે
તો મારે મરવાનો સમય સત્ત્વર જોવો પડે. વળી જો તે આપણું ગુપ્ત
પાપ જાણી જાય તો આપણા તરફ તેને તિરસ્કાર ઊપન થાય. અને

પરિણામે તે પુનઃ ધરલાભનો અંગીકાર કરે એ પણ ખીક હતી. આવેલ વિચાર કરીનેજ મેં તેને ઉક્ત ભેદથી અજ્ઞાન રાખી છે.

હેલન—ફીક ! આપણા દેવળનું ગુપ્ત રહસ્ય હવે મારા સમજવામાં આવ્યું. હા પણ જીલીઆતો તેના શિયળવૃત્તનું રક્ષણ કરવાને પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થએલી છે તેનું કેમ ? જ્યારે આવી અડચણો ઉપસ્થિત થએલી છે સારે તે તેનું રક્ષણ કેવી રીતે કરી શકશે ?

ફ્લોરેન્ડા—જીલીઆ શું કરવાની હતી ? જો તે આ કામમાં રહેજ પણ પ્રતિરોધ કરે તો તેને પણ દેહાંતનીજ શિક્ષા કરવામાં આવે.

હેલન—ફ્લોરેન્ડા ! જો આ વાત તમે પહેલાંથી મને કહી હોત તો હું ફ્લોરોને સાવચેત રહેવાની શિખામણ આપી શકત. અને કદાચ તે મારી શિક્ષાનુસાર ત્યાં જવાનું ભાગ્યેજ પસંદ કરત.

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરોને કહી દેવાના ભયને લીધેજ મેં તે વાત તમને કહી નહિ. જો તમે ફ્લોરોને તે વાત કહી દેત તો યુલિસીઝ મને મારી નાખ્યા વિના રહેત નહિ. અને હજી પણ હાથ જોડીને કહું છું કે તે વાત કોઈને કહેતા નહિ.

હેલન—તો શું ફ્લોરોને બચાવવાની હવે કાંઈ યુક્તિ થઈ શકતી નથી ? હું ધારું છું કે તે હજી ઘણું દુર ગઈ નહિ હોય. તેથી જો કાંઈ યુક્તિ દેખાડતા હોતો હું તેને હમણાજ કહી આવું.

આ પ્રમાણે પોતાના મનોભાવ વ્યક્ત કરીને તે એકદમ પોતાના આસન ઉપરથી ઉઠીને ઉભી થઈ ગઈ. પણ ફ્લોરેન્ડાએ તેનાં વસ્ત્રોનો છોડો સાહીને તેને નીચે ખેસાડતાં કહ્યું “ હેલન ! શું તમે મારો વધ કરાવવા ઇચ્છો છો ? જો તેવી ઇચ્છા ન હોય તો જે કાર્ય કરવાને માટે તૈયાર થયા છો તે માંડીવાળો ” પરંતુ હેલન ફ્લોરોના પ્રેમમાં એવી તો ઘેલી થઈ ગઈ હતી કે તેને અન્ય કોઈ પણ દિશા સુઝતી ન હતી.

તેથી ફક્તોરેન્ડાના કહેવા ઉપર કાંઈપણ લક્ષ આપ્યા વિના તેના કર-
માંથી પોતાના વસ્ત્રનો છેડો છોડાવીને એકદમ દ્વારની ખૂંદાર નિકળી
ગઈ. એટલે તેને અટકાવવા માટે ફક્તોરેન્ડા પણ તેની પાછળ દોડી.
જે દિશાએ જીલીઆ અને ફક્તોરા ગઈ હતી તે તરફ હેલને શ્વાસ
લીધા વિના દોડવા માંડ્યું. અને લગભગ એ ગાઉ સુધી ગઈ. તેને
પકડવા માટે ફક્તોરેન્ડા પણ તેની પાછળ દોડી રહી હતી. ધણી દુર પ્રયંત
ગયા પછી પણ જ્યારે ફક્તોરા જોવામાં ન આવી ત્યારે નિરાશ થઈને
હેલન રસ્તા ઉપર ઉભી રહી. અને અસ્ખલિત અશ્રુપ્રવાહ વહેવડાવવા
લાગી. થોડીવારમાં તેની પાછળ પડેલી ફક્તોરેન્ડા પણ ત્યાં આવી
પહોંચી. અને તેનો કર ગ્રહીને કહ્યું “ હેલન ! પ્રભુની ખાતર હવે
શાંત થાઓ. તમને રડતાં જોઈને મારા અંતકરણમાં ઉજળું તેલ રેડાય
છે. માટે ડાહ્યા થઈને ધીરજ રાખો. તમારા આવા ઉચ્છ્રંખલપણથી
તમને તો કાંઈ તુકસાન થવાનું નથી. પણ તેને બદલે મારે દેહાંત દાંડની
શિક્ષા સહન કરવી પડશે. ”

હેલન—ફક્તોરેન્ડા ! હવે મને વધુ ન સતાવો. તમે ફક્તોરાની
સાથે કપટ કર્યું છે. અરે એટલુંજ નહિ પણ તેને ઉંડા કુવામાં ઉતારીને
દોરડી કાપી નાખી છે. માટે આજથી મને તમારી સહચરી નહિ
પણ શત્રુજ સમજજો. અને યાદ રાખજો કે ફક્તોરાના પ્રાણને હાંની
થશે તો હું તમારી પાસેથી તેનો બદલો લીધા વિના રહીશ નહિ.

ફક્તોરેન્ડા—હેલન ! આ તમે શું કહો છો ? શું તમે મને ફક્તો-
વશે ? તમારા આપેલા વચનનું પણ ભંગ કરશો ? ઓ પ્રભુ આ
મારી કેવી સ્થિતિ ? નહિ. નહિ. હેલન ! મારા ઉપર દયા કરો. હું
તમારી આગળ હાથ જોડીને પ્રાણની યાચના કરું છું. પ્રભુની ખાતર
મારી અભ્યર્થના પૂર્ણ કરો. અને મને અભયદાન આપો.

આ પ્રમાણે બોલીને તે હેલન આગળ ધુંટણીએ પડી.

હેલન—હીક ! જ્યારે તમે આટલા કાલાવાલા કરો છો ત્યારે હું પણ તમને અભયદાન આપું છે. પણ તેની સાથે એ પણ કહું છું કે જો શ્લોરાના રક્ષણ અર્થે તે વાત પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર પડશે તો તેમ કરીશ. તે વખતે એમ ન કહેતા કે હેલને મારી સાથે કપટ કર્યું. ભવિષ્યમાં જે થવાનું હશે તે થશે. પણ હમણા તો તમે અહિંથી ચાલ્યા જાઓ. થોડીવાર પછી હું પણ મારા ઘર તરફ જઈશ.

હેલનનો ક્રોધ જોઈને શ્લોરેન્ડા ઘણી ભયભીત થઈ. અને માત્ર આટલાજ શબ્દો બોલી શકી. “ વાર ! મારી દીકરી ! હું તારી આજ્ઞા નુસાર અહિંથી જાઉં છું. પણ હવે મારી પ્રતિષ્ઠા તારા હાથમાં છે ! આ પ્રમાણે કહીને તે ત્યાંથી એકદમ પલાયન થઈ ગઈ. તેના ગયા પછી હેલન થાક ઉતારવા માટે એક પ્રચંડ ઝાડની શીતળ છાયા તળે બેઠી. અને જે બેઠેના શ્લોરેન્ડાએ તેની આગળ સ્ક્રીટ કર્યો હતો તે વિષે તેં મનમાં અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગી. તેને સ્વપને પણ એવી આશા ન હતી કે દેવળમાં રહેનારી કેટલીક કુમારીકાઓ આ પ્રમાણે પાપ કર્મોમાં વિચરતી હશે. બલકે તે તો એમજ સમજતી હતી કે તેઓ ખરેખરી સાધ્વી અને ધણી પવિત્ર હોય છે. તેથી જ્યારે તેણે શ્લોરેન્ડા દ્વારા તેમના બ્રષ્ટ અને દુષ્ટ જીવનની ખીના જાણી ત્યારે તે પોતાના મનમાંજ શ્લોરાની પ્રશંસા કરીને કહેવા લાગી. “ ખચિત ! શ્લોરા ધણી પવિત્ર અને સદગુણી અબળા છે. પણ તેને સંસારનો અનુભવ લેશ પણ નથી. જો તેને સંસારનો કાંઈ પણ અનુભવ હોત તો તે પોતાના ભાઈનો ત્યાગ કરીને અહિં આવવાનું કદી પણ પસંદ કરત નહિ હા ! પણ તે શું જાણે કે ખ્રિસ્તીઓના આશ્રમમાં પોતાને આવા અનિવાર્ય સંકટો સહન કરવાં પડશે ? કેમકે તે કાંઈ ભવિષ્યવેતા

ન હતી. અરે જ્યારે હું ખ્રિસ્તી હોવા છતાં પણ તે વિષે કંઈ જાણતી ન હતી તો તે કેમ કરીને જાણી શકે ? મને તેના શિયળવૃત્તની ઘણી ચિંતા રહે છે. પ્રભુ તેનું રક્ષણ કરે ” ફ્લોરાના રક્ષણની ચિંતામાં આ પ્રમાણે મનમાં અને મનમાંજ કેટલીકવાર સુધી ધુંંચાયા પછી યુલિસીઝના કુટુંબનું સ્મરણ થઈ આવતાં તેના વિચાર વમળેના પ્રવાહ અન્ય દિશાએ વહેવા લાગ્યો. તેથી ફ્લોરાના વિચારો પડતા મૂકીને યુલિસિઝ પરત્વે તિરસ્કાર દર્શાવતાં તેના મોઢામાંથી આ શબ્દો નિકળી ગયા. “ જો ભક્તિ સ્થળોમાં ઇશ્વરોપાસનાને બદલે આવા કુકર્મો થતા હોય તેમને ભક્તિસ્થળો કહેવાનું પણ ઉચિત નથી. અને જો સંપ્રદાયના ધર્મગુરુઓ પોતાની સેવિકાઓ સાથે ધર્મ વિરુદ્ધ આચરણ કરતા હોય તેમને પણ ધિક્કાર છે. એટલુંજ નહિ પણ જો સંપ્રદાયમાં આવા વિષયલંપટ ધર્મગુરુઓ હોય તે સંપ્રદાય લોકોમાં કેવી રીતે પ્રિય અને સન્માનિત થઈ શકે ? પાપનો સ્વીકાર કરતી વખતે પૂછવામાં આવતા પ્રશ્નો વિષે અત્યાર સુધી હું એમજ સમજતી હતી કે તે પવિત્ર નિષ્ઠા અને શુદ્ધ ભાવથીજ પૂછવામાં આવે છે. પણ હવે મારી ખાત્રી થઈ કે તેમાં પણ પ્રશ્ન પૂછનારની દુષ્ટ ભાવના રહેલી હોય છે. અને તેમના તેવા દુષ્ટ હેતુઓ હવે મને સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. ખરેખર જેટલી તેમની જીભ મલિન હોય છે તેટલા તેમના અંતકરણ પણ મલિન હોય છે. બિચારી ફ્લોરા તે વિષે ખરું કહેતી હતી. હવે મને પણ તેનો અનુભવ થયો. બસ આજથી હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે કોઈ અગત્યના કામ સિવાય હું તેમના સમાગમમાં કદી પણ આવીશ નહિ.”

તે આ પ્રમાણે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહી છે એટલામાં પવતના શિખરો ઉપરથી બરફની વૃષ્ટિ થવા લાગી તેથી સત્તર પોતાને ઘેર પહોંચી જવાની ઇચ્છાથી તે લાંબા લાંબા ડગલાં ભરીને આલવા લાગી. અને એક ઘટિકા જેટલા અલ્પ સમયમાં ઘેર પહોંચી ગઈ.

ધેર આવ્યા પછી પણ તેના ક્રોધ શાંત પડ્યો ન હતો. ક્રોધ અને તિરસ્કારના ચિન્હો તેના મુખ ઉપર સ્પષ્ટ જણાઈ આવતા હતા. ક્રોધાગ્નિનીથી તેનું સુંદર મુખડું લાલ થઈ ગયું હતું. અને તેના મનોહર નેત્રો ક્રોધની જ્વાળાઓ વરસાવતા હતા. ઘરમાં આવ્યા પછી તેણે બારણા બંધ કર્યાં. અને પગથી માથા પર્યંત વસ્ત્ર લપેટીને પર્યંક ઉપર સુઈ રહી.

હેલનથી છુટી થયા પછી ફ્લોરેન્ડા સીધી દેવળ તરફ ગઈ. હેલનની ધમકીથી તેના ગાત્ર શીથિલ થઈ ગયા હતા. અને રક્તચ્છાદિ ધમકારો જોઈથી ચાલતો હતો. તેના મુખ ઉપર ચિંતાના ચિન્હ સ્પષ્ટ જણાતા હતા. આવી સ્થિતિમાં તે દેવળમાં આવી. અહિં આવ્યા પછી પણ તેની સ્થિતિમાં કંઈ પણ પરિવર્તન થયું નહિ. ફ્લોરેન્ડાને આવી સ્થિતિમાં જોઈને યુલિસીઝે તેને પ્રશ્ન કર્યો. “ફ્લોરેન્ડા! તમે ઘણા ચિંતાતુર જણાઓ છો? કેમ શું છે?”

ફ્લોરેન્ડા—કંઈ નહિ! માત્ર મને ફ્લોરેન્ડાનો વિયોગ મળે છે. તેથીજ હું આપને ચિંતાતુર જણાઉં છું. તે સિવાય મને ચિંતા કરવાનું અન્ય કંઈ પણ કારણ નથી.

યુલિસીઝ—ખચિત ફ્લોરેન્ડા! તે ઘણી મુર્ખ છોકરી છે. મેં તેને અનેક પ્રકારે સમજાવી. પરંતુ તેની તેના ઉપર કંઈ પણ અસર થઈ નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—પિતાજી! તેના કથન ઉપરથી તો એવું જણાય છે કે માત્ર આપના ભયને લીધેજ તેણે આપણા સર્વનો ત્યાગ કરીને તલેતલા નગર પરત્વે ગમન કર્યું છે. એટલુંજ નહિ, પણ આપના કારણથીજ તેને આપણા ધર્મ પરત્વે પણ તિરસ્કાર ક્રિપ્ત થયો છે.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા! તેનું કહેવું સત્ય છે. મેં એક બે વાર તેની પાસે પ્રેમની માગણી કરી હતી. પરંતુ તેણે તેના અસ્વીકાર કર્યો હતો. શું તમે એમ ધારો છો કે સ્થળાંતરના કારણથી તે મારા હાથમાંથી બચી જવા પામી છે. નહિ! નહિ! તે મારા હાથમાંથી કદી પણ બચવાની નથી. તેનું અપાર સૌંદર્ય જોઈને હું તેના ઉપર મોહાસકત થયો છું. મને તેના વિના એક ઘડીપણ ચાલતું નથી. માટે તે જ્યાં ગઈ છે, ત્યાં હું પણ જઈશ. અને મારી અભિલાષા પાર પાડવાનું મને અહિંઆં કરતાં ત્યાં વધુ સુગમ થઈ પડશે. વળી તલ્લે-તલાના ધર્મગુરૂઓ કેવા છે, તેતો તમે જાણો છો, તેથી તત્સંબંધે કાંઈ ઉહાપોહ કરવાની અગત્ય નથી.

ફ્લોરેન્ડા—હા! તે વિષે હું બરાબર જાણું છું. અને તેથી નિરંતર મને એવી ચિંતા થયા કરે છે કે જો તેઓ ફ્લોરા સાથે કાંઈ પણ કુચ્છેષ્ટા કરશે તો તે અવશ્ય આપઘાતજ કરશે.

યુલિસિઝ—શું આપઘાત? આપઘાત કરવાનું કામ ઘણું કઠિન છે. દુઃખ સમયે માણસ તેવી મોઢાની વાતો કરે છે. પણ જ્યારે આપઘાત કરવાનો વખત આવે છે ત્યારે તેને મરવાનું મન થતું નથી. અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને યુવાવસ્થાએ પહોંચેલી યુવતીઓ પાસે પ્રેમની માગણી કરવામાં આવતાં તેઓ પોતાના પ્રેમીઓને આવીજ ધમકી આપે છે. પણ વાસ્તવિક રીતે જોતાં તેઓ આપઘાત કદી પણ કરતી નથી. જો તેઓ ખરેખર આપઘાતજ કરતી હોય તો આ વિશ્વનો અવહાર કદી પણ ચાલે નહિ. એ તો માત્ર કહેવાની વાતો છે. તમે પણ એવી ધમકીઓને સત્ય માનતા જણાઓ છો. પણ તે તમારી ભૂલ છે. પ્રથમ પ્રેમ પ્રસંગમાં પ્રત્યેક યુવતી પોતાના પ્રેમીના પ્રેમનો અસ્વીકાર કરે છે. અને તેના તરફ, અણગમો દેખાડે છે. પણ જેમ જેમ તેના પરિચયમાં વધુ

વધુ આવતી જાય છે, તેમ તેમ તે તે સઘળું બૂલી જાય છે. એટલુંજ નહીં પણ દિવસે દિવસે તે પોતાના પ્રેમી પરત્વે વધુ અને વધુ આ-કર્ષાય છે. અને છેવટે તેની સાથે લગ્ન પણ કરે છે. અને તે વખતે સ્વીકાર અસ્વીકારનો કાંઈ પણ પ્રશ્ન રહેતો નથી.

ફ્લોરેન્ડા—પણ ફ્લોરા તેવી નથી. મેં તેનો સંપૂર્ણ અનુભવ લીધો છે. અને આપ પણ તેની પરિક્ષા કરી ચુક્યા છો. મને તો લાગે છે કે તે આપની ઇચ્છાને કદી પણ આધીન થશે નહિ.

યુલિસીઝ—ફ્લોરેન્ડા, એ તમારી ખોટી ભ્રમણા છે. પણ મને તો તે વાત સત્ય લાગતી નથી. જ્યારે મેં અનેક યુવતીઓનું સતીત્વ નષ્ટ કર્યું છે, ત્યારે ફ્લોરાની શી વિસાત ? માત્ર એક બે માસમાંજ તમને દેખાડી આપીશ કે મેં તેને કેવી સીધી બનાવી છે ?

ફ્લોરેન્ડા—જેવી તમારી ઇચ્છા. પણ હવે હું અહિં લાંબા સમય સુધી રહી શકીશ નહિ. કેમકે ફ્લોરા વિના મને જરા પણ ગમતું નથી. તેથી એક સપ્તાહ પછી તલૈતલા નગરમાં જવાનો મારો વિચાર છે. કેમ આ વિષે આપનો શો અભિપ્રાય છે ? આપ મને રજા આપશો કે નહિ ?

યુલિસીઝ—હું તમને ત્યાં જતાં અટકાવી શકતો નથી. પણ તમારું ત્યાં જવું મારા માટે તુક્કસાનકારક છે.

ફ્લોરેન્ડા—ગમે તેમ હોય પણ હું તો ત્યાં જઈશિજ. હવે મને અહિં રહેવાનું ગમતું નથી.

યુલિસીઝ—ફ્લોરેન્ડા ! મને તો એ વાત યોગ્ય લાગે છે કે તમે થોડા દિવસ વધુ અહિં રોકાઈ જાઓ. અને પરિસ્થિતિ સુધરી ગયા હેલન સાથે તેના દેશમાં જાઓ. કેમ ? શો વિચાર છે ?

ફ્લોરેન્ડા—માફ કરજો પાદરી સાહેબ ! હું તમારા કલા પ્રમાણે કરી શકતી નથી. તલૈતલા નગરમાં જવાનો મારો દ્રઢ નિશ્ચય છે. તેમ કોરડોવા જવાનો પણ વિચાર છે. પરંતુ તલૈતલામાં પહોંચ્યા પછી તે વિષે શ્રી વિચાર કરીશ.

યુલિસીઝ—હીક ! જેવી તમારી ઇચ્છા. મારો પણ કોરડોવાના પ્રવાસે જવાનો વિચાર છે. અને જ્યારે તમારે પણ ત્યાં જ જવાનું છે ત્યારે આપણે બંને સાથે જઈએ તો તેમાં તમને કાંઈ વાંધો છે ?

ફ્લોરેન્ડા—હા ! કેમ નહિં ? વાંધો એજ કે જો આપણે બંને જઈશું તો અહિં હેલનની દેખરેખ કોણ રાખશે ?

યુલિસીઝ—હેલન તો અહિં એકલી રહેવાને માટે ટેવાએલી છે. વળી જ્યારે તે અહિં આવે છે, ત્યારે કાંઈ એકલી આવતી નથી, પરંતુ પોતાના પરિચારકો અને પરિચારીકાઓને પણ સાથે લેતી આવે છે. તેથી જો આપણે અહિં નહિ હોઈએ તોપણ તે પોતાની પરિચારિકાઓની સંગતમાં પોતાનો સમય આનંદમાં વિતાડી શકશે. વળી તેનું એક ઘર પણ અહિં આં છે, તેથી જો તેની ઇચ્છા હશે તો આપણી ગેરહાજરીમાં દેવળમાં મુકામ નહિ કરતાં પોતાને ઘેર મુકામ કરશે. આ કારણથી આપણે તેની ચિંતા રાખવાની નથી.

આ પ્રમાણે વાતચીત કરીને યુલિસીઝ દેવળમાં ચાલ્યો ગયો. અને ફ્લોરેન્ડા શોક નિમગ્ન હોવાથી પ્રયંક ઉપર પડીને સુષ રહી. દેવળમાં આખો દિવસ યુલિસીઝે પુસ્તકો વાંચવામાં ગાળ્યો. અને સાંજરે બહાર નિકળીને હેલનને ત્યાં ગયો. હેલન તે વખતે પોતાના ખાનગી ઓરડામાં જ હતી. એટલે તેની પરિચારિકા યુલિસીઝને બેસવા માટે આસન આપીને તેના આગમનના સમાચાર આપવા માટે હેલ-

નના ઝોરડામાં દોડી ગઇ. તે સમયે હેલન પ્રથંક ઉપર અર્ધ જાગ્રતા-વસ્થામાં પડેલી હતી. પણ યુલિસીઝના આગમનના સમાચાર મળતાંજ તેણે જાગ્રત થઇને તેને પોતાના ઝોરડામાં બોલાવ્યો. જો કે હવે તેને યુલિસીઝ પરત્વે ભક્તિભાવ તો ન હતો. પરંતુ માત્ર વિવેકને લઇનેજ તેણે તેને આવકાર આપ્યો. અને તેને બેસવાનું આસન આપીને, આવવાનું કારણ પૂછ્યું. એટલે પ્રતીક્ષિતરમાં યુલિસીઝે કહ્યું “દીકરી ! તમે જાણો છો કે અમે અહિં માત્ર ફક્તોરાના કારણથીજ આવ્યા હતા. પરંતુ હવે તે તો તલૈતલા નગરમાં ચાલી ગઇ છે. અને ફક્તોરેન્ડા પણ એક સપ્તાહ પછી ત્યાં જવાની છે. એટલે હું અહિં એક્કો રહીને શું કરીશ ? તેથી મેં પણ ફક્તોરેન્ડા સાથે જવાનો વિચાર કર્યો છે. આશરે પાંચ માસ પછી હું અહિં પાછો આવીશ. એટલે તે વખતે તમને મળવા માટે તમારા શહેરમાં આવીશ. મને આશા છે કે અમારી ગેરહાજરીમાં તમે અહિં રહેતાં ગભરાશો નહિ.”

હેલન—આપ મારા તરફથી નમિંત રહો. માત્ર ફક્તોરાના સ્નેહને લીધેજ હું અહિં આવતી હતી. પણ જ્યારે તે તલૈતલા નગરમાં ચાલી ગઇ છે, ત્યારે મારે અહિં આવવાનું પ્રયોજન શું ? હવે મને તેના વિના અહિં એક ક્ષણ પણ રહેવું ગમતું નથી.

યુલિસીઝ—ડીક ! જેવી તમારી ઇચ્છા ! પણ અમે અહિં છીએ ત્યાં સુધી તો આવશેને !

હેલન—નહિ ! હવે તમારી પાસે આવવાનું મને ગમતું નથી. માફ કરજો પાદરી સાહેબ, આ વખતે મારે એક અગત્યનું કામ હોવાથી હું આપની પાસે વધુ વાર થોભી શકતી નથી. ફરી કેઇ વાર આપને દેવળમાં મળી જઇશ.

આ પ્રમાણે “ટાઢા પાણીએ ખસ” કાઢીને તે ઝોરડામાંથી બહાર નિકળી આવી. હેલનનું આવું આચરણ જોઈને યુલિસીઝને ધણી નવાઈ લાગી. પરંતુ તેનું કાંઈ પણ કારણ નહિ સમજાયાથી તે ઉઠીને દેવળ તરફ ચાલતો થયો. દેવળમાં આવ્યા પછી તેણે હેલનની મુલાકાતની સધળી બીના અથથી ધૃતિ પર્યંત ફ્લોરેન્ડાને કહી સંભળાવી. એક તો ફ્લોરેન્ડા હેલનથી ડરતીજ હતી, તેમાં યુલિસીઝવાળા આ દ્વિત્ય બનાવે વધારો કર્યો. તેથી તે વધુ ભય પામીને પોતાના રક્ષણ અર્થે ચિંતા કરવા લાગી. પોતાના પ્રશ્નનો ફ્લોરેન્ડા તરફથી કાંઈ પણ ઉત્તર નહિ મળેલો હોવાથી યુલિસીઝે આશ્ચર્યચકિત થઈને પ્રશ્ન કર્યો. “કેમ ફ્લોરેન્ડા ? શું વિચાર કરે છે ? અને મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર કેમ આપતી નથી ?” આ વાક્યો સાંભળીને જાણે નિદ્રામાંથી એકાએક જાગીને ઉઠી હોય તેમ ગભરાઈને તેણે જવાબ આપ્યો “હેલનના અયોગ્ય વર્તન વિષેજ હું વિચાર કરતી હતી. ઠીક ! હું તેને તત્સંબંધે કાંઈક કહીશ. ”

યુલિસીઝ—ઠીક ! તે તમારી શરજ છે. તેને કહેજો કે જો તે મારી સાથે ફરી તેવી વર્તણૂક ચલાવશે તો તે વિષે હું તેના પિતાને લખી જણાવીશ.

એટલું કહીને યુલિસીઝ ત્યાંથી ચાલતો થયો. તેના ગયા પછી ફ્લોરેન્ડા મનમાં કહેવા લાગી “મારા ક્યાં ભોગ લાગ્યા હતા કે મેં ફ્લોરાનું હરણુ કર્યું. અને સધળો ભેદ હેલનને કહી દીધો. હવે તે મારા શત્રુ સમાન થઈ પડી છે. હવે કેવી રીતે માફ રક્ષણ કરવું તેની મને કાંઈ પણ સુઝ પડતી નથી. ઓ પ્રભુ ! આ મારી કેવી દશા ? હવે તો માત્ર તારોજ આધાર છે.”

બીજા દિવસે ફરી ફ્લોરેન્ડાએ હેલન પાસે જઈને તેની મારી

માગી. પણ હજી હેલનનો ક્રોધ શાંત થયો નહતો. તેથી જ્યારે શ્લો-
રેન્ડાએ તેને યુલિસીઝ તરફથી ઠપકો આપ્યો, ત્યારે તેણે સિંહ સમાન
ગર્જના કરીને કહ્યું “મેં તેના જેવા એક વિષથી માણસને યોગ્યાસને
એસાડી તેના ઉપર જે મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે, તે બદલ મારો આભાર
માનવાને બદલે શું તે મને ઠપકો કહેવરાવે છે ? જા. તેને કહેજે કે મને
તેની કાંઈ પણ દરકાર નથી ?”

આ વાક્યો સાંભળીને શ્લોરેન્ડા થરથર ધ્રુજવા લાગી. અને કાંઈ
પણ પ્રતીક્રિત્તર આપી શકી નહિ. પરંતુ હેલનને પગે લાગીને
પ્રાણુદાનની યાચના કરવા લાગી. એટલે હેલને ક્રોધ કરીને કહ્યું “શું
તમે દયાને પાત્ર છો ? નહિ ! નહિ ! કદી નહિ. શ્લોરાની સઘળી
આપદાઓના મુળ કારણરૂપ તમેજ છો, તેથી તમારા જેવી રમણી રૂપી
રાક્ષસી ઉપર દયા કરવી તે “દયા” શબ્દને પણ અન્યાય કરવા સમાન
છે. હું શ્લોરાના વૈરનો બદલો તમારી પાસેથી ગમે તે ઉપાયે લઇશ.
અને ત્યારેજ જાંપીશ. ત્યાં સુધી જાંપીને કદી પણ બેસનાર નથી.”

શ્લોરેન્ડા—હેલન ! જો તમે મારા પ્રાણુના શત્રુજ થયા હો તો મને
અબધડીએજ મારી નાખો. તમારે હાથે મરવાને માટે હું તૈયાર છું.
પરંતુ કૃપા કરીને મારી પ્રતિષ્ઠાનું રક્ષણ કરો.

હેલન—ઠીક ! હમણા તમે જાઓ. બવિષ્યમાં મને જેમ યોગ્ય
લાગશે તેમ કરીશ. પણ કૃપા કરીને હવે બીજીવાર મારી પાસે આવ-
વાની તસ્દી લેશો નહિ. શ્લોરાના સંબંધમાં મેં પહેલાં તમને જે કાંઈ
કહ્યું છે, તે પ્રમાણે હું વર્તીશ.

શ્લોરેન્ડા—ઠીક ! આપની આજ્ઞાનુસાર હું અહિં આવીશ નહિ.
પણ યુલિસીઝ માટે કાંઈ કહી શકતી નથી. મને લાગે છે કે તેતો

પ્રસંગોપાત અહિં આવશેજ. અને મને ભય છે કે તમે વાતોમાં અને વાતોમાં મારો ભેદ પણ તેને કહી દેશો.

હેલન—શું તે ફરી અહિં આવશે? હીક આવવા દો. પણ હું તેને મળીશ નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—હેલન ! હું તમને ફરી પણ કહું છું કે યુલિસીઝ સાથે વિવેકથી વર્તજો. નહીતો તે તમારા પિતાને તમારા અવિવેકી-પણાની વાતો લખી જણાવશે.

હેલન—લખવા દો ! મને તેની કાંઈ પણ દરકાર નથી. તેમ પિતાથી પણ ડરતી નથી. તેથી ફરી પણ કહું છું કે હું યુલિસીઝને મળીશ નહિ. માટે તેને કહેજો કે તે અહિં આવે નહિ. તમારા ના કહેવા છતાં જો તે અહિં આવશે તો હું તેનું અપમાન કર્યા વિના રહીશ નહિ. કૃપા કરીને હવે તમે પણ અહિંથી ચાલ્યા જાઓ. હું તમારા જેવી નીચ સ્ત્રીનું મુખ વધુવાર જોવા ઇચ્છતી નથી.

હેલનનો આવો ક્રોધ જોઈને ફ્લોરેન્ડા તેની પાસે વધુવાર નહિ ચોભતાં એકદમ બહાર નિકળી આવી. અને દેવળ તરફ જતી વખતે મનમાં કહેવા લાગી “ અફસોસ જો હેલન ગઈકાલ સુધી મારી હિતચિંતક હતી, તે આજે મારી શત્રુ બની ગઈ છે. એ પણ મારા હતભાગ્યનીજ નિશાની. ” આ પ્રમાણે ખેદ કરતાં કરતાં તે દેવળમાં પહોંચી ગઈ.

લગભગ આઠ દિવસ સુધી ફ્લોરેન્ડા પોતાના ઓરડાની બહાર પણ નિકળી નહિ. તો પણ યુલિસીઝ અવારનવાર તેની મુલાકાતે આવતો હતો. હેલન પણ આઠ દિવસમાં એકપણ વાર તેમને મળવાને માટે આવી નાહું. તેથી આઠ આઠ દિવસ વીતી જવા છતાં હેલન તરફની ફ્લોરેન્ડાની ચિંતા ઓછી થવા પામી નહિ.

આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે યુલિસીઝ અને ફ્લોરેન્ડાને પ્રવાસે જવાનો સમય પણ આવી પહોંચ્યો. જે દિવસે પ્રવાસે જવાનું હતું તેના એક દિવસ પહેલાં યુલિસીઝ હેલન પાસે ગયો. ફ્લોરેન્ડાએ તેને ગમે તેટલો અટકાવ્યા છતાં તેણે માન્યું નહિ. હેલનને ઘેર પહોંચતાંજ તેની પરિચારિકા દ્વારા તેને એવો જવાબ મળ્યો કે “ તેની પ્રકૃતિ શીથી બેલાયી આ વખતે તે તમને મળી શકશે નહિ. ” “ તો ક્યારે મળશે ? ” એવો પ્રશ્ન પૂછતાં તેણે અંદરથી હેલનને એવું કહેતાં સાંભળી “ કહી દો કે તમારે અહિં આવવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી અને તે તમને મળવા પણ છૂટ્ટી નથી. ”

હેલનનો આવો પ્રતીક્ષાર સાંભળીને યુલિસીઝને ઘણો ક્રોધ થયો. તેથી ત્યાં એક ક્ષણ પણ વધુ ન થોભતાં તેણે દેવળ તરફ પ્રયાણ કર્યું. અને દેવળમાં આવ્યા પછી તેણે બનેલી સઘળી બીના અથથી ઇતિ પર્યંત ફ્લોરેન્ડાને નિવેદન કરી, એટલુંજ નહિ પણ ફ્લોરા તથા હેલન ઉપર વૈર લેવાની દ્રઢ પ્રતિજ્ઞા લીધી. અને ત્યાર પછી રાત વધુ જવાથી તેઓ બન્ને પોતપોતાની સથા ઉપર જઈને સુઈ રહ્યા.

બીજા દિવસે પ્રભાતે યુલિસીઝ અને ફ્લોરેન્ડાએ ગંધર્વ ઉપર સવારી કરીને તલૈતલા નગર પરત્વે પ્રયાણ કર્યું.

પરિશિષ્ટ પ મું

ચુલામાંથી પેણામાં.

કારડોવા નગરથી ઉપડ્યા પછી દશમા દીવસે જુલીઆ અને ફ્લોરાએ એક ખીજ શહેરમાં પહોંચીને ચોવીસ ઘટિકા પર્યંત ત્યાં સુકામ કર્યો. અને ખીજ દિવસે ત્યાંથી કુચ કરી. એક પછી એક શહેરની મુલાકાત લેતાં લેતાં તેઓ વીશ દિવસે એક પહાડી પ્રદેશમાં આવી પહોંચ્યા. અને તે સ્થળે એક દહાડો વિશ્રાન્તી લઈને પ્રવાસનો પુન આરંભ કર્યો. અને નવમા દિવસે તેઓ દાદીઉલઅશરે નામક શહેરમાં દાખલ થયા. અહિં આવ્યા પછી તેમણે પોતાના ગધેડાં વેચી નાખ્યાં, અને એક નાનું વહાણ ખરીદીને જળ પ્રવાસનો આરંભ કર્યો. અને આઠમા દિવસે તલૈતલા નગરમાં આવી પહોંચ્યા.

આ સમયે પ્રવાસ દરમ્યાન જુલીઆને એવી ચિંતા હતી કે જો કોઈ માણસ ફ્લોરાને ઓળખી લેશે તો તેને પકડીને મુસલમાનોને સ્વાધીન કરી દેશે. પણ તેની આ ચિંતા અસત્ય નિવડી. કેમકે સમસ્ત સ્પેન દેશમાં કોઈપણ વ્યક્તિએ ફ્લોરાને કદી પણ જોઈ નહતી. તેથી આખા પ્રવાસ દરમ્યાન તેને કોઈએ પણ ઓળખી નહિ. તલૈતલા નગરમાં પહોંચ્યા પછી તેમણે ત્યાંના મોટા ખ્રિસ્તી દેવળમાં આશરો લીધો. અને દેવળના ચોકમાં પ્રવાસીઓને રહેવા માટે જે આશ્રમો આપ્યા હતા, તેમાંના એકમાં ફ્લોરાને ઉતારો આપીને જુલીઆ દેવળમાં ગયો. અને દેવળના વ્યવસ્થાપકને તેના આગમનના સમાચાર આપ્યા.

તલૈતલાનું ખ્રિસ્તી દેવળ તે સમયે સમસ્ત સ્પેન દેશમાં તેની અપાર શોભાને માટે ઘણું વખણાતું હતું. તેથી ઉક્ત નગરમાં પ્રવાસે જનાર પ્રવાસીઓ તેની શોભા માટે નિહાળવાને જતા હતા.

વળી તેની ધર્મશાળા પણ એટલી તો વિસ્તીર્ણ હતી કે સમસ્ત સ્પેન દેશમાં તેના કરતાં મોટી ધર્મારત ભાગ્યેજ બીજી એક પણ હશે. આ ધર્મશાળામાં દેવળને દેહ અર્પણ કરનારી કુમારીકાઓ રહેતી હતી. અને કેટલાક ઓરડાઓ પ્રવાસીઓને ઉતરવા માટે ખાસ રાખવામાં આવ્યા હતા. તેનો વિસ્તાર લગભગ એક માઈલ જેટલો હતો. અને આખી ધર્મારત મજબુત પથ્થરો વડે બાંધેલી હતી. તદુપરાંત તેનો દેખાવ પણ એવો તો ભવ્ય અને સુંદર હતો કે કોઈ નવિન અને અપરિચિત પ્રવાસીતો તેને રાજમહેલજ માની લે. તેની ચારે દિશાએ આપત્તિના પ્રસંગે ગુપ્ત રીતે ખ્હાર નિકળી જવા માટે ગુપ્તદ્વારો રાખ્યા હતા. અને તેના પૃથ્થ ભાગમાં ટેમ્સ નામક સરિતા વહેતી હતી. આ બાજુની એટલે દેવળના પૃથ્થ ભાગની દીવાલ જોતાં તે સળંગ દેખાતી હતી. અર્થાત તેમાં બે નાની બારીઓ સિવાય ખ્હાર નિકળવા માટે એક પણ બારણું જોવામાં આવતું નહતું. પરંતુ ઉક્ત ભીંતનું તિવ્ર નિરિક્ષણ કરતાં તેમાં બે ગુપ્ત બારણાઓ જોઈ શકાતા હતા. ઉપર જે બે બારીઓનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, તે આખો દહાડો બંધ રહેતી હતી. વળી દેવળના ચોકમાં એક નાનો ઝરો વહેતો જોવામાં આવતો હતો, અને તે દેવળની દક્ષિણ દિશા તરફ વહેતાં વહેતાં ટેમ્સ નદી ને જોઈ મળતો હતો. આવી રીતે દેવળના પાછલા ભાગમાં પાણીનો ઉડો ઝરો વહેતો હોવાથી તે રસ્તે દેવળમાં આવવા માટે ઉક્ત ઝરા ઉપર એક સુંદર પણ નાનો સેતુ બાંધેલો હતો.

આ દેવળની વ્યવસ્થાપક મુખ્યાનું નામાભિધાન વરજીનિઆ હતું. અને તે સમસ્ત નગરમાં ધણી પવિત્ર અને સદ્ગુણુશાળી ગણાતી હતી. તેથી ખ્રિસ્તી લોકો તેના ઉતરેલા જીના લૂગડાં પણ પોતાના ઘરોમાં સાચવી રાખીને તેમનું પૂજન કરતા હતા. માત્ર આ એકજ દેવળ ઉપર કાંઈ તેની સત્તા નહતી. પરંતુ તેને લગતા સઘળા દેવળો ઉપર તેનીજ સત્તા પ્રચલિત હતી.

આપણે આગળ જોઈ ગયા તે પ્રમાણે ફક્તોરને જે ઓરડામાં એસાડીને જીલીઆ દેવળની વ્યવસ્થાપક વરજીનિઆ પાસે ગઈ હતી, તે ઓરડામાંજ એસીને હમણા તે પોતાના ભવિષ્યનો વિચાર કરી રહી છે. વિચાર કરતાં કરતાં તે ધણી ઉંડી ઉતરી ગઈ. આ પ્રમાણે તે વિચારસ્પર્શ સ્થિતિમાં બેઠી છે, એટલામાં એક શ્વેત વસ્ત્રધારી પ્રૌઢાએ તેના ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. જીલીઆ પણ તેની પાછળજ હતી. આ નવિન આગમ્તુક પ્રૌઢા બીજી કોઈજ નહિ, પણ ઉક્ત દેવળની વ્યવસ્થાપક વરજીનિઆ હતી. તેમના આગમનથી ફક્તોરએ વિચાર કરવાનું મૂકી દઈને તેમાંની અપરિચિત પ્રૌઢાને ઉચિત માન આપ્યું. એટલે વરજીનિયાએ તેને આશીર્વાદ આપ્યો. અને તેને પોતાની છાતી સરસી ચાંપીને કહ્યું. “ દીકરી ! શું તમે દેવળને દેહ અર્પણ કરી કૌમાર્યવૃત્ત પાળવાને માટે અહિં આવ્યા છો ? ”

ફક્તોર—હા, માતૃશ્રી ! આવી પડેલા સંજોગોએ મને તેમ કરવાની ફરજ પાડી છે.

વરજીનિઆ—ઠીક ! દીકરી ! તમારી તેવી ઇચ્છા જાણીને હું અતિ પ્રસન્ન થઈ છું. પરંતુ અહિંની અન્ય સાધ્વીઓ સાથે હું તમને તરતમાં બેળવી શકતી નથી. કેમકે તેઓ લાંબા સમય આગમનથી

સંસારથી નિવૃત્ત થએલી છે. અને પાપકર્મોથી સર્વાંશે મુક્ત છે. તેથી જ્યારે તમે પણ તેમના જેવા નિષ્પાપી થશો ત્યારે હું તમને તેમની સાથે રહેવાની આજ્ઞા આપીશ. માટે ત્યાં સુધી આ ઓરડામાંજ રહો.

ફોરારા—શ્રીમતી ! શા માટે મિથ્યાવાદ કરો છો ? દેવળમાં રહેનારી કુમારીકાઓ કેવું જીવન ગાળે છે, તેનો મને સંપૂર્ણ અનુભવ છે. પરંતુ “સમય વર્તે સાવધાન”ના મહાન સુત્રાનુસાર મને અહિં આવવું પડ્યું છે. તેમજ અહિં જુદા રહેવા કરતાં તેમની સાથે રહેવામાંજ મને લાભ છે. અને તેથીજ મને તેમની સાથે રહેવા દેવા માટે તમને વિનવું છું. અહિં એકલા રહેવામાં મારા ઉપર આપદા આવી પડવાનો ભય છે. પણ જો તેમની સાથે રહીશ તો કદાચ ભવિષ્યમાં આવી પડનારી આપદામાંથી મુક્ત થઈશ. માટે કૃપા કરીને મને તેમની સાથે રાખો.

જુલીઆ—હા, શ્રીમતી ! તમારું કહેવું ખરું છે. આપણે કોઈ પણ નવિન આગન્તુક યુવતીને આપણા દેવળની સાધ્વીઓ સાથે નહિ રાખતાં તેને જુદીજ રાખીએ છીએ. પણ કૃપા કરીને ફોરારાને માટે તે અષવાદ કાઢી નાખો. યુલિસીએ પણ તેને માટે ભલામણ કરી છે. માટે કૃપા કરીને તેની ઇચ્છાનુસાર તેને દેવળની અન્ય સાધ્વીઓ સાથે રહેવા દો.

વરજીનીઆ—તો શું તમે એમ માનો છો કે તે દેવળનું શુભ રહસ્ય કોઈને પણ જણાવશે નહિ ? આ બાબતમાં તમને તેના ઉપર વિશ્વાસ છે ?

જુલીઆ—હા, શ્રીમતી ! મને તેના ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે.

વરજીનીઆ—ઠીક ! જો તમારી ખાત્રી હોય તો હું આવતી કાલેજ તેને સાધ્વી બનાવીશ, પણ પહેલાં તમે તેને માટે રહેવાની વ્યવસ્થા કરજો.

આ પ્રમાણે જુલીઆને ફલોરાને રહેવા માટે મકાનની વ્યવસ્થા કરી આપવાનું કહીને વરજીનીઆ ત્યાંથી પોતાના આશ્રમમાં ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી જુલીઆએ ફલોરાને કહ્યું “ ફલોરા ? જ્યારે તમને સાધ્વી બનાવવાની ક્રિયા કરવામાં આવશે ત્યારે તમને કેટલાક પ્રશ્નો પણ પૂછવામાં આવશે. તેમાંનો કોઈ પ્રશ્ન જો તમને અચોક્કસ જણાય તો પણ તેનો જવાબ તેમની ધમ્મજાનુસાર આપજો. નહિતો તમને અહિં રાખવામાં આવશે નહિ. તમારા શીળવૃત્તની રક્ષાનું કરવાનું મેં જે વચન આપ્યું છે, તેનું હું સદા પાલન કરીશ. માટે કોઈપણ વાતે ગભરાશો નહિ ” ફલોરા યુલિસિઝના ત્રાસથી કંટાળી ગઈ હતી. પણ તેને જુલીઆએ આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે આશ્વાસન આપ્યાથી તેને તેના ઉપર અપુર્વ વિશ્વાસ બેસી ગયો હતો. અને તેની ખાત્રી હતી કે જુલીઆ માફ રક્ષણ કરશે. તેથી તેણે જુલીઆની વાત માની લીધી. અને તદ્દનુસાર વર્તવાનું કમ્પલ કર્યું.

પ્રથમ દિવસ તો એમને એમ વીતી ગયો. એટલે તે દિવસે કાંઈપણ નવીન બનાવ બન્યો નહિ. માત્ર જુલીઆ આખો દહાડો ફલોરાની પાસે બેસી રહી અને રાત્રે ભોજન જમાડ્યા પછી તેને રહેવા માટે એક જુદો ઓરડો તેણે ઉઘાડી આપ્યો.

બીજા દિવસે સવારે ફલોરાને સાધ્વી બનાવવાની ક્રિયા શરૂ થઈ. જોકે તેવા પ્રસંગે શહેરમાં રહેનારા બીજા ખ્રિસ્તિઓને પણ આમંત્રણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ આ સમયે તેમાંનું કાંઈપણ બન્યું નહિ. કેમકે ફલોરાને ગુપ્ત રીતે સાધ્વી બનાવવાની હતી. ક્રિયા કરવાનો સમય થતાંજ સઘળાં પાદરીઓ દેવળમાં આવ્યા. અને દેવળની કુમારિકાઓ કે જેમની સંખ્યા લગભગ સો જેટલી હતી, તેઓ પણ દેવળમાં એકઠી થઈ. ફલોરાને પણ નવિન વસ્ત્રો પહેરાવીને ત્યાં આગળ લાવવામાં આવી.

તેના આવ્યા પછી થોડીવારમાં દેવળાધ્યક્ષ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એટલે જુલીઆની સુચનાઅનુસાર શ્લોરાએ તેને નમન કર્યું. ત્યાર પછી તે ધર્માધ્યક્ષે પોતાના હાથમાં પકડી રાખેલો વધસ્થંભ ઉંચો કર્યો. અને શ્લોરાને તેની નીચે આવવાની સંજ્ઞા કરી. તદનુસાર શ્લોરા વધસ્થંભ તળે જઈને ઉભી રહી. એટલે ધર્માધ્યક્ષે તેને ખ્રિસ્તી ધર્મ પરફે દ્રઢ રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાનું કહ્યું. ઉક્ત આજ્ઞાનું સત્વર પાલન કરવામાં આવ્યું. ત્યાર પછી શ્લોરાને એક જુદા ઝોરડામાં લઈ જવામાં આવી, કે જ્યાં એક પેટી રાખેલી હતી. અને તેના ઉપર “ સેન્ટમેરી ” એવા શબ્દો લખેલા હતા. ઉક્ત પેટી દેખાડીને ધર્માધ્યક્ષે શ્લોરાને કહ્યું “ આ પેટી ખાસ તમારા માટેજ રાખવામાં આવી છે. જ્યારે તમારો દેહપાત થશે ત્યારે તમને તેમાં સમાધિસ્થ કરવામાં આવશે. ” આ વાત ઉપરથી શ્લોરાએ જાણ્યું કે તેનું ખ્રિસ્તી નામ “ સેન્ટમેરી ” રાખવામાં આવ્યું છે. આટલી વાત જાણ્યા પછી શ્લોરાએ પરિધાન કરેલા વસ્ત્રો કાઢી નાખીને સાધ્વી જેવા વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા. આ કાર્ય થઈ રહ્યા પછી તે આખી ટોળી પાછી વધસ્થંભ પાસે ગઈ. અને ત્યાં પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતપોતાના આસન ઉપર બેઠી. થોડીવાર પછી ચાર ખ્રિસ્તી અખળાઓ “ સેન્ટમેરી ” વાળી પેટી ત્યાં ઉપાડી લાવી. અને તેને ધર્માધ્યક્ષ સમક્ષ મૂકી. ત્યાર પછી ધર્માધ્યક્ષ એક પછી એક વિશ્વ પ્રચલિત વૈભવ સંપન્ન વસ્તુઓના નામ લઈને તેના પરિત્યાગની શ્લોરાને સુચના કરવા લાગ્યો. પ્રત્યેક પ્રશ્ન પુરો થતાં શ્લોરા કહેતી “ આ વસ્તુનો મેં આજથી ત્યાગ કર્યો છે ” આ પ્રમાણે પ્રશ્નોત્તરીનું કાર્ય સમાપ્ત થયા પછી શ્લોરાને તેનું નામ સુચવનારી પેટીમાં સુવાડી ને તેને એક રોટલી આપવામાં આવી. અને પેટી ઉપર એક સ્યામ વસ્ત્ર ઢાંક્યા પછી સઘળી વ્યક્તિઓ ભજન ગાવા લાગી. એક ભજન પૂરું થયા પછી શ્લોરાને પેટીની ખંડાર કાઢ-

વામાં આવી. અને તે બહાર નિકળ્યા પછી ખ્રિસ્તી અખળાઓએ એક બીજું ભજન લલકાર્યું, કે જે સમાપ્ત થતાંજ ચોપાસથી મુખારક્યાદીની ધ્વનિઓ કર્ણેન્દ્રિયો સાથે અથડાવા લાગી.

ફ્લોરાને સાધ્વી બનાવવાની ક્રિયા પુર્ણ થયા પછી તેને સાધ્વીઓના અધ્યક્ષ અને દેવળના વ્યવસ્થાપકની પાસે લઇ જવામાં આવી. આ બીજું કામ એક વયોવૃદ્ધ સ્ત્રી કરતી હતી, તે આપણે ચાલુ પરિશિષ્ટના આરંભમાં જોઈ ગયા છીએ. ચાલતી વખતે ફ્લોરા સૌની આગળ હતી. અને અન્ય સાધ્વીઓ તેની પાછળ છાતી ઉપર હાથ રાખીને નીચી દ્રષ્ટિથી શાંત રીતે ચાલતી હતી. ચાલતાં ચાલતાં તેઓ વ્યવસ્થાપકના નિવાસગૃહ પાસે આવી પહોંચી. એટલે અન્ય સાધ્વીઓ ને ઘર બહાર ઉભી રાખીને ફ્લોરા એકલી ઘરમાં ગઈ. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાંજ તેણે જોયું તો દેવળનો ધર્માધ્યક્ષ અને બીજા બે ત્રણ પાદરીઓ ત્યાં બેઠેલા છે. તેમણે સઘળાઓએ ફ્લોરાને આવકાર આપીને તેને બેસવા માટે આસન આપ્યું. ઉક્ત પ્રસંગે ફ્લોરા આનંદમાં નિમગ્ન બની રહી હતી. કેમકે તે સાધ્વી બની ગએલી હોવાથી યુલિસીઝની કામવાસનાથી પોતાને બચી ગએલી માનતી હતી.

ફ્લોરાએ આસન લીધા પછી દેવળની વ્યવસ્થાપક વરજીનીઆએ કહ્યું “ફ્લોરા ! મારે તેમને કેટલીક વાતો કહેવાની છે. તે લક્ષપુર્વક સાંભળો. અને તેનું સંપુર્ણ મનન કરીને તદ્દનુસાર ભવિષ્યમાં વર્તતાં શીખો. સૌ પહેલાં તમારે એ વાત જાણવાની અગત્ય છે કે દેવળના સઘળા પાદરીઓ નિર્દોષ અને પાપરહિત હોય છે, તેથી ગમે તેવા સંજોગોમાં તમારે તેમની અવજા કરવી નહિ. અને તેમની પ્રત્યેક આજ્ઞાનું સંપુર્ણ પાલન કરવું. કેમકે તેઓ સંસારથી વિરક્ત થએલા હોવાને લીધે તેમને પાપનો પાશ કદીપણ લાગતો નથી.”

વરજીનીઆના મુખે ઉપર્યુક્ત વાક્યો સાંભળીને શ્લોકારાતો આ-
બીજ બની ગઇ. અને થોડીવાર સુધી શાંત ચિતે વિચાર કર્યા પછી
તેણે પ્રતીકૃત્તર આપતાં કહ્યું “ શ્રીમતી ! તમારા કહેવાનો ભાવાર્થ હું
લેશમાત્ર પણ સમજી શકતી નથી. પાદરીઓ કેવી રીતે પાપમુક્ત થયા છે.
તે મારા સમજવામાં આવતું નથી. વળી તેમને કદી પણ પાપનો પાશ
લાગતો નથી એ મને તો તદ્દન અસંભવીત અને કપોળકલ્પિત લાગે
છે. માત્ર અસંભવીત લાગે છે, એટલુંજ નહિ પણ તે કેવળ હાસ્ય-
જનક અને શંકાસ્પદ છે. જ્યારે આ વિશ્વના મહાન ધર્માત્માઓને
પણ ન્યાયના દિવસે કર્માનુસાર ફળ મળશે, ત્યારે પાદરીઓની શી
વિશાત ? મને તો તમારું કથન લેશ માત્ર પણ ખરું લાગતું નથી.
મારે અહિં રહીને જે કરવાનું છે તે એજકે મારું અવશેષ રહેલું આયુષ્ય
પવિત્રતામાં ગાળવું. પાપકર્મ કરવાની મારી લેશ પણ ઇચ્છા નથી.
માત્ર ઇચ્છા નથી એટલુંજ નહિ, પણ હું દુષ્કર્મ કદી કદી પણ
કરીશ નહિ. ”

વરજીનીઆ—શ્લોકારા ! તમારું કહેલું ભુલભરેલું છે. તમે જેને
પાપકર્મો તરીકે ગણો છો તે ખરી રીતે જેતાં પાપકર્મો છેજ નહિ.
માત્ર તે તમારી ભ્રમણાજ છે. આપણે બધાએ પાદરીઓની આજ્ઞા
પ્રભુની આજ્ઞા સમાન માનવી જોઇએ ?

શ્લોકારા—બલે જેમની તેવી માન્યતા હોય તેઓ તેનું યથોચિત-
પાલન કરે. પણ હુંતો તેમ માનતી નથી. અને કદી માનીશ પણ નહિ.
કેમકે પરપુરૂષના દર્શન સરખા પણ મારે વર્જ્ય છે.

વરજીનીઆ—પણ તે કેમ બની શકશે ? તમારે પ્રસંગોપાત
પાદરીઓના સમાગમમાં તો અવશ્ય આવવુંજ પડશે. માત્ર સમાગ-

મમાં આવવું પડશે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેમની પ્રત્યેક આશાનું સંપૂર્ણ પાલન કરીને તેમનું સન્માન રાખવું પડશે.

શ્લોકારા—ખરેખર ! હું તેમનું સન્માન રાખીશ, પણ તેમની સાથે છુટથી ભળીને તેમની ગમે તેવી અયોગ્ય આશાનું કદી પણ પાલન કરીશ નહિ.

વરજીનીઆ—તમારે અન્ય સાધ્વીઓની પેઠે વર્તવું પડશે ?

શ્લોકારા—તેમ હું ખુશીથી કરીશ. અને તમારું સન્માન જાળવવાનું પણ કદી ભૂલીશ નહીં પરંતુ મારાથી પાપકર્મમાં વિચરાશે નહિ.

વરજીનીઆ—તમારા આ પ્રતીકૃત્તરથી હું ઘણી પ્રસન્ન થઈ છું. જાઓ ! તમારી અન્ય ઃએનો સાથે મળીને તેમના સત્સંગમાં આનંદ પ્રાપ્ત કરો. જો તમને કોઈ વાતનો સંદેહ હોયતો તમારી અન્ય ભગિનીઓને પૂછી લેજો. અને તેઓ ખુશીથી તમારી શંકાનું સમાધાન કરશે.

શ્લોકારા—ઠીક ! હું આપઃશ્રીમતીની આજ્ઞા માથે ચઢાવું છું.

ઉપર પ્રમાણે વરજીનીઆ સાથે વાર્તાલાપ કરીને શ્લોકારા ઘરની બહાર નિકળી. અહિં જુલીઆ તેની વાટ જોતી ઉભી હતી. તેથી શ્લોકારા બહાર આવતાંજ તે તેને તેના માટે નક્કી કરેલા ઓરડામાં લઈ ગઈ.

આ પ્રમાણે સાધ્વી બનીને શ્લોકારા પોતાનું જીવન વ્યતિત કરવા લાગી. દિવસો પછી દિવસ જવા લાગ્યા, પરંતુ શ્લોકારાને આનંદની એક ઘડી પણ પ્રાપ્ત થઈ નહિ. જ્યારે તેના અંતકરણમાં નિજ બંધુનો વિરહાગ્નિ પ્રજ્વળી રહ્યો હતો ત્યારે આનંદતો ક્યાંથી મળે ? તે કોઈ કોઈવાર પોતાના ઓરડામાં બેસીને નિજ બંધુના વિરહમાં

અશ્રુપાત કરતી હતી. દેવળનું જીવન એવું તો કઠણ હતું કે તેને એક ક્ષણની પણ નવરાસ મળતી ન હતી. અહરનિશ તેને સવારે છ વાગે નિદ્રાસનનો ત્યાગ કરવો પડતો. જો તેમ કરવામાં એક ક્ષણનો પણ વિલંબ થતો તો દેવળમાં પ્રહરીનું કામ કરનાર યુવતી તેને આવીને કહેતી “ ઉઠો ! જાગ્રત થાઓ ! પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના આવવાનો સમય થયો છે.” આ વાક્ય સાંભળીને નિદ્રાસનનો ત્યાગ કરવાની તેને શરૂ પડતી હતી. નિદ્રાસનનો ત્યાગ કર્યા પછી પ્રત્યેક સાધ્વી પોતપોતાના ઝોરડા આગળ આવીને ઉભી રહેતી, અને સઘળી એકઠી થઈને હાર-બંધ દેવળમાં જતી. ત્યાં પહોંચ્યા પછી તેઓ પહેલાંતો સાષ્ટાંગ દંડવત કરીને દેવળની પવિત્ર ભૂમીને ચુંબન કરતી. અને ત્યાર પછી બેઘટિકા પર્યંત પ્રભુ પ્રાર્થના કરવામાં પ્રવર્તી થતી. પ્રાર્થના કરતી વેળાએ તેમને કેટલાક વખત સુધી ધુંટણ ઉપર કર ટેકવીને વાંકા વળીને ઉભા રહેવું પડતું, અને કેટલીક વખતે ઉભય ધુંટણો ઉપર બેસવું પડતું. પરંતુ ઉભય સ્થિતિમાં શીશ આગળ નમેલું અને કર છાતી ઉપર રાખવા પડતા હતા. આ પ્રકારના અથાગ પરિશ્રમને લીધે ફ્લોરા થાકી જતી હતી, અને તેનું સુકોમળ શરીર પ્રસ્વેદથી તરબોળ થઈ જતું હતું.

પ્રાર્થનાનું કાર્ય થઈ રહ્યા પછી સઘળી સાધ્વીઓ ભોજનાલયમાં જતી હતી. અહિં પણ ભોજન આરોગતાં પહેલાં ટુંક પ્રાર્થના કરવી પડતી હતી. પ્રાર્થના થઈ રહ્યા પછી ભોજનાહાર કરતી વેળાએ એક વયોવૃદ્ધ સાધ્વી તેને માટે નિયુત થએલા એક ઉંચા આસન ઉપર બેસીને ઈસુ ખ્રિસ્તનો જીવનવૃત્તાંત તેમને કહી સંભળાવતી. તે વખતે કોઈની મક્કર ન હતી કે લગારે હાથ કરે. સઘળી સાધ્વીઓ જમી રહ્યા પછી જ તે વૃદ્ધા જમતી હતી. ભોજનાદિ કાર્યથી પરવાર્યા પછી સઘળી સાધ્વીઓ એક ખીજા ઝોરડામાં જતી કે જ્યાં તેમાંની એક સાધ્વી તેમ-

ની સમક્ષ ઉપદેશ આપતી હતી. અને અન્ય યુવતીઓ નીચે બેસીને તેનો ઉપદેશ શ્રવણ કરતી હતી. આ કાર્ય સમાપ્ત થયા પછી તેમને એક ઘટિકાની રજા આપવામાં આવતી હતી. તે દરમિયાન તેઓ અરસ્પરસ વાર્તાલાપ કરતી. આ વખતે પણ તેમના ઉપર દેખરેખ રાખવા માટે એક વયો-વૃદ્ધ સ્ત્રી રાખવામાં આવતી કે જે તેમનો વાર્તાલાપ એકાગ્રચિત્તે સાંભળતી હતી. બપોરના ભોજન પ્રસંગે પણ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે સઘળી સાધ્વીઓ એકત્ર થઈને હારબંધ ભોજનાલયમાં જતી હતી. ઉક્ત પ્રસંગે પણ પ્રભાતના ભોજન જેવીજ વિધી કરવામાં આવતી હતી. પરંતુ ફેર માત્ર એટલોજ હતો કે ભોજનગૃહના દ્વાર પાસે એક વૃદ્ધા ઉભી રહીને પ્રત્યેક આગન્તુક સાધ્વી આગળ દંડવત્ કરતી હતી. એટલે આગન્તુક સાધ્વીઓ ત્યાં આગળ રાખેલા પાણીના પાત્રમાં કર બોળીને પોતાના લલાટ, ભૂજનો, અને છાતી ઉપર વધસ્થંભની આકૃતિ કાઢતી, અને આ પ્રમાણે કહેતી “આ પિતા, પુત્ર, અને પવિત્ર આત્માની સંજ્ઞા છે. તથાસ્તુ. ” આ ક્રિયા કરી રહ્યા પછી સઘળી યુવતીઓ બે ભાગમાં વહેંચાઈ જતી, અને ઉભય દિશાએ ઉભા રહીને ઇશ્વરોપાસનાના મંત્રો ઉચ્ચારતી. અને પછી ઉક્ત વૃદ્ધાની આજ્ઞાથી ભોજનાલયમાં પ્રવેશ કરી પોતપોતાના આસન ઉપર બેસતી. આ વખતે પણ ઉપર વર્ણવેલી વૃદ્ધા નિત્યની પૃથા વા કર્માનુસાર કાંઈક પ્રાર્થના કરતી હતી.

ભોજનના કાર્યથી પરવાર્યા પછી સઘળી સાધ્વીઓ તેજ સ્થળે જમીન ઉપર ઘુંટણ ટેકવીને પ્રાથના કરવાની દબમાં બેસતી, એટલે તેમાંની એક પ્રૌઢાવસ્થાએ પહોંચેલી સાધ્વી ઉભી થઈને ઇસુ ખ્રિસ્તના માતૃશ્રી મરીઅમની પ્રશંસાસુચક ભજનાલાપ કરતી. પ્રત્યેક ટુંક પુર્ણ થતાં સઘળી સાધ્વીઓ “ વાહ ! મરિઅમ ” એવા શબ્દો-ચ્ચાર કરતી. ભજન પુરું થયા પછી નિશા પર્યંત પ્રાર્થના કરવામાં

આવતી હતી. રાત્રે પ્રાર્થના પુરી કરી રહ્યા પછી વાળુ કરતી વેળાએ એવો નિયમ હતો કે જે સાધ્વીએ તે દિવસે વ્યવસ્થાપકની અવસા કરી હોય તે વ્યવસ્થાપક આગળ ધુટણીએ પડીને તેની ક્ષમા ઇચ્છતી હતી. અને ત્યાર પછી સવાર અને બપોરના ભોજનની વિધી અનુસાર ક્રિયા કરવામાં આવતી હતી. આ કાર્ય પુરૂ થયા પછી સધળી સાધ્વીઓ પાણીમાં આંગળાં ઘોળીને લલાટ, ભૂજઓ અને છાતી ઉપર વધસ્થા-ભની આકૃતિ દાઢતી. અને પછી પોતપોતાના ઓરડામાં જઈને 'નિદ્રા-સનનું' સેવન કરતી હતી. ત્યાર પછી એક વૃદ્ધ સ્ત્રી હાથમાં 'જળનું' પાત્ર લઈને પ્રત્યેક ઓરડામાં જતી, અને જળની અંજલીઓ પ્રત્યેક યુવતી ઉપર નાખી આવતી. આ સધળી ક્રિયાઓ ખિચારી શ્લોકોને પણ કરવી પડતી હતી. તેથી તેને એક ક્ષણની પણ નવરાસ મળતી ન હતી. તેથી આખા દહાડાના પરિશ્રમથી થાકીને તે નિદ્રાસન ઉપર આવતાંજ નિદ્રાવશ થઈ જતી હતી. પરંતુ આ વખતે પણ તે સુષ્પે નિદ્રા લઈ શકતી નહિ. તે સ્વપ્નાવસ્થા અવસ્થામાં પણ પોતાની પુર્વ-વત્ સ્થિતિનો વિચાર કરતી હતી.

અહિં આવીને તે એવી તો સપડાઈ ગઈ હતી કે તેને એક ક્ષણની પણ નવરાસ મળતી નહિ, આખો દહાડો કામમાંજ વ્યતિત થતો હતો. આજે કયો દિવસ છે, અને ગઈ કાલે કયો દિવસ ગયો, તેનું પણ તેને ભાન રહેતું નહિ. એક દિવસે તે પોતાના ઓરડામાં બેસીને કાંઈ સીવવાનું કામ કરી રહી છે, એટલામાં એક યુવતીએ આવીને તેને કહ્યું "સેન્ટમેરી ! તમને સેન્ટ વરજનીઆ બોલાવે છે?". આ વાક્ય સાંભળીને ક્ષોરાએ આશ્ચર્યચકિત થઈને પૂછ્યું "શું મને?"

આગન્ટુક યુવતી—હા ! તમને.

આ પ્રતીકિતાર સાંભળીને ફલોરા મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે વરજીનીઆને માફ એવું શું કામ પડ્યું હશે કે જેથી તેણે મને આવી ઉતાવળે બોલાવી છે. કંઈ નહિ ! જે હશે તે ત્યાં જણાઈ રહેશે એવો વિચાર કરીને તેણે જવાને માટે તૈયારી કરી. અને બીજા નવિન વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા. હજી તો તે લુગડાં પહેરતીજ હતી, એટલામાં કોઈએ ઓરડાના દાર આગળ આવીને કહ્યું “ કેમ ફલોરા બેન ! આનંદમાં તો છોને ? ” આ વાક્ય સાંભળીને ફલોરા ઓરડાના દાર સામે જોવા લાગી. તે હજી તો દાર સામે જોઈ રહી હતી, એટલામાં ફલોરેન્ડા બારણું ઉઘાડીને ઓરડામાં દોડી આવી. અને ફલોરાની નિકટમાં જઈને તેને દ્રઢાલિંગન આપ્યું. ફલોરેન્ડાને જોઈને ફલોરાના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી તેણે આશ્ચર્યચકિત થઈને કહ્યું “ આવો, ફલોરેન્ડા બેન. તમે અહિં ક્યાંથી ? પરમકૃપાળુ પરમાત્માની પરમકૃપાથી હું ક્ષેમકુશળ છું. તમે પણ સારી પેઠે છોને ? પણ વાર ! તમે અહિં ક્યારે આવ્યા ? ”

ફલોરેન્ડા—બેન ! આજેજ અહિં આવી છું. અને બારેબાર તમારી પાસેજ આવું છું. તમારા સ્થળાંતર પછી મને કોરડોવામાં રહેવાતું ગમ્યું નહિ. તેથી એક સપ્તાહ પછી હું અહિં આવવા માટે નિકળી, પણ રસ્તામાં કેટલાક સ્થળે રોકાવાથી અહિં આવતાં વીશ દિવસ લાગ્યા.

ફલોરા—બેન ! શું મને અહિં આવ્યાને વીશ દિવસ પણ થઈ ગયા ? મને તો સમય બિલકુલ જણાયોજ નહી.

ફલોરા આ વાક્ય પુરું કરે તે પહેલાં સેન્ટ વરજીનીઆ ત્યાં આવી પહોંચી. અને તેણે હસીને કહ્યું “ હા ! તમને અહિં આવ્યાને વીશ દિવસ પુરા થયા. કહો હવે શું કહેવું છે ? ”

ફોરો—ધણું આશ્ચર્ય ? વીશ દિવસ જતાં કાંઈ વાર લાગી નહિ. હું તો એમજ જાણતી હતી કે મને અહિં આવ્યાને વખતે એક અઠવાડિયું થયું હશે.

ફોરો—એ બધું તો ઠીક ! પણ એતો કહો કે તમને અહિં આં ગમે છે કે નહિ ?

ફોરો—એન ? ગમે છે કે નથી ગમતું તે માંડ મન જાણે છે. પણ જેમ તેમ કરીને કાળ નિર્ગમન કરું છું.

ફોરો—યુલિસીઝ પણ અહિં આવ્યા છે, અને તમને મળવાને માટે આતુર છે.

ફોરો—શું તે પણ અહિં આવ્યા છે ? અને જો તે આવ્યા હોય તો પણ હું તેમને મળવા ઇચ્છતી નથી.

સેન્ટ વરજનીઆ—શું તમે તેમને નહિ મળો ? ફોરો ! આ તમે શું બોલો છો ? એક ધર્માધ્યક્ષનું આવું અપમાન ? પ્રાયશ્ચિત કરો પ્રાયશ્ચિત ! કેમકે ધર્માધ્યક્ષોની અવજા કરવાથી મોટું પાપ થાય છે. જો જો આવા ઉદ્દગારો પૂન કોઇવાર કાઢતા નહિ. કેમકે તમે ત્યાગીવ્રત અંગીકાર કરી ચુક્યા છો, અને તેથી ધર્માધ્યક્ષોની પ્રત્યેક આજ્ઞાનું પાલન કરવાનું તમારું પ્રથમ અને મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

ફોરો—શ્રીમતી ! તમે મારા કથનનો ભાવાર્થ સમજી શકતા નથી. યુલિસીઝ મારા તરફ કુદ્રષ્ટિ રાખતા હોવાથીજ મારે અહિં આવવું પડ્યું છે, એ વાત તો આપ પણ જાણો છો. અને તે કારણથીજ હું તેમને મળવા ઇચ્છતી નથી.

ફોરો આગળ બોલવા જતી હતી, પણ તેને ફોરો—એ અટકાવીને વરજનીઆને સંબોધતાં કહ્યું “ એન વરજનીઆ ! આ-

જનો દિવસ તમે ફોરારાને નિત્યના પડકરોમાંથી મુક્ત નહિ કરી શકો ? કેમકે મારે તેની સાથે કેટલીક અગત્યની વાતચીત કરવાની છે?”

વરજીનીઆ—ફોરારેન્ડા ! જો કે તમારી આવી માગણી દેવળના કાયદાની વિરુદ્ધ છે, તો પણ આજના દિવસ માટે હું તે સ્વીકારું છું, પરંતુ જો પૂન તેવી માગણી કરવામાં આવશે તો તે કદી પણ સ્વીકારીશ નહિ.

ફોરારેન્ડા—એન ! હું અહિંના કાયદા સારી પેઠે જાણું છું. કાંઈ મુર્ખ નથી કે શ્રી શ્રીને તેવી માગણી કરે. પણ કૃપા કરીને આ વખતે તો મારી માગણી માન્ય કરો.

વરજીનીઆ—હીક ! મેં તમારી માગણી સ્વીકારી છે. પણ કૃપા કરીને ફોરારાને તેનું કર્તવ્ય યથોચિત સમજાવજો. એ વર્ષ પ્રયંત ઉમેદવારી કરાવવાને બદલે મેં તેને સત્વર સાધ્વી બનાવવામાં ગંભીર પ્રકારની ભૂલ કરી છે. અને તેથીજ તે કેટલીક વાતોમાં મુંઝાય છે. જો મેં તેને દેવળની જાંદગીનો અનુભવ લેવા દીધો હોત તો કદાચ તેમ થાત નહિ.

ફોરારેન્ડા—હીક ! મારાથી બની શકશે ત્યાં સુધી તેને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરીશ.

આ વાક્ય પુરું થતાંજ વરજીનીઆ ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી ફોરારાએ પોતાની પ્રિય સહચરી હેલન વિષે ફોરારેન્ડાને પ્રશ્ન કર્યો. પણ તેણે તત્સંબંધે કાંઈપણ નિશ્ચયાત્મક પ્રતીક્ષિતર આપ્યો નહિ. અને માત્ર એટલુંજ કહ્યું કે તે સારી પેઠે છે.

ફોરારા—એન ફોરારેન્ડા ! મને હેલન સાથે એવીતો અપુર્વ પ્રિતિ

અંધાઈ મધ છે કે તેના વિના મને કાંઈપણ ગમતું નથી. હું તેને પ્રત્યેક ક્ષણે યાદ કરું છું. અરે એટલુંજ નહીં પણ કેટલીક વખતે તો પ્રાર્થના વખતે પણ તેની પ્રિય મૂર્તિ મારા નેત્રો સમક્ષ તરી આવે છે.

ફલોરેન્ડા—હેલનની પણ તેવીજ સ્થિતિ છે. તમારા ગયા પછી તે એવી તો મંતપ્ત થઈ છે કે જોતું હું કાંઈપણ વર્ણન કરી શકતી નથી. તમારા વિરહને લીધે તે અહરનિશ રડયા કરે છે. અને તમે પણ અહિં આવીને એવા સપડાઈ ગયા છો કે કોઈની સાથે મળવાની કે વાત કરવાની પણ તમને નવરાશ મળતી નથી.

ફલોરા—પણ તેમાં મને તો સંતોષ છે. કેમકે યુલિસીઝતું સ્વામ મુખ મારે અહિં જોવું પડતું નથી.

ફલોરેન્ડા—શું તમને એમ લાગે છે કે તમે તેના હાથમાંથી ખચી ગયા છો? અરે તેતો અહિં પણ આવી પહોંચ્યા છે.

ફલોરા—જો તે આ નગરમાં આવ્યો હોય, તોપણ શું થયું? પરંતુ તે અહિં આવવાને અશક્ત છે.

ફલોરેન્ડા—હીક! તમે જે માનતા હો તે ખરું, તે વિષે હું તમારી સાથે વાદવિવાદ કરવા ઇચ્છતી નથી. ચાલો આ વિષય પડતો મૂકીને કાંઈ ખીજ વાત કરો.

આ પ્રમાણે કહીને તેણે ફલોરાને ભિન્ન ભિન્ન વિષયો પરત્વે પ્રશ્નો પૂછવા માંડ્યા. અને તે પણ ફલોરેન્ડાના પ્રશ્નોનો યથામતિ કિત્તર આપવા લાગી. આ પ્રમાણે ઉભય યુવતીઓએ નિશા પર્યંત પોતાનો વાર્તાલાપ ચાલુ રાખ્યો. નિશા સમયે વાળુ વખતે ફલોરેન્ડાએ ફલોરાથી વિદાય થતાં કહ્યું “ફલોરા! આજે તો આપણે કાંઈ અગત્યના મુદ્દાની ચર્ચા કરી શક્યા નહિ. પણ હીક!

કાલે હું પણ તમારી સાથે નિત્યના પડકરોમાં ભાગ લઉંશ. અને કદાચ તે વખતે આપણને વાતચીત કરવાની તક મળશે.”

શ્લોકારા—શું તમારે પણ અહિંજ રહેવાનો વિચાર છે ?

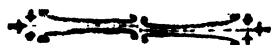
શ્લોકારેન્ડા—હા ! મેં તો તમારા ગયા પછી યુલિસીઝને તરતજ કહી દીધું કે શ્લોકારા વિના અહિંઆ રહી શકીશ નહિ. માટે તે જ્યાં ગઈ હશે ત્યાં હું પણ જઈશ.

આ વાત જાણીને શ્લોકારાએ શ્લોકારેન્ડાનો આભાર માન્યો. અને જન્મવાનો વખત થએલો હોવાથી શ્લોકારેન્ડાને વિદાય કરીને તે ભોજનાલયમાં ગઈ. અને જમી આવ્યા પછી પોતાના ઓરડામાં આવીને પર્યંક ઉપર પડી. પરંતુ તેને કેટલીક વાર સુધી નિદ્રા આવી નહિ. તેથી તે પોતાની પુર્વવત્ સ્થિતિ વિષે વિચાર કરવા લાગી. આ પ્રમાણે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહી છે, એટલામાં કોઈએ તેના દ્વાર ખટખટાવ્યાં, એટલે શ્લોકારાએ પર્યંક ઉપર પડ્યા પડ્યા પ્રશ્ન કર્યો “કોણ છે ?” નવા આગનતુકે પ્રતી ઉત્તરમાં કહ્યું “કોઈ નહિ ! એ તો હું તમને બોલાવવા આવી છું. પાદરી યુલિસીઝ તમને બોલાવે છે.” આ વાક્ય પુરું થતાંજ જાણે વિજળીનો આઘાત થયો હોય તેમ એંકીને શ્લોકારા પ્રયંક ઉપરથી ઉઠીને બેઠી થઈ. અને દ્વાર ઉઘાડીને તે આગનતુક યુવતીને જવાબ આપ્યો “બોલાવતો હોય તો બોલાવવા દો, હું કાંઈ ત્યાં આવવાની નથી. પણ તું અહિં કોની આજ્ઞાથી આવી છે એતો કહે ?”

આગનતુક યુવતી—મને સેન્ટ વરજનીઆએ તમને તેડવા માટેજ અહિં મોકલી છે. અને તમારે તેમની આજ્ઞા માન્ય કરવીજ પડશે.

શ્લોકારા—જા ! તેને જાહેર કહે કે હું ત્યાં આવવા ઇચ્છતી નથી.

આ વાક્ય સાંભળીને તે નવિન આગન્તુક લલનાએ ક્રોધાયમાન થઇને કહ્યું “ નહિ કેમ આવો? તમારે મારી સાથે અવશ્ય આવવુંજ પડશે.” તેના આવા આત્માપ્રદ ક્રિદ્ગારો સાંભળીને શ્લોકારાના આખા શરીરમાં ક્રોધ વ્યાપી ગયો. તેથી ક્રોધના આવેશમાં તે તેને ધક્કો મારીને ઝોરડામાંથી બહાર કાઢવા જતી હતી. પણ એટલામાં બીજી ચાર યુવતીઓએ પાછળથી આવીને તેને પકડી લીધી. અને તે કાંઈ ગડબડ કરે નહિ તે માટે તેના મોઢામાં લૂગડાનો ડુચો માર્યો. તેથી શ્લોકારા એક શબ્દ માત્ર પણ બોલી શકી નહિ. તોપણ છુટવાને માટે તેણે ઘણા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા. પરંતુ તે સધળા નિષ્ફળ ગયા.

નોટ—ખ્રિસ્તીઓ એમ માને છે કે ઈસુખ્રિસ્તને ચાહુદીરાજએ વધ-સ્થંભ ઉપર ચઢાવ્યા હતા, અને તે ત્યાંજ મરણ પામ્યા હતા. પરંતુ મુસલમાનોની માન્યતા પ્રમાણે તેમને રાત્રે કારાગ્રહમાં રાખવામાં આવ્યા હતા, અને પ્રભાતમાં વધસ્થંભ ઉપર ચઢાવવાના હતા. પરંતુ પ્રભાત થતા પહેલાં જ મહાન જગતકર્તાએ તેમને આકાશ ઉપર અદ્ધર હંચકી લઇને તેમની જગ્યાએ તેમના જેવીજ આદૃતિવાળા માણસને કારાગ્રહમાં મૂક્યો. એટલે સવારમાં ચાહુદીઓએ હઝરત ઈસાને બદલે તેનેજ વધસ્થંભ ઉપર ચઢાવીને મારી નાખ્યો. હઝરત ઈસા. અ. તો અધાપિ હયાત છે. ન્યારે ક્યામત નિશ્ચ આવશે, ત્યારે તે આ વિશ્વમાં આવીને લોકોને ઈસ્લામ ધર્મનો ઉપદેશ આપશે. ઈસુખ્રિસ્ત કુમારીકાના પેટે અવતરેલા હોવાથી ખ્રિસ્તીઓ તેમને પ્રભુના પુત્ર તરીકે ગણે છે. પરંતુ મુસલમાનો તો તેમને “ રહુલ્લાહ ” એટલે “ અસ્લાહની રહ ” એવી ઉપમા આપી તેમને એક મહાન ઉપદેશક તરીકે માન આપે છે. વળી ખ્રિસ્તીઓની માન્યતા એવી પણ છે કે પાપી મનુષ્યોના પાપ નિવારણ અર્થે જગતકર્તાએ ઈસુખ્રિસ્તને આ વિશ્વમાં

પરિશિષ્ટ ૬ કું

અપરિચિત ધર્માધ્યક્ષ.

પ્રિય પાઠક ! આપણે ગત પરિચ્છેદમાં ફલોરાની પરિવર્તિત સ્થિતિ જોઈ ગયા છીએ. માટે ચાલો એકવાર શરી ક્રાંસ અને સ્પેનની મધ્યમાં આવેલા પહાડી પ્રદેશમાં જઈને ફલોરાના વિરહમાં વ્યાકુળ બનેલી હેલનની મોહાકુળ સ્થિતિનું કાંઈક અવલોકન કરીએ. આ પ્રદેશ આપણે પ્રથમ જોયો તેને હમણા ચાર માસ વીતી ગયા છે. પરંતુ હજી પણ મોહધેલી હેલન પોતાની સહોદરા સમાન સહચરી ફલોરાને વિસરી ગઈ નથી. તે તેના વિયોગમાં અહરનિશ વ્યાકુળ રહે છે. અને કાંઈની સાથે ઝાઝી મળતી પણ નથી. તેણે ભોજનાદિનો પણ કાંઈક અંશે ત્યાગ કરેલો હોવાથી તેનું શરીર કૃશ થઈ ગયું છે. તોપણ તેના સૌંદર્યમાં યત્કિચિત માત્ર પણ ન્યુનતા જણાતી નથી. ઉક્ત પહાડી

મરવાને માટેજ મોકલ્યા હતા, અને તેમના મૃત્યુથી ખ્રિસ્તી ધર્મના સંપ્રદાયિકો પાપમુક્ત થયેલા છે. તેથી ઉક્ત મહાન બનાવ ઉજવવા માટે ખ્રિસ્તીઓ વરસમાં એક દિવસ “ પારખા પર્વ ” પાળે છે. ઉક્ત પ્રસંગે તેઓ એક સ્થળે ભેગા થઈને પવિત્ર રોટલીનો અહાર કરીને દ્રાક્ષરસનું પાન કરે છે. આ રોટલીને તેઓ ઈસુખ્રિસ્તના માંસ, અને દ્રાક્ષરસને તેમના રક્ત સમાન માને છે. અને તે ઉભય વસ્તુઓના સેવનથી પોતાને મહાન પુન્ય પ્રાપ્ત થયેલું માને છે. જ્યારે કોઈ માણસ ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરે છે, ત્યારે તેને પણ ઉપર્યુક્ત ઉભય વસ્તુઓ આપવામાં આવે છે. પ્રયોજક.

પ્રદેશમાં હવે તેને ફક્ત વિના એકલું રહેવું ગમતું નથી. જોકે તેની સેવા શુશ્રુષા કરવા માટે અનેક પરિચારિકાઓ ત્યાં હાજર છે, પણ તેને તેમના સમાગમમાં લેશ પણ આનંદ પ્રદિપ્ત થતો નથી. શ્લોકેન્દ્ર અને યુલિસિઝ જ્યાં સુધી ત્યાં રહેતા હતા, ત્યાં સુધી હેલન દેવળ સામે દ્રષ્ટિ ઉઘી કરીને જોતી સરખી પણ ન હતી. અને હજી પણ તે ત્યાં જતી નથી. જય તો કોની પાસે જય? દેવળમાં તો મનુષ્ય માત્રની છાયા સરખી પણ દ્રષ્ટિગોચર થતી નથી. દેવળને તાળું લગાડેલું છે. પણ સપ્તાહમાં એકવાર રવિવારને દિવસે પાસેના ગામમાં રહેનારા લોકો એક સાધારણ ધર્માધ્યક્ષ સહ ત્યાં આવે છે. અને ઇશ્વરોપાસના કર્યા પછી પૂન તાળું વાસીને પોતાને ગામ આત્યા જાય છે.

હેલન પણ રવિવારની પ્રાર્થનામાં ભાગ લે છે. પરંતુ બાકીના દિવસોએ તે દેવળ સામે જોતી સરખી પણ નથી. એક વિશ્વાસુ પરિચારિકા તેની આ મોહાકુળ સ્થિતિ જોઈને ઘણી ખેદિત થાય છે. અને તેનો ભેદ જાણવાને માટે પ્રસંગોપાત તેને તત્સંબંધે પ્રશ્નો પણ પૂછે છે. પરંતુ હેલન કોઈ પણ રીતે ભેદનો સ્ફોટ કરતી નથી. તેનો આનંદપ્રદ સ્વભાવ પણ સર્વાંશે બદલાઈ ગયો છે. પહેલાં જે યુવતી અહરનિશ આનંદમાં મગ્ન રહીને પોતાની સહચરીઓને મળવા હળવામાંજ કાળ વ્યતિત કરતી હતી, તેજ યુવતી હવે પ્રભાતથી સંધ્યા પર્યંત, અથવા ઉપાથી નિશા પર્યંત ઓરડાના દ્વાર બંધ કરીને અંદર બેસી રહે છે. અને જે કોઈવાર ગિરીકંદરાઓ તરફ નિકળી જાય છે તો ત્યાં એકાદ શીલા ઉપર બેસીને કલાકો કલાક સુધી વિચાર કર્યા કરે છે. આવી સ્થિતિમાં ફક્તોરાતું સ્મરણ થતાં તેના નેત્રોમાંથી અસ્ખલિત અશ્રુધારા વહન કર્યા કરે છે. હવે ખ્રિસ્તી પાદરીઓ અને સાધ્વીઓ પરત્વે તે ધિક્કાર

અને ઘૂણાની દ્રષ્ટિથી જુએ છે. તેના અંતકરણમાં તેમને માટે લેશ પણ ભક્તિભાવ શેષ રહ્યો નથી. ખ્રિસ્તી ધર્મના સંબંધમાં પણ તેના વિચારો સર્વાંશે બદલાઈ ગયા છે. તત્સંબંધે તેનો એવો અભિપ્રાય છે કે ઉપરથી સુંદર જણાતા આ સંપ્રદાયના બાહ્ય સ્વરૂપમાં અનેક અધર્મો રહેલા છે. અર્થાત ખ્રિસ્તી ધર્મને માટે તેને સારો ભાવ નથી. તે વારંવાર કહેતી કે હું યુલિસીઝની આજ્ઞા કદી પણ માનવાની નથી. જો પિતાશ્રીને ખ્રિસ્તી ધર્મ સારો લાગતો હોય તો ભલે તે તેનેજ વળગી રહે. પરંતુ હું તો કોઈ અન્ય મુક્તિપ્રદ ધર્મનો અંગીકાર કરી લઉંશ.

તેની આ પરિવર્તિત સ્થિતિએ તેના ઉપર એવી તો અસર કરી કે તેણે અહાર વિહારનો પણ કાંઈક અંશે નિષેધ કર્યો. અને પરિણામે દિન પ્રતિ દિન શરીરે સુકાવા લાગી. તેની વિશ્વાસુ દાસીને તેને માટે ઘણી ચિંતા થતી હતી.. પરંતુ આપોઆપ ઉક્ત ભેદ સ્ફોટ થશે એવી ઇચ્છાથી તે તેને તત્સંબંધે કાંઈ પણ કહેતી ન હતી. અને જો કોઈવાર અનાયાસે તત્સંબંધનો પ્રશ્ન નિકળી જતો તો હેલન કાંઈ પણ પ્રતીઉત્તર આપતી નહિ. આવી રીતે લાંબા સમય પર્યંત વાટ જોઈ, પણ ભેદનો સ્ફોટ ન થવાથી છેવટે થાકીને તેણે હેલનને કહ્યું “ શ્રીમતી ! આપની ખિન્નાવસ્થા હું લાંબા સમયથી જોયા કરું છું. તેથી તત્સંબંધે આપને પ્રશ્ન પૂછવાની વારંવાર ઇચ્છા થાય છે, પરંતુ આપ તેનો કાંઈ પણ ઉત્તર આપશો નહિ એવી બીકથી હું આપને તે વિષે પૂછવાને અચકાઉં છું. તેમ છતાં એક બે પ્રસંગે હિમ્મત રાખીને મેં આપને તે વિષે પૂછ્યું પણ ખરું. પરંતુ આપે તેનો કાંઈ પણ પ્રતીઉત્તર આપ્યો નહિ. આપની આવી સંતપ્ત સ્થિતિ જોઈને મને ઘણો ખેદ થાય છે. અને હવે તો મારાથી તેનો

બેદ જાણ્યા વિના રહેવાનું નથી. માટે સવિનય વિનંતી કરું છું કે આપની આવી દુષ્પ્રદ સ્થિતિનો બેદ આ કિંકરીને નિવેદન કરવા કૃપાવંત થશો. આપ દિવસે દિવસે વધુ અને વધુ કૃશ થતા જાઓ જાઓ છો એ મારાથી જોવાનું નથી. જો આવી સ્થિતિમાં આપના પ્રાણુની કાંઈ હાની થાય તો અમે આપના માન પિતાને શો ઉત્તર આપીશું. માટે કૃપા કરીને આપનો બેદ આ દાસીને નિવેદન કરો. હું આપને બનતી દરેક મદદ આપવાને તૈયાર છું. ”

હેલન—ફોરારના વિયોગ સિવાય મને અન્ય કોઈ પણ વાતનું દુઃખ નથી. ખરેખર મને તેના વિના અહિં એકલા રહેવાનું ગમતું નથી. તમે મારે માટે જે લાગણી ધરાવો છો તે બદલ હું તમારો ઘણો આભાર માનું છું. અને હાથ જોડીને કહું છું કે મારી કાંઈ પણ ચિંતા કરશો નહિ.

સહચરી—જો તમને ફોરારનું વિયોગજ સાળતું હોય તો કૃપા કરીને હવે કાંઈ પણ વિલંબ નહિ કરતાં સ્વદેશમાં જવાની તૈયારી કરો. ત્યાં જવાથી માત્ર પિતા અને આપ્તજનોના સમાગમમાં તમને સંપૂર્ણ શાંતિ પ્રાપ્ત થશે.

હેલન—નહિ ! ત્યાં જવાથી મારી સ્થિતિમાં કાંઈ પણ પરિવર્તન થવાનું નથી. આતો મને એક પ્રકારની ટેવ પડી ગઈ છે. અને તે ધીમે ધીમે દુર થવાથી હું મારી પુર્વવત્ સ્થિતિ ઉપર આવી જઈશ. પરંતુ તેના સિવાય બીજા કોઈ પણ કૃત્રિમ ઉપાયથી ઉક્ત કાર્ય થઈ શકશે નહિ.

સહચરી—નહિ શ્રીમતી ! તમે ભૂલો છો. ત્યાં જવાથી અન્ય સહચરીઓના સમાગમમાં તમને આનંદ પ્રાપ્ત થશે. અને તેથી તમે

સધળું દુઃખ ભુલી જશે. પણ જો અહિંજ રહેશે તો મને તમારા પ્રાણની ધણી ચિંતા રહ્યા કરે છે.

હેલન—તમે નચિંત રહો. હું સારી પેઠે છું. નતો હું ત્યાં જવા ઇચ્છું છું કે નતો ત્યાંથી કોઈને અહિં બોલાવવા! ઇચ્છું છું.

સહચરી—પણ કૃપા કરીને ચિંતાતો પરહરો. આખો દહાડો આપ ચિંતામાં અને ચિંતામાંજ બેસી રહો છો. તેથી આપના આરોગ્યને હાની થવાની મને ધાસ્તી રહે છે.

હેલન—ચિંતા ચિંતા શું કરો છો? મને કઈ વાતની ચિંતા છે, એ પણ કહેશે કે માત્ર ચિંતાના રોદમાં રડ્યાં કરશે? ફક્તોરાના વિયોગ સિવાય મને અન્ય કોઈ પણ વાતનું દુઃખ નથી.

સહચરી—ખચિત, શ્રીમતી! તે ધણી માયાળુ લલના હતી. પણ કેવળ શિશુવયમાં તે સાધ્વી થઈ ગઈ એ તેણે ધણું ખોટું કર્યું છે.

આ વાક્ય સાંભળીને હેલનનું મોહું રડવા જવું થઈ ગયું. પરંતુ તે ધીરજ રાખીને રડી નહિ. તોપણ તેણે ક્રોધપુર્વક નિજ સહચરીને ત્યાંથી આલ્યા જવાનું કહ્યું.

હેલનનો ક્રોધ જોઈને તેની દાસી ત્યાંથી વંજે માપી ગઈ. એટલે તેના ગયા પછી હેલન ઓરડો બંધ કરીને નિશાપર્ચિત એકાંતમાં બેસી રહી. તેની સહચરીએ રાત્રે તેને આગ્રહપુર્વક જમાડી. જમ્યા પછી તે નિજ સંખ્યા ઉપર જઈને સુઈ રહી. અને આખી રાત વિચાર કરવામાંજ વિતાડી.

બીજા દિવસે રવિવાર હોવાથી નોકર ચાકરોને પોતાની સુધરેલી પ્રકૃતિ દેખાડવાના હેતુથી કે કોઈ અન્ય હેતુથી તેણે દેવળમાં જવાની ઇચ્છા કરી. પરંતુ તેણે નિશા સમયે જાગરણ કરેલું હોવાથી પ્રભાતમાં

તે જોઈ જાય તો થઈ શકી નહિ. તેથી પ્રાર્થનાનો સમય થતાંજ તેની વિશ્વાસુ સહચરીએ તેને નિદ્રામાંથી જગાડી. એટલે તેણે સંધ્યાનો ત્યાગ કરીને પહેલાં વિધીપુર્વક દંતધાવનની ક્રિયા કરી અને પછી થોડુંક ભોજન આરોગ્યા પછી સુંદર વસ્ત્ર પરીધાન કરીને દેવળ તરફ પ્રયાણ કર્યું. તે દેવળમાં પહોંચી, ત્યારે લગભગ ચાલીશક સ્ત્રી પુરુષોનો એક સમુહ ત્યાં એકઠો થયો હતો. અને સર્વે તેની માર્ગપ્રતિક્ષા કરી રહ્યા હતા. તેથી જોવો તેણે દેવળમાં પ્રવેશ કર્યો કે તરતજ સઘળી વ્યક્તિઓએ પોતાના આસન ઉપરથી ઉભા થઈને તેને સન્માન આપ્યું. ત્યાર પછી ધર્માધ્યક્ષે દેવળની રંગભૂમી ઉપર ચઢીને ઉપદેશ આપ્યો. આ કાર્ય થઈ રહ્યું પછી સંગીતનો આરંભ થયો. અને તે કાર્ય સમાપ્ત થતાં ધર્માધ્યક્ષ એક ખીજા ઓરાડામાં જઈને બેઠા. એટલે એક પછી એક સ્ત્રી પુરુષ પોતાના પાપકર્મોનો સ્વીકાર કરવાને તેમની સમક્ષ જવા લાગ્યા. પણ જ્યારે હેલનનો વારો આવ્યો ત્યારે પ્રથમ તો તે પાદરીની સમક્ષ જવાને અચ્ચકાઈ. કેમકે તેને પોતાના ધર્માધ્યક્ષ અને મુખ્યત્વે કરીને આ કનકેસનની વિધિ અને અયોગ્ય રૂઢી પદ્ધતિ તિરસ્કાર સાથે અભાવ ઉત્પન્ન થયો હતો. તોપણ પોતાના અંતઃકરણનો ભેદ ગુપ્ત રાખવાના હેતુથી તે અનેચ્છાએ ધર્માધ્યક્ષ પાસે ગઈ. અને પોતાના પાપકર્મોનો તેની સમક્ષ સ્વીકાર કરી પાપમોચીત થઈને બહાર આવી.

કનકેસનની ક્રિયા પુરી થયા પછી ધર્માધ્યક્ષ તે એકાંત ઓરાડામાંથી બહાર આવ્યા. અને એક યુવકનો હાથ પકડીને દેવળના મધ્ય વિભાગમાં ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં તેમણે પોતાના સાથીને કહ્યું “ મહાશય ! આ તેજ દેવળ છે કે જ્યાં ફોરેન્ડા, ફોરેરા અને યુલિસિઝ સાથે રહેતા હતા.

યુવક—મહાશય ! શું તેઓ સધળા અહરનિશ આ દેવળમાંજ રહેતા હતા કે ?

ધર્માધ્યક્ષ—નહિ આ દેવળના ખુલ્લા યોગાનમાં કેટલીક ઓરડીઓ છે, તેમાંની એકમાં ફોરો અને ફોરોન્ડા રહેતી હતી. અને યુલિસિઝ તો પ્રસંગોપાત દેવળમાંજ નિવાસ કરતા હતા.

આટલો ટુંક પ્રસ્તાવ કર્યા પછી ધર્માધ્યક્ષ તે યુવકને સાથે લઈને દેવળની બહાર નિકળ્યા. અને દેવળના કંપાઉન્ડમાં ફરી ફરીને સધળા સ્થળો પોતાની સાથેના યુવકને બતાવવા લાગ્યા. દેવળની ધર્મશાળાનું વર્ણન કરતાં તેમણે કહ્યું “મહાશય ! જોકે આ ધર્મશાળા અન્ય ધર્મશાળા કરતાં નાની છે, પણ તેની શોભા અપરંપાર છે. અને તે એવા સ્થળે બંધાયેલી છે કે માત્ર આસપાસના ગામડીઆઓ સિવાય સ્પેનના મોટા મોટા શહેરોમાં વસનારા લોકો તેના વિષે ભાગ્યેજ જાણતા હશે. સ્પેનનો ગમે તેવો અપરાધી જો અહિં આવીને સંતાઈ રહે તો ગમે તેવો કાર્યદક્ષ અને ચાણક્ય માણસ પણ તેને ભાગ્યેજ પકડી શકે. અહિંથી ગામ પણ ધણે દુર છે. તેથી જો મુસલમાનો અહિં આવે તો તેમના આગમન પહેલાં અપરાધીઓ ધણી સહેલાઈથી કોઈ બીજા સુરક્ષિત સ્થળે પલાયન થઈ જાય.”

યુવક—ખચિત ! આ એક સુરક્ષિત સ્થળ છે. પણ જોઈશું તે સુરક્ષિત છે તેટલુંજ તે ભયાનક છે. અહિં કોઈપણ માણસ ભાગ્યેજ એકલો રહી શકે. યુલિસિઝની વાત તો જુદી છે. તે તો એ મહાત્મા જોવા છે. તેથી તે અહિં એકલા રહી શકે, પરંતુ ફોરો, ફોરોન્ડા એકલી કેમ રહી શકતી હશે તે સમજાતું નથી. કદાચ તેઓ અરસ્પરસ હળીમળીને રહેતી હશે ?

ધર્માધ્યક્ષ—હા ! તમારી કલ્પના સત્ય છે. તેઓ અરસપરસ હળીમળીને રહેતી હતી. તદુપરાંત આપણા રાજ્યએ પોતાની રાજકુમારી હેલનને તેમની સાથે રહેવા માટે મોકલી હતી. અને તેના સમાગમમાં શ્લોરાને ધણો આનંદ થતો હતો.

યુવક—તો શું હમણા ઉક્ત રાજકુમારી પોતાના નગરમાં ચાલી ગઈ?

ધર્માધ્યક્ષ—નહિ ! તે અહિંજ છે. આજે પણ પ્રાર્થના વખતે તે દેવળમાં આવી હતી. સૌથી છેલ્લે કનકેસન કરવા આવનાર તેજ હતી. શું તમે તેને જોઈ નથી ?

યુવક—નહિ ! મેં તેને જોઈ નથી. મને ધણો ખેદ થાય છે કે અહિં આવવા માટે મેં અપરિચિત પરિશ્રમ ઉઠાવ્યા છતાં યુલિસિઝનો મેળાપ થયો નહિ. મારે તેમની પાસે એક અગત્યની વાત નિવેદન કરવાની છે. જો તેમનો મેળાપ નહિ થાય તો તેમણે લોકોને આપેલો આત્મોત્સર્ગનો ઉપદેશ શીબૂત થશે નહિ.

ધર્માધ્યક્ષ—જો તેમ થાય તો તે ધણું ખોટું કહેવામ. ધણા આશ્ચર્યની વાત છે કે શ્લોરા, શ્લોરેન્ડા અને યુલિસિઝ એ ત્રણમાંથી કોઈની પણ ભાળ લાગતી નથી. કૃપા કરીને તમે બે ત્રણ સપ્તાહ પર્યંત અહિં થોભી જાઓ. તે દરમ્યાન કદાચ શ્લોરા શ્લોરેન્ડાતો અહિં નહિ આવે, પરંતુ યુલિસિઝ તો અવશ્ય આવશેજ.

યુવક—હા ! મારે પણ તેમનુંજ કામ છે. પરંતુ આટલા લાંબા સમય પર્યંત તો હું અહિં થોભી શકીશ નહિ.

ધર્માધ્યક્ષ—પણ-તેમ ક્યાં વિના તેમનો મેળાપ થશે નહિ. હમણા તે એક એવા ગુપ્ત સ્થળે રહે છે કે તેમના વિષે કોઈ કંઈ પણ જાણતું નથી.

આ પ્રમાણે વાત કરતાં કરતાં તેઓ ધર્મશાળાની ખહાર નિકળી ગયા. એટલે પ્રાર્થના અર્થે આવેલા અન્ય ભક્તો પણ ખહાર નિકળીને પોતપોતાના ગામ તરફ જવા લાગ્યા. અને તેજ પ્રમાણે હેલન પણ દેવળની ખહાર નિકળીને ઘર તરફ પ્રયાણ કરવા લાગી.

તેને દુરથી જતી જોઇને ધર્માધ્યક્ષે પોતાની સાથેના યુવકને કહ્યું “ મહાશય ! જે યુવતીએ હમણા મને નમન કર્યું તેજ હેલન છે. તે શ્લોકારાની એક પ્રિય સહચરી છે. અને શ્લોકારાનો સમય આનંદમાં નિર્ગમન કરવા માટેજ તે અહિં આવી હતી, પરંતુ શ્લોકારાએ દેશાટન કર્યાથી તેને હવે અહિં એકલા રહેવાનું ગમતું નથી. ”

યુવક—મહાશય! આપે હેલનની સાથે મારી ઝોળખાણુ ન કરાવી એ ઘણું ખોટું કર્યું છે. કેમકે તેના પિતાએ તેને અહિં મોકલીને આપણા ઉપર મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે. તેથી મારા તરફનો આભાર પ્રદર્શિત કરવાને માટે હું તેને મળવાને આતુર છું,

ધર્માધ્યક્ષ—ખચિત ! આ ખામતમાં મારી ભુલ થઈ છે. જરા થોભો હમણાજ તેને પાછી બોલાવીને તમારો પરિચય કરાવું છું.

આ પ્રમાણે કહીને તે સત્વર દોડી ગયા. અને હેલનને માર્ગમાં બોલાવીને કહ્યું “ પુત્રી ! તમને મારો એક મિત્ર મળવા ઇચ્છે છે. તે કોરડોવાનો એક સુવિખ્યાત ધર્માધ્યક્ષ હોવા ઉપરાંત તમારા પિતા સાથે ગાઢ મૈત્રી ધરાવે છે. માટે તેને મળવાની ખાસ અગત્ય છે

હેલને બેદરકારીથી જવાબ આપ્યો કે “ તેમને અહિં બોલાવો. પણ મને પૂછ્યા ગાછ્યા વિના આપે મારી મુલાકાત કરાવવાનું તેને વચન આપ્યું એ ઘણું ખોટું કર્યું છે. કેમકે આજકાલ મારો સ્વભાવ એવો બદલાઇ ગયો છે કે કદાચ તેમને મારા સમાગમમાં આનંદ પ્રાપ્ત થશે નહિ. ”

ધર્માધ્યક્ષ—ગમે તેમ હોય પણ તમારે તેને અવશ્ય મળવુંજ નોંધએ. કેમકે તે તમારા તરફ ધણો સારો ભાવ ધરાવે છે.

હેલન—જો એમજ છે, તો ભલે તેમને બોલાવો. મને કંઈ પણ વાંધો નથી.

આ વાક્ય સાંભળીને ધર્માધ્યક્ષ ધણા પ્રસન્ન થયા. અને તે અપરિચિત યુવકને ત્યાં બોલાવીને હેલન સાથે તેની ઓળખાણ કરાવતાં કહ્યું. “ પુત્રી ! હમણાં મેં તમને કોરડોવાના જે ધર્માધ્યક્ષ વિષે કહ્યું હતું તે આ છે. અને એમનું નામાભિધાન જરજિસ છે.” પછી તે અપરિચિત યુવક તરફ શરીને તેણે કહ્યું “ જરજિસ ! મેં તમને જે રાજકુમારી વિષે કહ્યું હતું તે આ છે. ” આ વાક્ય પુરું થતાંજ જરજિસે હેલન સાથે હસ્તધુનન કર્યું. અને તેના સુંદર મુખ તરફ દ્રષ્ટિપાત કરીને કહ્યું “ સુભગે ! હું તમારા દર્શનને માટે ધણો આતુર હતો. જો કે અહિં તો માત્ર યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડાનેજ મળવા માટે આવ્યો હતો. પણ મારા સુભાગ્યે આપના દર્શનનો પણ દહાવો મળ્યો એ વાળું ખુશી થવા જેવું છે.

હેલન—શ્રીમાન ! મમ પરત્વેની આપની શુભ લાગણીને માટે હું આપનો આભાર માનું છું. પાદરી સાહેબના કહેવા પ્રમાણે હું ફ્લોરોને માટે અહિં આવી હતી. પણ તે મને એકલી મુકીને અહિંથી ચાલી ગઇ. હવે તેના ત્રિયોગમાં મને એક ઘડી પણ એન પડતું નથી. તેથી બરફની વૃષ્ટિ બંધ પડતાંજ અહિંથી મારા નગરમાં ચાલી જઇશ.

જરજિસ—શ્રીમતી ! હું મુખ્યત્વે કરીને યુલિસિઝને મળવા માટેજ અહિં આવ્યો હતો. કેમકે મારે તેમને એક એવી અગત્યની વાત કરવાની છે કે જો તે મને હમણા નહિ મળે તો પરિણામે કોરડોવાના ખ્રિસ્તી-ઓને મોટું નુકશાન થશે.

પછી ધર્માધ્યક્ષ તરફ ફરીને તેણે કહ્યું “ કેમ પાદરી સાહેબ ? યુલિસિઝને આ સ્થળને ત્યાગ કરવાને કેટલો સમય થયો તે તમે પણ જાણતા નથી કે શું ”

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! તેમને અહિંથી ગયાને લગભગ ચાર માસ વીતી ચુક્યા છે.

જરજિસ—તો શું તે એક પખવાડીઆમાં અહિં પાછા આવી જશે ખરા ? મને તો તે વાત સંભવીત લાગતી નથી.

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! આપને તે વાત સંભવીત ન લાગતી હોય તો બલે, પણ મને તો તે સર્વાંશે સંભવીત લાગે છે. જો તે ચાર દહાડામાં પણ આવી જાય તો કાંઈ નવાઈ જેવું નથી. કેમકે તે સ્પેન દેશમાં ઝાઝા સમય પર્યંત રહેતા નથી.

જરજિસ—(હેલનને સંબોધીને) સુભગે ! જો તમારી ઇચ્છા હોય તો હું અહિંની ધર્મશાળામાં થોડા દિવસ રોકાઈ જાઉં.

હેલન—હું આપને શા માટે ના કહું ? આપ ખુશીથી ધર્મશાળામાં નિવાસ કરો.

જરજિસ—એતો ઠીક ! પણ પ્રસંગોપાત તમારે મારી મુલાકાત લેવી પડશે.

હેલન—મહાશય ! મને ક્ષમા કરો. ફ્લોરાના વિયોગમાં મારો સ્વભાવ એવો તો બદલાઈ ગયો છે કે કોઈની સાથે વાત કરવાનું પણ મને ગમતું નથી. ખચિત આપને માટે હું ભોજનાદિની સઘળી વ્યવસ્થા કરીશ. મારો અનુચર આવીને આપને ભોજનનું પાત્ર આપી જશે.

જરજિસ—નહિ ! હું આપને તસ્દી આપવા ઇચ્છતો નથી.

ફળફળાદિનો અહાર કરીને કાળ નિર્ગમન કરી લઇશ. અને પ્રસંગો-
પાત જરૂર પડશે તો હાથે ચાંધી લઇશ. આપ અમારા રાજની તનુજા
છો. એટલુંજ નહિ પણ આપના પિતાએ મારા ઉપર અનેક ઉપકારો
કર્યા છે. તેથીજ આપના સત્સંગમાં રહેવાની મને ઇચ્છા થાય છે.

આપણો નવિન પરિચિત જરજિસ વાતો કરવામાં જેવો નિપુણ
હતો, તેવોજ તે સૌંદર્યસંપન્ન પણ હતો. વળી તેનો સ્વભાવ ઘણો માયાળુ
અને મળતાવડો હતો. તેથી હેલન ધીમે ધીમે તેના તરફ આકર્ષાતી ગઇ.
અને જો તેણે પાદરીઓથી દુર રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી ન હોત તો તે જર-
જિસની માગણી સ્વીકાર્યા વિના રહેત નહિ. જરજિસની વાતો સાંભળીને
એકવાર ફરી તેણે પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું સ્મરણ કરીને જવાબ આપ્યો.
“ મહાશય ! હમણા હું કોઇને મળવાની સ્થિતિમાં નથી. માટે કૃપા કરીને
મને માફ કરો. ”

આવો સ્પષ્ટ જવાબ મળ્યા છતાં જરજિસ નિરાશ થયો નહિ.
તેણે હાસ્ય કરીને કહ્યું “ લલને ! આપ મારાથી અપ્રસન્ન તો
થયા નથીને ? ”

હેલન—ખચિત નહિ ! આપની પહેલી મુલાકાત વખતેજ મને
ઘણો આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે.

જરજિસ—સુભગે ! ઇસુખ્રિસ્તની ખાતર મને નિરાશ ન કરો.

હેલન—મહાશય ! આપ મારા અંતઃકરણનો ભેદ જાણતા નથી.
હું ઘણી દુઃખદ સ્થિતિમાં છું. તેથી કોઇ પણ વાતમાં માફ ચિત્ત
લાગતું નથી. અને આ કારણથીજ હું કોઇને પણ મળવા ઇચ્છતી નથી.

જરજિસ—શ્રીમતી ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. જેમ આપ
દુઃખી છો. તેમ હું પણ દુઃખી છું. એટલુંજ નહિ, પણ મારા જેવો

અભાગી માણસ દુનિઆમાં ભાગ્યેજ એક પણ હશે. હું ખરૂં કહું છું કે આપને મારા સમાગમમાં ઘણો આનંદ મળશે. માટે વધારે નહિ તો માત્ર એચાર વાર મળવાની પણ રજા આપો.

હેલન—હીક ! તો આપ મારે ઘેર પધારજો. આખો દહાડો હું ઘરમાંજ રહું છું.

આ પ્રમાણે તેને પોતાને ઘેર આવવાનું કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી જરજિસ ધર્માધ્યક્ષ પાસે બેસી ગયો. એટલે ધર્માધ્યક્ષે તેના તરફ અદૃહાસ્ય કરીને કહ્યું “ પ્રિય મિત્ર ! આપે રાજકુમારીને હીક ભોળવી લીધી. આ કાર્યમાં આપ ઘણા પ્રવિણ જણાઓ છો. ”

જરજિસ—નહિ ! મહાશય ! આપની માન્યતા લુલભરેલી છે. મેં કાંઈ ખરાબ નિષ્ઠાથી તેને મળવાની માગણી કરી નથી. તેની વાતચીત ઉપરથી મને એમ લાગ્યું કે તે કોઈ મહા સંકટમાં સપડાયેલી છે, તેથી તેના ભેદ મેળવીને, જો બની શકે તો તેનું દુઃખ નિવારણ કરવાના હેતુથીજ મેં તેને મળવાની ઇચ્છા બતાવી છે. મને તો એમ લાગે છે કે તે કોઈના ઉપર મોહાસકત થયેલી છે. પણ તે તેને નહિ મળવાથીજ તે દુઃખદાહમાં આવી પડી છે. અને જો મારી આ કલ્પના અસંભવિત હોય તો તે કોઈ બીજા સંકટમાં સપડાયેલી છે એમાં તો કાંઈ પણ સંદેહ નથી. ગમે તેમ હોય પણ તેને દરેક સંજોગોમાં મારી સહાયતાની આવશ્યકતા છે.

ધર્માધ્યક્ષ—ઘણા આનંદની વાત છે. હું પણ તમારા મતને મળતો થાઉં છું.

જરજિસ—મહાશય ! એક અબજાને બનતી મદદ કરવી એ

પ્રત્યેક પુરુષનું કર્તવ્ય છે. એટલુંજ નહિ પણ હું તો કોઈપણ પરિચિત વા અપરિચિત અળખાને સંકટમાં જોઈ શકતો નથી.

ધર્માધ્યક્ષ—ઠીક ! આ વાત પડતી મૂકો. અને બતાવો કે હવે આપની શી ઇચ્છા છે ?

જરજિસ—મહાશય ! મારી તેજ ઇચ્છા છે કે જે મેં રાજકુમારીને નિવેદન કરી. યુલિસીઝ આવશે ત્યાં સુધી હું અહિં ધર્મશાળામાંજ રહીશ. અને તેને મળ્યા વિના હું અહિંથી જવાનો નથી.

ધર્માધ્યક્ષ—તો કૃપા કરીને અમારા ગામમાં આવીને થોભો અહિં તમને ઘણી અગવડો સહન કરવી પડશે.

જરજિસ—આપની મમતાને માટે હું આપનો ઘણો આભારી છે. પરંતુ કોઈ પણ પ્રકારે હું આપની માગણી સ્વીકારી શકતો નથી. હું ઉજડ રણો અને બિહામણા વનોમાં રહેવાને ટેવાએલો છું. તેથી મને અહિં રહેવામાં કંઈ પણ અડચણ થશે નહિ.

ધર્માધ્યક્ષ—એતો ઠીક ! પરંતુ ખાવાપીવાનું કેમ કરશો ?

જરજિસ—ખચિત ! આપનો આ પ્રશ્ન ઘણો વિચિત્ર છે. સાધુ-ઓને ખાવું શું, અને પીવું શું ? સ્વાદિષ્ટ ભોજન અને આનંદવિહાર તો સંસારી વ્યક્તિઓ માટેજ છે. તેથી મારા જેવા એક સાધુ પુરુષે આવી ઉપાધિમાં શા માટે પડવું જોઈએ ? વિશાળ પૃથ્વીના કોઈ પણ ખુણામાં મુકામ કરીને ક્ષણજાદિ ઉપર મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. તે મહાન વિભુતીએ ગિરિકંદરાઓમાં પણ ક્ષણજાદિના વૃક્ષો ઉત્પન્ન કરીને અમને ભોજનાદિની ચિંતામાંથી મુક્ત કર્યા છે. આપની સહાયતા વડે હું યુલિસીઝને મળી શકીશ એ શું આપની થોડી કૃપા છે ? ત્રણ માસ થયાં આ કાર્યને માટે હું પહાડી પ્રદેશોમાં ભ્રમણ કર્યા કરું છું.

આ પ્રમાણે કહીને તેણે પાદરીને વિદાય કર્યો. અને ધર્મશાળામાં જ-
ઈને આસન જમાવ્યું. થોડીવાર પછી પોતાને હાથે રાંધીને ભોજન કર્યું.
અને તે કાર્યથી પરવાર્યા પછી હેલનને મળવા માટે તેને ઘેર ગયો.

જરજિસથી છુટા પડીને પોતાને ઘેર ગયા પછી પણ હેલનનો

શોક કોઈ પણ રીતે ન્યુન થયો નહિ. તે શોકના સમુદ્રમાં ડુબી રહી હતી. તેને
ખ્રિસ્તી પાદરીઓ અને સાધ્વીઓ માટે જે તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો હતો.
તેમાં કાંઈપણ ન્યુનતા આવી હતી નહિ. પરંતુ તેને ચિંતા માત્ર એજ
હતી કે જે આ વાત મારા પિતાના જાણવામાં આવશે તો તે મને
ઘરમાં રાખશે નહિ. તેની આ ચિંતા યથાર્થ હતી. કેમકે તેનો પિતા
એક ચુસ્ત ખ્રિસ્તી હતો. આ પ્રમાણે તે પોતાની ભવિષ્યની સ્થિતિનો
વિચાર કરી રહી છે એટલામાં તેની દાસીએ ત્યાં આવીને કહ્યું “શ્રીમતી !
જરજિસ નામક એક ધર્માધ્યક્ષ કે જે દેવળની ધર્મશાળામાં નિવાસ
કરી રહ્યા છે, તે આપને મળવા ઇચ્છે છે ?”

હેલન—હું કોઈપણ ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષને મળવા ઇચ્છતી નથી.
પણ શું કંઈ કે જરજિસ સાથે પ્રતિજ્ઞાથી બંધાઈ ગઈ છું. તેથી તેને
મળ્યા વગર છુટકો નથી. માટે તેને અંદર આવવા દો.

આજ્ઞા મળવાથી દાસી જરજિસને અંદર તેડી લાવી. એટલે હેલને
ચોખ્ખા આદરસત્કાર સહિત તેને આસન ઉપર બેસાડ્યો. અને તેની
કુશળતા ઇચ્છીને કહ્યું. “મહાશય ! આપને મારી સાથે શી વાત કર-
વાની હતી ?”

જરજિસ—આપના પિતાનું જીવનવૃત્તાંત સાંભળવાની મારી ઇચ્છા
છે. કેમકે મેં પ્રત્યેક સ્થળે તેમના વખાણ થતા સાંભળ્યા છે. તેથી
તેમનું જીવનવૃત્તાંત જાણવાનો ધણો મને શોખ છે.

હેલન—ખચિત ? આપ તેમને મળીને ધણા પ્રસન્ન થશો. આ દેશના સમસ્ત ધર્માધ્યક્ષો અને પાદરીઓ તેમના ઉપર સારો ભાવ રાખે છે.

જરજિસ—શ્રીમતી ! હું ત્યાં એકલો જવા ઇચ્છતો નથી. પણ જો યુલિસિઝના આવ્યા પછી સ્વદેશમાં જવાની તમારી ઇચ્છા હોય તો ત્યાં સુધી હું અહિંજ થોભી જમશ.

હેલન—આ વિષે હું કંઈ પણ નિશ્ચિત ઉત્તર આપી શકતી નથી. કેમકે મારે સ્વદેશમાં ક્યારે જવાનું થશે તે હું પણ જાણતી નથી. એટલુંજ નહિ પણ જો સદાને માટે અહિંજ રહું તો તે પણ અસંભવીત નથી.

જરજિસ—શ્રીમતી ! શું તમે સ્વદેશમાં જવા કરતાં અહિં રહેવાનું વધારે પસંદ કરો છો ?

હેલન—હા, શ્રીમાન ! મને સ્વદેશમાં જવા કરતાં અહિં રહેવું વધારે ગમે છે.

જરજિસ—ધણા આશ્ચર્યની વાત ? પણ વાર યુલિસિઝ સાથે ફક્તોરા નામક જે સુંદરી અહિં આવી હતી તેના વિષે તો કદાચ તમે જાણતા હશો ? એવી તે કોણ હતી કે જેની ચર્ચા સમસ્ત સ્પેન દેશમાં ચાલી રહી છે ? અને શા માટે તેને અહિંથી કોઈ ગુપ્ત સ્થળે નસાડી મૂકવામાં આવી છે તે કૃપા કરીને કહેશો ?

હેલન—(એક નિશ્વાસ નાખીને) હાય ! હું તેને ધણી ચાહતી હતી. અને ખરૂં પૂછો તો હું તેના મોહમાં લુબ્ધ બની ગઈ હતી. તેથી જ્યારે તે મારો પરિત્યાગ કરીને તક્ષતલાના ખ્રિસ્તી દેવળમાં સાધ્વી બની ગઈ, ત્યારે મારા શોકનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે મારો

પરિત્યાગ કર્યો તે દિવસથી. મને કાંઈપણ ગમતું નથી. એટલુંજ નહિ પણ મેં અહારવિહારનો પણ કાંઈક અંશે ત્યાગ કર્યો છે.

જરનિસ—શું તે સાધ્વી થઈ ગઈ? ખરેખર તે એક પવિત્ર અને શીળવૃત્તધારી યુવતી હતી.

હેલન—તે એક પવિત્ર બાળા હતી એમાં તો કોઈ વાતનો સંદેહ નથી. પણ તે નાછુટકે સાધ્વી બની છે. તોપણ તેણે તેમ કરવામાં ગંભીર પ્રકારની ભુલ કરી છે, એતો નિસંદેહ છે.

જરનિસ—શું ખ્રિસ્તીઓએ તેને બળપુર્વક સાધ્વી બનાવી નથી?

હેલન—ના. તેને સાધ્વી થવાને માટે તો કોઈએ આગ્રહ કર્યોજ નથી. પણ કેટલીક અડચણોને લીધેજ તેને તેમ કરવું પડ્યું છે. આ વિષે હું તમને કાંઈપણ કહીશ નહિ. કેમકે તેમ કરવાથી મને ઘણો શોક થાય છે.

જરનિસ—શ્રીમતી ! તમે મને પોતાનો મિત્ર ગણીને શ્લોકોરાના સઘળા ભેદનો સફાટ કરો. ખચિત માનજો કે હું તે વાત બીજા કોઈને પણ કહીશ નહિ.

હેલન—શ્રીમાન ! તમને તે વાત કહેવાથી શો લાભ થવાનો હતો? કેમકે તમે મને તે કામમાં કાંઈ ઓછી મદદ કરવાના હતા? તદુપરાંત તે વિષય એવો છે કે જેનું સ્મરણ થતાંજ હું શોકના સમુદ્રમાં ડૂબી જઈશ. માટે આપને તે નહિ કહેવામાંજ સાર છે.

જરનિસ—શ્રીમતી ! તમે કહો તેવી સહાયતા આ કાર્યમાં આપવાને હું તૈયાર છું. જો તેમાં મારા પ્રાણ જવાનો ભય હશે તો પણ મને કાંઈ ચિંતા નથી. પરંતુ તમને મારે કેવી રીતે મદદ કરવી તે કૃપા કરીને બતાવો. એટલે હું આ ક્ષણથીજ તમને બનતી દરેક મદદ

આપવાને તૈયાર છું. પણ કૃપા કરીને મને શ્લોકોરાનું સઘળું વૃતાંત નિવેદન કરો.

હેલન—શ્રીમાન ! તમે ખ્રિસ્તીઓના એક ધર્માધ્યક્ષ છો. અને સમસ્ત ખ્રિસ્તી પ્રજા તમને સન્માન આપે છે. પણ શ્લોકોરાના વિષયમાં તો મને સઘળા ધર્માધ્યક્ષો અને પાદરીઓ પરત્વે તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો છે. તેથી હું તમારા સમક્ષ બેઠનો સ્કેટ કરતાં અચકાઉં છું. પણ કોણ જાણે તમે મારા ઉપર એવી તે શી મોહિની કરી છે કે જ્યોત્સ્ના હું પળે પળે તમારા તરફ આકર્ષાઉં છું. એટલુંજ નહિ પણ તમને સઘળો બેદ કહી દેવાની ઇચ્છા થાય છે, પણ રખેને તમે તે વાત ખીજા કોઈને કહી દો એવા બચથી તે તમને કહેતી નથી. માટે હાથ જોડીને કહું છું કે હવે તે વિષે વધુ કાંઈ પણ ન પૂછતાં મને શોક સાગરમાંજ નિમગ્ન રહેવા દો.

આ વાત સાંભળીને જરજિસ થોડીવાર સુધી તદ્દન મૂક રહ્યો. પરંતુ તે કોઈ પણ પ્રકારે શ્લોકોરાનું વૃતાંત જાણવાને આતુર હતો, અને તે કારણથીજ તે અહિં આવ્યો હતો, તેથી થોડીવાર સુધી શાંત રહ્યા પછી તેણે હેલનને વિનંતી કરતાં કહ્યું “ શ્રીમતી ! તમારું દુઃખ જોઈને મને પણ દુઃખ થાય છે. હું પ્રતિજ્ઞા પુર્વક કહું છું કે તે વાત કોઈને પણ કહીશ નહિ. તમે મને અન્ય પાદરીઓ જેવો નીચ અને કામી નહિ સમજશો. તમને તે લોકો તરફ જેટલો ધિક્કાર છે, તેથી પણ વધુ ધિક્કાર મને છે. અને ખરૂં પૂછો તો જે પાદરીઓ તેમજ સાધ્વીઓ કામવાસના ઉપર પ્રિતી રાખે છે. તેમને હું અંતઃકરણપુર્વક ધિક્કારું છું. જોકે હમણા હું પણ એક પાદરીના વેશમાં છું. પણ અહિંના ખીજા પાદરીઓ અને મારામાં આકાશ અને પાતાળ જેટલો ફેર છે.”

હેલન—શ્રીમાન! મને વધુ આગ્રહ ન કરો. તે વાત જાણ્યાથી તમને કાંઈપણ લાભ થવાનો નથી. હવે મને મારા આયુષ્યનો વિશ્વાસ નથી. ખચિત હું ક્ષેત્રોરના વિયોગમાં દેહપાત કરીશ. વળી તમે મને સહાયતા આપશો એવો મને વિશ્વાસ નથી. તેથી હું તમને તે વાત કહી શકતી નથી.

જરજિસ—શ્રીમતી! શું તમને મારી પ્રતિજ્ઞા ઉપર પણ વિશ્વાસ આવતો નથી? હજી પણ કહું છું કે તમને સહાયતા આપવામાં હું મારા પ્રાણની પણ દરકાર કરીશ નહિ.

હેલન—શ્રીમાન! આપને વધુ શું કહું? પણ કૃપા કરીને હવે મને તે વિષે કાંઈપણ ન પૂછો? તે એક ધાર્મિક વાત છે. વળી તમે પણ ધાર્મિક બાબતોમાં નિપુણ અને ધર્મપરાયણ હોવાથી મને ઉક્ત કાર્યમાં ભાગ્યેજ મદદ કરી શકશો?

જરજિસ—સુભગે! તમે મને ખીજા લોકો જેવો ગણવામાં ગંભીર ખૂલ કરો છો. જો કે તે વાત મારી ધાર્મિક માન્યતાથી વિરુદ્ધ હશે તો પણ નિશ્ચય માનજો હું ધર્મનો ત્યાગ કરીશ. પરંતુ આપેલા વચન પ્રમાણે તમને મદદ આપ્યા વિના રહીશ નહિ. કહો! હવે આથી વધુ શું કહું?

આ પ્રમાણે જરજિસને દ્રઢ નિશ્ચય ઉપર આવેલો જોધને હેલન રડી પડી. અને રૂદન કરતાં કરતાં તેણે કહ્યું “હાય! તમે કોઈપણ રીતે માફ કહેવું માનતા નથી. કોણ જાણે મને શું થઈ ગયું છે કે તમારી વાત મને ઘણી મધુરી લાગે છે.”

આટલું કહીને તે સ્ટ્રીટ સ્વરે રૂદન કરવા લાગી. તેને રૂદન કરતી જોધને જરજિસ પણ ગભરાવા લાગ્યો. પરંતુ તેનું કાંઈપણ

કારણ તે સમજી શક્યો નહિ. પણ આ વખતે વધુ પુછપરછ કરવાનું અયોગ્ય સમજીને પોતાના આસન ઉપરથી ઉભો થયો. અને ઘેર જતી વખતે કહ્યું “ લલને ! આ વખતે તમે ધણી ઉદાસ જણાઓ છો, તેથી હું તમને કાંઈ વધુ પૂછવા ઇચ્છતો નથી. હમણા તો ઘેર જવાની રજા લઉં છું. આવતી કાલે ફરી મળીશ. હું આશા રાખું છું કે તમે મને પોતાનો મિત્ર ગણીને સઘળો ભેદ નિવેદન કરશો. મને તે વાત કહેવાથી તમને કેટલો લાભ થશે તેનો એકવાર ફરી વિચાર કરવાનો હું તમને આગ્રહ કરું છું.

હેલન રૂદન કરતીજ રહી, અને જરજિસ તો તેને સલામ કરીને ઘર ખહાર નિકળી ગયો. અને હેલનની ઉદાસીનતા વિષે વિચાર કરતો રતો ધર્મશાળામાં પહોંચી ગયો.

જરજિસ ઘરની ખહાર નિકળ્યા પછી હેલને મહેલની ખારી ઉઘાડીને જોયું તો સંધ્યા થવાને ધણી વાર હતી. વાદળોને દેખાવ અતિ મનોહર અને રમણીય લાગતો હતો. પવન બંધ હતો અને રવિના પ્રકાશથી પર્વતો પણ સુવર્ણવર્ણા બની ગયા હતા. તેથી આસપાસનું દ્રવ્ય ધણું રણીઆમણું લાગતું હતું. કુદરતની આવી અપુર્વ લીલા નિહાળવામાં હેલન તન્મય બની ગઈ. આ પ્રમાણે તે કુદરતનું અપાર સૌંદર્ય નિહાળી રહી છે, એટલામાં તેણે ધણે દુર જરજિસને પહાડી રસ્તાઓ ઉપરથી પસાર થતો જોયો. તેથી ધડીવાર સુધી તે દિશા તરફ જોઈને તેણે મનમાં કહ્યું. “ તેનામાં કાંઈ અજબ મોહિની છે. જોકે મને બીજા પાદરીઓ અને ધર્માધ્યક્ષો તરફ તરસ્કાર છે, પરંતુ તેના તરફ અનેઆ હોવા છતાં પણ સ્વભાવિક રીતે આકર્ષાઈ છું. તે મારા ઉપર પોતાની સત્તા જમાવી ચુક્યો પણ હવે મારે કરવું શું ? શું તેને સઘળો ભેદ કહી દેવો ? ના. ના. હમ-

ણા તો મને તે વાત ઉચિત લાગતી નથી. કદાચ તે સધળો ભેદ બીજાને કહી દે તો પછી શું કરવું ? આ પ્રમાણે તે મનમાંજ વિચાર કરીને થોડીવાર સુધી મૂક રહી. પણ ફરી વિચાર કરીને કહેવા લાગી “ના. ના. તે એવો તો નથી. તેની વાતચીત અને વર્તન ઉપરથી તો તે ઘણોજ સદાચારી અને વિશ્વાસુ જણાય છે. હા ! કદાચ મારે મોઢે પાદરીઓનું પોકળ જાણીને યુલિસીઝની પેઠે તે મારા ઉપર ક્રોધે ભરાય તો કોણ જાણે ? કેમકે તે પણ એક ધર્માધ્યક્ષ હોવાથી, પોતાના બંધુઓ વિરુદ્ધ અયોગ્ય શબ્દ પ્રહાર સહન કરી શકે નહિ એ સ્વભાવિક છે. તો હવે મારે કરવું શું ?”

આ પ્રમાણે તે ઘણીવાર સુધી વિચાર કરવામાંજ ગુંથાઈ રહી. પરંતુ કાંઈ પણ નિશ્ચય ઉપર આવી શકી નહિ. તેથી છેવટે કંટાળીને વિચારમાળાનું અવલંબન નહિ કરતાં બીજાં વસ્ત્ર પહેરીને ફરવાને માટે નિકળી ગઈ. અને એક પછી એક પહાડીઓ પસાર કરતાં તે એક ઉંચા પહાડ ઉપર ચઢીને એક શિળા ઉપર બેસી ગઈ. આ પહાડ અન્ય પહાડો કરતાં કાંઈક આગળ વધેલો હોવાથી તેની નીચેનો આકાર એક ગુફા જેવો લાગતો હતો. આ સ્થળે એક શિળા ઉપર બેસીને હેલને પોતાના વિચારોનું અવલંબન કર્યું. તે મનમાંજ કહેવા લાગી “હાય ! શ્લોકોમાં મારે ત્યાગ કર્યો. હવે કોણ જાણે તે ક્યાં હશે ? તેને પૂન મળવા માટે મારે શો ઉપાય કરવો તે કાંઈ સુઝતું નથી. સ્વદેશમાં જવાને પણ અશકત છું. કેમકે વખતે યુલિસીઝે પિતાશ્રીને મારા વિષે લખી મોકલ્યું હશે. તેથી તે પણ મારે સ્વીકાર કરશે કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. તેમ છતાં જો તેઓ મારે સ્વીકાર કરે તો પણ કનફેસનની ઉપાધિ મારે જોડારી લેવી પડશે કે જેને હું અંતઃકરણપૂર્વક ધિક્કારું છું. સ્ત્રીલંપટ ધર્મા-

ધ્યક્ષો પાસે જઈને નિર્લજ્જ વાતો કરવાનું મને જરાએ ગમતું નથી” આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં તેણે પહાડની નીચે જોયું તો જરજિસને અરક્ષી આચ્છાદિત થએલી જમીન ઉપરથી પસાર થતો જોયો. તેને જોતાં-જ હેલનના અંતકરણમાં પ્રેમનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. તેથી તે મનમાં જ કહેવા લાગી “જરજિસ મુખાકૃતિ ઉપરથી તો સદ્ગુણી અને વિશ્વાસપાત્ર માણસ જણાય છે. વળી તેને નિરાધાર અને નિરાશ્રીતો પરત્વે પણ સારો આદરમાવ છે. તેથી કદાચ શ્લોકારાને બચાવવા માટે તે મને સહાયતા આપશે ખરો? જો તે મને ઉક્ત કાર્યમાં સહાયતા આપે તો શ્લોકારાના પ્રાણ બચી જવાનો દરેક સંભવ છે. પણ અરે! હવે શ્લોકારા ક્યાં હશે? તે એક સદ્ગુણી યુવતી હોવાથી યુલિસીઝની અયોગ્ય ચેષ્ટાઓના કારણથી કદાચ તેણે આપઘાત કર્યો હશે. દુષ્ટ યુલિસીઝ પોતાની કામવાસના તૃપ્ત કરવા અર્થેજ ત્યાં ગએલો છે. જો નીચ શ્લોકારેન્ડાએ દેવળને લગતો ગુપ્ત ભેદ મને એક દિવસ પહેલાં કહ્યો હોત તો હું શ્લોકારાને તલ્લેટલામાં કદી પણ જવા દેત નહિ. હવે તે ભાગ્યેજ જીવતી હશે. ત્યારે હવે મારે કરવું શું? શું પાદરીઓની સઘળી નીચતા સહન કરી લેવી? નહિ. નહિ. તે મારાથી કદી પણ બનશે નહિ. ત્યારે શું મારે ખ્રિસ્તી ધર્મનો ત્યાગ કરવો! હા. હવે તો એજ ઉચિત છે. હવે પછી હું કદી પણ ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષોનું સન્માન કરીશ નહિ. હવે મારાથી શ્લોકારાના વિયોગનું રૂપ સહન થતું નથી. બસ આવતી કાલે સઘળો ભેદ જરજિસને કહી દઈશ. હા. અવશ્ય કહી દઈશ. અને ત્યાં સુધી મારી છાતી ઉપરનો ભાર રહેજ પણ ઓછો થશે નહિ. શ્લોકારાને બચાવવાનો પ્રયત્ન જેમ બને તેમ સત્વર કરવો જોઈએ. પણ તે માટે તો ઉપાયો યોજવા તેની મને સમજ પડતી નથી. ઓ વિલુ! હવે માત્ર તારેજ આધાર છે. ઓ દીનદયાળ! ઓ અશરાશરણ! તું મને આ કાર્યમાં સહાયતા આપ”

આ પ્રમાણે હેલન ફ્લોરાને બચાવવાનો ઉપાય શોધી રહી છે, એટલામાં તેને એક વાત યાદ આવવાથી ઉભી થઇ, અને એકદમ બોલી-
 ઉઠી “બસ હવેતો! એજ ઉચિત છે કે જરજિસને સધળો ભેદ નિવેદન કરીને
 આ કામમાં તેની મદદ લેવી ” આ પ્રમાણે કહીને તે ચોતરફ જોવા
 લાગી કે રખેને તેની વાત કોઇએ સાંભળી તો નહિ હોય. પરંતુ ચોદીશ
 જોતાં કોઈ વ્યક્તિ દ્રષ્ટિએ પડી નહિ. ચારે દિશાએ સુન્યકાર છવાઇ
 રહ્યો છે. જરજિસ પણ રસ્તા ઉપર દેખાતો નથી. આવા એકાંતનો
 લાભ લઇને તે એકદમ બોલી ઉઠી “જોન ફ્લોરા ! હું પણ તારી પાસેજ
 આવું છું. આ જગતમાં કાંઇ તું એકલીજ દુઃખી નથી. પરંતુ હું પણ
 તારા જેવીજ દુઃખી છું. તારા દુઃખમાં હું અવશ્ય ભાગ લઇશ ” આ
 પ્રમાણે બોલીને તે સત્વર પહાડ ઉપરથી ઉતરી પડી. નીચે ઉતરતાંજ
 કાંઇ વિચિત્ર દ્રવ્ય તેના જોવામાં આવ્યાથી તે એક ચીશ પાડતાંની
 સાથે મુર્છિત થઇ જમીન ઉપર પડી ગઇ.

પરિશિષ્ટ ૭ મું.

ભેદ કુટ્યો.

હેલન ઘણીવાર સુધી મૂર્છાવશ રહી. પણ જરનિસના અથાગ પરિશ્રમના પ્રતાપે લગભગ બે ઘટિકા પછી શુદ્ધિમાં આવી. શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી નેત્રો ઉઘાડીને જુએ છે તો તેણે જરનિસને પોતાની સારવાર કરતો જોયો. તેથી તેણે આશ્ચર્યતાથી પૂછ્યું કે હું ક્યાં છું? પ્રતી કિતરમાં જરનિસે કહ્યું “સુભગે ! તમે દેવળની ધર્મશાળામાં છો.”

હેલન—હું મારે ઘેરતો ગઇ હતી નહિને ?

જરનિસ—નહિ ! તે વાત મને અયોગ્ય લાગવાથી મેં તમને ત્યાં જવા દીધા નહિ. જો તમે ત્યાં ગયા હોત તો તમારી આવી દુઃખમય સ્થિતિ તમારા અનુચર વર્ગના જાણવામાં આવી જત. અને કદાચ તેઓ તે વાત તમારા માતૃપિતાને કહી દેત.

હેલન—મારા ઉપર તમારો મહદ્ ઉપકાર થયો. પણ જો તમે મને ન બચાવી હોત તો ધણું સાઈં થાત. ફલોરાના વિયોગમાં મને જીવવા કરતાં મરવું વધારે સાઈં લાગે છે.

આટલું બોલીને તે ફાટા સ્વરે રૂદ્ધ કરવા લાગી.

જરનિસ—લલને ! કૃપા કરીને મને મને કહો કે તમને શું દુઃખ છે કે જેથી કરીને નિરંતર રડ્યા છો. માત્ર ફલોરાને લીધેજ તમે આવું કષ્ટપાંત કરો છો એ મારા માન્યામાં તો આવતું નથી હું

કહું છું કે આપનો સભળો ભેદ મારા અંતઃકરણમાં મળ્યાં ત સુધી ગુપ્તજ રહેશે. માટે કૃપા કરીને સધળો ભેદ નિવેદન કરો.

હેલન—મહાશય ! હવે કાંઈપણ ભેદ હું આપનાથી ગુપ્ત રાખી શકીશ નહિ. કેમકે આપે મારા અંતઃકરણ ઉપર ભારે અસર કરી છે. ફલોરાના વિયોગથી મને જે દુઃખ ઉત્પન્ન થયું છે, તે અસહ્ય છે. અને તેમાંથી મુક્ત થવા માટેજ મેં આપઘાત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, પણ આપે મને બચાવી લીધી. તેથી હવે આપને સધળો ભેદ કહ્યા વિના છુટકો નથી.

આ પ્રમાણે કહીને તે જરજિસની નિકટમાં જઈને બેઠી. અને અથથી ધતિ પર્યંત સધળી બીના તેને નિવેદન કરી. પોતાની કર્મકથાનો આરંભ કરતાં તેણે કહ્યું “ મહાશય ! હું માત્ર ફલોરાને આનંદ આપવા માટેજ અહિં આવી હતી. પણ તે એક પવિત્ર અને શાંત પ્રકૃતિવાળી બાળા હોવાથી ધીમે ધીમે તેના ઉપર મારો સ્નેહ વધતો ગયો. તેથી એક પ્રેમાળ પત્નિની પેઠે હું તેન ચાહવા લાગી. જ્યાં સુધી તે અહિં રહી ત્યાં સુધી મારી એવી સ્થિતિ હતી કે આખો દહાડો હું તેની સાથે આ ધર્મશાળામાંજ રહેતી હતી. અને રાત્રે માત્ર સુવા માટેજ મારા નિવાસાલયમાં જતી હતી. તે વખતે પણ મને એમજ લાગતું કે રાત્રે પણ તેની સાથેજ રહું તો વધારે સારું. અર્થાત તેના વિના મને એક ઘડી પણ ચાલતું નહતું. આજ સમયે પાદરી યુલિસિઝે ફલોરા પરત્વે પોતાનો પ્રેમભાવ વ્યક્ત કર્યો. પણ જ્યારે ફલોરાએ તેને કડક જવાબ આપ્યો. અને તેની અયોગ્ય માગણી તુચ્છકારી કાઢી, ત્યારે તે ફલોરાને કનકેસન વખતે અયોગ્ય પ્રશ્નો પૂછીને પોતાનો મનોભાવ અને દુરાગ્રહ વ્યક્ત કરવા લાગ્યો. તેથી ફલોરા તેની કામવાસના સમજી ગઈ. ઘણા દિવસ

સુધી તેણે ધીરજ રાખીને સઘળું સહન કર્યું. પણ જ્યારે યુલિસીઝે કોઈપણ રીતે માન્યું નહી, ત્યારે તેણે એક દહાડે સઘળી બીના મારી આગળ નિવેદન કરી. અને કહ્યું કે “ બેન ! દુષ્ટ યુલિસીઝ મારા શીળ વૃત્તનો શત્રુ થઈ ગયો છે. તેના હાથમાંથી બચવાનો હવે કોઈપણ ઉપાય નથી. જો હું વધુ સમય પર્યંત અહિં રહીશ તો તે કોઈ અને કોઈ દહાડે મારા શીળવૃત્તનું ભંગ કરશે. આવા ભયંકર અપમાનમાંથી બચવા માટે કોઈ બીજા સ્થળે જઈને સાધ્વી થયા વિના હવે મારો છુટકો નથી.” આ પ્રમાણે નહિ કરવાનું મેં તેને ઘણુંએ સમજાવ્યું. પરંતુ તેણે મારી એક પણ વાત માની નહિ. તોપણ નિરાશ નહિ થતાં મેં તેને સમજાવવાનો પ્રયત્ન ચાલુ રાખ્યો. અને તેને મારી સાથે સેન સેબેસ્ટીન ખાતે આવવાનું કહ્યું. એટલુંજ નહિ પણ તેના શીળવૃત્તની રક્ષા કરવાનું વચન આપ્યું. પણ આ વાત ફક્તોરાના સમજવામાં ન આવી. તેથી તેણે એવો જવાબ આપ્યો કે “ તમારા પિતા યુલિસિઝના અન્યોઅન્ય સેવક છે, તેથી કદાચ મારા શીળવૃત્તનું ત્યાં રક્ષણ થશે નહિ.” છેવટે એવું બન્યું કે તલૈતલાની જુલીઆ નામક એક સાધ્વી અહિં આવી. એટલે અમારી સઘળી શિખામણોનો અનાદર કરીને ફક્તોરા તેની સાથે ચાલી ગઈ. તેના જતા પહેલાં ફક્તોરેન્ડાએ પણ તેને ઘણી સમજાવી, પરંતુ તેણે એક પણ વાત કાને ધરી નહિ. કેમકે તેને પાદરીઓ તરફ સખ્ત ધિક્કાર ઉપત્ત થયો હતો. અને તેથી તેમના હાથે ભવિષ્યમાં પોતાને કાંઈ નુકસાન ન થાય એટલા માટે તેણે સાધ્વી થઈ જવાનું પસંદ કર્યું. અત્યાર સુધી તે સાધ્વીઓના ગુપ્ત જીવન વિષે કાંઈપણ જાણતી ન હતી. તેથી તેણે માની લીધું કે તે સાધ્વી બની જવાથી સંસારની સઘળી ઉપાધિઓમાંથી મુક્ત થઈ જશે. આવો વિચાર કરીને તે અમને બધાને શોકના સમુદ્રમાં ડુબાવીને અ-

હિંથી ચાલી ગઇ. તેના ગયા પછી ફ્લોરેન્ડાએ ધર્મશાળામાં આવીને મને કહ્યું કે હવે ફ્લોરાના પ્રાણ જવાનો મને ભય રહે છે. તેનું કારણ પૂછતાં તેણે દેવળમાં રહેનારી સાધ્વીઓની ગુપ્ત ચર્ચાના સંઘળો ભેદ મને કહી સંભળાવ્યો. અને છેવટે એ પણ કહ્યું કે તે સધળી આપ-ત્તિઓમાંથી બચવા માટે ફ્લોરાને કાંતો આત્મઘાત કરવો પડશે. અથવા જો તે દુષ્ટ લોકોની માગણીને અનાદર કરશે તો તેના તેવા દુરાચરને લીધે તેનો વધ કરવામાં આવશે.”

આટલી હકીકત સાંભળતાંજ જરજિસના નેત્રોમાંથી અરુપ્પલિત અને અશ્રુતપૂર્વ અશ્રુપ્રવાહ વહન કરવા લાગ્યો. તેથી તેના મનનું સાંત્વન કરીને હેલ્ને પોતાની કથાનું અભિસંધાન કરતાં કહ્યું “ જ્યારે ફ્લોરેન્ડાના મુખથી મેં તે વાત જાણી ત્યારે મારા ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ. અને ક્રોધના આવેશમાં મેં તેને નહિ સંભળાવવા જેવા કેટલાક શબ્દો સંભળાવ્યા. એટલે તેણે પોતાનો બચાવ કરતાં કહ્યું “ આ વાત એવી છે કે જે સાધ્વીઓ સિવાય અન્ય કોઈને પણ કહી શકાય નહિ. અને તે કારણથીજ મેં ફ્લોરાને તે વિષે કંઈપણ કહ્યું નહિ. આ વાક્યો સાંભળીને મને યુલિસિઝ તેમજ ફ્લોરેન્ડા પરત્વે તિરસ્કાર ઉપજ્યો. તેથી ખુલ્લી રીતે મેં તેમનો તિરસ્કાર કર્યો. એટલે ફ્લોરેન્ડાએ તો હાથ જોડીને માફી માગી. પણ યુલિસિઝે મારા પિતાશ્રીને માગી વર્તણૂક વિષે લખી મોકલવાની મને ધમકી આપી. અને કદાચ તેણે લખી પણ મોકલ્યું હશે. હવે મારી સ્થિતિ “ સુડી વચ્ચે સોપારી ” જેવી થઇ પડી છે. જો અહિં રહું છું તો ફ્લોરાનું વિયોગ મને સાળે છે. અને જો ઘેર જઈશું તો માત પિતાનો ઠપકો સાંભળવાનો સંભવ જણાય છે. આવી સ્થિતિમાં મારે કરવું શું તે મને સુઝતું નથી. જ્યારથી મેં પાદરીઓ અને સાધ્વીઓના કુકૃત્યો વિષે સાંભળ્યું છે. ત્યારથી

અને માત્ર તેમના તરફ જ નહિ, પરંતુ ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે પણ તિરસ્કાર ઉપન્ન થયો છે. તેથી હવે હું તેમના સમાગમમાં રહેવા ઇચ્છતી નથી. જો આ વાત કોઈના જાણવામાં આવે તો મારા પ્રાણ જવાનો ભય રહે છે. ફક્તોરાના ગયા પછી રાત દિવસ આ વિષયની જ ચિંતા કર્યા કરું છું. પરંતુ કાંઈ પણ ઉપાય નહિ જડવાથી છેવટે કંટાળીને આપઘાત કરવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને આજે આપઘાત કરવાનો પ્રયત્ન કરતી જ હતી, એટલામાં આપે આવીને બચાવી લીધી.”

જો કે જરજિસે આ સઘળી બીના ધીરથી જ સાંભળી તો ખરી, પરંતુ તેના મુખ ઉપર ક્રોધના ચિન્હ સ્પષ્ટ રીતે પ્રગટી નિકળેલા જણાતા હતા. સઘળો વખત દરમ્યાન તેના હાવભાવ બદલાતા જતા હતા. ઘડીકમાં તેના મુખ ઉપર ક્રોધ વ્યાપી જતો, અને નેત્રોમાંથી અશ્નિની વૃષ્ટિ થતી, તો ઘડીકમાં ક્રોધ દુઃખદાયક વિષય કર્ણેન્દ્રિયો સાથે અથડાતાં તેના ચક્ષુઓમાંથી ભાદ્રપદની મેઘવૃષ્ટિ સમાન અશ્રુ પ્રવાહ ચાલતો હતો. જ્યારે હેલને પોતાની કર્મકથા પુરી કરી ત્યારે પણ તેણે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. અને કેટલીકવાર સુધી બાહુકની પેઠે મૂક બેસી રહ્યો. તેને આવી સ્થિતિમાં જોઈને હેલને કહ્યું. “ મહાશય! આપ કેમ ચુપ થઈ ગયા? મારી વાતો ઉપર તો આપને રોષ ચઢ્યો નથી ને? ખચિત મારી વાતો એવી જ છે કે જો તે ક્રોધ ખ્રિસ્તીના સાંભળવામાં આવે તો તે રોષ કર્યા વિના રહે નહિ. અને આપ તો એક સર્માધ્યક્ષ છો, એટલે કદાચ આપને માફ લાગે ખરું.”

આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને જરજિસને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. તેથી તેણે ક્રોધાવેશમાં આવી જઈને કહ્યું “ હું કાંઈ ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષ નથી. માત્ર એક અમુક કાર્યની સાધનાર્થે મેં તેવો વેશ ધારણ કર્યો છે. અને પણ ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો તરફ સખ્ત તિરસ્કાર છે. લલને! મેં

તમારી કર્મકથા સંપૂર્ણ સાંભળી લીધી. અને તમે મારા ઉપર જે વિશ્વાસ રાખ્યો છે, તે બદલ હું તમારો આભાર માનું છું. ન્યારે તમે સધળા ભેદનો મારી આગળ સ્ફોટ કર્યો છે, ત્યારે મારે પણ સધળો ભેદ તમને કહી સંભળાવવો જોઈએ. પણ તમને તમારો ભેદ કહેવામાં પ્રાણનો જેટલો ભય હતો, તે કરતાં વધુ ભય મને છે. જે મારો ભેદ અહિંના ખ્રિસ્તીઓના જાણવામાં આવે તો તેઓ મારા પ્રાણ લેવાની ચેષ્ટા કર્યા વિના રહે નહિ. પરંતુ મને તેમની ચત્કિચિત માત્ર પણ દરકાર નથી. જ્યાં સુધી મારા શરીરમાં શક્તિ છે, ત્યાં સુધી મારા શત્રુઓ મારી પાસે આવવાની પણ હિમ્મત કરી શકશે નહિ. તેથી ગમે તેવા સંભવીત ભયની પણ દરકાર નહિ કરતાં હું મારો ભેદ તમને નિવેદન કરીશ. પરંતુ ભેદનો સ્ફોટ થયા પછી કદાચ તમે મારી સોબત મૂકી દેશો. પણ એટલું યાદ રાખજો કે મારી સહાયતા સ્વીકારવામાંજ તમારું કલ્યાણ રહેલું છે. અને તેમાંજ તમારું શ્રેય છે. જે તમને સહાય કરનાર આ વખતે કોઈપણ હોય તો તે હુંજ છું. અને ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે જે અત્યાર સુધી યુલિસીઝે તમારા પિતાશ્રીને તમારી વર્તણૂંક વિષે લખ્યું નહિ હોયતો હવે તે કદી પણ લખી શકશે નહિ. કેમકે તે તમારા વિષે એક શબ્દ પણ લખે તે પહેલાં તેનું અને ફ્લોરેન્ડાનું મસ્તિક હું તમારા ચરણમાં ધરીશ.”

જરજિસનો ક્રોધ જોઈ હેલનના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. યુલિસીઝ અને ફ્લોરેન્ડા પરત્વે આવો વૈસ્ભાવ તે શા કારણથી ધરાવતો હશે તે સંબંધે હેલન અનેક તર્કવિતર્ક કરવા લાગી. પરંતુ તેનું કાંઈ પણ કારણ તેના કળવામાં આવ્યું નહિ.

થોડીવાર શાંત રહીને જરજિસે પોતેજ કહ્યું “લલને! હવે મારો ભેદ એક ચિત્તે સાંભળો. પરંતુ કૃપા કરીને સધળો ભેદ જાણ્યા

પછી મારા ઉપર રોષ ધરશે નહિ. હું ગમે તેવો છું. પરંતુ તમારા તરફ મને એવો ભાવ છે કે જે તમને સહાયતા આપવામાં મારા પ્રાણ જવાનો સંભવ હશે તો તેની પણ દરકાર કરીશ નહિ; મારા આવા વિચિત્ર વેષથી એમ નહિ ધારતા કે હું એક ધર્માધ્યક્ષ છું. ધર્માધ્યક્ષો અને સાધ્વીઓ પરત્વે હું તમારા કરતાં પણ વધારે ધૃણુ ધરાવું છું. હું મહાન ઇસ્લામ ધર્મનો અનુયાયી છું.”

આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને હેલનના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તે આશ્ચર્યમય દ્રષ્ટિથી એકાગ્રચિત્તે જરનિસ સામે જોવા લાગી. અને કેટલીકવાર સુધી તેની મુખાકૃતિનું તિવ્ર અવલોકન કરીને તે આશ્ચર્યથી ખેલી ઉઠી “શું આપ મુસલમાન છો?”

જરનિસ—હા! શ્રીમતી! પ્રથમ કહ્યા પ્રમાણે હું એક મુસલમાન છું. માફ નામ ઝીઆદ છે. અને ફલોરા મારી બેન થાય. હેલન—શું આપ ફલોરાના ભાઈ છો?

જરનિસ—હા! તેમજ છે. હું એટલા માટેજ અહિં આવ્યો છું કે ફલોરા, ફલોરેન્ડા અને યુલિસીઝને દેહાંત દંડની શિક્ષા કરીને મારો અંતરાત્મા શાંત કરું.

હેલન—શું આપ ફલોરાને પણ દેહાંતની શિક્ષા કરશો? કૃપા કરીને આવા શબ્દોના કહો તે ઘણી પવિત્ર બાળા છે. આમાં તેનો કાંઈપણ દોષ નથી.

જરનિસ—સૌ પહેલાં હું તેનેજ મારીશ. સુભગે! હું તેને કેટલો ચાહું છું તે તમે જાણતા નથી. પણ તે ભોળી બાળાએ ફલોરેન્ડાના કપટમાં સપડાઈને મારી સાથે પણ દગો કર્યો.

આ વાક્ય સાંભળીને હેલનને એવી નવાઈ લાગી કે લગભગ એક ઘટિકા સુધી તે કાંઈ પણ શબ્દોનું આર કરી શકી નહિ. પણ એના અચિત્તે જરનિસ સામે જોવા લાગી. ઘડીએ ઘડીએ તેના ચહેરાનો

રંગ બદલાતો જતો હતો. ઘણીવાર સુધી શાંત રહ્યા પછી તેણે જર-
નિસને પૂછ્યું “ મહાશય ! જો કે હું આપને ઝાળખતી પણ નહીં
અને આપના ચરિત્રથી સર્વાંશે અજ્ઞાન હતી. તો પણ પ્રથમ સમાગમ-
માંજ હું આપના તરફ આકર્ષાઈ હતી. કેમકે આપની મુખાકૃતિ શ્લોકોરને
આળેહુલ્ય મળતી આવે છે. અને શ્લોકોરની મુખાકૃતિ મને : ઘણી પસંદ
હોવાથી આપનામાં તેનો આળેહુલ્ય-ભાસ મને જણાતો હતો. આજકાલ
મને ખ્રિસ્તી ધર્માભ્યક્ષો અને સાધ્વીઓ તરફ એવો તો ધિક્કાર છે કે
જો તેમાંની કોઈપણ વ્યક્તિ દેવદુતના વેષમાં પણ મારી પાસે આવે
તો હું તેને મારા ઘરમાં પણ બોલાવું નહિ. પરંતુ સ્વભાવિક રીતે
મને તમારા ઉપર હેત ઉપજે છે. હું તમારી આગળ હાથ જોડીને કહું
છું કે યુલિસિઝ સાથે તમારે જે કરવું હોય તે કરજો, પરંતુ કૃપા કરાને
શ્લોકોર શ્લોકોરેન્ડાને સ્હેજ પણ ધજ્જ કરશો નહિ. કેમકે શ્લોકોર તો સર્વાંશે
નિરપરાધી છે. અને શ્લોકોરેન્ડા પણ એક અબળા હોવાથી તે
દયાને પાત્ર છે.

જરનિસ—લલને ! શ્લોકોરેન્ડાએ મારી સાથે કેવી વર્તણૂંક ચલાવી
તે વિષે તમે સર્વાંશે અજ્ઞાન હોવાથી આવી રીતે તેની ભલામણ કરો
છો. પણ જો તમે તેના કાળા કર્તુકો વિષે જાણતા હોત તો આ પ્રમાણે
કદીએ તેને માટે ભલામણ કરત નહીં. તમે જાણો છો કે તેણે મારા
ઘરમાંથી શ્લોકોરાનું કેવી રીતે હરણ કર્યું ?

હેલન—નહિ ! હું તે વિષે કાંઈપણ જાણતી નથી. કૃપા કરીને
મને સઘળી બીના નિવેદન કરો.

જરનિસ—જ્યારે તે વાત જાણવાની તમારી ઇચ્છા છે ત્યારે
સાંભળો. મારી કર્મકથા આ પ્રમાણે છે. શ્લોકોરેન્ડા હલાવા નામ ધારણ
કરીને એક ઇસ્લામી બાળ વિધવાના વેશમાં મારા પાડોશમાં આવીને

રહી. અને પોતાની દેખરેખ રાખવાની મને લલામણુ કરી. આ પ્રમાણે વિનંતી કરવાથી મને તેની નિરાધાર અવસ્થા પરત્વે દયા આવી. તેથી પ્રસંગોપાત હું તેની પાસે જવા લાગ્યો. થોડા દિવસમાંજ તેણે મારી સાથે અણુધટી છુટ લેવા માંડી. અર્થાત કામની ચેષ્ટાઓ કરવા લાગી. પરંતુ મેં તેની તેવી અયોગ્ય માગણીનો અનાદર કર્યો. અને જો તેની ઈચ્છા હોય તો મારી સાથે લગ્ન કરવાનું આવાહન કર્યું. તેણે મારું આવાહન હર્ષપુર્વક સ્વીકાર્યું. થોડા દિવસ પછી લગ્ન કરીને હું તેને મારા ઘરમાં લઈ ગયો. મારા દેખતાં તો તે શ્લોકો-રાને ઇસ્લામનો ઉપદેશ આપતી હતી પરંતુ મારી ગેરહાજરીમાં તેને ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે પ્રેરતી હતી. ઘણા દહાડા સુધી આ વાત મારા જાણવામાં આવી નહિ. પરંતુ એક દહાડો જ્યારે હું નામદાર અમીરના દરબારમાં ગયો, ત્યારે અનાયાસે પ્રાપ્ત થએલી તકનો લાભ લઈને તેણે શ્લોકોરાનું હરણ કર્યું. ઘેર આવ્યા પછી શ્લોકોરાના વિયોગમાં મારી કેવી સ્થિતિ થઈ હશે તે કદાચ તમે કહી શકશો. 'અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને જ્યારે મેં શ્લોકોરેન્ડાનો મને મુખર્ષી બનાવનારો પત્ર પ્રયંકના ઓશીકા તળે જોયો, ત્યારે મારી કેવી સ્થિતિ થઈ હશે તેની કલ્પના તો કોઈ ઉત્તમ કવિ, અથવા કુશળ ચિત્રકારથીજ થઈ શકે. અને તે પ્રસંગે મને જે શોક થયો તેનું યથોચિત વર્ણન કરવાને હું અશક્ત છું. શ્લોકોરેન્ડાનો પત્ર વાંચતાંજ હું અર્ધ ગાંડા જેવો થઈ ગયો. અને ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાને નાગી તલવાર સહિત ઘરની બહાર નિકળ્યો. જો તે વખતે મને કાઝી સાહેબે પોતાના ગૃહમાં રોકી રાખ્યો નહોત તો આજે હું જીવતો હોત નહિ. કાઝી સાહેબે અપરાધીઓને શોધી કાઢવાને ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તે સઘળા નિષ્ફળ નિવડ્યા છેવટે મેં એક ઉપાય શોધી કાઢ્યો. અને તદ્દનુસાર એક ધર્માધ્યક્ષનો

વેપ ધારણ કરીને અહિં સુધી આવી પહોંચ્યો. પરંતુ મારા આવ્યા પહેલાં પક્ષીઓ પિંજરમાંથી ઉડી ગયાં. જો ફ્લોરા મને અહિં મળી હોત તો હું તેને મારે ઘેર લઇ જાત. પણ હવે તો તે બ્રષ્ટ થઇ ચુકી હશે. તેથી તેને મારી નાખ્યા સિવાય બીજો એક પણ ઉપાય નથી. તેમજ ફ્લોરેન્ડાને પણ જીવતી રહેવા દઇશ નહિ.

હેલન—મહાશય ! હું પ્રતિજ્ઞાપુર્વક કહું છું કે મેં ફ્લોરા જેવી શીયવંળતી બીજી એક પણ યુવતી જોઇ નથી. તેથી જો કોઈ બળાત્કારે તેને બ્રષ્ટ કરે તો તેમાં તે બિચારીનો શો દોષ ? ખચિત ! ફ્લોરેન્ડાએ તમારી સાથે જે વર્તણૂક ચલાવી છે, તેને લીધે તે ચત્કિચિત માત્ર પણ દયાને પાત્ર નથી.

જરજિસ—શ્રીમતી ! હવે મારે તેમની શોધમાં અહિંથી સત્વર જવું જોઇએ. પણ તમે મને બતાવી શકશો કે તેઓ ક્યાં છે ?

હેલન—શ્રીમાન ! ફ્લોરા તો કદાચ તલૈતલાની ધર્મશાળામાં હશે. અને ફ્લોરેન્ડા પણ ત્યાં જવાનું કહેતી હતી, એટલે કદાચ તે પણ ત્યાંજ હશે. પરંતુ યુલિસિઝ તો એક સ્થળે રહેતો નહિ હોવાથી તેના વિષે કંઇ પણ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય નહિ. પરંતુ કદાચ તે પણ તલૈતલામાંજ હશે.

આ છેલ્લું વાક્ય પુરું કરીને તેણે આકાશ તરફ જોયું તો સુર્યાસ્ત થયો હતો. શ્યામ નભમંડળમાં કેટલાક તારાગણો પ્રકાશતા હતા. અર્થાત નિશાના ચિન્હો સ્પષ્ટ જણાતા હતા. તેથી હેલને પોતાની જાગ્રતાથી ઉભા થઇને કહ્યું “ મહાશય ! નિશાનો સમય નિકળ આવ્યો છે. તેથી મારા અનુચરો ઘેર આગળ મારી વાટ જોતા હશે. માટે હવે રજા લઇશ. આવતી કાલે ફરી આપને મળીશ. ”

જરાજિસ—શ્રીમતી તમારી આજ્ઞા માથે ચઢાવીને આવતી કાલે સુધી હું અહિંજ રહીશ. મારી તો એવી ઇચ્છા હતી કે આજેજ અહિંથી તલેતલા ઉપડી જવું.

હેલન—શ્રીમાન ! આટલી ઉતાવળ શા માટે કરો છો ? બે એક દિવસ વધુ રોકાઓતો કાંઈ વાંધો છે ? કાલે અરણોદય સમયે હું આપને અહિંજ મળીશ. હું પરમાત્માનો આભાર માનું છું કે તેણે મને તમારા જેવો એક શુભેચ્છક મિત્ર મેળવી આપ્યો. શ્લોકારાના ગયા પછી મને અહિં જરા પણ ગમતું નથી. પણ હવે આપના સમાગમમાં દિવસો આનંદમાં નિર્ગમન થાય છે, આપે મને આપઘાત કરતી બચાવી જે પ્રાણુદાન આપ્યું છે તે બદલ હું આપનો ધણો ધણો આભાર માનું છું.

આ પ્રમાણે કહીને તે ઉતાવળા પગલે પોતાના ઘર તરફ જવા લાગી હેલનની ઇચ્છાનુસાર જિઆદ બે ત્રણ દિવસ વધુ રોકાઈ ગયો. અને પ્રત્યેક દિવસે તે હેલનના સમાગમમાં આનંદથી કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. તેને ત્યાં રોકાઈ જવાનું એક બીજું કારણ એ હતું કે શ્લોકારાના વિયોગમાં હેલન ધણીજ શોકાકુળ રહેતી હતી, પણ તેને જિઆદના સમાગમમાં આનંદ રહેતો હોવાથી બે પોતે ત્યાંથી ચાલ્યો જાય તો હેલન કદાચ પોતાની પુર્વ શોકાકુળ સ્થિતિમાં આવી જાય. અને તેવી સ્થિતિમાં કદાચ આપઘાત પણ કરે; એવી ચિંતા હોવાથીજ તેણે ત્યાં બે ત્રણ દિવસ વધુ રોકાઈ જવાનું સલાહકારક ધાર્યું. તદુપરાંત તે હેલનનું અપુર્વ સૌંદર્ય જોઈને તેના ઉપર મોહ પામ્યો હતો. આ કારણથી પણ તેને ત્યાંથી જવાનું ગમતું નહતું. બે તે જવાનો પ્રયત્ન કરતો તોપણ પ્રેમરૂપી શૃંખલાઓમાં જકડાએલો હોવાથી જઈ શકતો નહિ. શ્લોકારાના ગયા પછી તેના સ્વભાવમાં કાંઈપણ પરિવર્તન થયું ન હતું. અર્થાત તેનો સ્વભાવ પહેલાના જેવોજ કોંઈ હતો. પણ હવે

હેલનના સમાગમમાં તેનો સ્વભાવ સદંતર બદલાઈ ગયો. લાંબા સમય પછી આજે તેને એકવાર પાછો આનંદનો પરિચય થયો. અર્થાત્ તે પ્રેમ સુખનો ભોગી થયો. તેની આ પરિવર્તિત સ્થિતિ તેને આનંદ પ્રદાનક હતી. તેથી સ્થળાંતર કરવાનો વિચાર કરતાંજ તેનું અંતઃકરણ તેમ કરવાને સાફ ના પાડતું. આ સઘળી વાતોનો વિચાર કરીને છેવટે તેણે ત્યાં પાંચ છ દિવસ વધારે રોકાઈ જવાનો નિશ્ચય કર્યો. આવા નિર્ણય ઉપર આવ્યા પછી રાત્રીની પ્રાર્થના કરીને તે ધર્મશાળામાં પ્રયંક ઉપર નિદ્રાધીન થયો. આ તરફ જરજિસનો પુર્વ વૃત્તાંત જાણીને હેલનને પણ આનંદ થયો. માત્ર આનંદ થયો એટલુંજ નહિ પણ તેના અંતઃકરણમાં પ્રેમનો સંચાર થયો. તેથી તેની શોકાકુળ સ્થિતિ આનંદમાં બદલાઈ ગઈ. તેને આનંદ એટલા માટેજ થતો હતો કે આવી દુઃખદ સ્થિતિમાં જ્યારે સઘળાં સગાં સહોદરો તેના શત્રુ બની ગયા હતા. ત્યારે તેને એક શુભેચ્છક મિત્ર મળી આવ્યો; કે જે ફક્તોરાને બચાવવા ઉપરાંત ફક્તોરેન્ડા-યુલિશીઝને તેમના દુષકર્મો બદલ શિક્ષા આપવાને સમર્થ હતો. આવો વિચાર કરતાં કરતાં તે ધરમાં આવી પહોંચી. લાંબા સમય પછી તેની આનંદમય મુદ્રા જોઈને તેના અનુચર વર્ગના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. અને એક પરિચારિકા તો સ્નેહના આવેશમાં બોલી ઉઠી “શ્રીમતી ! આજે આપને આનંદમાં જોઈને મને અશ્રુતપુર્વ હર્ષ થાય છે. આપને શોકાકુળ સ્થિતિમાં જોઈને મારું કાળજી કપાઈ જતું હતું. તેથી અહરનિશએજ વિચાર કરતી કે આપને આનંદમાં નિમજ્જ બનેલા ક્યારે જોઈશ. દીનદયાળ પરમાત્માએ આજે મને તેવો શુભ પ્રસંગ દેખાડ્યો છે. અને તેથી હું તે મહાજ્યોતિનો ધણો આભાર માનું છું.” દાસીને મોઢે આવી વાતો સાંભળીને હેલન હસતી હસતી પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઈ. અને નિજપરિચારિકા

દારા ભોજન મંગાવ્યું. ફ્લોરાના ગયા પછી આ પહેલોજ પ્રસંગ હતો. કે જ્યારે હેલને સ્વેચ્છાથી ભોજન મંગાવ્યું.

હેલનની આગ્રાનુસાર દાસી ભોજન લેવા ગઈ. તે દરમ્યાન માર્ગ ચિકિત્સા જેવા માટે તે પોતાના નિવાસાલયની બારી પાસે આવીને ઉભી રહી. અને આમ તેમ દ્રષ્ટિ કરીને સઘળો રાહઘાટ જેવા લાગી. દુરથી ખ્રિસ્તી દેવાલય પણ દ્રષ્ટિગોચર થતું હતું. ચોદિશ જેતાં જેતાં હેલનની દ્રષ્ટિ દેવાલય ઉપર પડી. આ દ્રષ્ય જેતાંજ તેના અંતઃકરણમાં કાંઈ નવિન કલ્પનાનો સંચાર થયો. તેથી તે પોતાના મનમાંજ કહેવા લાગી “તેની મુખાકૃતિ સર્વાંશે ફ્લોરાને મળતી આવે છે. ફ્લોરાને પહેલીવાર જેવા પછી મેં જે પ્રતિજ્ઞા કરી છે, તે મને પુરેપુરી સાંભરે છે. વળી તે પણ મને ચાહે છે. માત્ર ચાહે છે એટલુંજ નહિ અંતઃકરણપુર્વક ચાહે છે. તેની પ્રિતી કાંઈ જેવી તેવી નથી. પ્રિતીતે કેવી ? ખરા અંતકરણની. આવી અપુર્વ પ્રિતીને લીધેજ તેણે મને આપ-ઘાત કરતી બચાવી લીધી. પરંતુ અશ્વસોસ કે તે એક મુસલમાન છે. અને મેં સાંભળ્યું છે કે મુસલમાનો ધણા ક્રોધી સ્વભાવના હોય છે. પરંતુ મુખમુદ્રા ઉપરથી તો તે તેવો જણાતો નથી. હું ખ્રિસ્તીધર્મની અનુયાયી હોવા છતાં પણ તેણે મમ પરત્વે દયા ભાવ દર્શાવ્યો. ઇસ્લામી ધર્મ સંબંધી મને ફ્લોરાએ કાંઈકે માહિતી આપી હતી. અને તેનું તોલ કરતાં મને તો ઉભય ધર્મોમાં કાંઈ ઝઝો ભેદ જણાતો નથી. જે કાંઈ ભેદ છે તે ધણો નજીવો છે. ઇસુખ્રિસ્તને તો તેઓ પણ માને છે, પણ તકાવત માત્ર એટલોજ કે જ્યારે ખ્રિસ્તિઓ તેમને પ્રભુના પુત્ર રૂપે માન આપે છે, ત્યારે મુસલમાનો તેમને એક ઉપદેશક રૂપે માન આપે છે. ન્યાયની દ્રષ્ટિથી જેતાં આ ભેદ કાંઈ મહત્વનો ગણાય નહિ. ઉભય સંપ્રદાયો ઇશ્વરની એકતાને તો માને છે. અને જ્યારે ઇશ્વર એકજ છે. ત્યારે

તેને પુત્ર પુત્રાદિ સંભવી શકેજ નહિ. આ વિષયમાં તો મને ઇસ્લામી મત ન્યાયપુરાસર અને ઉચિત લાગે છે. શ્લોરા કહેતી હતી કે મુસલમાનો ધણા પવિત્ર, સદ્ગુણી, સદ્વર્તનશીળ, અને મળતાવડા સ્વભાવના હોય છે, તેનું કથન મને તો અક્ષરશ સત્ય જણાય છે. જિઆદને જોતાંજ મને તો સત્યતાની પ્રતિમાનો સર્વાંશે ભાસ થાય છે. તે યુવાન છે, સૌંદર્ય સંપન્ન છે, શુરવીર છે, અને સાથે દયાળુ પણ છે. હુંકમાં તે સર્વગુણ સંપન્ન છે, પરંતુ ફેર માત્ર એટલોજ છે કે તે એક સાધારણ ગૃહસ્થ છે. અને હું એક રાજદુહિતા છું. પણ તેમાં શું બગડી ગયું ? તે રાજકુમાર નથી. તો કાંઈ નહિ, પરંતુ એક સદ્વર્તનશીળ પુરૂષ છે. એમાં તો કાંઈપણ શક નથી, શું આવા અનેક સદ્ગુણોને લીધે તે મારા પ્રેમનેપાત્ર થવાને યોગ્ય નથી કે ? છે. અને ખચિત છે. બસ હવે તો એજ નિશ્ચય કે લગ્ન કરવું તો તેની સાથેજ કરવું. નહિ તો આખું આયુષ્ય કૌમાર્યાવસ્થામાંજ વ્યતિત કરવું.”

તે હજી તો વિચાર કરી રહી છે, એટલામાં ઝોરડાનું બારણું ઉઘડ્યું, અને એક દાસી ભોજનપાત્ર લઈને અંદર આવી. એટલે હેલનના વિચારોમાં વિક્ષોભ પડ્યો. દાસી ભોજનપાત્ર એક લેખન પીઠિકા ઉપર મૂકીને ચાલી ગઈ. એટલે તેના ગયા પછી ક્ષુધાને શાંત કરીને હેલન પ્રયંક ઉપર સુઈ રહી. પરંતુ નિત્યના નિયમાનુસાર તેને જાગીથી નિદ્રા આવી નહિ. પણ આજે તેની ચિંતાતુર સ્થિતિ સર્વાંશે બદલાઈ ગઈ હતી. શ્લોરાના ગયા પછી આજ સુધી તે કદીપણ સુખે નિદ્રા લઈ શકી હતી નહિ. અર્થાત તેની પ્રત્યેક રાત્રી શોકમય પસાર થતી હતી. પણ આજે તે સ્થિતિ નથી. આજે તેના સઘળા વિચારો બદલાઈ ગયા છે, અને તેના અંતઃકરણમાં શોકને બદલે આનંદ આનંદ પ્રવર્તિ રહ્યો છે. હુંટએજ નહિં જિઆદની પ્રિય પ્રતિમા તેના નેત્રો સમક્ષ શરી રહી છે.

તેથી જિઆદનો વિચાર આવતાંજ તેને અત્યાનંદ થાય છે. પણ નિજ પિતાના ક્રોધનો સ્હેજપણ વિચાર આવતાં તેની મુખમુદ્રા ઉપર શોક છવાઈ જાય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં તેને એવો ભાસ થયો કે જાણે તેનો પિતા યુલિસીઝનો પત્ર હાથમાં લઈને ક્રોધપુર્ણ દ્રષ્ટિએ તેની સામે ઉભો છે. અને યુલિસીઝની ક્ષમા ધમ્મજ્વાની તેને આજ્ઞા કરે છે. ઉક્ત ક્રોધપુર્ણ પ્રતિમાને હેલન ઘણીવાર સુધી જોતી રહી. થોડીવાર પછી તેને એવો ભાસ થયો કે જાણે તેનો પિતા નમ્ર અસી લઈને તેને મારવાને ધસી આવે છે. આવી ભયંકર કલ્પનાથી ભયભીત થઈને બીજી બાજુએ જુએ છે, તો જિઆદ ઉતાવળા પગલે તેની મદદે આવતો જણાયો. આવો દેખાવ જોઈને તેની મુખમુદ્રા ઉપર આનંદના ચિન્હ સ્પષ્ટ જણાવા લાગ્યા. આવા આવા વિચારો કરવા-માંજ હેલને આખી રાત્રી વ્યતીત કરી.

અરણ્યોદય વખતે નિદ્રાસનનો ત્યાગ કરીને તેણે દંતધાવનની ક્રિયા કરી. અને કાંઈકે ભોજન લીધા પછી વસ્ત્રો બદલીને જિઆદને મળવા માટે ધર્મશાળામાં ગઈ. તેને સવારના પહોરમાંજ આવેલી જોઈને જિઆદના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી તે એકાગ્રચિત્તે તેના સૌદર્યનું પાન કરવા લાગ્યો. એટલે હેલન હાસ્ય કરતી કરતી તેની પાસે ગઈ. અને કહેવા લાગી. “કેમ મહાશય? આનંદમાં તો છોને?”

જિઆદ—હા ! શ્રીમતી ! પરમાત્માની અપાર કૃપાથી અને તમારા શુભાશિષથી સારી પેઠે છું.

હેલન—મહાશય ! શુભાશિષ તે આપની કે મારી ? આપ એક ધર્માધ્યક્ષ હોવાથી આશ્રિતોને આશિષ આપવાનો આપનેજ હક છે. એમ કહીને તે ખડખડાટ હસી પડી. એટલે જિઆદે પણ હસતાં

હસતાં જવાબ આપ્યો. “પણ આપતો ધર્માધ્યક્ષોને ધિક્કારો છો ? થી આપના અંતઃકરણમાં ધર્માધ્યક્ષોના આશિષનો ભાવ વર્ણી ક્યારથી ઉત્પન્ન થયો ? ગમે તેમ હોય પણ તમે તેમનો આશિષ મેળવવાને પાત્ર નથી.

હેલન—હા ! હું તેમને ધિક્કારું છું એ વાતમાં તો કાંઈપણ સંદેહ નથી. પરંતુ મને તેમનો ભય નિરંતર રહ્યા કરે છે.

ઝિઆદ—પરંતુ હું તો એક હૃદયવેષી ધર્માધ્યક્ષ છું તેથી મારી ખીક રાખવાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી તદુપરાંત તમે રાજદુહિતા હોવાથી મારે તમને ઉચિત સન્માન આપવુંજ જોઈએ.

હેલન—મહાશય ! એ ખરું ! પણ આપ એક મુસલમાન છો, અને હું ખ્રિસ્તી ધર્મની અનુયાયી છું. તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો કે ?

ઝિઆદ—હું મુસલમાન છું, પણ તમને તો અંતઃકરણપુર્વક ચાહું છું માત્ર ચાહું છું. એટલુંજ નહિ પરંતુ તમારું પુજન કરવાને પણ તૈયાર છું.

હેલન—મહાશય ! શું મુસલમાનો પણ પ્રતિમા પુજન કરે છે કે ? તેમના ધર્મશાસ્ત્રમાં તો માત્ર નિરંજન નિરાકાર પરમાત્માનેજ માનવાની આજ્ઞા કરી છે. તો આપ પ્રતિમા પૂજન કરતાં ક્યાંથી શિખ્યા ? તમારા અન્ય બંધુઓ તો તે મહાન વિભુતી સિવાય અન્ય કોઈને નમન કરતા નથી, તો તમે માંડ પુજન કેવી રીતે કરશો ?

ઝિઆદ—લલને ! તમારું કહેવું યથાર્થ છે. અમારા ધર્મશાસ્ત્રમાં તેવી આજ્ઞા કરેલી છે, એમાં કોઈપણ પ્રકારનો સંદેહ નથી. પણ જ્યારે કોઈ તમારા જેવી સૌંદર્યની પ્રતિમા મળી જાય છે, ત્યારે અંતઃકરણમાં વિકાર ઉત્પન્ન થઈ ન કરવાનું કાર્ય પણ કરાવે છે.

જ્યારે હેલને ઝિઆદને ફોરારા, ફોરેન્ડા અને યુલિસિઝની સઘળી ખીના નિવેદન કરી, ત્યારે તેને અપરિમિત ક્રોધ થયો હતો અને ક્રોધાવેશમાં તે ફોરારા સુદ્ધાંતને પણ મારી નાખવાને તૈયાર થયો. હતો. ફોરારાને બચાવવા માટે હેલને તેને ગમે તેટલો વિનવ્યા છતાં તેણે પોતાની હક મૂકી નહિ. અને ફોરારાને મારી નાખવાના નિશ્ચયમાં દ્રઢ રહ્યો પણ હેલનના પ્રેમપાશમાં સપડાતાંજ વૈરભાવ આદિ સઘળું ભૂલી ગયો. અને હવે તો તેને માત્ર હેલન સિવાય અન્ય કોઈપણ વસ્તુનું ભાન ન હતું. આ તકનો લાભ લઈને વાત ઉપર વાત નિકળતાં હેલને કહ્યું “મહાશય ! મારી એક વિનંતી સ્વીકારશો ?”

ઝિઆદ—શું માત્ર એકજ ? અરે એક તો શું પણ તમે જેટલી આજ્ઞા કરશો તે સઘળી શિરસાવંધ ગણીશ.

હેલન—શ્રીમાન ! જે જે ફરી જતા નહિ. મને તમારી વાતનો વિશ્વાસ નથી. માટે વચન આપો તોજ હું તમારી વાત માનું.

ઝિઆદ—લલને ! તમને મારા ઉપર આટલો પણ વિશ્વાસ નથી ? લો વચન આપું છું. હવે કંઈ વાંધો છે ?

હેલન—ના. હવે કંઈ વાંધો નથી. પણ આપેલા વચનનું ભંગ તો કરશો નહિ ને ?

ઝિઆદ—નહિ. નહિ. કદાપિ નહિ. એક સમયે દિનકર સ્થાન બ્રષ્ટ થાય, મેર પોતાની માઝા મૂકે પણ માંરે વચન કદીપણ લોપાય નહિ, એ વાતની તમારે ખાત્રી રાખવી.

હેલન—તો ઠીક ! હવે મને વિશ્વાસ આવ્યો. મારે જે કહેવાનું છે તે એજ કે તમારે ફોરારાને કોઈપણ રીતે શિક્ષા કરવી નહિ. કેમ કે તે સર્વાંશે દોષરહિત છે. માત્ર દોષરહિત છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ એક ધર્મપરાયણ ઇસ્લામી અબળા છે.

ઝિઆદ—શ્રીમતી ! આ વાત જાણીને મને ધણો આનંદ થયો. પણ એ તો કહો કે આ વાત તમારા જાણવામાં શી રીતે આવી ?

હેલન—મહાશય ! જો કે તે મોઢેથી તો ખ્રિસ્તી હોવાનો સ્વીકાર કરતી હતી, પરંતુ તેનું અંતઃકરણ તે વાતની સાક્ષી પૂરેવું નહતું. અર્થાત્ જાહેર સ્વરૂપમાં તે ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયી હતી. પરંતુ બાહ્ય સ્વરૂપમાં તે એક ધર્મ પરાયણ ઇસ્લામી અબળા હતી. પણ પ્રાણુ જવાના ભયથીજ તે પોતાના અંતરનો ભેદ ગુપ્ત રાખતી હતી. જો તે વાત યુલિસિઝ અને શ્લોરેન્ડાના જાણવામાં આવી હોત તો તેઓ તેને મારી નાખ્યા વિના રહેત નહિ. હું તેને પ્રત્યેક ભેદ જાણું છું. અને તેની વાતો ઉપરથી જણાય છે કે તે પોતાની જૂલને માટે પસ્તાય છે. તેણે એકવાર મને કહ્યું હતું કે આ પાદરીઓ જેવું દુષ્ટ જીવન તો ભાગ્યેજ એક પણ મુસલમાન ગણતો હશે.

ઝિઆદ—શ્રીમતી ! ગમે તેમ હોય પણ તેણે ગૃહત્યાગ કરીને મારા અંતઃકરણ ઉપર પ્રબળ આઘાત કર્યો છે. તેના ઉપર મને એવો પ્રેમ હતો કે જેવો ભાગ્યેજ ખીજ કોઈના ઉપર હશે. પણ તેણે મારી સાથે દગો કર્યો.

હેલન—શ્રીમાન ? આપનું કહેવું યથાર્થ છે. પણ તેમાં કંઈ શ્લોરાનો દોષ નથી. માણસ માત્ર જૂલને પાત્ર છે. મોટા મોટા મહર્ષિઓ પણ જૂલ્યા છે, તો એક સાધારણ મનુષ્યની શી વિસાત ! તદ્દનુસાર જો શ્લોરાનો પણ કંઈ અપરાધ થયો હોય તો કૃપા કરીને તેને ક્ષમા કરો.

ઝિઆદ—હલને ! જ્યારે તમે આ પ્રમાણે આમહ કરો છો ત્યારે તેનો દોષ ક્ષમા કર્યા વિના મારો છુટકો નથી. ઠીક ! તમે કહેશો તે પ્રમાણે કરીશ.

આ જવાબ સાંભળીને હેલન ઘણી પ્રસન્ન થઈ. અને તેથી પોતાના ભાવિ પતિ તરફ એક તિવ્ર કટાક્ષ કરીને કહ્યું “ મહાશય ! આપે મને પ્રાણ દાન આપ્યું. તેમજ મારા કહેવાથી ફોરારના જીવન રક્ષાનો પણ સ્વીકાર કર્યો. તેથી હું આપનો આભાર માનું છું. જો ખરું પૂછો તો ફોરાર મને મારા પ્રાણ કરતાં પણ વધારે જાલી છે. તેથી મને જીવતદાન આપવા કરતાં ફોરારને જીવતદાન આપવા માટે હું આપનો જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે. ”

ઝિઆદ—વાર ! એ બધું તો સમજ્યા. પણ હવે મને આપના પિતા પાસે ક્યારે લઈ જશો ?

હેલન—શ્રીમાન ! જો મારી સાથે આવવાને બદલે આપ એકલા પણ ત્યાં જાઓ તો આપને તેટલુંજ સન્માન મળશે.

ઝિઆદ—તે કેમ ?

હેલન—કેમકે આપ છબ્બવેષી ધર્માધ્યક્ષ છો. તેથી આપને તેવા વેષમાં જોતાંજ તે આપને ઉચિત સન્માન આપશે. અને જો હું સાથે આવીશ તો તે મારો તિરસ્કાર કર્યા વિના રહેશે નહિ. કેમકે યુલિસિઝે મારી વર્તણૂક વિષે અત્યાર આગમ્ય તેમને લખી મોકલ્યું હશે.

ઝિઆદ—શ્રીમતી ! યુલિસિઝ શું કરવાનો હતો ? તેની મફદુર શી છે ?

હેલન—મહાશય ! કદાચ ! તે આપને તો કાંઈપણ તુક્કાન પહોંચાડી શકશે નહિ, પરંતુ મારું અત્રેય કરવાને તો તે શક્તિમાન છે.

ઝિઆદ—હીક ! એ વાત જવા દો ! પણ લલને ! મને તમારા ઉપર ઘણું જાલ આવે છે. તમે મારા ઉપર એવીતો મોહિની કીધી છે કે અહીંથી જવાની પણ મારી ઇચ્છા થતી નથી. ફોરારેન્ડા અને યુલિસિઝની

ભાળ મળે, અને હું આ સ્થાને ભરાઈ રહું એ કેવળ અસંભવીત હતું, તે પણ તમારા સમાગમમાં સંભવીત થયું છે. જો અહિંથી જવાની ઇચ્છા કરું છું તો તમારું પ્રેમ મારું આકર્ષણ કરીને મને અહિં રહેવાની શરૂ પાડે છે.

હેલન—શ્રીમાન ! તેમાં મારો શો દોષ ? શ્લોકોના પ્રથમ સમાગમ પ્રસંગે જ હું તેની ભવ્ય મુખાકૃતિ ઉપર મોહ પામી હતી. અને મેં તેના જોવી જ મુખાકૃતિવાળા પુરૂષ સાથે લગ્ન કરવાની અથવા જો તેવો પુરૂષ ન મળે તો આખા આયુષ્ય પર્યંત અવિવાહીત રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે. પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ મને તેવો જ પુરૂષ મેળવી આપ્યો છે. પ્રાણનાથ ! આપની મુખાકૃતિ શ્લોકોના બરાબર મળતી આવે છે.

ઝિઆદ—હલને ! આ વાત સાંભળીને મને ઘણો આશ્ચર્ય થાય છે. અને હું આશા રાખું છું કે તમારા સમાગમનો લાભ મને સદાયે મળતો રહેશે.

આ વાક્ય સાંભળીને હેલન ભારે વિચારમાં પડી ગઈ. અને ઝિઆદ એકાગ્રચિત્તે તેના સૌંદર્યનું પાન કરવા લાગ્યો. લાંબા સમય પર્યંત વિચાર કર્યા પછી હેલને શીશ ઉંચું કરીને જવાળ આપ્યો. “પ્રાણનાથ ! હું તો આપની સાથે શરીર સંબંધ કરવાને તૈયાર છું, પણ મારા પિતાશ્રી એ વાતની આજ્ઞા આપશે કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. તેમના સ્વભાવનો વિચાર કરતાં તો મને તે વાત સર્વાંશે અસંભવિત લાગે છે.”

ઝિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! જો એમ જ છે તો પછી મને અહિં જ રહેવા દો. તમારા પિતા પાસે જવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. જ્યાં સુધી શ્લોકોરેન્ડા અને યુલિસીઝ ઉપર પુરેપુરું વૈર લઈ નહિ ત્યાં સુધી કોઈ પણ સ્થળે જવાની મારી ઇચ્છા નથી.

હેલનને જે કહેવાનું હતું તેતો તેણે કહી દીધું. પણ ત્યાર પછી કોણ જાણે શા કારણથી તે શોક સાગરમાં એવી તો તક્લીન થઈ ગઈ કે તેને તેની પુર્વ સ્થિતિ ઉપર લાવવાની જિઆદની સધળી એ-જાઓ નિષ્ફળ ગઈ. લગભગ એ ઘટિકા પર્યંત હેલનની તેવી સ્થિતિ રહી. અને તે સધળો વખત દરમ્યાન જિઆદ તેના શોકનું પતન કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો, પણ તેમાં સ્ફેળ પણ ફાવ્યો નહિ. લાંબા સમય પર્યંત મૌન્ય રહ્યા પછી હેલન એકદમ ઉઠીને પોતાના નિવાસાલય તરફ ચાલી ગઈ. અને જિઆદ પણ તેની શોકાકુળ સ્થિતિનો વિચાર કરતાં કરતાં ધર્મશાળા તરફ ચાલ્યો ગયો.

હેલન જિઆદની સાથે તેના દેશમાં જવાને આતુર હતી. પણ માત પિતા અને બંધુ ભગિનીનો સ્નેહ તેને તેમ કરતાં અટકાવતો હતો. એક તરફ જિઆદનો પ્રેમ તેનું આકર્ષણ કરી રહ્યો હતો. અને બીજી તરફ માતપિતાનો સ્નેહ તેને પોતાના તરફ ખેંચી રહ્યો હતો. તેથી તેની સ્થિતિ ત્રિશંકુ જેવી થઈ પડી હતી. અને શું કરવું તેની કાંઈ પણ સૂઝ પડતી ન હતી. નાના પ્રકારના વિચારો તેના મનમાં ઘોળાયા કરતા હતા. અને તેથીજ તે મૌન્ય થઈ ગઈ હતી. જ્યારે તે જિઆદ ની રજા લઈને સ્વગૃહ તરફ ગઈ, ત્યારે માર્ગમાં પણ તેને પોતાના ભાવિ પ્રિતમનાજ વિચારો આવતા હતા. જિઆદે તેના અંતઃકરણ ઉપર એવી તો અસર નિપજાવી હતી કે તેના વિચોગનો વિચાર આવતાં જ હેલનના અંતઃકરણને સખ્ત આઘાત થતો હતો. અને તેથી તે વારંવાર કહેતી “કે હું તેનાથી દુર રહેવાને ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરું છું, પણ માંડ અંતકરણ તો તેના તરફ જ ખેંચાય છે. તેથી કોઈ પણ રીતે હું પ્રેમનો વેગ રોકી શક્તી નથી. વળી તે પણ મને ચાહે છે. અને ખાત્રી છે કે તે મારી સાથે કદી પણ દગો કરશે નહિ. પરંતુ

અફસોસ કે માતપિતાની આજ્ઞા વિના હું તેની સાથે લગ્ન સંબંધ સાંધી શકતી નથી. એક તરફથી જિઆદનો પ્રેમ, અને બીજી તરફથી માત પિતાનો સ્નેહ મારા અંતઃકરણનું આકર્ષણ કરે છે. આવા દ્વિપક્ષી પ્રેમના મધ્યમાં હું ઘેરાયલી છું તેમાંથી નિકળવાનો એકપણ માર્ગ જડતો નથી. નતો હું માતપિતાના સ્નેહને તિલાંજલી આપી શકું છું, કે નતો જિઆદના પ્રેમનો અસ્વીકાર કરી શકું છું. ત્યારે હવે મારે કરવું શું ? ” આ વિષયનો વિચાર કરતાં કરતાં તે ઘેર પહોંચી. તે આખો દહાડો તેવીજ રીતે ચિંતા અને વિચારમાંજ પસાર થયો. પરંતુ તે કાંઈ પણ છેવટના નિશ્ચય ઉપર આવી શકી નહિ. બીજા દિવસે નિત્યના નિયમાનુસાર તે ત્રીજા પહોરે ધર્મશાળામાં પણ ગઈ નહિ. તેથી જિઆદ ઘણો ચિંતાતુર થવા લાગ્યો. કેટલીકવાર તેણે પોતે જ હેલનને મળવા જવાનો નિશ્ચય કર્યો. પણ હેલનને તેને પોતાને ત્યાં આવવાની મના કરેલી હોવાથી તેણે તે વિચાર બંધ રાખ્યો. દિવસ કરતાં રાત્રી તેને માટે ઘણી જ કષ્ટમયી નિવડી. અને તેની નિદ્રાનો ભંગ થવાથી તેણે આખી રાત્રી માત્ર વિચાર કરવામાં જ વિતાડી. સવારમાં નિદ્રાસનનો ત્યાગ કરીને તેણે દંતધાવનની ક્રિયા પણ કરી નહિ એટલામાં હેલન ત્યાં આવી પહોંચી. તેણે ધર્મશાળામાં પગ મૂકતાંજ જિઆદે કહ્યું “ સુભગે ! ગઈ કાલે મને મળવા માટે કેમ આવ્યા નહિ ? તમારા વિયોગને લીધે આખો દહાડો ઘણા શોકમાં પસાર થયો. ”

હેલન—હાય ! શું કરું ? આજ કાલ માંડ ચિત ધારૂં વ્યાકુળ રહ્યા કરે છે. આપે મારા ઉપર એવી તો મોહિની કરી છે કે મને પણ આપના વિના એક ક્ષણ પણ ચાલતું નથી. પણ આપણા લગ્ન સંબંધને માટે મારા માતપિતાની આજ્ઞા મળશે કે કેમ એ વિષેની

ચિંતા નિરંતર થયા કરે છે. અને તેથી મને કોઈ પણ સ્થળે જવાનું ગમતું નથી. અને ગઈ કાલે અહિં નહિ આવવાનું કારણ પણ તેજ છે.

જિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! જો તેમજ હતું, તો અહિંજ ચાલ્યા આવવું હતું. એક ખીજના સમાગમમાં ઉભયને આનંદ થાત.

હેલન—પ્રાણનાથ ! આપણા લગ્નને મારા માતૃપિતા અનુમતી આપશે કે-કેમ એ શંકાસ્પદ છે. કેમકે આપ એક ઇસ્લામી ગૃહસ્થ છો અને હું એક ખ્રિસ્તી અબળા છું. તેથી કદાચ આપણો લગ્ન સંબંધ થઈ શકશે નહિ.

જિઆદ—પ્રિયે ! હું એમ ક્યાં કહું છું કે તમે પણ ઇસ્લામી ધર્મને અંગીકાર કરો મારા માતૃશ્રી પણ ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયી હતા, અને પ્રાણાંત પર્યંત તેમણે તેજ ધર્મ પાળ્યો હતો. તેવીજ રીતે મારી સાથે લગ્ન કર્યા પછી પણ તમારા ધર્મને કંઈ બાધ આવશે નહિ. જો તમે મારી સાથે કોરડોવામાં આવીને રહેશો તો હું તમને સર્વે વાતે સુખી કરવાનો ભગીરથ પ્રયાસ કરીશ. અને યાદ રાખજો કે જેટલું સુખ તમને તમારા માતૃ પિતાના ઘરમાં મળે છે, તે કરતાં વધુ સુખ તમને મારા સમાગમમાં પ્રાપ્ત થશે. તદુપરાંત હું તમારી સાથે સેન સેબાસ્ટીન ખાતે આવવાને પણ તૈયાર છું. પણ ત્યાં મારા પ્રાણનો ભય રહે છે. તોપણ જો તમારી ઇચ્છા હોય તો તમારે ઘેર આવવાને પણ ઉત્સુક છું.

હેલન—પ્રાણેશ ! શું ત્યાં પણ તમે એક ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યાક્ષના જ વેષમાં આવશો ?

જિઆદ—જો તમારી ઇચ્છા હોય તો તેમ કરવાને પણ આતુર છું. પણ તેમ કરવાથી શો લાભ થવાનો હતો ? છેવટે એક દહાડે તો ભેદ કુટીજ જશે. ઠીક છે, જોઈશું. પરંતુ ત્યાં જતાં પહેલાં એક વાર મને તલૈતલામાં જઈ આવવા દો.

આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને હેલન અશ્રુપાત કરવા લાગી. એટલે જિઆદે તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું. લલને ! શા માટે રૂદન કરે છે ? મારો તો કાંઈ અપરાધ થયો નથીને ? જો કાંઈ અપરાધ થયો હોય તો કૃપા કરીને ક્ષમા કરશો. હું તમારી પ્રત્યેક આજ્ઞાનું પાલન કરવાને ઉત્સુક છું.

આના પ્રતીઉત્તરમાં હેલને નિશ્વાસ નાખતાં કહ્યું “પ્રાણનાથ ! મારું મન મારા કબજામાં નથી. તે તમને આધીન થઈ ચુક્યું છે. માતૃપિતા સગા સહોદરો અને આપ્તજનોનો પરિત્યાગ કરવામાં મને ઘણો સંતાપ થશે. પરંતુ તમારા સ્નેહને આધીન થઈને તેમ કરવાને પણ આતુર છું. તમારી પ્રિતી અંતઃકરણમાંથી કાઢી નાખવા માટે મેં ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ તેમાં ચલ્કિચિત માત્ર પણ સાફલ્યતા પ્રાપ્ત થઈ નહિ. યુલિસીઝની સાથે કજીઓ કર્યા પછી હું ઘેર જવાને યોગ્ય રહી નથી. નાથ ! આજથી હું મારું સર્વસ્વ આપનેજ અર્પણ કરી ચૂકી છું. આપ કેને બરોસે મને અહિં મૂકી જાઓ છો ? કૃપા કરીને આ રંક દાસીને પણ આપની સાથે લઈ જાઓ. માતૃપિતા, સગાં સહોદરોનો મેં આજથી પરિત્યાગ કર્યો છે. આજથી હું તમારીજ છું. અને સદાયે તમારીજ રહીશ. બહાલા ! એકવાર કહો કે હું પણ તમારોજ છું.”

હેલનના આવા પ્રેમમય ઉદ્ગારો સાંભળીને જિઆદના આનંદનો ચાર રહ્યો નહિ. પ્રેમના આવેશમાં તેણે એકવાર પોતાની પ્રિયતમાને દ્રઢાલિંગન આપ્યું. અને તેના સુંદર કપોળ ઉપર એક ચુંબન કરતાં કહ્યું “લલને ! હું સદાયે તારોજ છું. એકવાર નહિ, પણ હજાર વાર તારોજ છું. આખા આયુષ્ય પર્યંત હું આ સુંદર પ્રતિમાનું

પુજન કરતો રહીશ. તારી સુંદર પ્રતિમા મેં મારા હૃદયમંદિરમાં સ્થાપન કરી છે. અને તેને કદી પણ વિસારીશ નહિ !

આવી રીતે સ્નેહના બંધનમાં બંધાયા પછી તે પ્રેમી યુગલે તલૈતલાના પ્રવાસે જવાની તૈયારી કરવા માંડી. ત્રણ દહાડામાં સધળી તૈયારીઓ થઇ ચુકી. જિઆદના સમાગમમાં જો કે હેલનનો શોક દુર થયો હતો. પરંતુ કેઇવાર માતપિતાનો વિચાર આવતાં તેને ઘણી દિલગીરી થતી હતી. પણ તેણે પોતાની મુખાકૃતિ એવી બનાવી રાખી હતી કે તેનો અનુચર વર્ગ તેની દુઃખદ સ્થિતિ સમજી શકતો નહતો. એટલુંજ નહિ પોતાની શેઠાણીનો અપરિમિત શોક દુર થએલો જોઈને તેમને ઘણો આનંદ થયો. તેમને આવી રીતે ભૂલથાપમાં નાખીને ચોથા દિવસે તે પ્રેમી યુગલે તલૈતલા તરફ પ્રયાણ કર્યું. અનુચર વર્ગને તે વાતની જાણ થઇ નહિ. તેથી તેઓ એમજ સમજવા લાગ્યા કે તે કદાચ શરવા ગઈ હશે. તેથી તેમણે આખો દહાડો તેની વાટ જોઇ પણ જ્યારે તે પાછી ફરી નહિ; ત્યારે તેમના શોકનો પાર રહ્યો નહિ. દિવસ વીતી, રાત પડીતો પણ હેલન ઘરમાં આવી નહિ. તેથી તેના અનુચરો અને પરિચારિકાઓ સઘળે સ્થળે ફરીને તેની શોધ કરવા લાગ્યા. પરંતુ તેની કાંઇ પણ ભાળ લાગી નહિ. હેલન ત્યાં હોય તો ભાળ લાગેને ? પરંતુ જ્યારે તે ત્યાં હતી જ નહિ ત્યારે તેની ભાળ લાગે ક્યાંથી ? આ પ્રમાણે જ્યારે હેલનના અનુચરો અને પરિચારિકાઓ તેની શોધ કરી રહ્યા છે. ત્યારે તે પોતાના પ્રિયતમની સાથે આનંદથી તલૈતલાનો પ્રવાસ કરી રહી છે.

ચાર દિવસની કંટાળા ભરેલી મુસાફરી પછી તેઓ ઇસ્લામી રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યા. અંત હેલનના પિતા ફ્રાંસિસના બચમાંથી મુક્ત થયા.

પરિશિષ્ટ ૮ મું.

પાપીની પાપવાસના અને ફલોરાનું પ્રાક્રમ.

પ્રિય પાહકો ! ગત પરિચ્છેદમાં આપણે હેલન અને ઝિઆદને શ્લોરાની શોધ માટે તલૈતલા પરત્વે પ્રયાણ કરતા જોઈ ચુક્યા છીએ પરંતુ આપણે પણ તેમના પહેલાં ઉક્ત સ્થળે જઈને સઘળી વસ્તુ સ્થિતિ તપાસવાની અગત્ય છે. આપણે ફલોરાને છેલ્લીવાર મળ્યા તેને આજે પાંચ માસ વીતી ગયા છે. આટલા સમયમાં તેની સ્થિતિમાં ઘણો ફેરફાર થઈ ગયો છે. હમણા તે સાધ્વી જીવનમાં પહેલાં કરતાં પણ વધુ કષ્ટ સહન કરી રહી છે. અત્યાર સુધીમાં એક પણ દિવસ એવો ભાગ્યેજ પસાર થયો હશે કે જ્યારે તેણે પોતાના ઉપર આવી પડેલી અસહ્ય આપત્તિઓ માટે ઘટિકાઓ પર્યંત આક્રંદ કર્યું ન હોય. જો કે શ્લોરેન્ડા તેના મનનું પ્રસંગોપાત સમાધાન કરવાને ચુકતી નહિ, પરંતુ કોઈ પણ રીતે તેના મનનું સાંત્વન થતું ન હતું આ પ્રમાણે ઉપરાસાપરી આવી પડતી આપદાઓથી કંટાળીને છેવટે શ્લોરાએ નિત્યના પડ કર્મો કરવાનું પણ મૂકી દીધું. હવે તે દેવળમાં પણ ભાગ્યેજ જાય છે. તેથી દેવળની મુખ્ય સાધ્વી કોઠે ભરાઈને તેને શિક્ષા કરવાની ધમકી આપે છે. પરંતુ શ્લોરા તેને કાંઈ પણ મતક આપતી નથી. તેને ડરાવવા માટે વ્યવસ્થાપકે તેના દેખતાં કેટલીક દુરાચરી સાધ્વીઓને એક ઓરડામાં કેદ કરીને મારી નાખી પરંતુ આ ઉપાયે પણ ફલોરા ઉપર અસર કરી નહિ. કેમકે તે આ-ચુખ્તથી કંટાળેલી હોવાથી મૃત્યુને બેઠવાને આતુર હતી. માત્ર આતુર

હતી, એટલું જ નહિ, પરંતુ ક્ષણે ક્ષણે તેનું જ ચિંતન કરતી હતી અને તેવો પ્રસંગ સત્વર લાવવા માટે જ તે વ્યવસ્થાપકની આગામી ઉદ્ધાન કરતી હતી. જો ફ્લોરાને બચાવવા માટે વ્યવસ્થાપકને અનેક વ્યક્તિઓએ બલામણુ કરી ન હોત તો અત્યાર આગમ્ય ફ્લોરા સ્વધામમાં પહોંચી ગઈ હોત. એક દહાડો સવારે ફ્લોરા સિવાય અન્ય સાધ્વીઓ બોજન આરોગી દેવળમાં ગઈ. તે વખતે ફ્લોરા પોતાના ઓરડામાં જ રહતી બેસી રહીને પોતાના નેત્રામાંથી ભાદ્રપદની મેઘ વૃષ્ટિ જેવો અશ્રુપ્રવાહ વહેવડાવી રહી છે, એટલામાં એકએક તેના ઓરડાનું બારણું ઉઘડી ગયું. એટલે ફ્લોરાએ માથું ઉંચું કરીને જોયું તો ફ્લોરેન્ડા તેની પાસે આવી ઉભી છે. ફ્લોરાને અશ્રુપાત કરતી જોઈને ફ્લોરેન્ડા પણ રડવા લાગી. અને રડતાં રડતાં તેણે કહ્યું, ફ્લોરા ! તમને આ પ્રમાણે આક્રંદ કરતા જોઈને માફ કાળજી વિંધાઈ જાય છે. માટે કૃપા કરીને કહો કે તમારી શી ઇચ્છા છે ? ”

ફ્લોરા—માત્ર મૃત્યુ સિવાય મારી બીજી કંઈ પણ વાંચ્છના નથી. મારા જેવી એક દુઃખી અબળાને તેના સિવાય બીજી શી ઇચ્છા હોય વાર ?

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા ! મારા કહેવાથી તમે ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યો તે સમયે તમે આવા દુરાગ્રહી અને એકમતી હશે એવું હું જાણતી નહતી. ઇસુ ખ્રિસ્તની ખાતર હવે શોક વૃત્તિનો ત્યાગ કરો.

ફ્લોરા—નહિ. નહિ. માફ રૂદન અને શોકવૃત્તિ આયુષ્ય પર્યંત બંધ પડશે નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—પરંતુ તમારા રૂદનનું કંઈ કારણ પણ ખતાર માત્ર રડવા જ કરશો ? શું સકળ વિશ્વનું સંકટ તમારા ઉપરજ

આવી પડ્યું છે ? ખીજાઓની જેવી ગતિ છે, તેવી તમારી પણ છે, તો તેમાં વિશેષ શું થયું ? આ દેવળમાં લગભગ સો સાધ્વીઓ છે. પરંતુ તેમાંની કોઈને પણ મેં તમારી પેઠે આકંઠ કરતાં કદી પણ જોયું નથી.

ફોરો—ફોરોન્ડા ! કૃપા કરીને મને વધુ ન સતાવો. શું તમે એમ કહેવા માગો છો કે ખીજાઓ જે કરે તે મારે પણ કરવું ? અને જો દેવળની અન્ય સાધ્વીઓ વ્યભિચાર કરે તો મારે પણ તેમ કરવું ? નહિ. નહિ. તેમ મારાથી કદી પણ થશે નહિ. જો આવી લજ્જાહિન વાતો કરવી હોય તો કૃપા કરીને હવે પછી મારી પાસે આવશો નહિ.

ફોરોન્ડા—ઠીક ! નહિ આવું. પરંતુ એટલું તો અવશ્ય યાદ રાખજો કે હું જે કહું છું તે તમારા શ્રેયાર્થેજ મનજવું. આ વખતે દેવળમાં બોલાવી જવા માટે આવી છું, કેમકે હમણા ત્યાં એક અગત્યની ધાર્મિક ક્રિયા થવાની છે.

ફોરો—કોઈ પણ ધાર્મિક ક્રિયા જોવાની કે દેવળમાં પગ મૂકવાની પણ મારી ઇચ્છા નથી. માટે કૃપા કરીને મારે બદલે તમેજ જાઓ.

ફોરોન્ડા—નહિ ! તમારે મારી સાથે અવશ્ય આવવું જ પડશે. આવ્યા વિના છુટકો નથી. ના આવો તો તમને મારા સમ છે.

ફોરો—ફોરોન્ડા ! કાંઈ પણ પ્રયોજન વિના શા માટે આવી હક કરો છો ! હું સત્ય કહું છું કે માત્ર મારા નિવાસાલય સિવાય મને અન્ય કોઈ પણ સ્થળે રૂચતું નથી.

ફોરોન્ડા—ગમે તેમ હોય ! પણ મેં તમને મારા શપથ આપ્યા છે. એટલે આવ્યા વિના છુટકો નથી. માટે વધુ દુરાગ્રહ નહિ કરતાં મારી સાથે આવવાને તૈયાર થાઓ.

ફલોરા—તો શું હમણાજ મારે ત્યાં આવવું પડશે ?

ફલોરેન્ડા—હા ! હમણાજ તમારે મારી સાથે આવવું પડશે. પણ તમે ભોજન જમ્યા છો કે કેમ ? મને તો લાગેછે કે તમે જમ્યા નથી. થોડીવાર થોભો. હું અબધડીએ તમારા માટે ભોજન લઈ આવું છું. આ પ્રમાણે કહીને તે ઓરડાની ખુલ્લાર ગઈ. અને નિમિષ માત્રમાં ભોજનનું પાત્ર લઈને પાછી અંદર આવી. અને ફલોરા આગળ ભોજન પીરસીને તેને જમવાનો આગ્રહ કરવા લાગી. જો કે એક પછી એક આપત્તિ આવી. પડવાથી ફલોરાની ક્ષુધા સર્વશે મરી ગઈ હતી તો પણ ફલોરેન્ડાના આગ્રહને માન આપીને તેણે એક બે કોળીઆ મુખમાં મૂક્યા. અને પછી ધરાઈ ગઈ હોય તેવી રીતે કહ્યું, “બસ, હવે નથી ખવાતું.” ભોજન આરોગ્યા પછી તરતજ ફલોરેન્ડા ફલોરાને ગુપ્ત માર્ગ દ્વારા એક વિશાળ ઓરડામાં લઈ ગઈ. આ ઓરડામાં માત્ર બેજ દીપિકાઓ મંદ મંદ બળતી હતી. તેમના પ્રકાશવડે ફલોરાએ જોયું તો દેવળની વ્યવસ્થાપક મુઝા એક ખુણામાં બેઠી છે, અને તેની નિકટમાં એક વૃદ્ધ પાદરી ઉપરાંત અન્ય કેટલીક સાધ્વીઓ પણ બિરાજમાન છે. ફલોરા અને ફલોરેન્ડાએ પણ ત્યાં બેઠક લીધી. ફલોરા આશ્ચર્યચકિત થઈને ચોપાસ જોવા લાગી. કેમકે સભાની ગુપ્ત રચના, અને તેમાં પથરાએલી શાંતિ જોઈને તેને કંઈ શંકા ઉત્પન્ન થઈ હતી. પહેલાં તો તે એમ સમજી કે તેને દેહાંતની શિક્ષા કરવા માટેજ કદાચ આ સભા મળી હશે. આવો વિચાર આવતાંજ જો કે તેના હૃદયમાં ભયનો સંચાર થયો, પરંતુ મનને વધુ દૃઢ કરીને તેણે ભયને તિલાંજલી આપી. અને પોતાની દુઃખી જીંદગીનો છોડો આવેલો જાણી પ્રસન્ન થઈને તે મનમાંજ કહેવા લાગી. “પરમાત્માની અપાર કૃપાથી આજે મારા દુઃખી જીવનનો અંત આવશે. ધન્ય ધડી આજે મને

આવો શુભ પ્રસંગ મળ્યો. ભાગ્યેજ આના જેવો આનંદનો પ્રસંગ બીજો હશે ?” આ સમયે તે સ્થળે જે સાધ્વીઓ એકઠી થઈ હતી. તેમાંની ઘણી ખરીતો વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચેલી હતી. તેથી ફક્ત શંકા વધુ ધ્રુવ થઈ. અને તે પોતાને માટે પ્રાર્થનાની આજ્ઞા થવાની વાટ જોવા લાગી. પણ તેના આશ્ચર્ય વચ્ચે બીજી પળે સેન્ટ વરજીની-આએ કઠોર સાદે પાસે બેઠેલી એક સાધ્વીને કહ્યું. “જુલિઆ! ગઈ કાલે સેન્ટ સુફિઆ દ્વારા જે બાળક અવતર્યું છે, તેને અહિં લઈ આવ.”

આજ્ઞા મળતાંજ જુલિઆ પોતાના આસનેથી ઉઠીને તે ઝોર-ડાની ખડાર ચાલી ગઈ. અને નિમિષ માત્રમાં એક નાના બાળકને લઈ પાછી આવી. અને તેને વૃદ્ધ પાદરી સમક્ષ મૂક્યું. પ્રથમ તો પાદરીએ તે બાળકના શિશ ઉપર તેલ ચોપડીને કાંઈક ધાર્મિક ક્રિયા કરી. આ કાર્ય પૂરું થયા પછી તેણે ઉક્ત બાળક એક સાધ્વીને સોંપી દીધું. આ સાધ્વીએ પાદરી અને સેન્ટ વરજીનીઆની આજ્ઞાથી બાળકનું ગળું દાબીને તેને મારી નાખ્યું. બાળક મરી ગયા પછી સેન્ટ વરજીનીઆએ એક સાધ્વીને સંબોધીને કહ્યું. “જુલિઆ! સેન્ટ સોફિઆને જઈને કહી આવ કે તેનું બાળક સ્વર્ગમાં પહોંચી ગયું છે, અને પોતાની પરમ સ્થિતિને માટે તારો આભાર માને છે.”

આ વાક્ય વરજીનીઆના મુખમાંથી નિકળતાંજ વેદનાની એક તિવ્ર ચીસ પાડીને ફક્ત મુર્છિત થઈને પૃથ્વી ઉપર ઢળી પડી. ફક્ત-રેન્ડાએ તેને મુર્છિત થતી બચાવવાને ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે સઘળા નિષ્ફળ ગયા. છેવટે કેટલીક સાધ્વીઓની મદદથી ફક્ત-રેન્ડા તેને ઉચકીને તેના ઝોરડામાં લઈ ગઈ. અને પાસે બેસીને તેને જાત-તિમાં લાવવાના ઉપાય કરવા લાગી.

તરતના જન્મેલા એક કુસુમ જેવા બાળકનું કમકમાટભરેલું ખુન થએલું જોધને ફલોરા ભયભીત થઇ ગઇ હતી. તેથી તે સાધ્વીઓના અપવિત્ર જીવન વિષે અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગી. તેને આજે જણાયું કે સાધ્વીઓ ધણુંજ અપવિત્ર જીવન ગાળે છે. અને તેમના દુષ્કર્મોના પરિણામે જે કુસુમ ઉત્પન્ન થાય છે, તેનું અકાળે છેદન કરવામાં આવે છે. માત્ર છેદન કરવામાં આવે છે એટલુંજ નહિ, પણ તેને એક પુન્યના કાર્ય તરીકે ગણવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે જે નિર્દોષ બાળકોના પ્રાણુ લેવામાં આવે છે તેઓ સીધા સ્વર્ગમાં જાય છે, એવી તેમની માન્યતા છે. ફલોરાને તે નિર્દય વધસ્થળે એટલા મારેજ બોલાવવામાં આવી હતી કે જો તેને પણ કદાપિ તેવો સમય પ્રાપ્ત થાય તો તે પ્રસંગે બાળકને આપી દેવામાં દુરાગ્રહ કરે નહિ. અત્યાર સુધીતો ફલોરા સર્વોંશે પવિત્ર અને અનાધૃત અબળા હતી. પરંતુ ભવિષ્યમાં યુલિસીઝને હાથે બ્રષ્ટ થવાનો ઘણો સંભવ હતો.

ફલોરેન્ડાના અથાગ પરિશ્રમથી કેટલીકવાર પછી ફલોરા જાગૃતિમાં આવી. તેણે નેત્રો ઉઘાડતાંજ ફલોરેન્ડાને પોતાની પાસે બેઠેલી જોઈ. ફલોરાને જાગૃતિમાં આવેલી જોઈ ને ફલોરેન્ડાને ઘણો આનંદ થયો. અને તેથી તેણે ખુશી થઈને પૂછ્યું, “કેમ ફલોરા ? હવે તમારી પ્રકૃતિ કેવી છે ? તમને જાગૃત થએલા જોઈને મને ઘણો આનંદ થાય છે.”

ફલોરા—પરમાત્માની કૃપાથી હવે મારી પ્રકૃતિ સારી છે. પણ ફલોરેન્ડા ! હમણા મેં શું જોયું હતું ?

ફલોરેન્ડા—જ્યારે તમે તમારી આંખોએજ તે બનાવ જોયો છે, ત્યારે મને શું પૂછો છો ?

ફલોરા—શું મેં જે બનાવ જોયો, તે ખરો હતો, કે માત્ર મારી

તેથી કલ્પનાજ છે ? મને તો તે બનાવસ્વપ્ના જેવોજ લાગ્યો. મનુષ્ય તેવું દુષ્કર્મ કરે એ કદી પણ સંભવીત છે કે ?

ફલોરેન્ડા—તેમાં દુષ્કર્મ જેવું શું છે ? એક બાળકને સીધો સ્વર્ગમાં પહોંચાડવો તેના કરતાં વધુ સારું બીજું શું હશે ?

ફલોરા—તો શું આ પ્રમાણે સઘળા બાળકોને મારી નાખવામાં આવે છે ?

ફલોરેન્ડા—હા ! તમારી કલ્પના અક્ષરશ સત્ય છે.

આ વાક્ય સાંભળીને ફલોરા શ્રી મુર્ચ્છિત થઈ ગઈ. પણ આ વખતે તે થોડીવારમાંજ જાગૃત થઈ. જો કે તે શુદ્ધિમાં તો આવી, પણ તેના ચહેરાનો રંગ સર્વોશે બદલાઈ ગયો હતો. તેના શરીરનું રક્ત સ્થિર થઈ ગયું હતું. અને ઉપર્યુક્ત ભયંકર મંત્રણા સાંભળીને તેના રોમાંચ ઉભા થઈ ગયા હતા. જો કે હમણા તે મૈન બેઠી છે, પણ તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ ચાલ્યોજ નાચે. ફલોરાને અશ્રુપાત કરતી જોઈને ફલોરેન્ડાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. તેથી તેણે તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું, “ફલોરા ! શાંત થાઓ. શા માટે આવું રૂદન કરો છો ?”

ફલોરા—ફલોરેન્ડા ! તમે મારી સાથે દુઃખો કર્યો. અને અહિં લાગીને મને જસાવી દીધી. જો આવી વાત હું પહેલાં જાણતી હોત તો અહિં કદી પણ આવત નહિ.

ફલોરેન્ડા—ફલોરા ! તમે થોડીવાર સુઈ રહો. સુઈ રહેવાથી તમને કાંઈક આરામ મળશે. મારે એક અગત્યનું કામ હોવાથી હવે રજા લઈશ. આવતી કાલે શ્રી મળીશ. આજે મને એક ઘડીની પણ નવરાશ મળશે નહિ. કેમકે યુલિસિઝ અહિં આવેલા છે. અને માત્ર આજનો દિવસ રહીને આવતી કાલે પાછા પ્રવાસે જનાર છે. તેથી આજે મારે તેમની સેવામાં રહેવું પડશે.

ફોરારા—શું દુષ્ટ યુલિસિઝ પણ અહિં આવ્યો છે? તમે તે નીચ માણસનું નામ લઇને મારા કાન અપવિત્ર કર્યા છે. હું તમને એકવાર ફરી કહું છું કે તે દુષ્ટ માણસનું નામ મારી આગળ કદી પણ લેતા નહિ.

ફોરારેન્ડા—હીક ! જેવી તમારી ઇચ્છા. હવે હું રજા લઇશ.

આ વાક્ય પુરું કરીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઇ. તેના ગયા પછી ફોરારા કેટલીકવાર સુધી રડતી રહી. અને પછી પોતાની મેળેજ શાંત થઇને મનમાં કહેવા લાગી. “આ કેવા પ્રકારનો સંપ્રદાય છે કે જેમાં પવિત્રતાનો તો લેશ માત્ર પણ ભાસ થતો નથી. ન્યાં જુઓ ત્યાં અત્યાચાર અને પાપકર્મોનાજ દ્રવ્યંતો જેવામાં આવે છે. ખ્રિસ્તી ધર્મ કેવો છે તેનો મને આજેજ ભાસ થયો. કહેવાતી પવિત્રતાના આશ્રય તળે આવા અત્યાચાર અને હત્યાઓ થતી હશે એતો મારી કલ્પનામાં પણ ન હતું. આજેજ મને તેનો પુરેપુરો ભાસ થયો. જે અહિંથી નાશી જવાની તક મળે તો ફરી ઇસ્લામનો અંગીકાર કરવાની મનોવાંચના છે. પણ અહિંથી કેવી રીતે મુક્ત થવું તે એક પ્રશ્ન છે. અને જે એકવાર સાહસ કરીને અહિંથી નિકળી પણ ગઇ તો પછી ક્યાં જવું, અને કોનો આશ્રય ગ્રહણ કરવો એ મહા વિચાર થઈ પડ્યો છે. જે કોરડોવા તરફ જવાનો વિચાર કરું છું, તો એવી શંકા થાય છે કે મમ બંધુ મારો સ્વીકાર કરશે કે કેમ? જે કે અત્યાર સુધીતો હું સર્વાંશે પવિત્ર રહી છું, પણ તે ધણા બહેમી હોવાથી કદાચ જુદો જ વિચાર કરી લે એ સંભવીતછે. હીક ! ભવિષ્યમાં જે થવાનું હોય તે થાય. પણ એટલું તો ચોક્કસ થયું કે ઇસ્લામ જેવો સર્વોત્તમ ધર્મ બીજો એક પણ નથી. અને તેથી હવે પછી પ્રાણ્તાંત સુધી તેજ ધર્મને દ્રઢતાથી વળગી રહીશ. એ પરમા-

તમા તારી આ રંક કિંકરીએ મોટા અપરાધ કર્યો છે. માત્ર અપરાધ કર્યો છે, એટલું જ નહિ પણ તેણે પોતાના બન્ને ભવ બગાડ્યા છે. તેથી ન્યાયના દિવસે તે તારી આગળ શો ઉત્તર આપશે ? પરંતુ એટલી પણ તારી મહદ્ કૃપા કે તેને માટે પ્રાયશ્ચિતના દ્વાર ઉઘાડા રાખ્યાં છે. જો કે હવે તે કદાચ નિજ આપ્તજનોના સન્માનને તો પાત્ર નહિ થાય. પરંતુ આ મહાન પાપકર્મ બદલ પ્રાયશ્ચિત કરીને તારી અપાર કૃપા પ્રાપ્ત કરવાને બનતા સધળા પ્રયત્નો કરશે. અને તેના આયુષ્યનો અવશેષ રહેલો ભાગ તારી પ્રાર્થના અને મહાન પેગમ્બર સહઅમનું રટણ કરવામાં જ વ્યતિત થશે. ”

ફક્ષોરા આખો દહાડો આવા વિચારોમાંજ પ્રવર્ત રહી. અને તે દરમ્યાન કોઇકવાર પોતાના હુઃખદ જીવનનો કંટાળો આવતાં તે પરમાત્મા સમક્ષ મૃત્યુનું આવાહન કરતાં કહેતી કે, “ઓ પ્રભુ ! મારા હુઃખી આત્માનો અંત ક્યારે આવશે ? હવે હું છેક કંટાળી ગઇ છું. જીવવાનો ભાવ રહ્યો નથી. માટે હવે મને તારા ચરણ કમળમાં આશ્રય આપ. ”

દિવસ જેવી ચિંતામાં પસાર થયો, તેવીજ ચિંતામાં રાત્રી પણ પસાર થઇ. આખી રાત તેણે પ્રભુ પ્રાર્થના કરવામાં જ વિતાડી આ પ્રમાણે તે પ્રાર્થના કરી રહી છે, એટલામાં એક સાંધ્વીએ તેના ઓરડામાં આવીને યુલિસીઝનો સંદેશો તેને પહોંચાડતાં કહ્યું, “ફક્ષોરા ! યુલિસીઝ તમને કાંઇ અગત્યના કામસર બોલાવે છે. ”

આ વાક્ય સાંભળીને જાણે સખ્ત આઘાત થયો હોય તેમ ફક્ષોરા સ્તબ્ધ થઈ ગઇ. અને થોડીવાર સુધી વિચાર કર્યા પછી તેણે તે સંદેશો લાવનાર સાંધ્વીને પ્રતીઉત્તર આપતાં કહ્યું. “જાઓ ! હમણા

આવું છું.” આ જવાબ સાંભળીને તે સંદેશે. લાવનાર સાધ્વીતો ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી ફક્ષેરાએ પોતાના વસ્ત્ર ઢીક કર્યા અને થોડીવાર સુધી એક પછી એક સઘળી પેટીઓ ઉઘાડીને તેમાંના સામાન રીતસર મૂકવા લાગી. આ કાર્ય સમાપ્ત કર્યા પછી તે ઓરડામાંથી નિકળીને પુષ્પ વાટિકામાં ગઈ. અને ઝાડોના ઓથામાં લપાતી છુપાતી તેમજ ભયથી વારંવાર આમ તેમ જોતી તે એક ઓરડામાં ગઈ. આ ઓરડો દેવળના છેક પૃષ્ઠ ભાગમાં દરિઆ કિનારે આવેલો હતો. ન્યારે કોઈ સાધ્વીને મળવાની પાદરીઓને ધમ્મજ થતી ત્યારે તેઓ ગુપ્ત માર્ગે થઈને આ ઓરડામાં આવતા હતા.

જો કે તે ઓરડો દેવળના એક અંગ જેવોજ હતો, તો પણ તેને બીજા ઓરડાઓ કરતાં સારી રીતે શણગારેલો હતો. ભોંયતળીએ શુશોભીત ધરાની ગાલીચા અને ચોતરફ નરમ બિછાના પાથરેલા હતા. ખુણામાં એક શુશોભીત પ્રયંક મૂકેલું હતું. ઓરડાની બીંતો પાદરીઓ, અને સાધ્વીઓના ચિત્રોથી શણગારેલી હતી. સઘળા ચિત્રોના મધ્યમાં ઈસુ ખ્રિસ્તની એક છબી મૂકેલી હતી. ફક્ષેરાએ ઓરડામાં પગ મૂકતાંજ યુલિસીઝે તેનો હાથ પકડીને કહ્યું. “ફક્ષેરા ! આજે મને ઘણો આનંદ થયો કે તમે કાંઈ પણ આનાકાની કર્યા વિના મારી આજ્ઞા માથે ચઢાવીને અહિં સીધા આપ્યા આવ્યા. મને તેવી આશા ન હતી.” ફક્ષેરાએ પોતાનો હાથ છોડાવતાં ક્રોધ કરીને કહ્યું. “પાપી ! દુરથા ! મારા શરીરનો સ્પર્શ કરીશ નહિ. તારો પડ-છાયો પણ મને વર્જ્ય છે.” એમ કહીને તેણે પોતાનો હાથ છોડાવી લીધો.

યુલિસીઝ— શું હજી પણ તારો દુરાગ્રહ દુર થયો નથી કે ?

પણ હવે મારે ક્યાં સુધી વાટ જોવી ? હું તારા પ્રેમનું પાન કરવાને ક્યારે ભાગ્યશાળી થઈશ ?

“ શ્લોકારા મુજ હૃદય મણી, લે આવ આલીંગન કરે.

લઈ ચુંબનો કંઈ સામઘાં, તુજ મદન પીડાને હરે. ”

શ્લોકારા—ઓ પાપી ! મારો દુરાગ્રહ કદી પણ દુર થનાર નથી. તું મને અહિંની અન્ય સાધ્વીઓ જેવી વ્યભિચારિણી ગણે છે કે શું ? જો તેમ હોય તો તે તારી મોટી ભૂલ છે. હું તારી પાપવાસનાને કદી પણ તાળે થવાની નથી. ઓ દુષ્ટ બોલ, તું આ શરીરના કયા ભાગ ઉપર આસક્ત છે.

“ હાડપિંજર માળીયું, મંહી માંસ ને ભર્યું રક્ત છે.

ઉપર મઠ્યું છે ચામડું, કહે દિલ કયા આસક્ત છે. ”

યુલિસીઝ—તારો દુરાગ્રહ મિથ્યા છે. ગમે તે ઉપાયે પણ હું તને ભ્રષ્ટ કર્યા વિના રહીશ નહિ.

શ્લોકારા—તારી શી વિસાત છે કે મારો સ્પર્શ સરખો પણ કરી શકે ?

યુલિસીઝ—એમ કે ? ઠીક છે. જોઈ લઈશ. પણ શ્લોકારા એટલું તો અવશ્ય યાદ રાખજે કે તારું સન્માન મારી આજ્ઞા માનવામાંજ રહેલું છે. જો તું મારી ઈચ્છાને આધીન થઈશ તો સઘળા પાદરીઓ અને સાધ્વીઓ તને અપુર્વ માન આપશે.

શ્લોકારા—મને તેવા સન્માનની યત્કિંચિત માત્ર પણ દરકાર નથી. વ્યભિચાર કરીને માન મેળવવું એનું નામ સન્માન કે ? શું આનેજ તમે લોકો સન્માન કહેછો ? જો તું તેને સન્માનજ ગણતો હોય તો તેવી માન્યતા તને અને તારા આશ્રિતોનેજ મુખારક રહેા. મારી માન્યતા

પ્રમાણે તો તે સન્માન નહિ, પણ હડહડતું અપમાન છે. અને તેવા ભયંકર અપમાનને જરિણી વેચ્યાઓ પણ ભાગ્યેજ પસંદ કરતી હશે. ઓ દુષ્ટ ! હવે વધુ લવરી નહિ કરતાં અહિંથી દુર થા. નહિ તો હમણાજ તને યમસદનમાં પહોંચાડી દઈશ. તું એક નિરાધાર અખળા ઉપર અત્યાચાર કરીને કેટલા દહાડા જીવીશ. યાદ રાખ કે આ ઉપરથી સુંદર દેખાતો દેહ એક દહાડો માટીમાં મળી જશે. માટે વિષયવાસનાનો ત્યાગ કરી ઇશ્વરનું આરાધન કર, કે જેથી શૈશૈ નર્કમાં પડવું પડે નહિ.

આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને યુલિસીઝને રોમેરોમ ક્રોધ વ્યાપી ગયો. તેથી ક્રોધાવેશમાં જેવો તે ફ્લોરાને પકડવાને જાય છે કે તરતજ તેણે પોતાના કેશ કલાપોમાં છુપાવેલી કટારકાઢીને તેના શરીરમાં ભોંકી દીધી. ફ્લોરાએ આખા શરીરના બળથી પ્રહાર કરેલો હોવાથી તેના આઘાતથી યુલિસીઝ જમીન ઉપર પડી ગયો. જો કે તે જીવતો રહેવા પામ્યો. પરંતુ લાગેલા જખમમાંથી પુષ્કળ રક્ત નિકળી જતાં તે ઘણો અશક્ત થઈ ગયો હતો. ફ્લોરાએ તેના હૃદય ઉપર ધા કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, પણ ત્વરાને લીધે તે સ્થળે ધા નહિ લાગતાં જંઘા ઉપર લાગ્યો હતો, અને તેમાંથી પુષ્કળ લોહી વહી જતું હતું. તેથી કેટલીકવાર સુધી તો યુલિસીઝ મુર્છાવશ થઈને ભોંય ઉપર પડ્યો રહ્યો. આ તકનો લાભ લઈને ફ્લોરા એક ગુપ્ત માર્ગે થઈને ઓરડાની બહાર નિકળી ગઈ. તેના ગયા પછી યુલિસીઝ મુર્છામાંથી જાગૃત થયો. અને તેને પકડવાને માટે જેમ તેમ કરીને ઉભો થયો. પરંતુ ઉભા થતાંની સાથેજ પાછો મુર્છિત થઈને જમીન ઉપર પડ્યો. પડતાં પડતાં તેણે “ પકડો, પકડો.” નો સાદ કર્યો. આવી ગરબડ સાંભળીને દેવળની સઘળી સાધ્વીઓ નિદ્રામાંથી

જગી ગઇ. પણ સાદ ક્યાંથી આવે છે તે સમજી શકી નહિ. તેથી સીધા તે ઝોરડામાં આવવાને બદલે તેઓ દેવળના ચોકમાં આમ તેમ શોધ કરવા લાગી. પરંતુ ત્યાં કાંઈપણ ન જણાયાથી છેવટે થાકીને યુલિસીઝવાળા ઝોરડામાં આવી. અહિં આવીને જુએ છે તો યુલિસીઝ મૂર્છાવશ થઇને ભોંય ઉપર પડ્યો છે. અને તેના ધામાંથી રક્ત નિકળી રહ્યું છે. તેથી તેના વસ્ત્રો રંગાઈ ગયાં છે. આ દ્રશ્ય જોતાંજ સઘળી સ્ત્રીઓ આભી બનીને યુલિસીઝ સામે આશ્ચર્યતાથી એકાગ્રચિતે જોવા લાગી. અને તે કેવી રીતે ધાયલ થયો તેનો કાંઈપણ ભેદ તેઓ કળી શકી નહિ. પણ શ્લોરેન્ડાને ફ્લોરા ઉપર બેઠેમ આવતાંજ પોતાની સહચરીઓને ત્યાંજ રહેવા દેખી પોતે શ્લોરાના ઝોરડા તરફ ગઇ. ત્યાં જઈને જુએ છે તો ઝોરડામાં કોઈ મળે નહિ. આ ઉપરથી તેણે અનુમાન કર્યું કે યુલિસીઝને ધાયલ કરીને તે નાશી ગઈ હશે. પણ આ વાત તેણે ખીજ કોઈને કહી નહિ. તેમજ ખીજ કોઈનું ધ્યાન તે તરફ જાય નહિ એવો પ્રયત્ન કર્યો. જો કે તે જાણતી હતી કે તે વાત કોઈના જાણવામાં આવ્યા વિના રહેશે નહિ. પરંતુ શ્લોરાને નાસી જવાની તક આપવા માટેજ તેણે તે વાત ગુપ્ત રાખી. આ પ્રમાણે જો કે શ્લોરેન્ડાએ તો તે વાત ગુપ્ત રાખી, પણ જે સ્ત્રી ફ્લોરાને બોલાવવા ગઈ હતી તેણે કહ્યું “ શ્રીમતી ! ગઈ કાલે રાતના સમયે સેન્ટમેરી યુલિસીઝના ઝોરડામાં ગઈ હતી. તેથી કદાચ તેણેજ આ કામ કર્યું હશે. ” આ વાક્ય સાંભળીને જાણે નિદ્રામાંથી જગી ઉઠી હોય તેમ વરજનીઆએ કહ્યું “ જાઓ ! સેન્ટમેરીના ઝોરડામાં જઈને તપાસ કરો. ” તદ્વતુસાર એક સ્ત્રી ફ્લોરાના ઝોરડા તરફ ગઇ. પણ તે ત્યાં મળી નહિ. તેથી દેવળના આખા ચોકમાં શોધ ખોળ કરવામાં આવી, પરંતુ કાંઈ ભાળ લાગી નહિ. છેવટે સમુદ્ર તરફની બારીઓ ઉઘાડીને કેટલીક સ્ત્રીઓ

ખૂદાર નિકળી. અને મશાલોના પ્રકાશ વડે ચોતરફ ફ્લોરાની શોધ કરવા લાગી. આ પ્રમાણે તેમણે ઘણે દુર તપાસ કરી, પણ કાંઈ ભાળ લાગી નહિ.

ન્યારે તપાસ પુરી કરીને સઘળી સ્ત્રીઓ દેવળમાં પાછી આવી ત્યારે વરજીનીઆએ દેવળની પાછલી બારીઓ બંધ કરવાની આજ્ઞા કરી. તદનુસાર બારીઓ બંધ કરવામાં આવી. ત્યાર પછી યુલિસીઝની શી ગોઠવણ કરવી તેની વ્યંજના થવા લાગી. વરજીનીઆની આજ્ઞાથી જીલીઆ અને એક બીજી સ્ત્રીએ યુલિસીઝના ઘા ઉપર પાટા બાંધ્યા. ત્યાર પછી ફ્લોરાની તપાસ કરવાની આજ્ઞા કરતાં વરજીનીઆએ કહ્યું “સેન્ટ મેરી ક્યાં જવાની છે? કોઈ દહાડે તે અવસ્ય પકડાઈ જવાની. પણ હવે યુલિસીઝને માટે શી વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ? તેને પકડવાની આજ્ઞાપત્રિકા પણ ખૂદાર પડી ચુકી છે. તેથી તેને વધુ વખત અહિં રાખવો એ જોખમભરેલું છે. ન્યારે તે અહિં આવે છે ત્યારે લપાઈ છુપાઈનેજ આવે છે. તેમ છતાં જો તે વાત મુસલમાનોના જાણવામાં આવે તો તેઓ તેમને પકડયા વિના રહે નહિ. તદુપરાંત જો આ બનાવ કોઈના જાણવામાં આવે તો આપણી પણ બદનામી થયા વિના રહે નહિ. આ સઘળી આપદાઓમાંથી બચવા માટે આપણે કાંઈ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.”

ફ્લોરેન્ડા—ખચિત! ઘણી શરમભરેલી વાત છે. માટે જે કાંઈ કરવું હોય તે સત્વર કરવું જોઈએ.

વરજીનીઆ—આ જે બનાવ બન્યો છે, તે મુખ્યત્વે કરીને યુલિસીઝની મુર્ખતાનેજ આભારી છે. પહેલાં તો મેં તેમને એક વર્ષ પર્યંત

સેન્ટ મેરીથી દુર રહેવાની સુચના કરી. પણ તેમણે મારી શિખામણનો અનાદર કર્યો. ત્યાર પછી મેં સેન્ટમેરીને તેના દુરાગ્રહ બદલ દેહાંતની શિક્ષા કરવાની ઇચ્છા કરી. તે વખતે પણ મને તેમણે તેમ કરતાં અટકાવી. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે આજે પોતેજ જનથી માર્યા ગયા.

જુલીઆ—શ્રીમતી ! જો કે ધા ઘણો ઉડો લાગ્યો છે, પરંતુ હજી તે જીવતા છે. તેથી જો કાંઈક તાત્કાલિક ઉપચાર કરવામાં આવે તો ધા રૂઝાઈ જવાનો સંભવ છે.

વરજિનીઆ—અહિંઆં તેમને માટે ઉપચાર આદિની કાંઈપણ ગોઠવણ થઈ શકે તેમ નથી. મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે તો તેમને અહિંથી કોઈ ખીજ સ્થળે લઈ જવા જોઈએ.

જુલીઆ—શ્રીમતી ! તેમને કયા સ્થળે મોકલવાની તમારી ઇચ્છા છે ?

વરજિનીઆ—ગમે ત્યાં લઈ જાઓ. હવે તેમને અહિં વધુવાર રાખવાની મારી ઇચ્છા નથી. જો તેમને અહિં રાખવામાં આવશે તો આપણા દેવળની બદનામી થશે. માટે જાઓ, અને પાદરી વિકલીફને જોલાવી લાવો. તે તેમને માટે કાંઈક ગોઠવણ કરશે.

જુલીઆ—જેવી આપની ઇચ્છા ? આપની આજ્ઞા માથે ચઢાવું છું.

એમ કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ, અને એક ઘટિકામાં વિકલીફને જોલાવી લાવી. વરજિનીઆએ વિકલીફને સઘળી ખીના અથથા ઇતિ પર્યંત નિવેદન કરી. અને યુલિસિઝને રહેવા માટે કોઈ ગુપ્ત સ્થળ શોધી કાઢવાનું કહ્યું. પહેલેથી છેલ્લે સુધી વાત સાંભળીને વિકલીફે કહ્યું : “અહિંથી થોડે દુર મારો એક અનુયાયી રહે છે. તેના મારા ઉપર સારો ભાવ છે, તેથી તે મારી ગમે તેવી યોગ્ય આજ્ઞાનો અનાદર કરશે નહિ. તેથી યુલિસિઝને તેના ઘરમાં રાખવાની હમણાજ હું ગોઠવણ કરું.”

હું. તે ધર એક એવા સ્થળે આવેલું છે કે જ્યાં ભાગ્યેજ મુસલમાનો નો પગરવ હશે. તેથી ત્યાં યુલિસીઝના પકડાઈ જવાનો પણ ભય નથી.”

વરજિનીઆ—જ્યારે આવી ઉત્તમ વ્યવસ્થા થઈ શકે છે તો વિલંબ શા માટે કરો છો? જેમ અને તેમ સત્વર યુલિસીઝને અહિંથી લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરો! જુલીઆ તું અને બીજા સાત આઠ સાધ્વીઓ મળીને યુલિસીઝને વિકલીફ બતાવે તે સ્થળે લઈ જાઓ.

વિકલીફ—આવી ગંભીર સ્થિતિમાં આ સમયે તેમને અહિંથી લઈ જવાનું ઉચિત નથી. માર્ગમાં પ્રહરીઓ કદાચ અટકાવશે. હમણાં હું એજ વિચારમાં છું કે મારે તેમને કેવા પ્રકારે લઈ જવા?

વરજિનીઆ—તમે પોતેજ કોઈ ઉપાય શોધી કાઢો.

વિકલીફ—મારી ઇચ્છા તો એવી છે કે તેમને એક શબ્દના આકારમાં અહિંથી લઈ જવા જોઈએ. જે આવી યુક્તિ કરવામાં આવશે તો પ્રહરીઓ પણ કંઈ શંકા કાઢશે નહિ.

વરજિનીઆ—હા! આ યુક્તિ ઘણી સારી છે, અને તે અવરજ સફળ થશે. પણ જેમ અને તેમ ત્વરાથી તેને અમલમાં મૂકવી જોઈએ. કૃપા કરીને તમે બે ચાર પાદરીઓને બોલાવી લાવો. અને તે દરમિયાન હું તેમનું નકલી શબ તૈયાર કરી રાખું છું.

આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને વિકલીફ પોતાની જગ્યાએથી ઉઠ્યો. અને પોતાના સાથીઓને બોલાવી લાવવા માટે ત્યાંથી સત્વર વિદાય થયો. આ તરફ વરજિનીઆ પણ એક નકલી શબ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી. ખ્રિસ્તીઓમાં એવો રિવાજ છે કે જ્યારે કોઈ સ્ત્રી સાધ્વી થાય છે ત્યારે તેના શબને માટે એક પેટી તેણે સાધુવૃત્ત ગ્રહણ કર્યા.

ના દિવસથીજ તૈયાર કરવામાં આવે છે. અને તેના ઉપર તેનું નામ લખી મૂકવામાં આવે છે. તલૈતલાના દેવળમાં પણઃએવી ઘણી પેટીઓ હતી. અને તે સઘળી એક જુદા ઝોરડામાં રાખવામાં આવી હતી. તેમાંથી એક મોટી પેટી વરજિનીઆએ ખુલ્લાર કઢાવી. અને બીજી સાધ્વીઓની મદદથી મુર્ખાવશ થએલાં યુલિસિઝને તેમાં મૂક્યો. અને કોફીન ઉપર સ્થામ વસ્ત્ર લપેટી થોડાંક પુષ્પ મૂક્યા. આ પ્રમાણે યુલિસિઝનું નકલી શબ તૈયાર કરીને તે વિકલીફ અને તેના સાથીઓની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરવા લાગી.

થોડીવારમાં વિકલીફ અને તેના સાથીઓ તે સ્થળે આવી પહોંચ્યા. અને શબને તૈયાર થએલું જોઇ, તેને પોતાના સ્કંધો ઉપર ઉંચકીને પસાર થયા. જતાં જતાં એક વાતનું સ્મરણ થઇ આવતાં વિકલીફે વરજિનીઆ પાસે આવીને કહ્યું “ યુલિસિઝને તો હું લઈ જઈશું, પણ તેમની સેવા શુશ્રુષા કરવા માટે એક બે માણસોની જરૂર છે, માટે એક બે સાધ્વીઓને મારી સાથે મોકલો.”

વરજિનીઆ—હા ! ઠીક એ વાત મને યાદ દેવડાવી. હું તો ભૂલીજ ગઇ હતી. ફ્લોરેન્ડા ! તમે પાદરી સાહેબ સાથે જાઓ. કેમકે તમે લાંબા સમય પર્યંત યુલિસિઝની સાથે રહેલા છો. તેથી આ પ્રસંગે પણ તેમને સહાયતા આપવાનું તમારું કર્તવ્ય છે. તેમને તમારી સોખ-તમાં ઘણો આનંદ થશે. માટે જાઓ ! જલદી કરો. સરસામાન લેવાની કાંઈ આવશ્યકતા નથી. સવારમાં હું મોકલી આપીશ. આ સમયે તો જેવી સ્થિતિમાં અહિં બેઠા છો, તેવીજ સ્થિતિમાં ત્યાં જાઓ.

યુલિસિઝની સાથે જવાની જો કે ફ્લોરેન્ડાની ઇચ્છા નહતી તોપણ તે વરજિનીઆની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી શકી નહિ. અને ના

છુટકે શયની સાથે રવાના થઇ. સવારે ચાર વાગે તેઓ સધળા ધારેલા સ્થાનકે આવી પહોંચ્યા. જે ઘરમાં યુલિસિઝને રાખવાનો હતો, તે ઘરના માલિકનું નામ મારટિન હતું.

મારટિનને વિકલિક્ષ પરત્વે સારો ભાવ હતો. તેથી તે અને તેના ઘરની સધળી સ્ત્રીઓ કનફેસન-પાપ સ્વીકારાર્થે તેની પાસે જતી હતી. શય તેના દ્વાર પાસે આવી પહોંચતાં તેણે બારણું ઉઘાડ્યું. અને બારણું ઉઘાડતાંજ શયને જોઇને ગભરાઇ ગયો. અને જ્યારે વિકલિક્ષને શયની સાથે જોયો ત્યારે તેની ચિંતામાં વધારો થયો. તેથી એકદમ દોડીને તે તેના પગમાં પડ્યો. એટલે વિકલિક્ષે તેની પીઠ ઉપર હાથ ફેરવીને કહ્યું “આ પેટીમાં આપણા સંપ્રદાયના એક મહાન સંત છે, તેમને કોઇ મુસલમાને ધાયલ કર્યા છે. તેમને રહેવા માટે મને આ જગ્યા ઉચિત લાગવાથી હું તેમને અહિં લાવ્યો છું. માટે તેમને રહેવા સારૂ જગ્યા કરી આપો. પણ એટલું અવસ્ય યાદ રાખજો કે આ વાત કોઇ બીજાને કાને જાય નહિ. તેમની સારવારને માટે કોરડોવાની એક સુવિખ્યાત સાધ્વી હાજર છે.”

આ વાત જાણીને પ્રથમ તો મારટિન ચુપ થઇ ગયો. પણ વિકલિક્ષની આજ્ઞા માથે ચઢાવ્યા વિદ્વા છુટકો નથી, એમ વિચારીને તેણે પોતાના ઘરનો એક ચોરડો ખાલી કરી આપ્યો. એટલે સાથે આવેલા બીજા પાદરીઓએ યુલિસિઝને પેટીની ખજાર કઢવ્યો. અને તેના રક્તથી ખરડાએલા વસ્ત્રો બદલીને તેને પ્રયંક ઉપર સુવાડ્યો. અને ફ્લોરેન્ડા તેની પાસે પ્રયંક નીચે બેસી ગઇ. અને સાથે આવેલા પાદરીઓ તેને ઘટ્ટી સારવાર કરવાની બલામણુ કરીને ત્યાંથી ચાલતા થયા.

જ્યારે પાદરીઓ યુલિસિઝને મારટિનના ઘરમાં મૂકીને દેવળ તરફ વળ્યા; ત્યારે અરજોદય થઇ ચૂક્યો હતો. દેવળની પાસે પહોંચતાંજ

જે દૃષ્ય તેમના જોવામાં આવ્યું, તેણે તેમને આશ્ચર્યના સમુદ્રમાં ગરકાવ કરી નાખ્યા. તેઓ દેવળ પાસે આવી પહોંચ્યા તે સમયે ઇસ્લામી સેના દેવળને ઘેરીને ઉભી હતી. ચારે તરફ પહોરો હોવાથી અંદર ના માણસો બહાર જઈ શકતા નહિ. અને બહારના માણસો અંદર જઈ શકતા નહિ. આ દૃશ્ય જોઈને પાદરીઓએ એવું અનુમાન કર્યું કે કદાચ રાતની વાત બહાર પડી ગએલી હોવાથી ઇસ્લામી સેના અહિં આવી હશે. આવો વિચાર કરીને તેમણે ગુપ્તગુપ્ત ઘેર જવાનો ઇરાદો કર્યો. પણ વિકલિકે તેમને અટકાવીને કહ્યું “ નહિ ! આ વાતની તપાસ કર્યા વિના આપણે અહિંથી જવું જોઈએ નહિ. મુસલમાનો ન્યાયપરાયણ હોવાથી કદાચ તેઓ આપણને પકડશે નહિ. માટે આપણે તેમને અહિં આવવાનું કારણ પૂછવું જોઈએ.”

વિકલિકની શિખામણ સઘળા પાદરીઓને પસંદ પડી. તેથી તેઓ દેવળના સિંહદ્વાર તરફ ગયા. આ સ્થળે ઇસ્લામી સેનાધ્યક્ષ અબ્દુર્રહિમ હાથમાં નાગી તલવાર પકડીને દેવળની વ્યવસ્થાપકને ક્રોધપૂર્વક બોલાવી રહ્યા હતા.

વિકલિક તેમની પાસે ગયો. અને સલામ કહીને કહ્યું “ સરદાર ! આપ અમારા દેવળને શા માટે ઘેરીને ઉભા છો ? ”

અબ્દુર્રહિમ—તમે લોકોએ યુલિસિઝ, શ્લોરા, અને શ્લોરેન્ડાને અહિં છુપાવેલા હોવાથીજ અમને અહિં આવવું પડ્યું છે. માટે વ્યવસ્થાપકને કહો કે તે ઉપર્યુક્ત પણે વ્યક્તિઓને અમારે સ્વાધીન કરી દે. જો તેમને અમારે સ્વાધીન કરવામાં આવશે તો તમને કાંઈ પણ હેરાન કર્યા વિના અમે અહિંથી ચાલ્યા જઈશું, પણ જો તમે તેમને છુપાવી રાખશો તો ના છુટકે તમને શિક્ષા કરવાની અમને ફરજ પડશે.

વિકલિશ—સરદાર મહાશય ! આપે જે ત્રણ વ્યક્તિઓના નામ બતાવ્યા, તેમાંની એક પણ વ્યક્તિ અહિં નથી. અને ફ્લોરાને તો અમે ઓળખતા પણ નથી.

અબ્દુર્રહિમ—તમારું કથન અસત્ય છે. અમને પાકા પાયે સમાચાર મળ્યા છે કે તેઓ ત્રણે અહીંજ છે.

વિકલિશ—નહિ સાહેબ, તેઓ અહિં નથી.

અબ્દુર્રહિમ—જો તમારું કહેવું ખરું હોય તોપણ પુરતી શોધ બોળ કર્યા વિના અમારી ખાત્રી થવાની નથી.

આ પ્રમાણે વાતચીત થઇ રહી છે. એટલામાં દેવળની વ્યવસ્થાપક વરજિનીઆ ધ્રુવતી કાંપતી અબ્દુર્રહિમ સામે આવીને ઉભી રહી. તેની કદ્દપના એવી હતી કે ફ્લોરાએજ આ લોકોને અહિં મોકલ્યા હશે. તેથી તે પોતાની મેળે કાંઈપણ જવાબ આપવાને બદલે મૌન્ય ઉભી રહી. તેને આવી રીતે મૌન્ય ઉભેલી જોઈને અબ્દુર્રહિમે તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું “ કાંતો યુલિસિઝ, ફ્લોરા, અને ફ્લોરાન્ડાને અમારે સ્વાધીન કરો, કે કાંતો અમને અંદર આવીને તેમની શોધ કરવા દો.”

વરજિનીઆ—સરદાર મહાશય ! હું ફ્લોરાને તો ઓળખતી પણ પણ નથી. હા. યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડા અહિં આવ્યા હતા. પણ ગઇ રાત્રે તેઓ અહિંથી ચાલ્યા ગયા છે. કોણ જાણે તેઓ ક્યાં ગયા છે તે હું જાણતી નથી.

અબ્દુર્રહિમની સાથે ઝિઆદ અને હેલનનું પ્રેમી યુગલ પણ આવ્યું હતું. જો કે ઝિઆદે હેલનને સાથે લઇ આવવાની ઘણી આનાકાની કરી, પરંતુ તેણે કાંઈપણ રીતે માન્યું નહિ. તેથી છેવટે ઝિઆ-

દને તેને સાથે લઇ આવવાની ફરજ પડી. આ સમયે તે ઇસ્લામી સેનાધ્યક્ષની પાછળ અશ્વારોહી થઇને ઉભી હતી. અને જ્યારે વરજિનીઆએ ફક્તોરા વિષે પોતાની અજ્ઞાનતા દર્શાવી, ત્યારે હેલન પોતાના અશ્વ સહિત આગળ ધસી આવી. અને ક્રોધપૂર્વક વરજિનીઆને પ્રશ્ન કર્યો “ જો યુવતી જુલિઆની સાથે અહિં આવી હતી, અને હાલમાં સાધ્વી થઇ છે, તેને શું તમે ઓળખતા નથી ? ”

વરજિનીઆ—શું તમે સેન્ટ મેરી વિષે કહો છો ? હા ! તેને તો હું ઓળખું છું. પણ તેનું મુળ નામ ફક્તોરા છે, એ આજેજ મારા જાણવામાં આવ્યું. શું તે પહેલાં મુસલમાન હતી ?

અબ્દુર્રહિમ—હા ! તે કોરડોવાના એક ઇસ્લામી સદગૃહસ્થની દુહિતા છે.

વરજિનીઆ—અરે ! એતો તેજ યુવતી કે જેના ઉપર યુલિસિઝે અત્યા.....

આ પ્રમાણે તે પોતાના અંતઃકરણનો ભેદ કહેવા જતી હતી, પણ એટલામાં કાંઈ વિચાર આવતાં તે વાક્ય અધુરું રાખીનેજ ચુપ થઇ ગઈ. તેને બોલતાં બોલતાં મૌન્ય થએલી જોઇને હેલને કહ્યું “ શ્રીમતી ! કેમ મૌન્ય બની ગયા ? જો કહેવાનું હોય તે ખુલ્લેખુલ્લું કહી દો. કેમ હવે તો ફક્તોરાને ઓળખીને ? તો બતાવો કે તે ક્યાં છે ? ” વરજિનીઆ હેલનના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવા જતી હતી, પણ એટલામાં ઇસ્લામી સેનાના સેનાધ્યક્ષ અબ્દુર્રહિમ આગળ વધીને કહ્યું “ જુલિઆને સત્વર મારી આગળ હાજર કરો.”

સેનાધ્યક્ષની આજ્ઞાનુસાર એક સાધ્વી દેવળમાં જઇને જુલિઆને તેડી લાવી. જુલિઆ ગભરાઇને ખહાર આવી. તે જેવી આવીને ઉભી રહી

કે તરતજ અબદુર્ઉદ્દિ તેને પ્રશ્ન પૂછ્યો. “ જોલ ફ્લોરા ક્યાં છે ? ” આ પ્રશ્નથી ગભરાઇને જીલિઆ વરજિનીઆ સામે જોવા લાગી. આ પ્રમાણે તેના તરશ્થી કાંધપણ જવાબ નહિ મળવાથી અબદુર્ઉદ્દિ ક્રોધે ભરાઇને તેને કારાગ્રહમાં લઇ જવાની પોતાના એક સૈનિકને આજ્ઞા કરી. સૈનિકે તેને પકડવાનું કરતાજ હતા કે તરતજ વરજિનીઆએ સરદારને વિનંતી કરતાં કહ્યું “ શા માટે બાપડી નિર્દોષ જીલિઆને કેદ કરે છે. હું ખરું કહું છું કે સેન્ટમેરી ગઈ રાત્રેજ અહિંથી નાશી ગઈ. ”

વરજિનીઆ તરશ્થી આવા ઉડાઉ જવાબ મળવાથી અબદુર્ઉદ્દિને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. તેથી તેમણે સિંહના જેવી ગર્જના કરીને કહ્યું “ ઠીક ! હું મારી જાતે દેવળમાં તેમની શોધખોળ કરું છું ? ”

સેનાધ્યક્ષે ઉપરોક્ત વાક્ય પુરું કર્યું કે તરતજ હેલને આગળ ધસી આવીને પ્રશ્ન કર્યો “ જીલિઆ ! સત્વર બતાવ કે ફ્લોરા ક્યાં છે ? નહિ તો તારા પ્રાણ જવાનો સંભવ છે. ”

હેલનના મુખે આવા ઉદ્દગારો સાંભળીને જીલિઆને ઘણી નવાઇ લાગી. અને તે વિચારમાં પડી ગઈ. આવી સ્થિતિમાં તે કેટલીકવાર સુધી હેલનના પ્રશ્નોના પ્રતીક્ષિત આપી શકી નહિ. તેથી હેલને ફરી ક્રોધ કરીને કહ્યું “ જીલિઆ ! હવે વાત ઉડાવવાનો પ્રયત્ન શા માટે કરે છે ? હું અહિંનો સઘળો ભેદ જાણી ચુકી છું. ફ્લોરાને આપત્તિમાં લાવનાર પણ તુંજ છે. જે તે દેવળના સઘળા ભેદભરમે તેને પહેલાંથી કબ્જા હોત તો તે અહિં કદી પણ આવત નહિ. અને હું પણ તેને આવવા દેત નહિ. તું ફ્લોરા વિષે કાંધપણ જાણતી ન હોય એ

માનવા જોગ નથી. માટે જો જીવવાની ઇચ્છા હોય તો ફક્તોરોને લાવી આપ. ”

હેલનના ક્રોધ નિપુણ ઉદગારોએ જીલીઆના અંતઃકરણ ઉપર સખ્ત આઘાત કર્યો. અને તેથી તે આશ્ચર્યચકિત મુદ્રાએ રાજકુમારી સામે જોવા લાગી. તેને ક્રોધતો ધણોએ ચઢ્યો, પણ શું કરે ? હેલનને શિક્ષા કરવાનું કામ તેની શક્તિની બહાર હતું. તેથી પોતાનો ક્રોધ મનમાં જ સમાવીને કેટલીવાર પછી તેણે જવાબ આપ્યો. હું “ફક્તોરોને જોળખું છું. પણ તેતો ગઈ રાત્રેજ અહિંથી નાશી ગયો. ”

જિઆદ અત્યાર સુધીતો સઘળી વાતચીત શાંતિથી સાંભળી રહ્યો હતો. પણ જીલીઆનો પ્રતીકિત્તર સાંભળ્યા પછી તે મૌન્ય રહી શક્યો નહિ. તેથી ક્રોધપૂર્વક આગળ વધીને તેણે કહ્યું. “ પણ એટલું તો બતાવ કે ફક્તોરા અહિંથી પવિત્રતા સાથે ગયો છે કે બ્રહ્મ થઈને ? ”

જીલીઆએ આ પ્રશ્નનો પણ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. સેન્ટ વરજિનીઆ અને જીલીઆને પ્રશ્નો ઉડાવતાં જોઈને ઇસ્લામી સેનાધ્યક્ષને ધણો ક્રોધ ચઢ્યો, અને તેની સાથે કાંઈક સંદેહ પણ ઉત્પન્ન થયો. તેથી પોતાની જાતે તપાસ કરવાની ઇચ્છાથી તે હેલન અને જિઆદને સાથ લઈને દેવળમાં ગયા. અને તેના સઘળા વિભાગો બારીકીથી તપાસ્યા. પણ ફક્તોરા ફક્તોરેન્ડા કે યુલિસીઝની કાંઈ બાળ લાગી નહિ. તેથી તે નિરાશ થઈને બહાર આવ્યા. બહાર આવતાંજ તેણે વરજિનીઆને કહ્યું. “ઓ દુષ્ટ ! મને સત્વર કહે કે એવી તે શી વાત હતી કે જે તું કહેતાં કહેતાં મૌન્ય થઈ ગઈ ? ”

વરજિનીઆ—તે વાત તો હું બુલી ગઈ.

આ ઉત્તર સાંભળીને અબ્દુર્રહિમને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. અને તે સમજી ગયા કે વરજિનીઆ વાત ઉડાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તેથી એક પણ વધુ પ્રશ્ન નહીં પૂછતાં તે ચુપ થઈ ગયા. પણ ફલોરાની ભાજ નહિ લાગવાથી જિઆદને તો એટલો ક્રોધ ચઢ્યો કે તેનાથી શાંત રહેવાયું નહિ. તેથી તેણે મોટા સાદે વરજિનીઆને કહ્યું, વાર ! પણ એતો બતાવ કે ફલોરા, ફલોરેન્ડા અને યુલિસિઝ ક્યાં છે ? ”

વરજિનીઆ—તે વિષે હું કંઈ પણ જાણતી નથી.

જિઆદ—પરંતુ એટલું તો કદાચ જાણતીજ હશે કે તેઓ આ શહેરમાં છે કે પ્રદેશમાં નાશી ગયા છે ?

વરજિનીઆ—તે પણ જાણતી નથી.

અબ્દુર્રહિમ સમજી ગયા કે વરજિનીઆ સઘળી વાત જાણે છે. પણ તે તેને કહેવા ઇચ્છતી નથી. તેથી તેણે વરજિનીઆ અને જુલીઆને સાથે લઈને છાવણીનો માર્ગ લીધો.

પરિશિષ્ટ ૯ મું.

આશામાં નિરાશા.

યુલિસિઝ, ફ્લોરા અને ફ્લોરેન્ડાની તલૈતલાના ખ્રિસ્તી દેવળમાં આરીક શોધ કર્યા પછી તેમની ભાળ નહિ લાગ્યાથી અબ્દુર્રહિમ, જિઆદ, અને હેલન રાજદુર્ગમાં પાછા ફર્યા. અહિં આવ્યા પછી અપરાધીઓને શોધી કાઢવાની તેઓ વ્યંજના કરવા લાગ્યા. છેવટે તેમની ખાત્રી થઈ કે ફ્લોરા અને યુલિસિઝ તલૈતલામાં નથી. આવા આવા પરિશ્રમે ઉઠાવ્યા પછી પણ જ્યારે અપરાધીઓની ભાળ ન લાગી ત્યારે જિઆદના શોક સંતાપનો પાર રહ્યો નહિ. જ્યારે તે અબ્દુર્રહિમના સહકાર્યમાં સૈન્ય લઈને નિકળ્યો, ત્યારે તેને એવી આશા હતી કે અપરાધીઓ સત્વર પકડાઈ જશે. પણ તેની ઉક્ત ધારણા ખોટી પડવાથી તેને ઘણો સંતાપ થયો. પોતાની મહેનત નિષ્ફળ ગએલી જોઈને તેના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ. અને તેના શરીરમાં ક્રોધ મિશ્રિત રક્ત વહન કરવા લાગ્યું. જ્યાં સુધી તેણે જાતે દેવળમાં પ્રવેશ કરીને અપરાધીઓની શોધ કરી ન હતી, ત્યાં સુધી તેને એવી આશા હતી કે અંદર તપાસ કરવાથી કદાચ અપરાધીઓ પકડાઈ જશે. પરંતુ જ્યારે દેવળની અંદર તપાસ કર્યા પછી પણ અપરાધીઓની કાંઈ ભાળ લાગી નહિ, ત્યારે તેના સઘળાં મનોરથ પડી ભાગ્યાં. અને પરિણામે તેને પોતાનું જીવન અકાઈ લાગવા માંડ્યું. તેથી તે દિલગીર રહેવા લાગ્યો. તેની આવી સ્થિતિ જોઈને તેને આશ્વાસન આપતાં હેલને કહ્યું. “પ્રાણેશ! તમે આવી નજીવી બાબતમાં શામાટે નિરાશ

થઈ જાઓ છો ? હજી સુધી નિરાશ થવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. શોધ કર્યાથી હજીપણ અપરાધીઓ પકડાઈ જવાનો સંભવ છે. આપણા સેનાધ્યક્ષ જુલીઆ, અને વરજિનીઆને અહિં પકડી લાવ્યા છે. મને ખાતરી છે કે તેઓ અપરાધીઓ વિષે બરાબર જાણતા હશે. તેથી તેમને લગાર ધમકી આપવાથી કદાચ તેઓ અપરાધીઓની ભાળ બતાવી દેશે. માટે આપ નિરાશ ન થાઓ ! ફક્તોરને મળવાની મને તો હજી પણ કાંઈક આશા છે.”

ઝિઆદ—પ્રિયે ! ફક્તોરને મળવાની તમને આશા હોય તો તે તમે જાણો. પરંતુ મને તો તે સર્વાંશે અશક્ય અને અસંભવીત લાગે છે.

અબ્દુર્રહિમ—હા ! મને પણ કાંઈક આશા છે. ઘણા ભાગે ખ્રિસ્તીઓને આપણા આગમનની પહેલાંથી ખબર મળી ગઈ છે. તેથી કાંતોતે હેતુ, અથવા કોઈ બીજા હેતુથી તેમણે અપરાધીઓને અહિંથી નસાડી મૂક્યા છે. જો મારી શિખામણ માનતા હો તો આપણે અત્રેના સઘળા ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો, અને સામાન્ય ખ્રિસ્તીઓના ઘરોની ઝડતી લેવી જોઈએ. આ ઉપાય કરવાથી કદાચ અપરાધીઓની ભાળ લાગશે ખરી. વળી જુલીઆ અને વરજિનીઆ આપણા હાથમાં કેદ છે. તેથી તેમને ધમકી આપવાથી કદાચ તેઓ પણ અપરાધીઓની ભાળ આપશે એવો સંભવ છે.

હેલન—મહાશય ! આ યુક્તિ સારી છે. પણ તેને સત્વર અમલમાં મૂકવાની અગત્ય છે. આપ કૃપા કરીને આપણા સેનાનીયોને અત્રેની ખ્રિસ્તી પ્રજાના ઘરોની ઝડતી લેવાની આજ્ઞા આપો. અને જુલીઆને કાલે મારી પાસે મોકલજો. એટલે તેને આમતેમ સમજાવીને અપરાધીઓની ભાળ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરીશ. પરંતુ આ યુક્તિ સફળ થશે કે કેમ એ શંકા

સ્પદ છે. કેમકે જુલીઆને મેં પ્રથમ ધણો ઠપકો આપેલો હોવાથી તે મારાથી ભડકી ગઇ છે. તેથી મને પોતાનો ભેદ જણાવશે કે કેમ એ સંદેહયુક્ત છે. ઠીક ! જે થવાનું હતું તે થઇ ગયું. હવે તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. હમણાતો ઘેર જાઉં છું. પણ એક કલાક પછી જુલીઆને મારી પાસે મોકલજો. એટલે હું તેને સમજાવીને અપરાધી-ઓની ભાળ લેવાનો પ્રયત્ન કરીશ. પ્રાર્થેશ ! આપ પણ બે ઘટિકા પછી મને મારે ઘેર આવી મળજો.

જિઆદ અને હેલન ઉપરોક્ત બનાવ બન્યો. તેના એક દિવસ પહેલાં રાતના સમયે તલૈતલા નગરમાં આવી પહોંચ્યા હતા. અને તેજ સમયે દેવળને ઘેરી લેવાની જિઆદની ઇચ્છા હતી. પણ ઘેર રાત્રીના સમયે ઇસ્લામી સેનાનીયો ઘેરાને લગતી સઘળી વ્યવસ્થા કરવાને અશક્ત હોવાથી તેમના સેનાધ્યક્ષે ઉક્ત કાર્ય પ્રભાત ઉપર મુલતવી રાખ્યું. અને જિઆદને પોતાનો દુરાગ્રહ મૂકી દેવા માટે સમજાવ્યો. શિખામણની સારી અસર થઇ. તેથી તેણે પણ દેવળ ઉપર રાત્રે જ આક્રમણ કરવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો. અને રાત્રે સુતી વેળાએ પોતે ત્યાં કેવી રીતે આવવા પામ્યો હતો તેને લગતી સઘળી હકીકત અથવા ઇતિ પર્યંત સેનાધ્યક્ષને કહી સંભળાવી. તદુપરાંત હેલન પોતાને કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઇ હતી, તેને લગતી સંપૂર્ણ બીના પણ તેમને નિવેદન કરી. એટલે સેનાધ્યક્ષ હેલનને જોઇને ધણા પ્રસન્ન થયા. અને તેના સમાગમથી પોતાને ઉપજેલી ખુશાલી વ્યક્ત કરતાં તેમણે કહ્યું. “હેલન ! અત્યારે તમને આ સ્થળે જોઇને મને ધણો આનંદ થાય છે. ખરેખર તમારા સમાગમમાં મને અત્યાનંદ થયો છે. આજનો દહાડો મારે માટે ધણો ભાગ્યશાળી છે કે તમારા જેવી એક સુશિક્ષિત રાજકુમારી સાથે પરિચય થયો. તેમજ જિઆદના પણ ધન્યભાગ્ય કે તેને

તમારા જેવી નિર્મળ પ્રેમવાળી અને સૌંદર્યસંપન્ન રાજકુમારી પ્રાપ્ત થઈ.” આ પ્રમાણે સેનાધ્યક્ષને પોતાના વખાણ કરતાં જોઈને હેલને તેમનો આભાર માન્યો.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ થયા પછી ઇસ્લામી સેનાપતિ અબ્દુર્રહેમે એક સૈનિકને પોતાની સમક્ષ બોલાવીને તલૈતલાનું રાજ પારાપદ હેલને માટે ખાલી કરાવી આપવાની આજ્ઞા કરી. આજ્ઞાનો સત્વર અમલ કરવામાં આવ્યો. એટલે હેલને તેજ વખતે ઉક્ત પારાપદમાં રહેવા માટે ગઈ.

તેના ગયા પછી સેનાધ્યક્ષે જુલીઆને તેની પાસે મોકલી આપી. ત્યારપછી કેટલાક સરદારોને પોતાની રૂબરૂ બોલાવીને તલૈતલા નગરમાં વસ્તા સામાન્ય ખ્રિસ્તીઓ, અને પાદરીઓના ઘરોની ઝડતી લેવાનો તેમને હુકમ આપ્યો. માત્ર હુકમ આપીનેજ એસી રહ્યા નહિ, પરંતુ અપરાધીઓને પકડી લાવનારને યોગ્ય પારિતોષક આપવાનું વચન આપ્યું. આ કાર્યથી પરવાર્યા પછી તેમણે જિઆદ તરફ ફરીને કહ્યું, “જિઆદ ! તમે ઘણા ભાગ્યશાળી છો. અને તેવા શ્રેષ્ઠત્તમ ભાગ્યના બળથી ફલોરાના ગુમ થયા પછી હેલને જેવી પતિવ્રતા, સદ્ગુણશાળી અને નિર્મળ ચારિત્ર્યવાળી રાજકુલિતા પ્રાપ્ત કરવાને શક્તિમાન થયા છો, એ માટે હું તમને અંતઃકરણપુર્વક અભિનંદન આપું છું.

જિઆદ—મહાશય ! ખરેખર ! મને હેલને જેવું એક ઉત્તમ સ્ત્રી રત્ન પ્રાપ્ત થયું છે, એ મારા ભાગ્યનાજ પ્રતાપ. તેના પરિચયથી મને ઘણો આનંદ થયો છે. એટલુંજ નહિ પણ તેના જેવી એક શીળવ્રતધારી યુવતી અનાયાસે મળી જવાથી હું પણ મને ઘણો ભાગ્યશાળી ગણું છું. પરંતુ જ્યાં સુધી હું અપરાધીઓને ઉચિત શિક્ષા

કરીશ નહિ ત્યાં સુધી સઘળું એશઆરામ વ્યર્થ છે. એટલુંજ નહિ, પણ ત્યાં સુધીતો મને હેલનના સમાગમમાં પણ આનંદ પ્રાપ્ત થશે નહિ.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ ! તે વાતની કાંઈ ચિંતા કરશો નહિ. હું તેની ગોઠવણમાંજ છું. તમારા દેખતાંજ મેં આપણા સૈનિકોને ખ્રિસ્તીઓના ઘરોની ઝડતી લેવા સારૂ મોકલ્યા છે. અને બીજી તરફ હેલન પણ જુલિઆ દ્વારા અપરાધીઓને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરેછે. જગતકર્તાની ઇચ્છા હશે તો ઘણા થોડા સમયમાંજ તેઓ સઘળા પકડાઈ જશે. આ કાર્ય તો જ્યારે થવાનું હશે ત્યારે થશે, પણ પહેલાં એતો કહો કે હવે હેલનનો શો વિચાર છે ? શું તે સ્વદેશમાં જવા ઇચ્છે છે કે તમારી સાથે આવવા ઇચ્છે છે ?

જિઆદ—મહાશય ! જો સ્વદેશમાંજ જવાની તેની ઇચ્છા હોત તો તે મારી સાથે અહિં આવતજ શા માટે ? ખરૂં પૂછો તો તેને મારા ઉપર અગાધ પ્રેમ છે. અને મને પણ તેના પરત્વે તેટલો જ પ્રેમ છે. તેથી કોઈ પણ કાળે એક બીજાથી છુટા પડવાની અમારી ઇચ્છા નથી.

સેનાધ્યક્ષ—જો એમજ હોય તો સાફ સાફ કહી દોને કે તેની સાથે લગ્ન કરવાની તમારી ઇચ્છા છે. પણ એટલું તો હું કહીશ કે લગ્ન કર્યા પછી તમારે તેને પડદામાં રાખવી પડશે.

જિઆદ—નહિ. હેલન સાથે હું તેવી વર્તણૂક ચલાવવા ઇચ્છતો નથી. કેમકે તે પહેલાંથી અર્થાત બાળવયથીજ બહાર હરવા શરવાને ટેવાયલી છે. તેથી લગ્ન કર્યા પછી હું તેને પડદામાં રાખવાનો પ્રયત્ન કરું તો તેના ઉપર એક પ્રકારનો અત્યાચારજ કરેલો ગણાય. તદુપનંત અમારા લગ્ન પછી તેની ઇચ્છાનુસાર વર્તવા દેવાનું મેં તેને

વચન આપેલું છે. વળી તે ખ્રિસ્તીધર્મની અનુયાયી હોવાથી પડદાની રૂઢી તેને વર્જ્ય છે. આ કારણથી હું તેને પડદામાં રહેવાની ફરજ પાડી શકતો નથી.

સેનાધ્યક્ષ—શું તે હજી પણ ખ્રિસ્તી ધર્મ પાળે છે ? હું તો એમ ધારતો હતો કે તે ઇસ્લામનો અંગીકાર કરી ચુકી છે.

જિઆદ—નહિ ! તેમ નથી. અર્થાત તેણે અત્યાર સુધી ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો નથી.

સેનાધ્યક્ષ—તો શું તમે એક ખ્રિસ્તી ધર્મ પાળનારી યુવતી સાથે લગન કરશો ? જો તેવીજ તમારી ઈચ્છા હોય તો આવા અયોગ્ય કૃત્યનું પરિણામ કેવું આવશે તેના પહેલાંથી વિચાર કરી લેજો.

જિઆદ—નહિ. હેલન બીજી સ્ત્રીઓ જેવી નીચ સ્વભાવની નથી. તે ઘણી પવિત્ર અને ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળી યુવતી છે. તેથી તેના તરફથી બીક રાખવાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી. જો કે તે ખ્રિસ્તી ધર્મની અનુયાયી છે, તોપણ અંદરખાનેથી તે ઇસ્લામ પરત્વે આકર્ષાયેલી છે. એટલુંજ નહિ પણ તેને ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો અને સાધ્વીઓ પરત્વે સારો ભાવ નથી.

સેનાધ્યક્ષ—જો તમારું કથન સત્ય હોય તો તેને મુસલમાન બનાવી લેવાનું કામ કાંઈ કઠણ નથી. માત્ર પ્રયત્ન કરો એટલીજવાર.

જિઆદ—ખચિત ! તે કામ ઘણું સહેલું છે. પણ આ વિષયમાં હું તેને મારી જાતે કાંઈ પણ કહેવા ઇચ્છતો નથી.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ ! પ્રેમમાં લુબ્ધ બનીને આવા ઘેલા ન બની જાઓ. શું તમને પોતાના ધર્મ કરતાં એક યુવતી વધારે જાણી છે ? જો તેમ ન હોય તો પોતાના કર્તવ્ય વિષે વિચાર કરો. અને ખરું

પૂછો તો ઉક્ત કાર્ય કાંઈ અત્યાચાર જેવું નથી, પણ ઉલટું તેના ઉપર ઉપકાર કરવા જેવું છે.

ઝિઆદ—આ પ્રકારના કર્તવ્યો મારે માટે યોગ્યએલા નથી. ફરી પણ કહું છું કે આ બાબતમાં હું હેલનને કાંઈ પણ કહી શકીશ નહિ. અને આશા રાખું છું કે તે થોડા દિવસ પછી પોતાની મેળે મુસલમાન બની જશે.

સેનાધ્યક્ષ—ગમે તેમ હોય, પરંતુ તેને માટે તમારે પ્રયત્ન તો અવશ્ય કરવો જોઈએ.

ઝિઆદ—હીક! ભવિષ્યમાં જોઈ લેવાશે. પણ પહેલાં તો હું જે લોકોની શોધમાં ધરખારનો ત્યાગ કરીને રાતદિવસ વન વગડામાં ભટકું છું, તેમને પકડવાનો પ્રયત્ન કરો. અને તે પછી બીજી વાત.

સેનાધ્યક્ષ—તે કાર્યની ગોઠવણ તો થઈજ રહી છે. મારે જે કરવું જોઈએ તે મેં તમારા દેખતાંજ કર્યું છે. પરંતુ હેલનને ધરલા-મી ધર્મમાં લાવવાનું કામ પણ અગત્યનું છે. જે તે તમારાથી ન બનતું હોય તો મને તેમ કરવાની રજા આપો. એટલે બીજી મુલાકાત વખતે હું તેને ધરલામી ધર્મનો ઉપદેશ આપીશ.

ઝિઆદ—મહાશય ! જેવી તમારી ઇચ્છા. પણ હું તે કામમાં માથું મારવા ઇચ્છતો નથી.

ઝિઆદ અને સેનાધ્યક્ષ આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરી રહ્યા છે, તે દરમિયાન જુલીઆ રાજ પારાપદમાં હેલન પાસે પહોંચી ચુકી છે. મહેલમાં પ્રવેશ કરતાંજ હેલને ઉભા થઈને તેને સન્માન આપતાં કહ્યું. “કેમ જુલીઆ ! આનંદમાં તો છેને ?”

જુલીઆ—હા ! રાજકુમારી ! હું પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની

પરમ કૃપાથી સારી પેઠે છું. પણ તમને આ સ્થળે જોધને મને ઘણી દિલગીરી થાય છે.

હેલન—જુલીઆ ! તમને દિલગીરી કંઈ વાતની થાય છે ? તમે નથી જાણતા કે મને ફક્તોરા ઉપર કેવો પ્રેમ હતો ? જો તમને સ્મરણ હોય તો જ્યારે તે મારાથી છુટી પડીને તમારી સાથે આવી ત્યારે મને કેટલો શોક થયો હતો ? અને હું કેટલું રડી હતી ? અને જો ખરું પૂછો તો મને તેના વિના એક ક્ષણ પણ ગમતું નથી. ફક્તોરાના વિયોગમાં હું ઘણી બેચેન રહેતી હતી. આવી સ્થિતિ ઘણી અસહ્ય હોવાથી છેવટે કંટાળીને હું મારી જાતે તેની શોધમાં અહિં આવી છું.

જુલીઆ—ઠીક ! હું એ વાત જાણતી ન હતી કે તમે ફક્તોરાને એટલી હદ સુધી ચાહો છો. અને તેના કારણથી માતૃપિતા, ઘરબાર, આપ્તજનો અને છેવટે ધર્મનો પણ ત્યાગ કરશો એવું મારી કલ્પનામાં પણ ન હતું. પણ વાર ! રાજકુમારી તમે ઇસ્લામ ધર્મનો અંગીકાર કર્યો છે કે શું ?

હેલન—જુલીઆ ! તમને કોણે કહ્યું કે મેં ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો છે. નહિ તે વાત સર્વાંશે અસત્ય છે. હજી પણ હું એક ચુસ્ત ખ્રિસ્તી છું.

જુલીઆ—હેલન ! જો તમે ખ્રિસ્તીજ હો તો ઘણી શરમની વાત છે કે એક ઇસ્લામી અજાણને માટે મુસલમાનો સાથે મળી ગયા અને આપણા ધર્મનું અપમાન કરાવ્યું. એટલુંજ નહિ પણ તેમને અહિં લાવીને દેવળને બ્રષ્ટ કરાવ્યું. ન્યાયના દિવસે પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તને શો ઉત્તર આપશો ? અને તમારા પિતાશ્રી પાસે કેવી રીતે જશો ?

જુલીઆની આવી વાતો સાંભળીને હેલનને ક્ષણે ક્ષણે ક્રોધ

ચઢતો હતો, પરંતુ તેની પાસેથી ફાસલાવી પટાવીને કામ લેવાનું હોવાથી, ગમે તેટલો ગુસ્સો આવ્યા છતાં પણ મન ઉપર કાણુ રાખીને તે શાંત રહેતી હતી. અને તે કારણથીજ તે અત્યાર સુધી મૌન્ય રહી હતી. છેવટે જુલીઆને જે કહેવાનું હતું તે પુરું થતાં તેણે તેને પ્રતીકત્તર આપતાં કહ્યું. “જુલીઆ ! જે તમને મારા આ કૃત્યથી માહું લાગ્યું હોય તો કૃપા કરીને મને ક્ષમા કરો. અને શ્લોરાની ભાળ આપો. માત્ર તેના સિવાય મને બીજા કોઈની પણ દરકાર નથી. હું ધાંડું છું કે આ વાત મને કહેવામાં તમને કાંઈ પણ વાધો નહિ હોય. યુલિસીઝ અને ફ્લોરેન્ડાની ભાળ નહિ આપો તો મને તેમની કાંઈ દરકાર નથી. હું માત્ર એટલુંજ ઇચ્છું છું કે શ્લોરાની ભાળ મળી જાય. જે તમે મને તેની ભાળ આપશો તો મારા ઉપર મહદ્ ઉપકાર થશે. ”

જુલીઆ—રાજકુમારી ! મને તમારો યત્કિંચિત્ત માત્ર પણ વિશ્વાસ નથી. અને જે હોય તો પણ હું તમને કાંઈ પણ ભેદ કહેવા ઇચ્છતી નથી. શ્લોરા તો અહિંથી ગઈ રાત્રેજ નાશી ગઈ છે. અને તે ક્યાં ગઈ છે. તે વિષે અમારામાંનું કોઈ કાંઈ પણ જાણતું નથી.

હેલન—શું તે નાશી ગઈ છે ? પરંતુ નાશી જવાનું કાંઈ કારણ ? તે પોતાની સ્વેચ્છાથીજ સાધ્વી બની ગઈ હતી. કોઈએ તેને બળાત્કારે તેમ કરવાની ફરજ પાડી ન હતી. તો પછી નાશી જવાનું શું પ્રયોજન હતું ? વળી તમારા દેવળમાંથી કોઈપણ વ્યક્તિ નાશી જઈ શકે એ મને તો સંભવીત લાગતું નથી.

જુલીઆ—તે કેવી રીતે, અને શા કારણથી નાશી ગઈ, તે વિષે હું કાંઈ પણ જાણતી નથી, પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે તે ગઈ રાત્રેજ અહિંથી નાશી ગઈ છે.

હેલન—મને ભય છે કે કદાચ તેણે આત્મઘાત કર્યો ન હોય ? જુલીઆ ! કૃપા કરીને બતાવ કે તે જીવતી છે કે મરી ગઈ છે ? કેમકે ફક્તોરાની ભાળ આપવામાંજ તમારું શ્રેય છે. એટલુંજ નહિ પણ તેની વાત ગુપ્ત રાખવામાં પ્રાણ જવાનો સંભવ છે. તેથી જો તમે તેની ભાળ નહિ આપો તો યાદ રાખજો કે મુસલમાનો તમને મારીજ નાખશે.

જુલીઆ—હેલન ! મને મરવાનો યત્કિંચિત માત્ર પણ ભય નથી. તેમજ તમારી ધમકીઓથી પણ હું ડરતી નથી. માટે તમારે જે કરવું હોય તે ખુશીથી કરો. મેં પહેલાંથી જ કહ્યું છે કે હું ફક્તોરા વિષે કાંઈ પણ જાણતી નથી. અને જાણતી હોઉં તો પણ હવે તમને તે વિષે કાંઈ પણ કહેવા ઇચ્છતી નથી. પણ એટલું તો અવશ્ય યાદ રાખજો કે જો તમે મને દેહાંતની શિક્ષા કરાવશો તો તમારા પિતા ક્રાંસિસ તમને પણ જીવતા રહેવા દેશે નહિ. મુસલમાનો તમને ગમે ત્યાં છુપાવશે તો પણ તે તમને શોધી કાઢશે. અને તમારો શિરો-ચ્છેદ કરીને મારા આત્માને શાંત કરશે.

જ્યારે હેલને જોયું કે જુલીઆને ગમે તેટલું સમજાવ્યા છતાં તે ફક્તોરાની ભાળ આપતી નથી. પણ ઉલટું ક્રોધ કરીને ન કહેવા જેવા શબ્દો સંભળાવે છે, ત્યારે તેના ક્રોધનો પણ પાર રહ્યો નહિ. તેના સુંદર મુખ ઉપર લાલી છવાઈ ગઈ. અને ક્રોધ મિશ્રિત રક્ત તેના શરીરમાં તિવ્ર વેગથી વહન કરવા લાગ્યું. અને તે ક્રોધનો વેગ કાંઈ પણ રીતે રોકી શકી નહિ. તેથી તેણે ક્રોધાવેશમાં આવી જઈને, જુલીઆ તરફ ક્રોધપૂર્ણ દષ્ટિપાત કરીને કહ્યું. “યુલિસિઝ ! મારું શું કરી લેશે ? અને તું પણ શું કરી લઈશ ? તેમજ પિતાશ્રીનો પણ મને ડર નથી. પહેલાં તો તેમને મારો પત્તા લાગશેજ નહિ. જ્યારે

હું શાંતિથી વાત કરું છું, ત્યારે તું મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરી જાય છે. શું તને તારા અપવિત્ર અને બ્રષ્ટ જીવનની પણ શરમ નથી આવતી? દેવળમાં કેવા કેવા બનાવો બને છે તે હું સારી પેઠે જાણું છું. તેમજ તારા જેવી સાધ્વીઓ કેવું અપવિત્ર જીવન ગાળે છે તેનું પણ મને જ્ઞાન છે. તું પોતે પણ અપવિત્ર અને બ્રષ્ટ થએલી છે. શું તું જાણતી ન હતી કે દેવળમાં કેવા કેવા બનાવો બને છે? અને જો જાણતી હતી તો બિચારી ભોળા ફોરારાથી તે વાત કેમ ગુપ્ત રાખી? અને તેની સાથે દગો કરીને તેને શા માટે અહિં તેડી લાવી? શું તેને પણ તારા જેવીજ અપવિત્ર બનાવવાની તારી ઈચ્છા હતી? ઓ દુષ્ટ! શું તને તારા આવા બ્રષ્ટ જીવન ઉપર અભિમાન છે? મને આ વાતની પહેલાં ખબર ન પડી. જો મને તે સમયેજ ખબર પડી હોત તો ફોરારાને તારી સાથે કદી પણ આવવા દેત નહિ.”

હેલનની આવી ક્રોધપુર્ણ અને મુદ્દા પુરાસર વાતો સાંભળીને જુલિયા કેટલીકવાર સુધીતો સદંતર મૌન્યજ રહી. એટલુંજ નહિ પણ તેનું મુખ વીલું પડી ગયું. અને તેના ઉપર સ્યામતા છવાઈ ગઈ. તેના દેહ અને ઓષ્ટ કંપતા હતા. કેટલીકવાર સુધી આવી સ્થિતિ અનુભવ્યા પછી તેણે પોતાની પુર્વવત સ્થિતિ ઉપર આવીને કહ્યું, હેલન! તમારી વાતો ઉપરથી તો સ્પષ્ટ જણાય છે કે તમે ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો છે. જો તેમજ હોય તો શા માટે ખરેખર કરી દેતા નથી? કોઈ પણ ખ્રિસ્તી પોતાના ધર્માધ્યક્ષોનું આવું હડહડતું અપમાન કરે નહિ. તદ્દનુસાર જો તમે પણ ખ્રિસ્તિ ધર્મનાજ અનુયાયી હોત તો આ સમયે માફ આવું અપમાન કરત નહિ.”

હેલન—હા! હું મુસલમાન થઈ ગઈ છું. પણ તેમાં તારે શું? આ પૃથ્વીના પટ ઉપર એવો એક પણ સંપ્રદાય ભાગ્યેજ હશે કે જેમાં

તારા જેવી બ્રજ સેવિકાઓ અને તારા યુલિસિઝ જેવા વિષયી ધર્માધ્યક્ષો હશે !

આ પ્રમાણે કહીને તેણે બહાર પહેરો ભરનારા પ્રહરીને બોલાવ્યો. અને જુલીઆને ત્યાંથી લઈ જવાની તેને આજ્ઞા કરી. તદનુસાર પ્રહરી તેને ત્યાંથી લઈ ગયો.

જુલીઆના ગયા પછી હેલન કેટલીકવાર સુધી મૌન્ય બેસી રહી. છેવટે તેણે લાંબા સમય સુધી વિચાર કરીને મનમાં જ કહ્યું. “હવે ફ્લોરાની ભાળ લાગવાનું કામ ઘણું કઠિન છે. ફ્લોરેન્ડાના કથનાનુસાર કદાચ તેને દેવળમાં જ મારી નાખવામાં આવી હશે. અને કદાચ તે કારણથી જ તેઓ આ વાત છુપાવતા હશે. જોકે તેઓ તેના પલાયન થવાનું કહે છે, પણ તે વાત મને તો સંભવીત લાગતી નથી. ફ્લોરા તેવી હિમ્મત ભાગ્યે જ કરી શકે. આવો વિચાર કરીને તે એવી તો નિરાશ થઈ ગઈ કે તેને ફ્લોરાને ભેટવાની ચત્કિંચિત માત્ર પણ આશા રહી નહિ. મનમાં નિરાશાનો સંચાર થતાં જ તેના નેત્રોમાંથી અસ્ખલિત અશ્રુપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. તે આ પ્રમાણે રૂદ્ધ કરી રહી છે, એટલામાં જિઆદ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અને પોતાની પ્રિયતમાને કલ્પાંત કરતી જોઈને તેનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. તેથી તેને આશ્વાસન આપવા માટે તે તેની પાસે બેસી ગયો. અને પોતાના વસ્ત્રવડે તેના અશ્રુઓ લોહન કરતાં તેણે પોતાની પ્રિયતમાને કહ્યું. “પ્રિયે ! તું શા માટે કલ્પાંત કરે છે ?”

હેલન—પ્રાણેશ ! તેનું કાંઈ પણ કારણ નથી. માત્ર એટલું જ એટલું ફ્લોરાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું, એટલે નેત્રોમાંથી અશ્રુની વૃષ્ટિ વરસવા લાગી. તે સિવાય બીજું કાંઈ પણ નથી.

જિઆદ—પ્રિયે ! માતૃપિતાનું કે આપ્તજનોનું તો સ્મરણ થયું નથીને ?

હેલન—નહિ પ્રાણેશ ! તેમ નથી.

ઝિઆદ—તો પછી રડવાનું કારણ શું છે ? જે હોય તે ખરે-ખરું કહી દો. ?

હેલન—પ્રાણેશ ! હું એકવાર તો આપને કહી ચુકી છું કે રડવાનું કારણ બીજું કંઈજ નહિ; પણ ફક્તોરાનું સ્મરણ છે. ખરે-ખરે હું તેનું કોઈ પણ રીતે વિસ્મરણ કરી શકતી નથી. આ વખતે મારા અંતઃકરણમાં જે વિચારો ઉદભવે છે. તે જો આપને કહીશ તો આપના દુઃખમાં કંઈક વધારો થશે. તે કારણથીજ હું આપને કંઈ પણ કહેતી નથી.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! હું પ્રતિજ્ઞાપુર્વક કહું છું કે તારી આજ્ઞા વિના આ કાર્યમાં એક ડગલું પણ આગળ ભરીશ નહિ. અર્થાત તું જેમ કહીશ તેમ કરીશ. કેમ હવે કંઈ વાંધો છે ?

હેલન—નહિ ! હવે કંઈ પણ વાંધો નથી. પ્રાણેશ ! મને લાગે છે કે તેમણે ફક્તોરાનો શિરોચ્છેદ કર્યો છે. ફક્તોરેન્ડા કહેતી હતી કે દેવળમાં જે યુવતી ધર્માધ્યક્ષેની અનુચિત આજ્ઞા માનતી નથી; તેને મારી નાખવામાં આવે છે. મેં જુલ્હીઆને સમજાવી સમજાવીને પૂછ્યું. પરંતુ તેણે એક પણ ભેદનો સ્ફેટ કર્યો નહિ. તેણે માત્ર એટલુંજ કહ્યું કે ફક્તોરા અહિંથી નાશી ગઈ છે. પણ તે નાશી ગઈ હોય એમ મને તો લાગતું નથી. ક્ષણે ક્ષણે મને એજ વિચાર આવે છે કે તેમણે તે બિચારીને મારી નાખી હશે.

હેલનની વાત પુરેપુરી સાંભળ્યા પછી ઝિઆદ કેટલીકવાર સુધી સદંતર મૌન્ય રહ્યો અને તે દરમિયાન તેણે બારીક વિચાર કરીને કહ્યું. “પ્રિયે ! કદાચ તારું કથન સત્ય પણ હોય ! જો તેમણે તેને મારી નાખી

હાય તો તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કંઈ પણ નથી. પણ જો તે વાતની પાછી ખાત્રી થાય તો મનને કંઈક શાંતિ વળે. જોકે મને ફક્ત ઉપર ઘણો પ્રેમ છે. તો પણ હવે મેં તેના તરફથી મનને કંઈક કઠણ બનાવ્યું છે. જો તેણે પોતાના શીળવૃત્તની રક્ષા કરીને પ્રાણુ આપ્યા હોય તો તે વાત જાણીને હું ઘણો પ્રસન્ન થઈશ.”

આ પ્રમાણે કહીને તે હેલનને આશ્વાસન આપીને બહાર ચાલ્યો ગયો. અને શહેરમાં આમતેમ ફરીને ફક્તોરાની શોધ કરવા લાગ્યો. આવી રીતે આખો દહાડો ભ્રમણ કર્યું. પરંતુ નિજ ભગિનીની કંઈ પણ ભાળલાગી નહિ. આ પ્રમાણે શોધ કરવામાં ચાર પાંચ દિવસ નિકળી ગયા. પણ તેનું ઇચ્છીત પરિણામ આવ્યું નહિ. હેલન પણ ફક્તોરાને ભેટવાને તૈયારીજ આતુર હતી. તેથી તે પણ આખો દહાડો તેના વિયોગમાં ઘરમાં બેસીને રડતી હતી. આવી સ્થિતિમાં કેટલાક દહાડા વીતી ગયા. કેઈ દહાડો જ્યારે હેલન ઘણીજ વ્યાકુળ થતી ત્યારે ઝિઆદ તેને આશ્વાસન આપીને શાંત પાડતો. અને જ્યારે તે નિજ ભગિનીના વિયોગમાં વ્યાકુળ થતો, ત્યારે હેલન તેની સોડમાં બેસીને તેને આશ્વાસન આપતી. હમણાં તેમને તલૈતલા નગરમાં આવ્યાને આઠ દિવસ વીતી ચુક્યા છે. આ અરસામાં એક દહાડો હેલન પોતાના નિવાસાલયમાં ઘણી વ્યાકુળ વ્યાકુળ થઈ રહી છે. ઘડીકમાં સેનસેઆસ્ટીન ખાતે જવાની તેની ઇચ્છા થાય છે, તો ઘડીકમાં કોરડોવાના ડુંગરી પ્રદેશમાં જવાની ઇચ્છા થાય છે. આ પ્રમાણે તેનું વ્યાકુળ વ્યાકુળ થએલું ચિત્ત ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે ભ્રમણ કરી રહ્યું છે, એટલામાં એકાએક ઇસ્લામી સેનાધ્યક્ષ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. સેનાધિપતિને જોતાંજ હેલને પોતાના આસન ઉપરથી ઉભા થઈને તેમને સન્માન આપ્યું. અને તેમને બેસવા માટે આસન આપીને પોતે પણ એક

આસન ઉપર બેસી ગઈ. થોડીવાર મૌન્ય રહ્યા પછી વાતનો આરંભ કરતાં સેનાધ્યક્ષે કહ્યું. “રાજકુમારી ! આપણા સૈનિકોએ અપરાધીઓની સમસ્ત નગરમાં શોધ કરી. દેવળના ખુણે ખુણા શોધ્યા. પ્રત્યેક ખ્રિસ્તીના ઘરની ઝડતી લીધી. પર્વતો અને જંગલોમાં પણ શોધ કરી, પરંતુ તેમની કાંઈ ભાળ લાગી નહિ. તેથી હવે તેઓ પકડાઈ જાય એવી મને તો આશા નથી.”

હેલન—મહાશય ! મને તો એમ લાગે છે કે કદાચ તે લોકોએ ફ્લોરાને મારી નાખી હશે.

સેનાધ્યક્ષ—નહિ ! આ વાત મારા માનવામાં તો આવતી નથી. જો તમારા કહેવા પ્રમાણે તેમણે ફ્લોરાને મારીજ નાખી હોય તો પછી, ફ્લોરેન્ડા અને યુલિસિઝ ક્યાં ગયા ?

ઝિઆદ—ફ્લોરાને મારી નાખ્યા પછી કદાચ તેઓ નાશી ગયા હોય એ સંભવીત છે.

સેનાધ્યક્ષ—પરંતુ તેઓ શા માટે નાશી ગયા હશે એ પણ કહેશો ? ન્યારે પ્રભાત થતાં સુધી તેમને આપણા આગમનની ખબર પડી નથી ત્યારે તેઓ નાશી શા માટે ગયા ?

ઝિઆદ—મહાશય ! આ વાત મારા સમજવામાં પણ આવતી નથી.

સેનાધ્યક્ષ—મારી સલાહ એવી છે કે તમે અને હેલન ડેરડોવા નગરમાં ચાલ્યા જાઓ. કેમકે તમે કાઝી સાહેબને કહ્યા વિના અહિં આવેલા હોવાથી તે તમારી ઘણી ચિંતા કરે છે. આ કારણથી તમારા માટે ત્યાં પાછા જવાનું વધુ ઉચિત છે. હું અહિં આંજ રહીને અપરાધીઓને શોધી કાઢવાના સઘળા પ્રયત્નો કરીશ. મેં તમારા અને તમારી પ્રિયતાના સમાચાર કાઝી સાહેબને લખી મોકલ્યા છે. તેથી તે તમને ઉભયને મળવાને માટે આતુર છે.

જિઆદ—મહારાજ! આપની સલાહ ઘણી માયાકુળ અને માન-નિય છે. પણ હવે મારે કાઝી સાહેબ પાસે કેવી રીતે જવું? જે કાર્યને માટે હું ત્યાંથી નિકળ્યો હતો તે કાર્ય તો થયું નથી. તેથી કાઝી સાહેબને મોહું દેખાડતાં પણ મને ઘણી શરમ લાગે છે.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ! તમે ગભરાઓ નહિ. ઉક્ત કાર્ય પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની કૃપાથી અવસ્ય પાર પડશે. માટે તે વિષે તમે નિશ્ચિંત રહો. જ્યાં સુધી મારા દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી હું અપરાધી-ઓને પકડવાને પ્રયત્ન કર્યા વિના રહીશ નહિ. આ કાર્યમાં જેટલી મહેનત આપ ઉઠાવો છો, તેથી વધુ શ્રમ હું ઉઠાવીશ.

જિઆદ—તે વિષે તો મને પાકી ખાત્રી છે. માત્ર ખાત્રી છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ આપના ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. આપ તે કામ અવસ્ય કરી શકશો. પરંતુ જ્યાં સુધી હું યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડા ઉપર પુરેપુરું વૈર લઉં નહિ ત્યાં સુધી કાઝી સાહેબને મોહું સરખું દેખાડવાની પણ મારી ઇચ્છા નથી.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ! તમારું માનવું ભૂલભરેલું છે. તમે તમારા પ્રયત્નમાં છોક્કજ નિષ્ણા થયા હો એમ હું તો માનતો નથી. હેલન જેવી એક શુશીલ રાજકુમારી તમને પ્રાપ્ત થઈ એ કાંઈ ઓછી સાર-લ્યતા કહેવાય? ખરેખર જ્યારે કાઝી સાહેબ હેલનને ઈસ્લામ ધર્મમાં આવેલી જોશે ત્યારે તમને એવો અપુર્વ આનંદ થશે કે જેવો ભાગ્યેજ કોઈ ખાનગી સમયે થયો હોય. માટે તમે કાંઈ પણ વિલંબ નહિ કરતાં સત્વર ત્યાં જવાની તૈયારી કરો. હું આ તરફ મારી ફરજ બજાવવામાં કાંઈ પણ મળ્યા રાખીશ નહિ.

સેનાધ્યક્ષના મુખ પોતાને માટે કાંઈ પણ આધાર રહિત આવી

નવિન વાત સાંભળીને હેલન આશ્ચર્યમુગ્ધ બની ગઇ. અને એકાએક ચિત્તે ઝિઆદની સામે જોવા લાગી. તેણે એવું અનુમાન કર્યું કે કદાચ તેણે સેનાધ્યક્ષને તે વાત કરી હશે. ઝિઆદ હેલનની ઉક્તા કલ્પના કળા ગયો. તેથી સેનાધ્યક્ષની સામે જોઇને તેણે કહ્યું, “મહાશય! આપને કોણે કહ્યું કે રાજકુમારીએ ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો છે?”

સેનાધ્યક્ષ—કહે કોણ? મેં મારી ખુદ્દીજ તેવી કલ્પના કરી લીધી. અને હું આશા રાખું છું કે રાજકુમારીને ઇસ્લામની સત્યતા વિષે કાંઇ પણ સંદેહ નહિ હોય? કેમ હેલન? મારી કલ્પના ખરી છે કે ખોટી?

હેલન—મહાશય! હું ધાર્મિક ઝઘડાઓમાં પડવા ઇચ્છતી નથી. તેમ તત્સંબંધે કોઇની સાથે વાદવિવાદ કરવાની પણ મારી ઇચ્છા નથી. આજ સુધી મેં ઇસ્લામ ધર્મનો અંગીકાર કર્યાની વાત કોઇને કહી નથી. અને તેની સાથે એટલું પણ કહીજ દેવું જોઇએ કે મને ખ્રિસ્તી ધર્મ ઉપર પણ આસ્થા નથી.

સેનાધ્યક્ષ—શ્રીમતી! જો તમે ઇસ્લામનો અંગીકાર કરો તો મુસલમાનો તમારી વધારે કદર કરશે. અને જો માન તમને ખ્રિસ્તી-ઓમાં મળે છે, તેના કરતાં વધુ માન તેઓ તમને આપશે.

હેલન—ખીજ લોકો મારી કદર કરે કે ન કરે તેની મને કાંઇ પણ દરકાર નથી. માત્ર ઝિઆદજ મારી કદર કરે તો બસ છે. અને તેટલામાંજ હું સંતોષ માનીશ. જો ઇસ્લામ નો અંગીકાર કર્યા પછીજ તે મારી કદર કરવા ઇચ્છતા હોય તો તેમ કરવાને પણ હું તૈયાર છું. કેમ પ્રાર્થણ! આપની શી ઇચ્છા છે? ઇસ્લામ નો અંગીકાર કર્યા વિના આપ મારી કદર નહિ કરો?

જિઆદ—નહિ પ્રિયે ! તમે ઇસ્લામનો અંગીકાર કરો વા ન કરો; તેની મને કાંઈપણ દરકાર નથી. એ બાબતમાં મેં તમને જે વચન આપ્યું છે, તેનું સંદોદિત પાલન કરીશ. તમારા ધાર્મિક આચાર વિચારોમાં હું હાથ ધાલવા ઇચ્છતો નથી. માટે તમને પસંદ પડે તે ધર્મને અનુસરો. મને તેમાં કાંઈ પણ વાંધો નથી. હું તો પ્રત્યેક સ્થિતિમાં તમારી કદર કરવાને માટે તૈયાર છું.

જિઆદનો આવો માયાળુ પ્રતીકર સાંભળીને હેલન ચુપ થઈ ગઈ. અને શરમને લીધે નીચું જોઈ રહી. જે કે તે મૌન્ય બનીને નીચું જોઈ રહી હતી. પણ તેના અંતઃકરણમાં સ્નેહના કિમળા આ-વતા હતા, અને નિજ પ્રાણેશના અપુર્વ સ્નેહ બદલ તેને આલિંગન કરવાની પળે પળે ઇચ્છા થતી હતી. પરંતુ સેનાધ્યક્ષ ત્યાં બેઠેલા હોવાથી તેમની શરમને લીધે તેણે પોતાની મનેચ્છાઓ મનમાંજ સમાવી રાખી. તેને મૌન્ય બેઠેલી જોઈને સેનાધ્યક્ષે કહ્યું. “રાજકુમારી ! તમે જિઆદને જે પ્રશ્ન પૂછ્યો છે તેનો પ્રતીકર હું આપું છું. કેમકે તે પ્રેમના નિશામાં ચુર થએલા હોવાથી તેમને હાલમાં કાંઈ પણ વાતનું ભાન રહ્યું નથી. તેથી જો તમે તેમને ખ્રિસ્તી થવાનું કહો તો પણ કદાચ તે તમારી આજ્ઞાની અવગણના કરશે નહિ.”

હેલન—મહાશય ! આપ ભૂલો છો ? જ્યારે મનેજ ખ્રિસ્તી ધર્મ ઉપર આસ્થા નથી; ત્યારે હું તેમને તેનો અંગીકાર કરવાનું શા માટે કહું ? તેમજ આપના કહ્યા પ્રમાણે મારે ઇસ્લામનો અંગી-કાર પણ શા માટે કરવો જોઈએ ?

સેનાધ્યક્ષ—રાજકુમારી ! દુનિઆનો કાયદો છે કે જે બે વ્યક્તિઓ વચ્ચે પ્રેમ સંબંધ હોય છે; તેઓ જો એકજ સંપ્રદાયના અનુયાયી

હોય તો તેમના વચ્ચે પ્રીતિનો ઓધ દિન પ્રતિદિન વધતોજ ન્ય છે. તદનુસાર જો તમે પણ ઇસ્લામનો અંગીકાર કરશો તો ઝિઆદ તમારા ઉપર હમણા કરતાં વધારે પ્રેમ રાખશે. જો તમને ઇસ્લામીઓના આચાર વિચારો વિષે કાંઈ સંદેહ હોય તો તે સત્વર નિવેદન કરો. હું ઘણી ખુશીથી તમારી શંકાનું નિવારણ કરીશ.

હેલન—મહાશય ! જો ખરું પૂછો તો મેં ઇસ્લામ સંબંધી ઘણી ચોડી માહિતી મેળવી છે. અને તે કારણથીજ હું આપના પ્રશ્નનો કાંઈ પણ નિશ્ચિત ઉત્તર આપી શકતી નથી.

સેનાધ્યક્ષ—જો એમજ હોય તો તમને કઈ વાતમાં સંદેહ છે તે કહો. શું તમે જગતકર્તાની એકતાને માનતા નથી?

હેલન—કેમ નહિ ? તે વાત હું બરાબર માનું છું. આ જગતનો ઉત્પાદક, પાલક, તારક અને સંહારક માત્ર એકજ છે. અને તે નિરંજન નિરાકાર, અનંત શક્તિવાળી, અને સર્વવ્યાપક પરમાત્માજ છે.

સેનાધ્યક્ષ—તો શું તમને અમારા મહાન ઉપદેશક હઝરત મહમદ સ. અ. વ. વિષે, અથવા તેમના બોધવચનો વિષે કાંઈ શંકા છે ? તેમનો એક પણ ઉપદેશ એવો નથી કે જેમાં કાંઈ શંકા કાઢવા જેવું હોય.

હેલન—નહિ ! મને આપના ઉપદેશક કે તેમના બોધ વચનો વિષે કાંઈ પણ શંકા નથી. ખચિત તેઓ એક મહાન ઉપદેશક છે. અને જ્યારે હું સઘળા ઉપદેશકોને માનું છું; ત્યારે મારે તેમને શા માટે માનવા ન જોઈએ ?

સેનાધ્યક્ષ—તો પછી આપને ઇસ્લામનો અંગીકાર કરવામાં શો વાંધો છે ?

હેલન—મહાશય ! જ્યારે તમે આટલો આગ્રહ કરો છો ત્યારે

હું કહું છું કે ધસુ ખ્રિસ્ત પ્રભુના પુત્ર છે, એમ તમે શા માટે માનતા નથી? કેમકે જ્યારે તે કુમારીકાના પેટે અવતર્યા છે, ત્યારે તેમના પિતા કોણ એ તમેજ કહો?

સેનાધ્યક્ષ—હેલન! તમારી આ શંકા કાંઈ મહત્વની નથી. અને તેને સ્કેન્ડલમાં ઉત્તર આપી શકાય તેમ છે. જગતકર્તા એકજ છે. અને તેને પુત્ર પુત્રાદિ કાંઈ પણ નથી; એતો આખું જગત જાણે છે. વર્ણો તે નિરંજન નિરાકાર હોવાથી તેને પુત્ર પુત્રાદિ કાંઈ શકેજ નહિ. પુત્રપુત્રાદિનો પ્રકાર તો સંસારીક છે. અને તે માત્ર દેહ ધારી મનુષ્યો સાથેજ સંબંધ ધરાવે છે. પરંતુ જગતકર્તાતો નિરંજન નિરાકાર અને દેહ વિહિન હોવાથી તે આવા સંસારીક પ્રકારથી સદંતર વિરક્ત છે. મનુષ્યને પણ પુત્ર પુત્રાદિ ત્યાં સુધીજ થઈ શકે છે કે જ્યાં સુધી તેના દેહમાં આત્મા હોય છે. પણ જ્યારે આત્મા દેહને તજી જાય છે ત્યારે તેમાંનું કાંઈ પણ બનતું નથી. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે પુત્ર પુત્રાદિ થવા માટે આત્મા અને દેહ ઉભય વસ્તુઓની અગત્ય છે. અને તેમાંની માત્ર એકજ વસ્તુથી કાર્ય સરે તેમ નથી. આદૃષ્ટિથી જ્ઞેતાં જ્યારે જગતકર્તાને દેહ નથી; ત્યારે તેને પુત્ર પુત્રાદિ કેમ સંભવી શકે? ખચિત આત્મા તો અમર છે. તેમ છતાં દેહનો ત્યાગ કર્યા પછી તેણે પુત્રપુત્રાદિનો જન્મ આપ્યો હોય એવું કદી પણ બન્યું નથી. જો હું તમને કહું કે અમુક માણસ અમુક વ્યક્તિના આત્માનો પુત્ર છે, તો તમે તે માનશો ખરા કે? માનવાનું તો એક બાળુએ રહ્યું, પણ ઉલટા તમે મને ગાંડો ગણી કાઢશો. જ્યારે માણસનો દેહ વિહિન આત્મા પુત્રપુત્રાદિ ઉત્પન્ન કરી શકે નહિ, ત્યારે જગત કર્તાનો પરમ પવિત્ર આત્મા કે જે મનુષ્યના આત્મા કરતાં અનંત કાઠી ગણો પવિત્ર છે તે દેહ વિના પુત્રપુત્રાદિ ઉત્પન્ન કરી શકેજ નહિ.

આ વિશ્વમાં જેમ અસંખ્ય ઉપદેશકો થઈ ગયા છે, તેમ ઇસુ ખ્રિસ્ત પણ જગતકર્તાના એક પેગમ્બરજ છે. ખચિત તે કુમારિકાના પેટે ઉત્પન્ન થયા છે એમાં તો કાંઈ પણ શક નથી. પણ શું તેટલા ઉપરથી તેમને પ્રભુના પુત્ર મણી લેવા? તેમ છતાં જો આટલા ઉપરથીજ તેમને પ્રભુના પુત્ર તરીકે ગણવામાં આવતા હોય તો તે ઉપાધિને માટે વધુ હકદાર હજરત આદમ અલયહિસ્સલામ છે. કેમકે ઇસુ ખ્રિસ્ત તો માત્ર કુમારીકાના પેટેજ અવતર્યા હતા, પરંતુ હજરત આદમ અલયહિસ્સલામને તો માતૃ કે પિતૃ કોઈ પણ ન હતું તેનું કેમ? આ દૃષ્ટિએ જોતાં હજરત આદમ અલયહિસ્સલામ પણ જગતકર્તાના પુત્રજ ગણાય. પરંતુ વસ્તુત તેમ નથી. નતો ઇસુ ખ્રિસ્ત પ્રભુના પુત્ર છે કે નતો આદમ, પરંતુ તે ઉભય પોતપોતાના સમયના મહાન ઉપદેશકો છે. કેમ હવે તમારી ખાત્રી થઈને?

સેનાધ્યક્ષ દ્વારા પોતાના મતનું સળળ અને સાધાર દલીલોથી ખંડન થએલું જોઈને હેલન કાંઈ પણ જવાબ આપ્યા વિના ચુપ થઈ ગઈ. સેનાધ્યક્ષની દલીલોએ તેના ઉપર સારી અસર કરી હતી. અને તેથી ઇસ્લામ ધર્મ સંબંધે તેના અંતઃકરણમાં સહભાવ ઉત્પન્ન થયો હતો. તેથી ઇસ્લામનો અંગીકાર કરવો કે કેમ એ વિષે તે મનમાં વિચાર કરવા લાગી. લાંબા સમય પર્યંત વિચાર કર્યા પછી તે એવા નિર્ણય ઉપર આવી કે ઇસ્લામ ધર્મ અન્ય ધર્મો કરતાં શ્રેષ્ઠતમ હોવાથી તેનો અંગીકાર કરવાનું આવશ્યક છે. કેમકે તે સંપ્રદાયમાં મુખ્ય ખુબી એ રહેલી છે કે નતો તેમાં વિષયી ધર્માધ્યક્ષો દૃષ્ટિગોચર થાય છે કે નતો તેવી સાધ્વીઓ. આ પ્રમાણે જોકે તે ઇસ્લામ ધર્મનો અંગીકાર કરવાનો નિશ્ચય કરી ચુકી હતી, પણ તેણે પોતાના મનોભાવ વ્યક્ત કર્યા નહિ. અને જ્યારે સેનાધ્યક્ષે તેને ઘણો આગ્રહ કર્યો ત્યારે

તેણે એવો જવાબ આપ્યો. “મહાશય! આ વિષે કાંઈ પણ નિશ્ચિત પ્રતીક-
તર હું અત્યારે આપી શકતી નથી. કોરડોવા નગરમાં પહોંચ્યા પછી
સંપૂર્ણ વિચાર કરીને આપને જવાબ આપીશ.” આવો જવાબ
સાંભળીને તે વિષે વધુ કાંઈ પણ ન પૂછતાં સેનાધ્યક્ષે માત્ર એટલુંજ
પૂછ્યું કે “હેલન! તમે બન્ને કોરડોવાના પ્રવાસે ક્યારે જવાના છો?”
જો તમારી ઈચ્છા હોય તો પ્રવાસની વ્યવસ્થા કરી આપું. અને જે
સરસામાનની અગત્ય હોય તે મંગાવી આપું.

જિઆદ—સરસામાનની કાંઈ પણ અગત્ય નથી. જેવી રીતે
અહિં આવ્યો હતો. તેવી રીતે ત્યાં પાછો જઈશ.

સેનાધ્યક્ષ—તે વખતની વાત જુદી હતી, અને આ વખતે તો
રાજકુમારી હેલનને સાથે લઈ જવાની છે. માટે તેમની સગવડ અર્થે
સરસામાનની અગત્ય છે.

આ વાત સાંભળીને હેલને સેનાધ્યક્ષનો આભાર માનતાં કહ્યું.
“સરદાર સાહેબ! પરમ દિવસે અહિંથી ઉપડવાનો અમારો વિચાર છે.
તો કૃપા કરીને તે આગમ્ય સરસામાનની વ્યવસ્થા કરી આપજો.”

જિઆદ—અફસોસ! મારા મનમાંના ભાવતો મનમાંજ રહી ગયા.
અને જેવી રીતે અહિં આવ્યો હતો, તેવીજ રીતે પાછો જાઉં છું.
અને કાંઈ પણ રીતે દુષ્ટ યુલિસિઝ ઉપર વૈર લઈ શક્યો નહિ.

સેનાધ્યક્ષ—જિઆદ તેને માટે કાંઈ ચિંતા કરો નહિ. તમારું આ
કાર્ય હું મારે શિર લઉં છું.

હેલન—સરદાર સાહેબ! આપે જુલ્લીઆ અને વરજિનીઆ
સંબંધે શો ઠરાવ કર્યો તે કૃપા કરીને કહેશો?

સેનાધ્યક્ષ—માત્ર બે ત્રણ દિવસ કેદમાં રાખ્યા પછી મેં તેમને
મુક્ત કર્યા છે. કેમકે મને તો તેમનો કાંઈ પણ દોષ જણાયો નહિ.

હેલન—મહાશય ! આપ ભૂલો છો. ફલોરાની સઘળી આપત્તિઓનું સુખ તે બંને રાક્ષસીઓજ છે. માટે તેમને તો દેહાંતનીજ શિક્ષા કરવી જોઈતી હતી. હવે તેઓ મને સંકટમાં નાખવાનો પ્રયત્ન કરશે.

સેનાધ્યક્ષ—હેલન ! નિરપરાધીઓને શિક્ષા કરવાનું અમારા ધર્મમાં વળું છે. તદુપરાંત તપાસ કરતાં મને તેમનો કાંઈ પણ દોષ જણાયો નહિ, તો પછી મારે તેમને શિક્ષા કેવી રીતે કરવી એ તમેજ બતાવો તેમ છતાં જો તેઓ તમારા ઉપર કાંઈ પણ સંકટ લાવવાનો પ્રયત્ન કરશે તો હું તેમને જોઈ લઈશ.

આ પ્રમાણે કહીને તે પોતાના સ્થાનકે ચાલ્યા ગયા. અને ત્યાં પહોંચીને જિઆદના પ્રવાસ માટે વ્યવસ્થા કરી આપવાની એક સૈનિકને આજ્ઞા કરી. ત્રીજા દિવસે પ્રભાતે સુર્યોદય વખતે જિઆદ અને હેલને તલૈતલાથી નિકળીને કોરડોવા તરફ પ્રયાણ કર્યું. પ્રવાસ દરમ્યાન હેલને પોતાના પ્રિયતમ સાથે ધર્મ સંબંધે ઘણી વાતો કરી. જિઆદ તેના સઘળા પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા તો ખરા, પણ તેને ઇસ્લામ ધર્મનો અંગીકાર કરવાની સંજ્ઞા માત્ર પણ કરી નહિ. કોરડોવામાં પહોંચ્યા પછી પહેલાં તો જિઆદ હેલનને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. અને થોડીવાર ત્યાં વિશ્રાન્તી લીધા પછી પોતાની પ્રિયતમાને સાથે લઈને કાઝી સાહેબ પાસે ગયો. કાઝી સાહેબને તેમના સમાચાર સેનાધ્યક્ષ દ્વારા પ્રથમથીજ મળેલા હોવાથી તેમણે દંપતીનું યોગ્ય આદરોતિથ્ય કર્યું. જો કે તેમણે હેલનને ધર્મ સંબંધી એક શબ્દ પણ કહ્યો નહિ, તોપણ તેમણે તેને જિઆદ સાથે સત્વર લગન કરવાની સુચના કરી. તે દંપતીને આ સુચના “લાવતા ભોજન” જેવી થઈ પડી. તેથી કાઝી સાહેબ તરફથી સુચના થતાં જ તેમણે તેનો સ્વીકાર કરી લીધો. એટલે કાઝી સાહેબે તેમનો હસ્ત મેળાપ કરાવી આપ્યો. આ પ્રમાણે લગ્નની વિધિ પૂર્ણ થયા પછી દંપતીએ નિજ નિવાસાલય પરત્વે પ્રયાણ કર્યું.

પરિશિષ્ટ ૧૦ મું.

અપરાધીઓ પાછા કોરડોવામાં.

આગલા પરિશિષ્ટમાં જોઈ ગયા પ્રમાણે યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડાને મારટિનના ઘરમાં રાખ્યા પછી, મુસલમાનોએ દેવળને ઘેરી લીધા થી, અને ઉક્ત શહેરમાં રહેનારા સઘળા ખ્રિસ્તીઓના ઘરોની ઝડતી લેવામાં આવતી હોવાથી, વિકલિફ વિગેરે ભય પામીને તેમની પાસે જતા હતા નહિ. ઇસ્લામી સેનાએ દેવળમાં રહેનારા સઘળા ધર્માધ્યક્ષો અને સાધ્વીઓને કેદ કરેલા હોવાથી દેવળની બહાર રહેનારા ખ્રિસ્તીઓમાં પણ એવો ભય પેસી ગયો હતો કે તેઓ યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડાનું નામ સુદ્ધાંત પણ લેતા નહિ. તેમજ ફ્લોરાએ યુલિસિઝને ધાયલ કરેલો હોવા છતાં પણ તેની શોધખોળ કરવામાં આવતી હતી નહિ. યુલિસિઝ ધાયલ પછી લગભગ ત્રણ દિવસ સુધી મુર્છિતાવસ્થામાં રહ્યો. પરંતુ તે તલેતલામાંજ છે, એ વાત ઇસ્લામી સેનાનીયો જાણી જાય નહિ, એટલા માટે તેની ચિકિત્સા વા સેવા શુશ્રુષા ઘણી ગુપ્ત રીતે કરવામાં આવતી હતી. આ કારણથી એકલી ફ્લોરેન્ડા તેની પાસે એસીને ઔષધોપચાર કરતી હતી. ત્રણ દિવસ પછી જ્યારે તે મૂર્છામાંથી જાગ્રત થયો ત્યારે તેણે નેત્રો કિંધાડતાંજ પ્રશ્ન કર્યો. “ફ્લોરેન્ડા! હું ક્યાં છું?” ફ્લોરેન્ડાએ તેને બનેલી સઘળી બીના અથથી ઘતિ પર્યંત કહી સંભળાવી. એટલે તે વાત સાંભળીને યુલિસિઝને ઘણા શોક થયો. અને તેણે હુસ્કાં ખાતાં ખાતાં કહ્યું. “ફ્લોરેન્ડા! શું મારા માટે સઘળા ખ્રિસ્તીઓ અનેકાનેક કળેટા સહન કરી રહ્યાં છે? હાય? હું મરી શા માટે ન ગયો?”

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી ! આપ પ્રભુનો આભાર માનો કે તેણે આપને બચાવી લીધા. નહિતો આપના પ્રાણ જવાનો ભય રખાતો હતો. મારા ખ્રિસ્તી બંધુઓ આવા સંકટોને લેશ માત્ર પણ ગણકારતા નથી. માટે તે વિષે આપ નિશ્ચિંત રહો.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! એ બંધુ તો ઠીક ! પણ એ તો કહે કે સેન્ટ વરજિનીઆના શા સમાચાર છે. તે એક પણ દહાડે અહિં આવી હતી કે નહિ ? કેમકે મેં તો તેને અહિં આં કદી પણ જોઈ નથી.

ફ્લોરેન્ડા—નહિ ! પિતાશ્રી ! તે અહિં આવી શકી નથી. જે રાત્ર ફ્લોરા આપને ધાયલ કરીને નાશી ગઈ, તેના ખીજા દિવસે પ્રભાતે મુસલમાનોએ દેવળને ઘેરે ઘાથો અને વરજિનીઆ, જુલીઆ આદિ વ્યક્તિઓને કેદ કરીને તેઓ આપની તથા મારી શોધ કરી રહ્યા છે. અને તે કાર્યને માટે પ્રત્યેક ખ્રિસ્તિના ઘરની ઝડતી લેવામાં આવે છે. જુલીઆ, અને સેન્ટ વરજિનીઆ હમણા સુધી કારાગ્રહમાં જ હતા. પણ સાંભળવામાં આવ્યું છે કે તેમને ગઈ કાલે કારાગ્રહમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે. આપણે પ્રભુનો આભાર માનવો જોઈએ કે તેઓ અહિં આવ્યા નહિ. જો તેઓ અહિં આવ્યા હોત તો તેનું પરિણામ ઘણું વિપરીત આવવાનો સંભવ હતો.

યુલિસિઝ—પણ ફ્લોરેન્ડા ! આપણા અહિં આવ્યાના સમાચાર તેમને કાણે આપ્યા હશે ? ફ્લોરાએ તો તેમને તે વાત નહિ કહી હોય ? કદાચ તેણે પણ કહ્યું હોય એવો મને શક છે.

ફ્લોરેન્ડા—નહિ પિતાશ્રી ! આપની માન્યતા ભૂલભરેલી છે. ફ્લોરા તો તેમને મળી જ નથી. કારાગ્રહમાંથી મુક્ત થયા પછી જુલીઆ ગઈ કાલે અહિં આવી હતી. તેના મુખે એવું સાંભળવામાં આવ્યું

છે કે હેલન મુસલમાનોની સાથે છે. એટલે કદાચ તેણે તેમને ઉક્તા પિના નિવેદન કરી હશે એવો સંદેહ રહે છે.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! તેં શું કહ્યું ? શું હેલન મુસલમાનોની સાથે છે ? તું બોલે છે કે બકે છે ? તે વટલી તો ગધ નથીને ? અથવા શું તેણે ધરલામનો અંગીકાર કર્યો છે ?

ફ્લોરેન્ડા—નહિ ! પિતાશ્રી ! તેણે જાહેરમાં તો તેમ કહ્યું નથી. પણ જો ગુપ્ત રીતે મુસલમાન થઈ ગઈ હોય તો તે સંભવીત છે. જુલીઆને તો તેણે એજ કહ્યું કે તે હજી પણ ખ્રિસ્તી ધર્મની અનુરાગી છે. અને માત્ર ફ્લોરેન્ડાને મળવાના કારણથીજ મુસલમાનો સાથે અહિં આવી છે.

યુલિસિઝ—શું જુલીઆ અહિં આવી હતી ?

ફ્લોરેન્ડા—હા ! પિતાશ્રી ! તે ગઈ કાલેજ અહિં આવી હતી. પણ ત્યાર પહેલાં તે એકપણ વખત અહિં આવી હતી નહિ. અને જ્યારે તે પોતેજ મુસલમાનોના હાથમાં કેદ પકડાઈ હતી, ત્યારે આવી તે કેમ શકે ? તે અહિં નહિ આવી એટલુંજ સારું થયું છે. જો તે અહિં આવી હોત તો આપણે પકડાઈ જવાનો ભય હતો.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! જ્યારે દેવળમાંથી કોઈ પણ વ્યક્તિ અહિં આવતી ન હતી, ત્યારે આ સઘળી બીના તમારા જાણવામાં શી રીતે આવી ?

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી ! આ ઘરનો માલિક મારટિન નિત્ય વિક-લિશને મળવા માટે જાય છે. અને ત્યાંથી સઘળી બાતમીઓ મેળવીને અહિં મને આવીને કહે છે.

આટલો વાર્તાલાપ કર્યા પછી યુલિસિઝ ચુપ થઈ ગયો. અને

તેના નેત્રોમાંથી અસ્ખલિત અશ્રુપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે વારંવાર શોક નહિ કરવાને માટે શ્લોકેન્ડાએ તેને ઘણાંએ સમજાવ્યો. પરંતુ તેની તેના ઉપર કાંઈ પણ અસર થઈ નહિ. ઘણીવાર સુધી રૂદ્ધ કર્યા પછી યુલિસિઝે એકવાર ફરી હિમ્મત કરીને કહ્યું. “શ્લોકેન્ડા! હું ધાયલ થયો, તેને માટે મને જરાએ દિલગીરી વા શોક થતો નથી. પણ જે વાતનો મને અફસોસ થાય છે તે એજ કે શ્લોકેરા મને ધાયલ કરીને નાશી ગઇ. અને હવે તો તે મુસલમાનોના કબજામાં હોવાથી હું કોઇ પણ રીતે તેના ઉપર વૈર લઇ શકીશ નહિ.”

શ્લોકેન્ડા—પિતાશ્રી! તે વાતની આપ ચિંતા ન કરો. ચિંતા કરવાથી આપની પ્રકૃતિ વધારે બગડી જશે. હમણા આપને વિશ્રાંતી લેવાની ઘણી અગત્ય છે. પ્રકૃતિ સુધર્યા પછી સધળું થઇ રહેશે. માટે હમણા તો સુપચાપ પડી રહ્યો.

શ્લોકેન્ડાની આવી શીખામણ સાંભળીને યુલિસિઝ સુખ થઇ ગયો. ત્યાર પછી ધીમે ધીમે તેનો ધા રૂઝાવા લાગ્યો. અને એક મહિનામાં તો તે બિલકુલ સારો થઇ ગયો. જો કે તેની પ્રકૃતિ તો સુધરી ગઇ, પરંતુ વૈરાગ્ય તેના અંતઃકર્ણમાં ધુંધવાતો હોવાથી તેને કોઇ પણ રીતે ચેન પડતું નહિ. પરંતુ મુસલમાનોના બચથી તેને ધરમાંજ રોકાઇ રહેવું પડતું હતું. અને તે ફરવાને બહાને પણ બહાર જઇ શકતો નહિ. આ પ્રમાણે એકાંતમાં બેસી રહેવાથી તે ઘણા કંટાળી ગયો હતો. તેથી પ્રકૃતિ સુધરી ગયા પછી એક દહાડો તેણે દેવળમાં જવાંતો વિચાર કર્યો. પરંતુ તેના કારણથી તત્કાલના ખ્રિસ્તિઓને જે કષ્ટ સહન કરવું પડ્યું હતું, તેનો વિચાર કરીને દેવળની વ્યવસ્થાપક વરજિનીઆએ માત્ર તેને એકલાનેજ નહિ, પરંતુ શ્લોકેન્ડાને પણ

પોતાના દેવળમાં આવવાની રજા આપી નહિ. તેથી ના છુટકે તેમને મારટિનના ધરમાંજ ગોંધાઇ રહેવું પડ્યું. આવી સ્થિતિમાં લગભગ બે માસ વીતી ગયા. અને તે સઘળા વખત દરમ્યાન તેઓ કોઈ પણ દિવસે બહાર નિકળી શક્યા નહિ. તેથી મારટીન પણ તેમનાથી કંટાળી ગયો. બે કે તે આ પ્રમાણે કંટાળી ગયો હતો, તોપણ તેણે તેમને તત્સંબંધે એક શબ્દ સરખો પણ કહ્યો નહિ. આ પ્રમાણે તેણે તેમને કાંઈ પણ નહિં કહેલું હોવા છતાં ચતુર યુલિસિઝ તેના મનોભાવ કળી ગયો. અને એક દહાડો તેને પોતાની રૂબરૂ બોલાવીને કહ્યું. “મારટિન! આજ સુધી તમે અમારી જે સેવા કરી છે, તે બદલ તમારો આભાર માનવાને અમને ઘટિત શબ્દો મળતા નથી. ખરેખર તમારી સેવા ઘણી અનુપમ છે. અને તમારી તેવી અનુપમ સેવાનો બદલો વાળવો એ અમારી શક્તિની બહાર છે. પરંતુ પરમાત્મા તમને તમારા પરમાર્થનો બદલો અવશ્ય આપશેજ. હજી એક કામમાં તમારી મદદની અમને જરૂર છે. કેમકે હવે અહિંથી કોઈ બીજા સ્થળે જવાની અમારી ઇચ્છા છે. માટે કૃપા કરીને કોઈપણ રીતે વિકલિફને અહિં બોલાવી લાવો. અમે આશા રાખીએ છીએ કે તે અમને અહિંથી ગુપ્ત રીતે નિકળી જવાનો કાંઈ ઉપાય અવશ્ય બતાવશે.”

યુલિસિઝના મુખે આવા વચનો સાંભળીને મારટિને જવાબ આપતાં કહ્યું. “ગુરૂ! આપે તો મારા અનુચિત વખાણ કરીને મને સાતમા આકાશ સુધી ચઢાવી દીધો છે. પરંતુ મેં જે કાંઈ કર્યું છે, તે મારી ફરજ સમજીનેજ કર્યું છે. અને તેથી વિશેષ કાંઈ પણ કર્યું નથી. તમારા જેવા ધર્મગુરૂઓની સેવા કરવી એ હું માફ પરમ કર્તવ્ય સમજું છું. આપ મારા ધરમાં રહ્યા તેથી મને કાંઈ પણ અડચણ પડી નથી. પણ તેને બદલે મને ઘણો આનંદ થયો છે.

આપના સમાગમમાં મારા દિવસો આનંદમાં વ્યતિત થતા હતા. તેથી આપના ગયા પછી કેટલાક દિવસ સુધી તો મને ઘણું અતેડ લાગશે. અને ઘરમાં આવવાનું પણ ગમશે નહિ. પણ જ્યારે આપ જવાને માટે જ તૈયાર થયા છો, ત્યારે હું આપને વધુ આગ્રહ કરી શકતો નથી. આપના કહેવા પ્રમાણે હું શ્રીયુત વિકલિષ્ટને આજે જ બોલાવી લાવીશ”

આ પ્રમાણે કહીને તે એક અગત્યના કામ સારું ખંદાર ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી ફ્લોરેન્ડા અને યુલિસિઝ ત્યાંથી કેવી રીતે નાશી જવું, તે વિષે મંત્રણા કરવા લાગ્યા. અને ફ્લોરેન્ડાએ પોતાના વિચારો પ્રદર્શિત કરતાં કહ્યું. “પિતાશ્રી ! મારી સલાહ એવી છે કે આપણે અહિંથી રાજમાર્ગે નહિ જતાં કોઈ ગુપ્ત રસ્તે પ્રયાણ કરવું જોઈએ. અને કોઈ સુરક્ષિત સ્થળે રોકાઈને યથોચિત વિશ્રાન્તી લીધા પછી જ આગળ વધવું જોઈએ.”

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! તમારું કહેવું ઠીક છે. અને તમારી સુચના મને ઘણી પસંદ પડી છે. આપણા માટે પહાડી પ્રદેશ સિવાય બીજું સુરક્ષિત સ્થળ એક પણ નથી. એટલું જ નહિ, પણ રાજમાર્ગે જવાનું તો આપણા માટે જોખમભરેલું છે. પરંતુ હું તો આયુષ્યથી એવો તો કંટાળી ગયો છું કે હવે મને જીવવાની બિલકુલ વાંચ્છના નથી. તેથી મારી એવી ઇચ્છા છે કે કોરડોવામાં જઈને ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરું.

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી ! આપની ઉક્ત ભાવના ઘણી ઉત્તમ છે. પરંતુ સપેદ કહેવું પડે છે કે આપે કોરડોવાના ખ્રિસ્તિઓમાં ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાનો જે જીવસો પ્રેર્યો હતો તે નષ્ટ થયો છે. પણ હવે જ્યારે આપ પોતે પ્રાણાર્પણ કરવાને ઉદ્યુક્ત થયા છો ત્યારે મને આશા છે કે સઘળા ખ્રિસ્તિઓ આપનું અનુકરણ

કરીને પ્રાર્થના કરવાને તૈયાર થશે. અને હું પણ આપની સાથે પ્રાર્થના કરવાને તૈયાર છું.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા! હવે પ્રાર્થના કર્યા સિવાય મારો છુટકો નથી. પ્રાર્થના ન કરું તો બીજું શું કરું? બધી બાજુ હાથથી જતી રહી. જે આશાથી ફ્લોરેન્ડાને અહિં લાવ્યો હતો, તે આશા આમને આમ અદ્ધર લટકતી રહી. અને ફ્લોરેન્ડા મને ધાયલ કરીને અહિંયા નાશી ગઈ. તેના પલાયન થવાથી હું મારી પોતાની નજરમાં પણ હલકો પડ્યો છું. અને જ્યારે મારા મનમાંજ આવે ભાવ ઉત્પન્ન થયો છે. ત્યારે બીજા ત્રાહીત લોકોના મનમાં મારા વિષે વિપરીત અને શંકાચક્રિત વિચારો ઉદ્ભવે એમાં શી નવાઈ? ફ્લોરેન્ડા નાશી જવાથી મને જે ખેદ થયો છે તે કરતાં વિશેષ ખેદ હેલન મુસલમાનોના પક્ષમાં જવાથી થયો છે. હાય! હવે હું તેના પિતાને શો ઉત્તર આપીશ? ખરેખર આ બનાવથી મારી પ્રતિષ્ઠાની હાની થઈ છે. અને હું ખ્રિસ્તીઓની નજરમાં હલકો પડ્યો છું. ફ્લોરેન્ડાએ હેલનને બનેલી સઘળી બીના કહી દીધેલી હોવાથીજ તે મારા શત્રુ રૂપ થઈ પડી હતી. અને તેજ દિવસથી તેની ભાવનાઓ બદલાઈ ગઈ હતી. પણ જે તે વખતથીજ મેં તેના ઉપર કાંઈ અંકુશ રાખ્યો હોત તો આજે મારે પશ્ચાતાપ કરવો પડત નહિ. પણ શું કરું કે તે વખતે મેં કાંઈ પણ કર્યું નહિ? અને જ્યારે મેં પોતેજ ભૂલ કરી, ત્યારે બીજાનો શો દોષ કાઢું? હું ક્યાં જાણતો હતો કે તે આવું કામ કરશે? જે જાણતોજ હોત તો તેના ઉપર અંકુશ રાખ્યા વિના રહેત કેમ? તેણે મારી સાથે જે વર્તણૂંક ચલાવી હતી, તે તેની અજ્ઞાનતાને આભારી ગણીને મેં તેના પિતાને તત્સંબંધે કાંઈ પણ લખ્યું નહિ. આવી રીતે મેં પહેલાંથીજ ભૂલ કરી છે. અને જ્યારે મારી પોતાનીજ ભૂલ થઈ છે, ત્યારે હેલનનો

કે બીજાનો શો દોષ ? આ વિશ્વમાં જે કાંઈ બનાવ બને છે તે પ્રારબ્ધના આધારેજ બને છે. અને તેજ પ્રમાણે મારા લલાટે આવું કલંક લખાયલું હશે તે કાણ મિથ્યા કરી શકે ? એક કવિ એ સત્ય કહ્યું છે કે “લલાટે લખેલું મિથ્યા ન થાએ.” ખરેખર તેમજ છે. વિધાતાએ લખેલા લેખ કદી પણ મિથ્યા થતા નથી. જ્યારે આ પ્રમાણે સઘળું પ્રારબ્ધના આધારેજ બને છે, ત્યારે તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. હવે જે થયું તે નહિ થવાનું નથી. તેથી તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. પણ જો હેલને રક્ષોરાની સઘળી બીના મુસલમાનોને કહી દીધી હશે તો પછી પ્રાણાર્પણ કર્યા સિવાય મારો છુટકો નથી.

યુલિસિઝના મુખે આવી વાત સાંભળીને ફ્લોરેન્ડા સ્ફેટ સ્વરે રદ્દન કરવા લાગી. તેથી યુલિસિઝને એવો સંદેહ ઉત્પન્ન થયો કે તે મરવાના ભયથી આ પ્રમાણે કંપે છે. આવો વિચાર કરીને તેણે તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું. “ફ્લોરેન્ડા ! તું શા માટે રદ્દન કરે છે ? આમાં ક્યાં કોઈના ઉપર અત્યાચાર કરવાનો છે ? જેની ઈચ્છા હોય તે આપણા ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરે, અને જેની ઈચ્છા ન હોય તે ભક્ષે પોતાના ઘરમાં બેસી રહે. તદનુસાર જો પ્રાણાર્પણ કરવાની તારી પણ ઈચ્છા ન હોય તો તું અહિંથી કોઈ સુરક્ષિત સ્થળે ચાલી જ. પરંતુ મેં મારા માટે જે નિશ્ચય કર્યો છે, તેમાંથી હું કદી પણ ફરવાનો નથી.”

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશુ ! આપની કલ્પના અક્ષરસ અસત્ય છે. હું કાંઈ મૃત્યુથી ડરતી નથી. પરંતુ તેને કોઈ પણ પળે ભેટવાને આતુર છું. અને ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવાની મારી તિવ્ર ઉત્કંઠા છે. પણ જે વાતનો મને ખેદ થાય છે, તે એ છે કે મેં એક ગંભીર પાપ કર્યું છે. અને તે વાત કનફેસન વખતે આપના સમક્ષ નિવેદન કરી નથી. હવે

મને એજ વિચાર થાય છે કે તે પાપમાંથી હું કેવી રીતે મુક્ત થઈ શકીશ ? આ કારણથીજ મને રડવું આવે છે. મને લાગે છે કે ધર્મને માટે પ્રાર્થના કર્યા સિવાય મને મુક્તિ મળવાની નથી. તેથી હું પણ આપની સાથે કારડોવા નગરમાં આવવાને માટે તૈયાર છું.

પ્રિયપાડક ! શ્લોરેન્ડાએ એવો તે શો અપરાધ કર્યો છે, કે જેને માટે તે આટલું બધું રદ્દન કરે છે, એ તારા સમજવામાં કદાચ આવ્યું નહિ હોય. તેથી તારી આગળ ઉક્ત ભેદનો સ્કેટ કરવાનું હું માફ પરમ કર્તવ્ય સમજું છું. તને કદાચ સ્મરણ હશે કે ફ્લોરાએ જ્યારે જુલીઆ સાથે તલૈતલા નગર પરત્વે પ્રયાણ કર્યું, ત્યારે તેના ગયા પછી ફ્લોરેન્ડાએ રાજકુમારી હેલનને દેવળને લગતા સંધ્યા ભેદભરમો કહી દીધા હતા. અને તેજ કારણથી તે હમણા આવું અપરિમિત આક્રંદ કરી રહી છે. આ વાત તેણે કન્ફેસન વખતે પણ યુલિસિઝને કહેલી નહોવાથી તે અત્યાર સુધી તત્સંબંધ સદંતર અજ્ઞ છે. તેથી જ્યારે ફ્લોરેન્ડાએ પોતાના અપરાધની વાત તેને વ્યક્ત કરી, ત્યારે તેને ઘણી નવાઇ લાગી. અને તે વાતનું તાત્પર્ય તેના સમજવામાં નહિ આવ્યાથી તેણે તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું. “ફ્લોરેન્ડા ! શાંત થા ! આક્રંદ કરવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. તે કાંઈ પણ અપરાધ કર્યો હોય એવું હું તો માનતો નથી. પાપ કરવાનું તો એક બાળુએ રહ્યું, પણ ઉલટું તે તો આપણા ધર્મની મેટ્ટી સેવા બળવી છે. તેમ છતાં જો અનાયાસે કાંઈ અપરાધ થયો હોય તો તે મને સત્વર નિવેદન કર. એટલે હું તારા પાપનું નિવારણ કરવાને તત્પર છું.”

શ્લોરેન્ડા—પિતાજી ! આપની માન્યતા ભૂલભરેલી છે. મેં અપરાધ કર્યો છે એમાં તો કોઈ પણ વાતની શંકા નથી. અને

અપરાધ પણ એવા પ્રકારનો છે કે, જો તે આપના જાણવામાં આવે તો આપ મારા ઉપર ક્રોધ કર્યા વિના રહો નહિ.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! તે વિષે કંઈ પણ ચિંતા નહિ કરતાં જે બીના બની હોય તે મને સત્વર નિવેદન કર. હું તારો અપરાધ અવશ્ય ક્ષમા કરીશ.

ફ્લોરેન્ડા—પિતાજી ! જ્યારે આપ તે વાત જાણવાને આતુર છો, ત્યારે આપને તે નિવેદન કર્યા સિવાય મારો છુટકો નથી. પણ મને આશા નથી કે આપ મારો ઉક્ત અપરાધ ક્ષમા કરશો ?

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! તેં એવો તે શો અપરાધ કર્યો છે કે જે મને નિવેદન કરતાં તું આ પ્રમાણે ડરે છે. તારે જે કંઈ કહેવું હોય તે સત્વર કહીદે.

આ વાક્ય પુરું થતાંજ ફ્લોરેન્ડાએ યુલિસિઝને સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરીને કહ્યું. “પિતાજી ! મારા ઉપર દયા કરો. મેં આપનો મોટો અપરાધ કર્યો છે. માત્ર અપરાધ કર્યો છે, એટલુંજ નહિ. પરંતુ કનફેસન વખતે પણ તેનો સ્વીકાર કર્યો નથી. પરંતુ શું કંઈ કે તેમ કર્યા સિવાય મારો છુટકો ન હતો. ફ્લોરાના મોહમાં હું ઘેલી બનેલી હોવાથી મને સારા નરસાનું ભાન રહ્યું નહિ. તેથી જ્યારે તે તલેતલા નગરમાં જવાને તૈયાર થઈ, ત્યારે હું મારા અંતઃકરણ ઉપર કામુ રાખી શકી નહિ. અને પરિણામે દેવળના સધળા ભેદ ભરમો રાજકુમારી હેલનને કહી દીધા.”

ફ્લોરેન્ડાનો આવો ઘોર અપરાધ જાણીને યુલિસિઝના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ. તો પણ તે પોતાના અંતઃકરણ ઉપર કામુ રાખીને તેની સધળી વાત ધીરજથી સાંભળી રહ્યો હતો. પરંતુ જ્યારે તેણે દેવળના સધળા ભેદભરમો હેલનને કહી દીધાની વાત તેને જાહેર

કરી, ત્યારે તે ધીરજ રાખી શક્યો નહિ. અને શ્લેરેન્ડા પોતાની કર્મ કથા પુરી કરે તે પહેલાં સિંહના જેવી ગર્જના કરીને બોલી ઉઠ્યો કે “ઓ દુષ્ટા ! તું આવો અપરાધ કરીશ, એવું મારા સ્વપ્નામાં પણ નહતું. જે વાત તારા માટે અસંભવીત હતી, તે તે સંભવીત કરી દેખાડી છે. ઓ નીચ ! તારે માટે મુક્તિના દ્વાર આજથી બંધ થયા છે. ચાલ ! મારી સામેથી દુર થા ! ”

આ પ્રમાણે કહીને તેણે તેને એક ધક્કો માર્યો. એટલે શ્લેરેન્ડા ચત્તીપાટ થઈને ભોંય ઉપર પડી ગઈ. જમીન ઉપર પડ્યા પછી પણ તેણે આક્રંદ કરીને યુલિસિઝને પોતાનો અપરાધ ક્ષમા કરવાની વિનંતી કરતાં કહ્યું. “પિતાજી ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. હવે પછી તેવું કૃત્ય કદી પણ કરીશ નહિ. અને જે કાર્ય અનાયાસે થઈ ગયું છે, તેના નિવારણાર્થે આપણા ધર્મને માટે પ્રાર્થણા કરીશ. ”

આ વાત સાંભળીને યુલિસિઝ કેટલીકવાર સુધી ક્રોધના આવેશમાં દ્રાંત કચકચાવતો ઉભો રહ્યો. પણ ન્યારે તે વધુ ધીરજ ધરી શક્યો નહિ, ત્યારે તેણે ક્રોધ કરીને કહ્યું કે “રંડા ! તેં એવો અપરાધ કર્યો છે કે જે કદી પણ ક્ષમા થઈ શકે નહિ. તેથી ન્યાયના દિવસ સુધી તારે તેના ફળ આપવા પડશે. અને ઈસુ ખ્રિસ્ત તારો ઉક્ત અપરાધ ક્ષમા કરશે નહિ. તેનો તિરસ્કાર તારા સમાધી સ્થાન ઉપર અનંતકાળ પર્યંત વરસતો રહેશે. અને જો તું ધર્મને માટે દેહત્યાગ કરીશ, તો પણ તારી મૂક્તિ થવાની નથી. ”

યુલિસિઝના મુખે આવો પ્રતીક્રિત્તર સાંભળીને શ્લેરેન્ડા મોટા સાદે રડવા લાગી. અને રડતાં રડતાં તેણે યુલિસિઝને દંડવત્ કરતાં કહ્યું. “પિતાજી ! શું મારો અપરાધ ક્ષમા નહિ થાય ? પ્રભુની ખાતર

આવા શબ્દો ન ઉચ્ચારો. જગત પ્રચલક પ્રભુ દયાળુ હોવાથી તે અવશ્ય મારો આ અપરાધ ક્ષમા કરશે. અને મારા જેવી એક પાપિણી પરત્વે જરૂર અનુકંપા દેખાડશે. મને તેની આશા છે. તેથી જો હું ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીશ તો તે અવશ્ય મારો અપરાધ ક્ષમા કરશે. આપની આગળ હાથ જોડીને હું એટલીજ યાચના કરું છું કે કૃપા કરીને મને પ્રાણાર્પણ કરવાની રજા આપો. ”

આ પ્રમાણે પોતાના મનોભાવ વ્યક્ત કરીને તે શ્રી રડવા લાગી અને ધણીવાર સુધી તેવી જ સ્થિતિમાં ભોંય ઉપર પડી રહી. આ સંઘળા વખત દરમ્યાન યુલિસિઝ ક્રોધના આવેશમાં મૂક બનીને ઉભો રહ્યો. અને પોતાના મોઢામાંથી એક શબ્દ માત્ર પણ ઉચ્ચાર્યો નહિ. એક તરફ ફ્લોરેન્ડા ભોંય ઉપર પડીને રૂદન કરી રહી છે. અને બીજી તરફ યુલિસિઝ ક્રોધપુર્ણ દષ્ટિથી એકાગ્રચિત્તે તેને નિહાળી રહ્યો છે. ખરેખર આ દેખાવ જોવા લાયક હતો. કેટલોક સમય, આવી સ્થિતિમાં વ્યતિત થયા પછી યુલિસિઝના અંતઃકરણમાં દયાનો આવિર્ભાવ થયો. અને તેથી તેણે ફ્લોરેન્ડાની દુઃખદ સ્થિતિ પરત્વે અનુકંપા દેખાડીને કહ્યું, “ફ્લોરેન્ડા ! મેં તારો અપરાધ ક્ષમા કર્યો છે. હવે તું નિર્વિધે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરી શકીશ. પણ ઉક્ત કાર્ય જોમ બને તેમ સત્વર કરવું જોઈએ. ”

તેના આવા શબ્દો સાંભળીને ફ્લોરેન્ડાના આનંદનો પર રહ્યો નહિ. તેથી તેણે ઉપકારના આવેશમાં એકવાર શ્રી યુલિસિઝને સાષ્ટાંગ દંડવત કર્યું. અને ઉષ્ણોદ્ધતથી તેના પાદ પ્રક્ષાલન કરીને ચરણામૃતનું પાન કર્યું. આ કાર્ય સમાપ્ત થયા પછી તેણે પ્રાણાર્પણ કરવા માટે પોતાને સાથે લઈ જવાની યુલિસિઝને વિનંતી કરતાં કહ્યું, “પિતાશ્વ ! આપે આ રંક કિંકરી પરત્વે દયા ભાવ દર્શાવીને જે મહદ્ ઉપકાર

કર્યો છે. તે હું કદી પણ વિશરીશ નહિ. આજે મને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થયું હોય તેવો આનંદ થાય છે. હવે મારા અંતઃકરણમાં માત્ર એકજ અભિલાષા શેષ રહી છે. અને તે એ છે કે આપની સાથે કોરડોના નગરમાં આવીને આપણા ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવું. જેમ આપે મારા પરત્વે ક્યાભાવ દર્શાવ્યો છે, તેમ કૃપા કરીને આ અભિલાષા પણ પરિતૃપ્ત કરો. હું હાથ જોડીને આપની આગળ તેની યાચના કરું છું.”

ફ્લોરેન્ડા પોતાની અરજ પુરી કરી રહ્યા પછી યુલિસિઝે તેને કાંધ પણ પ્રતી ઉત્તર આપવાને બદલે માત્ર મસ્તિક ધુનન કરીને તેની વિનંતી પોતે સ્વીકારી છે, એવો સંકેત કર્યો. અને પછી થયેક ઉપર જઈ બેઠો. એટલે ફ્લોરેન્ડા પણ ધરના કામકાજમાં ગુંથાઈ ગઈ.

તે દિવસ તો એમને એમજ વીતી ગયો. અર્થાત ફ્લોરેન્ડા કે યુલિસિઝ એ ઉભયમાંના કાંધએ પણ ત્યાંથી નાશી જવાને માટે કાંધ પણ પ્રયત્ન કર્યો નહિ. કેમકે તેમણે પોતાને ગુપ્ત રીતે નાશી જવાની વ્યવસ્થા કરી આપવાનું કાર્ય વિક્લીફને સોંપેલું હોવાથી તત્સંબંધે તેમને કાંધ પણ ચિંતા કરવા જેવું ન હતું. તદુપરાંત તેમને વિક્લીફ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી તેઓ પોતાના પ્રવાસની કાંધ પણ વ્યવસ્થા નહિ કરતાં નિશ્ચિંત થઈને બેઠા હતા.

બીજા દિવસે સંધ્યાકાળે અંધારૂં થયા પછી વિક્લીફ ગુપ્ત વેશે લપાતો છુપાતો મારટિનને ઘેર આવ્યો. એટલે ફ્લોરેન્ડાએ કમાડ ઉઘાડીને તેને ઘરમાં લીધો. પછી જ્યારે તે યુલિસિઝના આરડામાં આવ્યો, ત્યારે યુલિસિઝે પોતાના આસન ઉપરથી ઉભા થઈને તેને ઉચિત સન્માન આપ્યું. અને તેને પોતાની પાસે બેસાડ્યો. બેસતાંની

સાથેજ વિકલિક્ષે યુલિસિઝને વ્યાધિમાંથી મુક્ત થવા માટે અભિવંદન આપ્યું. અને તત્સંબંધે પોતાનો હર્ષ વ્યક્ત કર્યો. પ્રતીક્રિતરમાં યુલિસિઝે કહ્યું. “ભાઈ વિકલિક્ષ! આપે મારા પરત્વે જે ભાતભાવ દેખાડ્યો છે, તે બદલ હું આપનો ધણો આભાર માનું છું. ખરું પૂછો તો હવે મને આ અસાર સંસારમાં લાંબા સમય પયંત જીવવાનો મોહ રહ્યો નથી. તેથી અત્યાર આગમ્ય મેં આપણા ધર્મને માટે પ્રાર્થના કર્યો હોત. પરંતુ એક વાતે મને તેમ કરતાં અટકાવ્યો છે. અને તે એ છે કે જો મેં પ્રાર્થના કરવામાં ઉતાવળ કરી હોત તો અત્યારે જે ધર્મોત્સાહ આપણા ખ્રિસ્તિ બંધુઓમાં વ્યાપી રહ્યો છે, તે મંદ પડી જાત. કેમકે મેંજ તેમને નિરંતર ઉપદેશ આપીને તેમનો ધર્મોત્સાહ સતેજ કર્યો છે. અને તે કારણથીજ તેઓ ધર્મને માટે પ્રાર્થના કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાને માટે ઉત્કંઠિત થયા છે. તેથી જો તેમને સાથે લીધા વિના મેં પ્રાર્થના કર્યું હોત તો કદાચ તેઓ પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરત નહિ. આ કારણથીજ હું હમણા સુધી જીવતો રહ્યો છું. હવે માફકાર્ય પુર્ણ થયું છે. અને મેં હજારો ખ્રિસ્તીઓને પ્રાર્થના કરવાને માટે પ્રેર્યા છે. તેથી તેમાંના ધણાખરા તો અત્યાર આગમ્ય પ્રાર્થના કરી ચુક્યા છે. અને જેઓ શેષ રહ્યા છે, તેઓ પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન સંપૂર્ણ રીતે કરે છે. તેથી હવે હું પણ ધ્રોરડોવા નગરમાં જઈને પ્રાર્થના કરવાની ઈચ્છા રાખું છું”

વિકલિક્ષ—ભાઈ! આપે તો મારા અનુચિત વખાણ કરીને મને સપ્તમ આકાશ સુધી ચઢાવી દીધો છે. પરંતુ મેં તો જે કાંઈ કહ્યું છે કે કર્યું છે, તે માત્ર મારા કર્તવ્યનું પાલન કરવા અર્થેજ કર્યું છે. અને તેથી વિશેષ કાંઈ પણ કર્યું નથી. આપના જેવા મહાન પુરુષની સેવા કરવી એ માફક પરમ કર્તવ્ય છે. અને તેનું મેં કાંઈક

અંશે પાલન કર્યું છે. ખરેખર! આપની ઉચિત સેવા ચાકરી હું કરી શક્યો નથી. આપણા ધર્મને માટે પ્રાર્થના કરવા વિષે આપે જે ઉદ્દેશો કાઢ્યા છે, તે ખરેખર ઉત્કૃષ્ટ અને સમયાનુકૂળ છે. નિસંદેહ આપની ઉક્ત ભાવના ધણી ઉત્તમ છે. અને તેથી હું આપને આપની તેવી ઉચ્ચ ભાવના બદલ અભિવંદન આપું છું. પણ તેની સાથે મારે કહેવું જોઈએ કે આપને માટે પ્રાર્થના કરવાનો સમય હજી આવ્યો નથી. તેથી આપે થોડા દિવસ સુધી તેને માટે થોભી જવું જોઈએ. હજી આપને માટે ઘણું કામ બાકી છે. કદાચ આપ તો પોતાના આયુષ્યની કાંઈ પણ કિંમત ગણતા નહિ હો, પરંતુ અમે તો તેને અમુલ્યજ સમજીએ છીએ. આપણા ખ્રિસ્તી બંધુઓના અંતઃકરણમાં પ્રાર્થના કરવાની જે ભાવના આપે ઉત્પન્ન કરી છે, તેને પોપણ આપવા માટે આપની અગત્ય છે. કેમકે તે કાર્ય આપના સિવાય બીજી કોઈ પણ વ્યક્તિથી થઈ શકે તેમ નથી. તેથી ભય રહે છે કે આપના મૃત્યુ પછી તેમનો ઉત્સાહ મંદ પડી જશે. ખરેખર તેમનો ધર્મોત્સાહ સતેજ અને જાગ્રત રાખવા માટે ધણી અગત્ય છે. માટે જે હમણા પ્રાર્થના કરવાનો વિચાર બંધ રાખો તો ભણું સાહે. પછી તો જેથી આપની ઇચ્છા.

યુલિસિઝ—ભાઈ વિકલિફ! આપે મારા પરત્વે જે ભક્તિભાવ દેખાડ્યો છે, તે બદલ હું આપનો ધણો આભાર માનું છું. પરંતુ હવે હું કોઈ પણ રીતે મારો નિશ્ચય ફેરવી શકતો નથી. મેં તો મારું કર્તવ્ય બજાવ્યું છે. હવે આપણા અન્ય ભાઈઓએ તેમનું કર્તવ્ય બજાવવાનું છે. અને પોતાના ધર્મને માટે પ્રાર્થના કરવો કે ન કરવો એ હવે તેમની ઇચ્છા ઉપર નિર્ભર છે. પરંતુ હવે હું તો કોઈ પણ રીતે મારા નિશ્ચયથી ફરીશ નહિ. માટે કૃપા કરીને અહિંથી

અમ રીતે નિકળી જવાની વ્યવસ્થા કરી આપો. સુસલમાનો અમારી શોધ ખોળ કરી રહ્યા છે, એ વાત તો આપને સુવિદિત છેજ. માટે જેમ અને તેમ ગુપ્ત રીતે સફળી તૈયારીઓ થવી જોઈએ. અને તેને માટે નગર બહાર એ અમ્મે તૈયાર રાખવાની અગત્ય છે. જો આટલું કામ કરી આપશો તો અમારા ઉપર મહદ્ કૃપા થશે.

વિકલિફ—ભાઈ! જ્યારે આપ પ્રાર્થના કરવાને માટે તૈયાર થયા છો, ત્યારે મારો કાંઈ પણ ઉપાય નથી. ફિક! જેથી આપની ઈચ્છા. આપના કહ્યા પ્રમાણે પ્રવાસની સત્રળી વ્યવસ્થા કરીશ. પણ હું એ વાત સમજી શકતો નથી કે જ્યારે આપ પ્રાણ આપવાને માટે જ તૈયાર થયા છો, ત્યારે આ પ્રમાણે ભય રાખવાનું, અને નાશ-ગોશી કરવાનું પ્રયોજન શું છે? જો પ્રાર્થના કરવું હોય તો આ સ્થળ પણ તેને માટે યોગ્ય છે.

યુલિસિઝ—ભાઈ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. આ સ્થળે પ્રાર્થના કરવામાં મને કાંઈ પણ વાંધો નથી. પરંતુ મારે એક અગત્યનું કામ હોવાથીજ કોરડોવા જવાનો વિચાર છે. ત્યાં ગયા પછી હું એવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેને લીધે આપણી આ હિલચાલ મારા મૃત્યુ પછી પણ ટકી રહે. પણ જો તેને બદલે અહિંજ પ્રાર્થના કરું તો કોરડોવાના ખ્રિસ્તિઓ નો ઉત્સાહ મંદ પડી જવાનો ભય રહે છે. આ કારણથી ત્યાં ગયા વિના મારો છુટકો નથી. કોરડોવામાં ગયા પછી લાગલાગટ આઠ દસ દિવસ સુધી આપણા ખ્રિસ્તિ બંધુઓનો ઉત્સાહ સતેજ રાખવા માટે તેમને ઉપદેશ આપતો રહીશ. અને તે કાર્યથી પરવાર્યા પછીજ પ્રાર્થના કરીશ.

વિકલિફ—ભાઈ! ખરેખર આપની ભાવના ધણી ઉત્તમ છે.

પરમાત્મા આપની મનોવાંચના પુર્ણ કરે એવી મારી તેના પરત્વે અભ્યર્ચના છે. પણ શું મેન્ટ ફ્લોરેન્ડાને પણ આપની સાથે લઈ જશો ?

યુલિસિઝ—હા ! તે પણ મારી સાથે આવશે. કેમકે પ્રભાણે કરવાની તેની પણ ઇચ્છા છે.

વિકલિ—એન ! આપ આટલા ઉતાવળા શા માટે થાઓ છો ? યુલિસિઝના મૃત્યુ પછી ખ્રિસ્તિઓની કેવી સ્થિતિ થાય છે તે જોવા સાડે આપે વધુ સમય પર્યંત જીવતા રહેવાની અગત્ય છે. માટે આવા કાર્યમાં ઉતાવળ કરવાની અગત્ય નથી.

ફ્લોરેન્ડા—શ્રીયુત મહાશય ! આપની લાગણી માટે હું આપનો ધણો આભાર માનું છું. પરંતુ દિલ્લીર છું કે હવે મને વધુ સમય પર્યંત જીવતાં, રહેવાનો મોહ રહ્યો નથી. તેથી આપના કહેવા પ્રમાણે હવે હું મારો નિશ્ચય ફેરવી શકતો નથી. માટે હું તો જમ્મશ.

આ પ્રમાણે વાતચીત કરી રહ્યા પછી ઉઠી વખતે યુલિસિઝની સુચના અનુસાર વિકલીફે કહ્યું. “હીક ! આપના કહેવા પ્રમાણે આવતી કાલે પ્રવાસની સઘળી વ્યવસ્થા કરીશ. કોરડોવા નગરની બહાર નિકળ્યા પછી રાજમાર્ગ ઉપર એક માણસ એ ઘોડા સાથે તમારા જોવામાં આવશે. એટલે તેની પાસેથી ઉભય અશ્વો લઈ લેજો.”

આ પ્રમાણે સુચના કરીને તેને કાંઈ અગત્યનું કામ હોવાથી તે પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો ગયો. બીજા દિવસે રાત્રે યુલિસિઝે એક સુસજ્જમાનના જેવા વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા. અને ફ્લોરેન્ડાને પણ એક ધરુલામી સૈનિક જેવા વસ્ત્રો પહેરાવ્યા. આવી રીતે વસ્ત્રો બદલીને તેઓ ઘર બહાર નિકળ્યા. અને કોરડોવા નગર પરત્વે પ્રમાણ ક્યું. ચાલતાં ચાલતાં તેઓ તલેલલા નગરના સિંહદ્વાર આગળ આવી

પહોંચ્યા. આ વખતે રાતનો ઘણો સમય વ્યતિત થએલો નહિ હોવાથી નગરના દ્વાર ઉઘાડા હતા. તેથી તેઓ નિર્વિઘ્ને બહાર નિકળ્યા. થોડે દુર સુધી ગયા પછી તેમણે અંધારામાં એક ઝાડ નીચે શ્યામ વસ્ત્ર ધારી એક વ્યક્તિને બે અશ્વો સહિત ઉભેલી જોઈ. એટલે મનમાં ખુશી થઈને તેઓ તેની પાસે ગયા. અને વિદ્રલિક્ષની સુચના-અનુસાર પોતાની ઝાળખાણુ આપીને તેની પાસેથી ઘોડા લઈ લીધા. અને અશ્વારૂઢ થઈને આગળ પ્રયાણ કર્યું. આ પ્રમાણે કોઈ પણ સ્થળે વિશ્રાન્તી લીધા વિના લાગલાગટ દશ દિવસ પર્યંત પ્રવાસ કર્યા પછી તેઓ કોરડોવા નગરમાં આવી પહોંચ્યા. અને સીધા નગરના મુખ્ય દેવળ તરફ ગયા. દેવળની પાસે આવીને તેમણે કોઈ અમુક વ્યક્તિનું નામ લઈને સાદ આપ્યો. એટલે ઉક્ત વ્યક્તિએ બારણા ઉઘાડીને ઉચિત સન્માન સહિત તેમને અંદર લીધા. દેવળમાં ગયા પછી તેમાં નિવાસ કરી રહેલી વ્યક્તિઓ તેમને જોઈને અતિ પ્રસન્ન થઈ. અને લાંબા સમય પછી તેઓ એક બીજાને મળેલા હોવાથી વિધ વિધ પ્રકારની વાતો કરવામાં તેમણે ઘણો સમય વ્યતિત કર્યો. યુલિસિઝે પોતાને કોરડોવામાંથી નિકળ્યા પછી કેવાં કેવાં સંકટો સહન કરવાં પડ્યાં હતાં, ફલોરા તેને કેવી રીતે ધાયલ કરીને નાશી ગઈ હતી, અને ઇસ્લામી સેનાએ કેવી રીતે નગરની ઝડતી લીધી હતી, એ સઘળી બીના અથથી ઇતિ પર્યંત નિવેદન કરી. તેની કર્મકથા પુરી થયા પછી ખ્રિસ્તીઓએ તેને રહેવા માટે દેવળમાં એક ગુપ્ત ઓરડો ઉઘાડી આપ્યો. એટલે યુલિસિઝ અને ફલોરેન્ડ તેમાં જઈ રહ્યા.

પ્રિયપાઠક ! યુલિસિઝ કોરડોવામાં શા કારણથી આવ્યો હતો, એ આપણે આગળથી જોઈ ગયા છીએ. તેથી તે વિષે વધુ ઉઘાપોહ કરવાની અગત્ય નથી. બીજા દિવસથી તેણે પોતાના કાર્યનો આરંભ

કર્યો. એટલે લોકોના ટોળેટોળાં તેની પાસે અહરનિશ આવવા લાગ્યાં. એટલે યુલિસિઝ તેમને ઉપદેશ આપીને તેમનો ઉત્સાહ સતેજ રાખવાનો પ્રયત્ન કરતો. આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપવાનું કાર્ય પુર્ણ થયા પછી તેણે એક વૃદ્ધ ધર્માધ્યક્ષને પોતાના મૃત્યુ પછી લોકોને ઉપદેશ આપવાની ભલામણ કરી. એક તરફ યુલિસિઝ લોકોને ઉશકેરતો હતો. અને બીજી તરફ ફ્લોરેન્ડા પણ કુશળતાપુર્વક પોતાનું કાર્ય કરી રહી હતી. તેનો સઘળો વખત મિત્ર મંડળને મળવા હળવામાંજ વ્યતિત થતો હતો. જ્યારે તે ડોરડોવામાં રહેતી હતી, ત્યારે તેના અપાર સૈદ્ધર્થને લીધે ત્યાંના સઘળા ધર્માધ્યક્ષો તેના તરફ આકર્ષાયા હતા. એવી એક પણ વ્યક્તિ ભાગ્યેજ હશે કે જે તેના પરત્વે પ્રેમભાવ દર્શાવતી ન હોય. તેથી જ્યારે તેના આગમનના સમાચાર લોકોના જાણુવામાં આવ્યા, ત્યારે તેઓ ગુપ્ત રીતે તેને મળવા આવવા લાગ્યા. તેમજ તે પણ પ્રસંગોપાત તેમને મળવાને માટે જવા લાગી. જેમ યુલિસિઝ પકડાઈ જવાના ભયથી રાતની વખતેજ લોકોને મળતો હતો, તેમ ફ્લોરેન્ડા પણ તેવાજ ભયને લીધે લોકોને રાત્રેજ મળતી હતી. ખરી રીતે જોતાં તેમને ભય રાખવાનું કંઈ પણ કારણ ન હતું. કેમકે તેઓ મરવાને માટે તૈયાર થએલા હતા. અને તે કાર્ય પરિપુર્ણ કરવાને માટે પોતાના ધારેલા સ્થાને આવી પહોંચ્યા હતા. માત્ર તેમને એજ ચિંતા હતી કે તેમના મૃત્યુ પછી લોકોમાં તેમણે પ્રેરેલો ઉત્સાહ જાગૃત રહેશે કે કેમ ? આ પ્રકારની ચિંતાને લીધેજ તેઓ પોતાની પ્રતિજ્ઞા અનુસાર દેહ અર્પણ કરવાને અચકાતા હતા. પોતાની યોજના નિષ્ફળ જાય નહિ, એટલા માટે યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડા પોતાનો જનતો પ્રયત્ન કરતા હતા. પકડાઈ જવાના ભયને લીધે યુલિસિઝ ઘરની બહાર પગ પણ નહિ મૂકતાં માત્ર પોતાની પાસે આવનારા

લોકોનેજ ઉપદેશ આપતો હતો. પણ શ્લોકેન્ડા તો ઘેર ઘેર ફરીને લોકોને પ્રાણાર્પણ કરવાને માટે ઉડેરતી હતી. તે સામાન્ય રીતે સ્ત્રી પુરુષો ઉભયને ઉપદેશ આપતી હતી. આ પ્રમાણે લોકોને ઉશ્કેરવાનું કાર્ય લાંબા સમય પર્યંત કાયમ રહ્યું. એટલુંજ નહિ પણ કોરડોવાના ખિસ્તી નગરવાસીઓ તેમના ઉપદેશમાં ધણો રસ લેતા હતા. તેથી તેમના વચનામૃતનું પાન કરવાને તેઓ અહરનિશ રાતની વેળાએ દેવળમાં આવતા હતા. તદનુસાર એક રાત્રે ઉપદેશ સાંભળવા અર્થે આવેલા લોકોના આડ્યા જવા પછી યુલિસિઝ અને શ્લોકેન્ડા ઉભય પોતે આ રંભેલા કાર્યવિષે નાના પ્રકારની વાતો કરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં યુલિસિઝને કોઈ વાતનું સ્મરણ થઈ આવતાં તેણે એક દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખ્યો. આ પ્રકારે શ્લોકેન્ડાના જોવામાં આવ્યો. એટલે તેનું કારણ જાણવાની તેને ઉત્કંઠા થઈ આવી. તેથી તેણે યુલિસિઝને કહ્યું. “પિતાશ્રી ! આપ નિશ્વાસ શા માટે નાખો છો ? આપને એવું શું દુઃખ પડ્યું છે ? આપને નિશ્વાસ નાખતાં જોઈને માઈ કાળજી કપાઈ જાય છે. માટે નિશ્વાસ નાખવાનું જે કારણ હોય તે સત્ત્વર નિવેદન કરો.”

યુલિસિઝ—પુત્રી ! હું નિશ્વાસ એટલા માટેજ નાખું છું કે આપણા મૃત્યુનો સમય નિકટ આવી લાગ્યો છે, છતાં હું માઈ વેર લઈ શક્યો નહિ. ખરેખર હું જ્યાં સુધી શ્લોકેરા ઉપર વેર લઈશ નહિ, ત્યાં સુધી મને કોઈ પણ પ્રકારે ચેન પડવાનો નથી. શ્લોકેન્ડા ! તું ઘણી-વાર બહાર ફરવા માટે જાય છે. તો શું શ્લોકેરા તારા જોવામાં પણ આવતી નથી ?

શ્લોકેન્ડા—નહિ, પિતાશ્રી ! તે અત્યાર સુધી તો મારા જોવામાં આવી નથી. પણ હવે હું તેની બરાબર શોધ કરતી રહીશ હા પણ

એવું સાંભળવામાં આવ્યું છે કે હેલન અને જિઆદ અહિં આવી પહોંચ્યા છે.

યુલિસિઝ—શું હેલન પણ અહિં આવી છે! ફ્લોરેન્ડા! તું બોલે છે કે બકે છે? કાંઈ થેલી તો થઈ નથી ને? હેલનને જિઆદ સાથે શો સંબંધ કે તે તેની સાથે અહિં આવે? શું તેણે ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો છે?

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી! અહિંના ખ્રિસ્તિઓમાં તો એવી માન્યતા પ્રવર્તિ રહી છે કે હેલને ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો છે. પણ હજી સુધી તે વાનનો કાંઈ પણ પુરાવો મળ્યો નથી.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા! જો હેલને ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો હોય તો તેને પણ ભારે શિક્ષા કરવી જોઈએ. કેમકે તેણે ખ્રિસ્તી ધર્મનું ભારે અપમાન કર્યું છે. ફ્લોરાની ભાળ ન લાગે તો કાંઈ નહિ. પરંતુ ગમે તેમ કરીને હેલનને તો તેના અયોગ્ય કૃત્ય બદલ પ્રાણ દંડની શિક્ષા અવશ્ય કરવીજ જોઈએ. જ્યાં સુધી તેના ઉપર વૈર લેવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી મને કોઈ પણ રીતે એન ચડવાનો નથી. માટે જો તારાથી બની શકે તો કાંઈ પણ પ્રકારે હેલનને મારી નાખ.

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી! હેલન મુસલમાનોના કબજામાં હોવાથી તેને મારી નાખવાનું કાર્ય ધણું કઠણ છે. માત્ર કઠણ છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ તે સર્વાશે અશક્ય છે. માટે તેના ઉપર વૈર લેવાની તો આશાજ છોડી દો.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા! તું એક મહાન અપરાધી અને પાપિષ્ઠ છે. કેમકે તેં ઇસુ ખ્રિસ્તની સાથે દગો કર્યો છે. તેમ છતાં પણ મેં તારો અપરાધ ક્ષમા કર્યો છે, પરંતુ જ્યાં સુધી તું આપણા ધર્મની

કાંઈ પણ અનુપમ સેવા કરીશ નહિ, ત્યાં સુધી પાપ મુક્ત થવાની નથી. માટે જો તું મુક્તિની આશા રાખતી હોય તો કોઈ પણ પ્રકારે હેલનને મારી નાખ.

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી ! આપની આજ્ઞા હું માથે ચઢાવું છું. પરંતુ આ કામ ઘણું કઠણ છે. તેથી તેમાં હું સફળ થઈશ કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! તારું કહેવું ખરૂં છે. પણ જે લોકો ધર્મને માટે પ્રાણ આપવાને તૈયાર થાય છે, તેમને માટે કોઈ પણ કાર્ય કઠણ નથી. માટે જો આપણા ધર્મની કાંઈ સેવા બળવવાની તારી ઇચ્છા હોય તો જિઆદના ઘરમાં જઈને કોઈ પણ પ્રકારે હેલનને મારી નાખ. અને જો મુસલમાનો તને પકડી લે તો તેજ વખતે પ્રાણ આપી દેજો. જો આ પ્રમાણે કરીશ તો તારા સઘળા પાપ માફ થઈ જશે. અને તું પાપના બંધનમાંથી મુક્ત થઈશ.

ફ્લોરેન્ડા—પિતાશ્રી ! આપની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ મારું પરમ કર્તવ્ય છે. પણ આ કામમાં મારી હિમ્મત ચાલતી નથી.

યુલિસિઝ—ફ્લોરેન્ડા ! લુટાયા પછી ભય શાનો ? જ્યારે તું આપણા ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવાને માટે તૈયાર થઈ છે, ત્યારે તને ભય કંઈ વાતનો છે ? અને મરવા માટે તૈયાર થએલા માણસે પ્રાણનો ભય શા માટે રાખવો જોઈએ ? જ્યારે તું એક દિવસે આપણા ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવાનીજ છે, ત્યારે તારે માટે એજ ઉચિત છે કે હેલનને મારીને મરવું. અને તેમ કરવાથી આપણા લોકોમાં તારી પ્રતિષ્ઠા ઘણી વધશે.

યુલિસિઝની આવી વાતો સાંભળીને ફ્લોરેન્ડા વિચારમાં પડી

ગઈ. અને તેને શો ઉત્તર આપવો તે વિષે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગી. આ પ્રમાણે તે વિચારના વમળમાં ગુંથાએલી હોવાથી લાંબા સમય પર્યંત યુલિસિઝને કાંઈ પણ ઉત્તર આપી શકી નહિ. તે મનમાંજ કહેતી કે “કાંઈ પણ રીતે પ્રાણ આપ્યા વિના છુટકો નથી. અને જ્યારે એકવાર મરવું છે, ત્યારે ભય શા માટે રાખવો જોઈએ? કાંઈ હેલને માત્ર યુલિસિઝનું અપમાન કર્યું નથી. પરંતુ તેણે મારું પણ અપમાન કર્યું છે. મેં તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખીને તેને દેવળને લગતો સધળો ભેદ કહી દીધો. જેના પરિણામે આજે મારે અનેક હાડમારીઓ ભોગવવી પડે છે. યુલિસિઝનું કહેવું ખરું છે. હેલનેને મારી નાખવાથી મને મુક્તિ મળશે એ નિસંદેહ છે. અને તેની સાથે મારો વૈરાગિન પણ શાંત પડશે. જિઆદની સાથે તે આનંદ વિહાર કરે એ હું કદી પણ સહન કરી શકીશ નહિ. મારા ધારવા પ્રમાણે હજી તેમનું લગ્ન થયું નહિ હોય. માટે હવે તો એજ નિશ્ચય કે તેને કાંઈ પણ રીતે મારી નાખવી. હા! પણ તેને મારવી કેવી રીતે તે એક પ્રશ્ન છે? તેમજ કિત્તે કાર્ય મારાથી થઈ શકશે કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. હું ગમે તેટલી હિંમત રાખું, પણ આખરે અબળા તે અબળા. અબળાનું ગળું કેટલું? આ કામમાં કાંઈ પુરૂષની સહાયતાની અગત્ય છે. પરંતુ કોની સહાયતા લેવી તે સમજાતું નથી? અને જો હું કોઈની મદદ માગીશ તો તે મને મદદ આપશે કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. હા! હીક યાદ આવ્યું. આ દેવળના લગભગ સધળા ધર્માધ્યક્ષો મારા મિત્ર હોવાનો દાવો કરે છે. તો લાવો, તેમના પ્રેમની કસોટી કરું. અને જોઈ કે તેઓ મને સહાયતા આપે છે કે કેમ?”

આ પ્રમાણે વિચાર કરવામાં ઘણો સમય વીતી ગયો. તથા યુલિસિઝે ધીરજ ખોધને તેને સંખોધીને કહ્યું. “કેમ ફોરેન્ડા? શું

વિચાર કરી રહી છે? આખરે કાંઈ નિર્ણય ઉપર આવી કે નહિ? તારે જે કાંઈ કહેવું હોય તે સત્વર કહી દે. હું ફરી પણ કહું છું કે જો તું ખરા અંતઃકરણથી આપણા ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવાને તૈયાર થઈ હોય તો આ કામ તારે માટે કાંઈ કઠણ નથી.

શ્લેરેન્ડા—પિતાજી! આપણું કહેવું યથાર્થ છે. તેથી આપની આજ્ઞાનું પાલન કરવામાં મને કોઈ પણ પ્રકારનો વાધો નથી. પણ કૃપા કરીને મદદને માટે કોઈ માણસને સાથે લઈ જવાની મને રજા આપો.

યુલિસિઝ—શ્લેરેન્ડા! તારી માગણી હું ઘણી ખુશીથી સ્વીકારું છું. તું કોઈ માણસને પોતાની સાથે લઈ જાય તેમાં મને કાંઈ પણ વાધો નથી. એટલુંજ નહિ પણ જો તું કોઈ ખીજન માણસને આ કાર્યમાં સામીલ કરી લઈશ તો તેથી તને વધુ પુણ્ય પ્રાપ્ત થશે. કેમકે તારા પ્રતાપે એક વધુ ખ્રિસ્તીને ઇસુ ખ્રિસ્તની સેવા કરવાનો અલભ્ય લાભ પ્રાપ્ત થશે. માટે તારી ઇચ્છા હોય તે માણસને ઘણી ખુશીથી પોતાની સાથે લઈ જા.

શ્લેરેન્ડા—પિતાજી! આપે મારી માગણી સ્વીકારીને મારા ઉપર મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે. આપના કહેવા પ્રમાણે આવતી કાલેજ આ વાતનો બદોબસ્ત કરી લઈશ.

યુલિસિઝ—શ્લેરેન્ડા! તારી આ વાત સાંભળીને મને ઘણો આનંદ થયો. પ્રભુ તને મદદ કરે. અને તારી મનોકામનાઓ સંજ્ઞ થાયો. પણ એટલું યાદ રાખજો કે જો મુસલમાનો તને પકડી લેતો આપણો કાંઈ પણ ભેદ તેમને નહિ કહેતાં ખુશીથી પ્રાણ આપી દેજો. તેમ કરવાથી તને વધુ પુણ્ય પ્રાપ્ત થશે.

ફોરેન્ડા—ડીક ! આપની આજ્ઞા હું માથે ચઢાવું છું.

યુલિસિઝ—હવે મારે પણ કાંઈ કામ શેષ રહ્યું નથી. મેં મારા કર્તવ્યનું સંપૂર્ણ રીતે પાલન કર્યું છે. તેથી તારા સારા નરસા સમાચાર મળ્યા પછી હું પણ પ્રાણાર્પણ કરવાને માટે તૈયાર થઈ જઈશ. અને જો તું તારા કાર્યમાં સફળ થઈશ તો મને ઘણો આનંદ પ્રાપ્ત થશે. અને પરિણામે હું ખુશીથી પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરીશ.

ફોરેન્ડા—પિતાશુ ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. હું માફ કામ ઘણી ચાલાકીથી કરીશ. માટે આપ તે વિષે નિશ્ચિંત રહો.

યુલિસિઝ—ફોરેન્ડા ! મને તારા ઉપર વિશ્વાસ છે. તું તારા કાર્યમાં સફળ થઈશ એ નિસંદેહ છે. આપણે ધર્મને માટે પ્રાણ આપીને બીજા લોકો ઉપર તેનો દાખલો બેસાડવો જોઈએ. જો આપણે તેમ કરીશું તો બીજા લોકો પણ આપણું અનુકરણ કરીને આપણા ધર્મનો પુનરોદ્ધાર કરશે. પણ તેનો સમજો આધાર તારા ઉપર નિર્ભર છે.

ફોરેન્ડા—પિતાશુ ! તે વિષે આપ નિશ્ચિંત રહો.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તેઓ પર્યંક ઉપર પડ્યા. અને પોતેજ આરંભેલા કાર્ય વિષે અનેક તર્ક વિતર્ક કરતાં નિદ્રાધીન થયા.

પરિશિષ્ટ ૧૧ મું.

શત્રુઓની નવી યુક્તિ.

કાઝી સાહેબને ત્યાં અહર્નિશ રાતની વખતે જે મેળાવડો થતો હતો તે વિષે આપણે આગળ વિવેચન કરી ચુક્યા છીએ. આ મેળાવડામાં નગરના શ્રીમંતો ઉપરાંત સૈન્યના સેનાધ્યક્ષો અને સુશિક્ષિત વિદ્વનો ભાગ લેતા હતા. અને તેમાં નાના પ્રકારની ચર્ચાઓ થતી હતી. આપણો પુર્વ પરિચિત ઝિઆદ પણ પ્રસંગોપાત ઉક્ત મેળાવડામાં ભાગ લેતો હતો. પરંતુ હેલન સાથે લગ્ન કર્યા પછી તે ક્વચિતજ ઘર બહાર જતો હતો. કેમકે મોહબેલી હેલન તેને એક ઘડી પણ વિખુટો પડવા દેતી નહિ. આ કારણથી તે પોતાની પ્રિયા સાથે આનંદ વિહારમાં દિવસવ્યતિત કરતો હતો. આ પ્રમાણેજે કે તેમના દિવસો ઘણા આનંદમાં પસાર થતા હતા, પણ તેમને એક વાતનું મોટું દુઃખ હતું. અને તેથી અત્યોત્તમ આનંદ વિહાર પણ તેમને વિષ જેવો લાગતો હતો. તેમના શોક્તું કારણ ફક્ત એટલું હતું. ગમે તેટલી શોધખોળ કર્યા છતાં હજી સુધી તેની કોઈ ભાળ લાગી ન હતી. આ એકજ વિષય હતો કે જે ઉક્ત યુગલ દંપતીને કોટા સમાન ખુંચતો હતો. તેથી કેટલીક વખતે વાત કરતાં કરતાં તેઓ ફક્ત એટલું સ્મરણ કરીને શોક કરતા હતા. કોઈવાર હેલન, તો કોઈવાર ઝિઆદ, તે બન્ને પ્રસંગોપાત ફક્ત એટલું સ્મરણ કરીને અંતઃક્રાંતિ કરતા હતા. પરંતુ તેમનું આ સંકટ કોઈ પણ પ્રકારે દૂર થતું નહિ.

યુલિસિઝ તલૈતલા નગરથી નિકળ્યો તેના બીજા દિવસે સાંજની વખતે તે પ્રેમી યુગલ પોતાના ઘરમાં બેસીને અરસ્પરસ પ્રેમાલાપ કરી રહ્યું છે, એટલામાં એક વાતનું સ્મરણ થઇ આવતાં ઝિઆદે હેલનને ઉદ્દેશીને કહ્યું. “પ્રાણેશ્વરી ! આપણે અહિં આવ્યા તેને લગભગ બે સપ્તાહ વીતી ગયા. પણ આજ સુધી હું એક પણ વખતે કાઝી સાહેબને મળી શક્યો નહિ. તેથી તે મારા વિષે અનેક પ્રકારના તર્ક વિતર્ક કરતા હશે. માટે જો તું રજા આપે તો આજે તેમને મળી આવું. લગ્ન કર્યા પછી મિત્ર મંડળનો સર્વાંશે પરિત્યાગ કરવો એ મારા જેવા એક ગૃહસ્થને માટે યોગ્ય નથી. તેથી આજે ગમે તેમ કરીને કાઝીસાહેબ અને અન્ય મિત્રોને મળી આવવાનો વિચાર છે. કેમ આ વિષયમાં તારો શો અભિપ્રાય છે ?”

હેલન—પ્રાણનાથ ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. પણ હું આપને તે વાતની ક્યાં ના પાડું છું. આપ ઘણી ખુશીથી આપના મિત્રોને મળો. અને જો તેમને ત્યાં જાતે જવાનું ન બને તો તેમને અહિં બોલાવો. લગ્ન કર્યા પછી મિત્રો અને આપ્તજનોનો પરિત્યાગ કરવો એ વાતને હું પસંદ કરતી નથી. લગ્ન સમયે જે પવિત્ર પ્રતિજ્ઞા કરવામાં આવે છે તે દ્વારા જેમ માણસ પોતાની પત્નિ સાથે માયાળુ પણે વર્તવાને બંધાયેલો છે, તે તેને દરેક પ્રસંગે પોતાના મિત્રો અને આપ્તજનો સાથે સ્નેહપુર્વક વર્તવાને કર્તવ્યથી બંધાયેલો છે. ઉભય માંથી એક પણ કર્તવ્યનો ભંગ કરવો તે એક મહાન અપરાધ સમાન છે. એટલુંજ નહિ પણ તે આપના જેવા એક સુર પુરૂષને માટે તો અનુચિતજ ગણાય. તેથી આપે કોઇ પણ રીતે નિજ આપ્તજનોનો પરિત્યાગ કરવો જોઇએ નહિ. પણ બહાલા ! જેમ આપ નિજ આપ્તજનોને મળવાને માટે આતુર છો, તેમ કદાચ તેઓ પણ

આપને મળવાને આતુર હશે. જો તેમજ હોય તો તેઓ અહિં શા માટે આવતા નથી ? તેમને અહિંજ બોલાવોને ?

આ પ્રમાણે હેલને પોતાના મનોભાવ વ્યક્ત કર્યા.

ઝિઆદ—પ્રિયે! તારું કહેવું યથાર્થ છે. મુજ મનુષ્યોએ ગમે તેવી હાલતમાં નિજ મિત્રો અને આપ્તજનોનો પરિત્યાગ કરવો જોઈએ નહિ. તેં આ બાબતમાં મને જે શિખામણ આપી છે તે ખરેખર મનન કરવા જોગ છે. તારું કહેવું ખરું છે. જેમ હું મારા મિત્રોને મળવા જવાને માટે આતુર છું. તેમ તેઓ પણ મને મળવાને આતુર છે. પણ તેમને અહિં આવવામાં અનેક પ્રકારની હરકતો નડે છે. તેમાંની એક એ છે કે અહિં આવવાથી તેમને માત્ર મારીજ સોબતનો લાભ મળે છે. પણ કાઝી સાહેબને ત્યાં જવાથી તેમને અનેક વિદ્વનોના સત્સંગનો લાભ મળે છે. આ કારણથીજ અમે ત્યાં જવાનું પસંદ કરીએ છીએ. વળી ત્યાં જવાથી કદાચ ફલોરાની ભાળ લાગવાનો પણ સંભવ છે.

આ પ્રમાણે ઝિઆદે પોતાના મિત્રોને પોતાને ત્યાં નહિ બોલાવવાનો વાંધો નિજ પ્રિયા હેલને કહી બતાવ્યો.

હેલન—પ્રાણનાથ! મને ઘણી નવાઈ લાગે છે કે ફલોરાનો પતો કેમ લાગતો નથી ? નતો તે જાતે આપણને આવી મળે છે કે નતો તેની ભાળ મળે છે ? હવે કરવું શું તેની કાંઈ સમજ પડતી નથી ? આપણે આપણું બનતું કર્યું છે. પણ દૈવ આગળ કાંઈ ઉપાય નથી. જંગલે જંગલ ભટક્યા, સઘળા ખ્રિસ્તી દેવળોમાં ફરી વળ્યા, પણ તેની ભાળ ન લાગી તે નજ લાગી. અને હવે તેની ભાળ લાગશે કે કેમ એ સંદેહયુક્ત છે. શું કાઝી સાહેબ અથવા આપના અન્ય મિત્રો પણ તેની ભાળ લાવ્યા નથી ?

ઝિઆદ—બહાલી ! હું ઘણા દિવસથી કાઝી સાહેબને ત્યાં ગયો નથી, એ તો તું જાણે છેજ. તો પછી તેમને પ્રલોચની ભાળ મળી કે નહિ એ હું કેમ જાણી શકું ? ઉક્ત ભેદ મેળવવા માટેજ આજે કાઝી સાહેબને ત્યાં જવાનો વિચાર છે. હેલન પ્રાણનાથ ! માફ કરેવું એમ નથી કે આપ કોઈ પણ ઠેકાણે ન જાઓ ? જ્યાં જવું હોય ત્યાં ઘણી ખુશીથી જાઓ. પણ જેમ બને તેમ બહેલા આવવાની ટેવ રાખજો.

ઝિઆદ—હીક ! તારા કહેવા પ્રમાણે બહેલો ઘેર આવીશ.

હેલન—તો, ઘણી ખુશીથી કાઝી સાહેબને ત્યાં પધારો. કદાચ ત્યાં પ્રલોચની પણ ભાળ મળી જશે. પણ જો, જો, બહેલા ઘેર આવવાનું ભૂલતા નહિ.

ઝિઆદ—હીક ! તારા કહેવા પ્રમાણે બહેલો ઘેર આવીશ. પછી કાંઈ વાંધો છે ? કાઝી સાહેબને ત્યાં ઝાઝીવાર લાગશે નહિ. કેમકે રાત્રિની પ્રાર્થના વખતે ત્યાં એકલા થએલા સઘળા લોકો વિખરાઈ જાય છે.

હેલન—હીક ! જો એમજ હોય તો આપ પણ આનંદ પુર્વક ત્યાં જાઓ.

આટલું સંભાષણ કર્યા પછી નવિન વસ્ત્રો પરિધાન કરી, અને કેડમાં કટાર ખોસીને ઝિઆદે કાઝી સાહેબના ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું. અને કાઝી સાહેબ સમક્ષ આવતાંજ તેમને નમસ્કાર કરીને એક જગ્યાએ બેસી ગયો. તેને આવેલો જોઈને કાઝી સાહેબે હસતાં હસતાં કહ્યું, “ઝિઆદ ! તમે તો હમણા અહિં આવવાનુંજ મૂકી દીધું છે. આજે ઘણા દિવસ પછી તમારા દર્શન થયા. હમણા કેમ આવતા નથી ? કેમ કાંઈ અગત્યના કાર્યમાં તો રોકાયા નથીને ?”

ઝિઆદ—મહાશય ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. હું ઘણા દિવસ

થયાં આપની પાસે આવી શક્યો નથી, એ વાત ખરી છે. પણ તત્સં-
બંધે આપે જે અનુમાન બાંધ્યું છે, તે ખરું નથી. હું કાંઈ કામમાં
રોકાયેલો હોવાથી આપની પાસે આવી શક્યો નથી એવું જે આપ
કહો છો તે ખોટું છે. હું ઘણીવાર આપની પાસે આવવાનો પ્રયત્ન
કરું છું, પરંતુ કાંઈ અને કાંઈ આકસ્મિક સંજોગોને લીધે અવાતું
નથી. આના સિવાય બીજું કાંઈ પણ કારણ નથી.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! હું ધારું છું કે તમે લગ્ન કર્યું છે, તે
કારણ કદાચ અહિં આવી શકતા નહિ હો. વાર ! એ બધું તો ટીક.
પણ એ તો કહો કે શ્લોરાનો પત્તો લાગ્યો કે નહિ ?

પોતાના લગ્ન સંબંધે કાઝી સાહેબે જે કટાક્ષ કર્યો હતો તે
સાંભળીને જિઆદ શરમાઈ ગયો. અને તેથી તેમની ભ્રમણા દુર કરવા
માટે તેણે નીચી નજરથી મંદમંદ હાસ્ય કરતાં કહ્યું. “મહાશય ! આપની
આ કલ્પના પણ કેવળ અસત્ય છે. મારું લગ્ન થયું છે, એ વાતની
હું ના પાડતો નથી. અને તે આપના સમક્ષજ થયું છે. પણ હું તે
કારણથી આપની પાસે આવી શકતો નથી, એવી જે કલ્પના આપે
કરી છે, તે ખરી નથી. હું શા કારણથી આપની પાસે આવી શકતો
નથી, એ વાત મેં પહેલાંથીજ આપને નિવેદન કરી છે. અને તે
અક્ષરસ સત્ય છે. શ્લોરાના સંબંધમાં આપે મને જે પ્રશ્ન પૂછ્યો
તે વિષે મારે એટલું જ કહેવાતું છે કે હજી સુધી તેની ભાળ મળી
નથી. કદાચ આપને તેના સમાચાર મળ્યા હશે એવી આશાથીજ હું
અહિં આવ્યો હતો. પણ ઉલટા આપ તો મને પૂછો છો !”

કાઝીસાહેબ—શું ! હજી સુધી તેની ભાળ મળી નથી. ઘણા ન-
વાઈની વાત છે. મને પણ તેના કાંઈ સમાચાર મળ્યા નથી. કોણ જાણે
તેમણે તેને ક્યાં નસાડી મૂકી છે ?

ઝિઆદ—કાઝીસાહેબ! આપની આગળ શી વાત કરું? ઝોહરાનો પત્તો નહિ લાગવાથી મને અન્ન જળ પણ વિષ જેવું લાગે છે. માત્ર મને એકલાનેજ નહિ, પરંતુ હેલનની પણ તેવીજ સ્થિતિ છે.

તેમની વચ્ચે આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે એટલામાં શુરવીર શાહમુદીન ત્યાં આવી પહોંચ્યા, અને ઉભયની સાથે હસ્ત ધ્રુનન કરીને કહ્યું. “કાઝીસાહેબ! તલેતલાના શુરવીર સેનાધ્યક્ષ અબ્દુર્રઝકિષ પણ આપણા નગરમાં આવ્યા છે. કેમ આ વાત આપના જાણવામાં આવી છે કે નહિ?”

કાઝીસાહેબ—કેમ! ક્યારે આવ્યા? એ વાત મારા જાણવામાં તો આવી નથી. અને તે મને મળ્યા પણ નથી.

શાહમુદીન—તે આજે સવારેજ આવ્યા છે. કદાચ નવરાત્ર નહિ મળવાથી આપને મળવાને માટે આવ્યા નહિ હોય! પણ હું આશા રાખું છું. કેકદાચ તે આવતી કાલે આપને મળવાને માટે આવશે.

આટલી વાત સાંભળ્યા પછી અબ્દુર્રઝકિષને મળવાના હેતુથી ઝિઆદ ત્યાંથી ઉઠીને ઘેર જવા લાગ્યો. એટલે કાઝીસાહેબે તેને અટકાવીને કહ્યું. “ઝિઆદ! કેમ આજે બેહલા બેહલા ઘેર જવાની તૈયારી કરી?”

ઝિઆદ—મહાશય! અબ્દુર્રઝકિષના આગમનના સમાચાર જાણીને તેમને મળવાની મને તિવ્ર ઉત્કંઠા થઇ આવી છે. તેથી અહિંથી પરભાર્યો તેમને ઉતારે જઇશ. કદાચ તેમને શ્લોરાની કાંધ ભાળ મળી હશે.

કાઝીસાહેબ—શું આવી અંધારી રાત્રે ત્યાં જશો? આવતી કાલે પ્રભાતે જાઓ તો કાંઈ વાંધો છે? ઉક્ત સ્થળ અહિંથી લગભગ

ત્રણ ચાર માઇલ દુર છે. તેથી ત્યાં જવાને માટે કાંઈ વાહનની જરૂર પડશે. અને તેની તજવીજ કરવામાં ઘણી રાત વીતી જશે. આના કરતાં તો કાલે સવારે જાઓ એ વધુ કિત્તમ છે. પછી તો જેવી તમારી ઇચ્છા.

ઝિઆદ—નહિ ! હું અહિંથી પરભાર્યો ત્યાં જ જઈશ. વાહનની કાંઈ પણ જરૂર નથી. રાત ઘણી અજવાળી છે. તેથી પ્રવાસ આનંદ જનક થઈ પડશે.

શાહમુદીન—આટલી ઉતાવળ શા માટે કરો છો ? આવતી કાલે અહિંજ તેમનો મેળાપ થઈ જશે.

ઝિઆદ—નહિ ! હું આ વખતેજ ત્યાં જઈશ.

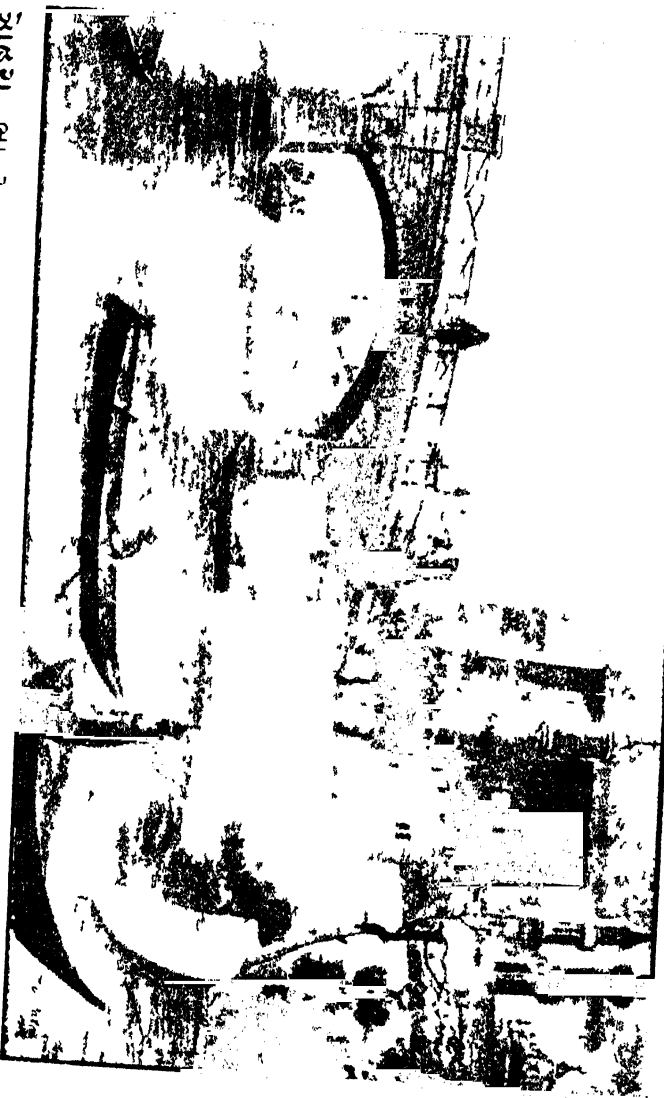
એમ કહીને તે પોતાની જગ્યાએથી ઉભો થયો. અને કિમય ગૃહસ્થાને નમસ્કાર કરીને ઘર બહાર નિકળ્યો, કાઝીસાહેબ પાસેથી વિદાય થયા પછી તેણે સરિતાના કાંડા તરફ પ્રયાણ કર્યું. અને તેની નિકટમાં પહોંચીને સામે તીરે જવા માટે સરિતા ઉપર બાંધેલા સેતુ ઉપર ચઢ્યો. આ વખતે સરિતા ધ્રુવવાટ કરતી પોતાનો પ્રવાહ વહેવડાવી રહી છે. અને કેટલીક જગ સંચારિણી નૌકાઓ તેની સપાટી ઉપર માર્ગક્રમણ કરી રહી છે. અને લોકો તેમાં બેસીને ઘણા આનંદપુર્વક જળ પ્રવાસ કરી રહ્યા છે. સરિતાના પર્વતસમાન પ્રાંત મોજાઓ કાંડે આવેલા રાજદુર્ગની બીંતો સાથે અથડાઈ રહ્યાં છે. દુર્ગની અગાશી ઉપર કેટલાક પુર્ણ પ્રકાશિત દીપકો બળી રહ્યાં છે. અને જ્યારે તેમનો સોનેરી પ્રકાશ સંમુદ્રના વહેતા પાણી ઉપર પડે છે ત્યારે તેનો દેખાવ ઘણો રમણીય લાગે છે. આજે પુનમ હોવાથી ચંદ્રમા પોતાની સંપુર્ણ કળાથી પ્રકાશી રહ્યો છે. અને જ્યારે તેનું શ્વેત પ્રતિબિંબ સરિતાના

શ્યામ જળ ઉપર પડે છે, ત્યારે તેનો દેખાવ ઘણો રમણીય અને ચિત્તાકર્ષક લાગે છે. અને જાણે તે પાણીમાં સ્નાન કરતું હોય તેવો ભાસ થાય છે. વળી તેનો પ્રકાશ સમુદ્રની રેતી ઉપર પડવાથી જાણે તે પોતાના પ્રવાસથી થાકીને રેતી ઉપર સુઈ રહ્યો હોય તેવો ભાસ થાય છે. અને તેના શ્વેત પ્રતિબિંબો વડે મલિન રંગવાળી રેતી પણ ચાંદી જેવી પ્રકાશિત અને ઉન્નવળ બની જાય છે. ચંદ્રમાનો જ્વલંત પ્રકાશ મરજીદોના મિનારા, દેવળોના શિખરો, અને વિશાળ મહેલોની અગાશીઓને પ્રકાશિત કરીને પાણીના ઉછળતાં મોજાંઓ સાથે રમવાને મંડી જાય છે. સેતુ ઉપર ઉભા રહીને આસપાસ જોતાં એક આનુએ કોરડોવાના ભવ્ય મહેલો, ડિંચા મિનારાવાળી શુશોભિત મરજીદો, અને ખ્રિસ્તિ દેવાલયો આકાશ સાથે વાતો કરતાં જણાય છે. એટલુંજ નહિ પણ ઉક્ત નગર સમુદ્રને તીરે આવેલું હોવાથી આ સઘળી ભવ્ય ઇમારતો જાણે પાણીમાં કિતરતી હોય તેમ જણાય છે. જ્યારે ચંદ્રમાનો જ્વલંત પ્રકાશ આ વિશાળ અને ભવ્ય ઇમારતો ઉપર પડે છે, ત્યારે તેમનો દેખાવ ઘણો ચિત્તાકર્ષક લાગે છે. બીજા આનુએ લીલાશ્રમ ખેતરો ઘણે દુર સુધી દૃષ્ટિગોચર થાય છે. તેમનો દેખાવ તેજાને ઘણો પ્રિય લાગે છે. અને જાણે કુદરતે જમીન ઉપર લીલાસાનો ગાલીચો પાથરી દીધો હોય તેવો ભાસ થાય છે. આ ખેતરોની મધ્યમાં કોઇ કોઇ સ્થળે એકાદ પુષ્પ વાટિકા પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આ પુષ્પ વાટિકાઓ કોરડોવા નગરના શ્રીમંત નાગરીકોએ રોપાવી છે. અને કેટલાક વિલાસપ્રિય શ્રીમંતોએ તો પોતાના અગીચાની મધ્યમાં ભવ્ય મહેલો પણ ચણાવ્યા છે. આવા મહેલોની નિકટમાંજ તે દુર્ગ આવેલો છે કે જેની ખ્યાતિ દેશ દેશાંતરોમાં પ્રસરી ગઇ છે. એટલુંજ નહિ પણ તેના પ્રતાપે આસપાસની ઇમારતો પણ એક

પ્રદર્શન રૂપ થઇ પડી છે. તેથી “જીવનની સાથે એરડો પૂજન” એ વિશ્વ ઉક્તપ્રચલિત કિવદંતિઆ સ્થળે અક્ષરસ સત્ય જણાય છે. તેના અપુર્વ સૌંદર્યને લીધે બહારથી આવનારા પ્રવાસીઓને ઉક્ત સ્થળ ઘણું આનંદજનક લાગે છે. સમુદ્રને સામે તીરે જવા માટે તેની પીઠ ઉપર જે સેતુ બાંધેલો છે, તે પણ ઘણો શુશોભીત અને ચિતા-કર્ષક લાગે છે. જો કે રાતની વખતે તેના ઉપર લોકોની ગીરદી ઓછી થઇ જાય છે, તો પણ હમણા અખદુર્ઉક્રની સેનાનો ત્યાં મુકામ હોવાથી આ વખતે કેટલાક સૈનિકો ઉક્ત સેતુ ઉપરથી પસાર થતા જણાય છે. આપણો પુર્વ પરિચિત જિઆદ આ સઘળી કુદરતી લીલા નિહાળતો નિહાળતો સેતુ ઉપર થઇને સેનાબ્યક્ષની જાવણી પરત્વે જવાને માટે માર્ગક્રમણ કરી રહ્યો છે.

હમણા તે કુદરતની અપુર્વ લીલા જોવામાં એવો તો તક્લીન થઇ ગયો છે થોડા થોડા અંતરે વિશ્રાન્તી લઇને સમુદ્રના મોજાઓ સાથે ગેલ કરી રહેલો ચંદ્રમા, પાણીની સપાટી ઉપર તરી રહેલી નાકાઓ, હરીઆળીથી ભરપુર ખેતરો, શુશોભીત મસ્જીદો ભવ્ય દેવળો, અને અનેક દિપિકાઓથી શણગારેલો કિલ્લો એકાગ્ર ચિતે જોઇ રહ્યો છે. કેટલીક વાર તો તે કુદરતી લીલા નિહાળવામાં એવો તક્લીન થઈ જાય છે કે પોતાની આસપાસ શું બને છે, તેનું પણ તેને ભાન રહેતું નથી. આ પ્રમાણે કુદરતની અપુર્વ લીલા જોતાં જોતાં તે પૂલ પસાર કરીને ઉપર્યુક્ત કિલ્લા તરફ જવાના મુખ્ય રસ્તા ઉપર આવ્યો. આ વખતે ચાંદની છટકી રહી છે. તેના રૂપેરી પ્રકાશવડે જમીન અને પ્રચંડ વૃક્ષો આચ્છાદિત થએલાં છે. જમીન ઉપર ચંદ્રમાનું અજવાળું પડવાથી જાણે જગત પ્રચાલકે પૃથ્વી ઉપર રૂપેરી રસ બિજાવ્યું હોય તેવો ભાસ થાય છે. વાગોળો ઉંધા મસ્તકે વૃક્ષો ઉપરથી લટકી રહી

ઝાહરો, ભા. ૨.

ઝિયાદ આ સમળી કંકરની શીલા નિહાળતો સંગ ઉપર થતો એનાધ્યક્ષની આવશ્યકી

૫ ૨ ૧૦.

છે. રસ્તો નિર્જન છે. એક પણ વટેમાર્ગી રસ્તા ઉપર માર્ગક્રમણ કરતો જણાતો નથી. આવો નિર્જન દેખાવ જોતો જોતો આપણો પુર્વ પરિચિત જિઆદ આગળ અને આગળ માર્ગક્રમણ કરી રહ્યો છે. તે થોડે દુર ગયો એટલામાં દુરથી એક વિશાળ ખ્રિસ્તી દેવળનો મિનારો તેના જોવામાં આવ્યો. એટલે તેના તરફ જોતો જોતો તે માર્ગક્રમણ કરવા લાગ્યો. ભાગ્યેજ તે પચાસેક ડગલા આગળ ચાલ્યો હતો. એટલામાં કોઈ માણસનો પડછાયો તેના જોવામાં આવ્યો. આવા નિર્જન વનમાં રાતની વખતે માણસની આહટ જોઈને તેના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી વધુ ચિકિત્સા જોવાના હેતુથી તે એક પ્રચંડ વૃક્ષના ઓથામાં સંતાઈ રહ્યો. અને આસપાસ દૃષ્ટિ કરતાં તેણે એક વૃક્ષ નીચે બે વ્યક્તિઓને નિરાંતે વાત કરતી જોઈ. તે ઉભો હતો, સાંથી કિત સ્થળ ધણે દુર નહિ હોવાથી તેમના વચ્ચે થતો વાર્તાલાપ અદ્ધરસ તેના સાંભળવામાં આવતો હતો. તેમાંની એક વ્યક્તિએ પોતાની સાથેની અન્ય વ્યક્તિને કહ્યું, કે “અહિં આં તો લોકોનો અવર જવર ચાલુ છે. માટે કોઈ બીજો ઠેકાણે ચાલો.” આ વાક્ય સાંભળીને જિઆદના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી તેમની ગુપ્ત ચેષ્ટા જોવાની પોતાની આતુરતા તે અટકાવી શક્યો નહિ. અને ચક્રારદૃષ્ટિથી આસપાસ જોવા લાગ્યો. એટલે બે સ્યામ આકૃતિઓ વૃક્ષોની ઘટામાંથી નિકળીને મુખ્ય રસ્તા તરફ જતાં તેણે જોઈ. તેમને આ પ્રમાણે લપાટા ધ્રુપાટા જોઈને જિઆદની શંકા વધુ દૃઢ થઈ. તેથી તેમના વિષે કાંઈક આતમી મેળવવાના હેતુથી તે પણ મંદ મંદ ડગલા ભરતો તેમની પાછળ જવા લાગ્યો. ઉભય વ્યક્તિઓ ચાલતાં ચાલતાં માહોમાહે વાર્તાલાપ કરતી હતી. પરંતુ જિઆદ તેમનાથી ધણે દુર હોવાથી તે તેમના વચ્ચે થતી વાતો બરાબર સાંભળી શક્યો નહિ. પણ પ્રસંગો-

પાત તેમના વચ્ચે થતી વાતોનો એકાદ શબ્દ તેની કર્ણદ્રિયો ઉપર આવતો હતો. આ પ્રમાણે તે શ્યામ વસ્ત્રધારિ આકૃતિઓ અરસ્પરસ વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં માર્ગક્રમણ કરીરહી છે. અને આપણો પરિચિત જિઆદ પણ તેમનો ભેદ મેળવવાના હેતુથી ધીરે પગલે તેમની પાછળ જઈ રહ્યો છે. તેઓ ઘણે દુર ગયા નહિ હોય એટલામાં જિઆદે તેમાંની એક વ્યક્તિને રાજકુમારી હેલન અને યુલિસિઝન્ટું નામ લેતાં સાંભળી. એટલે તેની આશંકા વધુ દ્રઢ થઈ. અને તેની સાથે તેમની બાતમી મેળવવાની ઉત્કંઠા પણ વધુ દ્રઢ થઈ. તેથી ગમે તે ભોગે તેમની બાતમી મેળવવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. અને પોતાનો હેતુ સફળ કરવાના પ્રયત્નમાં ઉચ્ચુકત થયો.

ઉપર્યુકત શ્યામ આકૃતિઓની બાતમી કેવી રીતે મેળવવી તે વિષે જિઆદ વિચાર કરી રહ્યો છે એટલામાં તેણે પોતાની પાછળ મનુષ્યના પગરવનો અવાજ સાંભળ્યો. તેથી તે એક પ્રચંડ વૃક્ષના ઓથામાં થોડીવાર ઉભો રહ્યો. એટલે તે નવિન આગન્ટુક લાંબા લાંબા ડગલા ભરતો તે જ્યાં ઉભો હતો ત્યાંથી પસાર થઈ ગયો. અને જોતજોતામાં તો તે ઉપર્યુકત શ્યામ વસ્ત્રધારી આકૃતિઓથી પણ આગળ વધી ગયો. જિઆદને જોઈને ઉક્ત શ્યામ વસ્ત્રધારી વ્યક્તિઓને જે આશંકા ઉત્પન્ન થઈ હતી, તે આ નવિન આગન્ટુક વ્યક્તિ તેમની આગળથી પસાર થઈ જવાથી દુર થઈ ગઈ. અને તેથી તેઓ નિરાંતે વાતો કરવા લાગ્યા. તેમને નિશ્ચિંતપણે વાતચિત્ત કરતાં જોઈને જિઆદ પણ વૃક્ષના ઓથામાંથી નિષ્કળીને તેમની પાછળ પડ્યો. અને તેઓ જે જગ્યાએ ઉભા હતા તેનાથી થોડેક દુર એક વૃક્ષની ઘટામાં લપાઈને તેમની વાતો સાંભળવા લાગ્યો. ઉપર્યુકત આકૃતિઓ પૈકીને એક પુરુષ-આકૃતિ, અને બીજી એક નવોદય રમણીની આકૃતિ હતી. પુરુષે પ્રિ-

સ્ત્રી સાધુના જેવા, અને તેની સાથેની રમણીએ ઈસ્લામી સ્ત્રી જેવા વસ્ત્રો પહેરીને મોઢા ઉપર જળીદાર ખુરખો નાખ્યો હતો. વાત કરતાં કરતાં તે રમણીએ પોતાની સાથેના પુરૂષને કહ્યું, “બહાલા સેન્ટયાગો ! તમે મારે માટે ઘણા ઘણા સંકટો સહન કર્યા છે. એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે આપણા દેવળમાં ઓરલેન્ડોએ માફ હાસ્ય કર્યું, ત્યારે તમે તલવાર લઈને તેને મારવાને તૈયાર થઈ ગયા હતા. અને જો ખીજા લોકો વચ્ચે પડ્યા ન હોત તો તમે તેને મારીજ નાખ્યો હોત. મારા ઉપરના તમારા ઉપકારનો આ કાંઈ એકજ દાખલો નથી. પણ ખીજા અનેક દાખલાઓ છે. ખરેખર, સેન્ટયાગો ! હું તમારી ઋણી છું. તમારા ઉપકારોનો બદલો મારાથી વાળી શકાય તેમ નથી. જો હું આખા આયુષ્ય પર્યંત તમારી દાસી બનીને રહું તો પણ તમારા ઉપકારનો બદલો વાળી શકાય તેમ નથી. તેનો બદલો તો પ્રભુ તમને આપશે.

સેન્ટયાગો—પ્રાણેશ્વરી ! એ તારી યોગ્યતા છે. પરંતુ મેં તો માત્ર મારા કર્તવ્યનું પાલન કરવા સિવાય વિશેષ કાંઈ પણ કર્યું નથી. દુઃખમાં આવી પડેલા મનુષ્યને યથોચિત સહાયતા આપવી એ આપણું પરમ કર્તવ્ય છે. અને તેમાં પણ તારા જેવી એક સૌંદર્ય સંપન્ન સુંદરીને મદદ કરવી એ મારા જેવા ભોગી બ્રમરને માટે તો પરમ સુખરૂપ છે. ખરેખર ! તારી સેવા કરવાનો મને જે લાભ મળ્યો છે, તેને માટે હું મને પરમ ભાગ્યશાળી ગણું છું. મેં તારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે, તેમ તેં મારા ઉપર ક્યાં ઉપકાર કર્યો નથી ? મને પોતાના વપુવાટિકામાં વિચરવા, અને ઉક્ત વાટિકામાં ખીલી રહેલા નવિન યૌવન કુસુમની સુગંધી લેવાનો અલભ્ય લાભ આપીને તેમ મારા ઉપર જે મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે, તે કદી પણ વિસરાય તેમ નથી. મારા અનેક

ઉપકારોનો બદલો તારા આ એક જ ઉપકારથી વળી રહે છે. ખરેખર મને તારી કામળ સુંખલઃઓમાં સુંખળાબદ્ધ રહેવાનું બહુ જ ગમે છે. ફલોરેન્ડા ! તું ઘણી પરોપકારી છે. જે તારા જેવી પરોપકારી રમણીઓ આપણા દેવળમાં ન હોત તો અમને દહાડા કાઢવાનું કામ ઘણું કઠણ થઈ પડત. એટલું જ નહિ પણ અત્યારે જેવા આનંદમાં અમારો સમય વ્યતિત થાય છે, તેવો તેવી સ્થિતિમાં વ્યતિત થાત કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે, આપણા દેવળરૂપી વાટિકામાં જે અનેક પુષ્પો ખીલી રહ્યાં છે, તેની સુગંધી લેવા માટે મધુકરોનો પણ કાંઈ ટોટો નથી. ખરેખર ! તારા આવા ઉપકારોનો ઉચિત બદલો અમારાથી વાળી શકાય તેમ નથી. પણ પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા તો તેનો ઉચિત બદલો અવસ્ય આપશેજ. કેમ ખરું કે નહિ ?

આ પ્રમાણે પોતાના અંતઃકરણનો પ્રેમી ઉભરો ખ્હાર કાઢીને તેણે ઉક્ત લલનાના ગોરા ગાલ ઉપર પ્રેમસુચક અંગુલિ પ્રહાર કર્યો. એટલે પર પુરૂષના સ્પર્શથી તે સુંદરી શરમાઈ ગઈ. અને નીચી નજર કરીને તેજમીન ખોતરવા લાગી. તેના ગૌરવર્ણાં કપોળો ઉપર શરમના શેરડા પડી ગયા. તો પણ હિમ્મત રાખીને તેણે જવાબ આપતાં કહ્યું. “સેન્ટ્યાગો ! જરા શરમાઓ ! તમને આવી નિર્લજ્જ વાતો કરતાં શરમ આવતી નથી ! મને તો આવી આવી વાતો સાંભળીને ઘણી શરમ આવે છે. જે વસ્તુને જીવિહક્ષ સાથે સંબંધ નથી તેને જીભ ઉપર શા માટે લાવવી જોઈએ.” આવી રીતે પોતાનો લજ્જાશીળ સ્વભાવ પ્રદર્શિત કરીને તેણે પોતાની નિકટમાં ઉભેલા યુવકને પોતાના કટાક્ષ બાણથી ઘાયલ કર્યો. એટલે તેણે પણ હસતાં હસતાં કહ્યું. “આમાં શરમ શાની આવે છે ? કુદરતી નિયમનું પાલન કરવામાં લજ્જા શા માટે રાખવી જોઈએ ? વહેવારમાં લજ્જા શી ? એતો એક કુદરતી

નિયમ છે.” આવો પ્રતીકરાર સાંભળીને ઉક્ત રમણીએ છલુકો કરીને કહ્યું, “બબ્બું આવી વાત શા માટે કરો છો ? એકને એકજ વાત કરવાનો પણ તમને કંટાળો આવતો નથી ? કાંઈ બીજી વાત કરોને ? આપણા મુદ્દાની વાત શા માટે કરતા નથી ? ” આ વાત સાંભળીને સેન્ટયાગો પુષ્કળ હસ્યો. અને મહામહેનતે વાત્સ્ય અટકાવીને તેણે કહ્યું, કે “પ્રાણેશ્વરી ! જો તમને આ વાત ન ગમતી હોય તો તેને અહિંજ પડતી મૂકો. ફરી હું તેવી વાત કરીશ નહિ. ખરેખર ! જો તે વખતે ક્રોધ કરીને મેં ઓરલેન્ડોને મારી નાખ્યો હોત તો તે બિચારો આત્મોત્સર્ગ કરવાના પુણ્યશાળી કાર્યથી વંચિત રહી જત. કેમ ખરું કે નહિ ? ”

રમણી—એ કેમ નહિ ? જો તમે તેને મારી નાખ્યો હોત તો તે બિચારો ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાનો અલભ્ય લાભ પ્રાપ્ત કરી શકત ના. જો કે મને તમારા સિવાય બીજા કોઈ પણ પુરૂષ ઉપર સ્નેહભાવ નથી. તો પણ તેના શોકજનક મરણની વાત સાંભળીને મનને ખેદ થાય છે.

સેન્ટયાગો—પ્રાણેશ્વરી ! હું પણ તને તેટલાજ પ્રેમથી ચાહું છું તે દિવસે જોમ ઓરલેન્ડોને મારી નાખવાને તૈયાર થયો હતો, તેમ આજે પણ તેવુંજ કાંઈ કામ હોય તો તે કરવાને માટે તૈયાર છું.

રમણી—જો જો બોલી. ફરી જતા નહિ ? તમારા જેવા પુરૂષોનો વિશ્વાસ શો ?

આ પ્રમાણે કહીને તેણે તેના તરફ એક તિવ્ર કટાક્ષ ફેંક્યું. અને તેના ગાલ ઉપર પ્રેમસુગન્ધ અંગુલિ પ્રહાર કર્યો. નિજ પ્રિયતામાની પ્રેમચેષ્ટાનો યથોચિત અહો વાળવા માટે તેણે તેના ગુલાબી કપોળો ઉપર એક ચુંબન કરીને હસતાં હસતાં કહ્યું. “શું તમને મારો

પણ અણુવિશ્વાસ છે ? મેં તમારી સાથે કોઈ પણ વખતે દગો કર્યો હોય એવો એક પણ દાખલો બતાવી શકશો ખરા ? અને જો ન બતાવી શકતા હોતો આવી આશંકાઓ ઉપસ્થિત કરવાનું પ્રયોજન શું ?”

રમણી—સેન્ટયાગો ! મને માફ કરો. હું તો માત્ર હાસ્ય કરું છું. નહિતો મને તમારા ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. જો કોઈ પણ શંકા હોત તો તમારી પાસે આવતજ શા માટે ? આજેજ તમારું એક કામ પડ્યું છે.

સેન્ટયાગો—પ્રાણેશ્વરી ! તારે જો કહેવું હોય તે ખુશીથી નિવેદન કર. હું તારી આજ્ઞા માથે ચઢાવીશ.

રમણી—પ્રાણેશ ! તમે સાંભળ્યું હશે કે સેન સેબાસ્ટીનના નૃપતિ ક્રાંસિસની તનુજા અહિં આવીને મુસલમાનો સાથે મળી ગઈ છે. અને આપણા ધર્મની નિંદા કરી રહી છે. હાલમાં તે જિઆદની સાથે રહે છે.

સેન્ટયાગો—જિઆદ કોણ ?

રમણી—પ્રાણેશ ! શું તમે જિઆદને ઓળખતા નથી ? તે ફ્લોરાનો વડિલ બંધુ છે. હવે ગમે તેમ કરીને રાજકુમારી હેલનને મારી નાખવાની મારી ઇચ્છા છે. કેમ આ બાબતમાં તમારો શો વિચાર છે ?

સેન્ટયાગો—એમાં હું શો અભિપ્રાય આપું ? તમારી ઇચ્છા હોય તેમ કરો.

રમણી—પણ તે કામમાં તમારી મદદની જરૂર છે. કેમ આપણે કે નહિ ?

સેન્ટયાગો—ઘણી ખુશીથી ! પણ જો કામ થતાં પહેલાં પકડાઈ જશે તો શું કરશો તેનો કોઈ વિચાર કર્યો છે ?

રમણી—પ્રાણેશ ! તે વિષે તમે નિશ્ચિંત રહો. એ વાતનો બંદોબસ્ત મેં પહેલાંથી કરી લીધો છે. તેથી જો તેઓ મને પકડી લેશે તો તરત પેટમાં પાળી મારીને આત્મઘાત કરીશ.

સેન્ટયાગો—તો શું છેવટે તેં મરવાનું જ આદ્યું છે ?

રમણી—હા ! મેં એક્લીએજ નહિ. પરંતુ મારી સાથે પાદરી યુલિસિઝ અને બીજા ખ્રિસ્તીઓ પણ પ્રાણાર્પણ કરવાને માટે તૈયાર છે.

સેન્ટયાગો—પ્રાણેશ્વરી ! આવાં કામો તારા જેવી નવજીવાન રમણીઓ કરે એ વાત મને તો પસંદ નથી. ન્યાયની રીતે જોતાં તો આવાં કામો વૃદ્ધાઓએજ કરવાં જોઈએ.

રમણી—પ્રાણેશ ! આ પ્રમાણે જ્ઞાનના મોતે મરવાની તો મારી પણ ઇચ્છા નથી. પણ શું કરે લાચાર છું. મેં એક એવો અપરાધ કર્યો છે કે, જેનું પ્રાયશ્ચિત ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવા સિવાય બીજા કોઈ પણ રીતે થઈ શકે તેમ નથી. તેથી લાચારીથી આ નૈશ્વર્ય દેહનું બળીદાન આપવાની મને જરૂર પડે છે.

સેન્ટયાગો—પ્રાણેશ્વરી ! તારા જેવી એક સૌંદર્યસંપન્ન સુંદરીની વધ કરીને વિધાતકો પણ આખા આયુષ્ય પર્યંત પશ્ચાતાપ કરતા રહેશે. માટે આવા વિચારો મૂકી દે. હું આખા આયુષ્ય પર્યંત તારી સેવા કરવાને માટે તૈયાર છું.

રમણી—પ્રાણેશ ! તમે તો પહેલાંના જેવીજ બાલીશી વાતો કરો છો. પણ નિશ્ચય માનજો કે હવે હું આ દુનિયામાં એક બે દિવસનીજ મહેમાન છું. તેથી મને પ્રેમની આવી શુષ્ક વાતોમાં બિલકુલ રસ પડતો નથી. કેમ, તમે મને આ કામમાં મદદ કરશો કે નહિ ?

સેન્ટયાગો—ડીક છે. પ્રસંગ આવે જોઈ લેવાશે.

રમણી—પ્રાણેશ ! તમે કાંઈ પણ ચિંતા કરો નહિ. તમને કોઈ પણ રીતે આળ આવવા દઈશ નહિ. ત્યાં તમારો વાળ પણ વાંકો થશે નહિ. હું તે ઘરમાં લાંબા સમય પર્ચત રહેલી હોવાથી તેના પ્રત્યેક વિભાગથી સંપૂર્ણ માહિતગાર છું. તેથી તમને કોઈ એવા સ્થળે સંતાડીશ કે જ્યાં મનુષ્ય તો શું પરંતુ પ્રાણી માત્રની પણ તમારા ઉપર દૃષ્ટિ પડશે નહિ. જિઆદના પાડોશમાં આવેલા મકાનમાંથી ઘણી સહેલાઈથી હેલનના વિલાસભૂવનમાં જઈ શકાય છે. ઉક્ત મકાન હજૂ પણ નિર્જન છે. તેથી આપણે ત્યાં ભરાઈ રહીશું અને રાતના પાછલા પહોરે લાગ મળતાં દિવાલ કુદીને હેલનના વિલાસભૂવનમાં પ્રવેશ કરીશું. એટલે તમે ઘણી સહેલાઈથી અસીના એકજ પ્રહાર વડે હેલનને સ્વધામમાં પહોંચાડી શકશો. કેમ તમને આ સલાહ પસંદ છે કે નહિ ?

સેન્ટયાગો—ખચિત, યુક્તિ તો ઘણી સારી છે. કદાચ જિઆદ પણ તે વખતે ઘરમાંજ હશે. એટલે એકજ કાંકરે એ પક્ષી નો ઘાત થશે.

રમણી—પ્રાણેશ ! તમારી કલ્પના સત્ય છે.

સેન્ટયાગો—ડીક ! હવે તે વિષે વધુ ઉઠાપોઠ કરવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી. એતો સમયના ગીત સમયેજ ગવાય.

આ પ્રમાણે કહીને તેણે કિલ્લા સામે જોયું તો કેટલાક અશ્વારો-હીઓને પોતાની તરફ આવતા જોયા. તેથી ભયભીત થઈને તેઓ સંતાઈ રહેવા માટે એક નાળા તરફ વળ્યા. આ વખતે જિઆદ કે જે તેમની નિકટમાંજ હતો, તે લાગ જોઈને સેન્ટયાગો ઉપર તુટી પડ્યો. અને તે કાંઈ પણ ચુંચાં કરે તે પહેલાં તેણે પોતાની તિક્ષણ કટારવડે તેને

યમસદનમાં પહોંચાડી દીધો. આ કામ તેણે એટલી તો ત્વરાથી કર્યું કે પહેલાં તો તે સ્યામવસ્ત્રધારી રમણી તે વિષે કાંઈ પણ સમજી શકી નહિ. અને જ્યારે તે વાત તેના સમજવામાં આવી ત્યારે તેણે પોતાના પ્રાણ બચાવવા માટે પલાયન થવાનો પ્રયત્ન કર્યો. એટલે તેણે પોતાને લોખંડી પંજમાં સપડાયલી જોઈ. અને જે પ્રબળ પંજે સેન્ટ્યાગોને યમસદનમાં પહોંચાડવાને શક્તિમાન થયો હતો, તેને પોતાની ગરદન તરફ આગળ લંબાતો જોયો. તેથી ભય પામીને તેણે પોતાના નેત્રો બંધ કરી લીધા. અને ધુંટણીએ પડીને પોતાના પ્રાણ બચાવવા માટે જિઆદને વિનવવા લાગી. એટલે જિઆદે ક્રોધ કરીને કહ્યું “રંડા! હવે તું મારા હાથમાંથી બચી જવાની નથી. ”

રમણી-મહાશય! આપ કોણ છો? અને મને મારી નાખવાનું પ્રયોજન શું છે તે કૃપા કરીને કહેશો?

તેના પ્રશ્નનો જિઆદ કાંઈ પણ ઉત્તર આપે તે પહેલાં આપણે આગળ જોએલા કિસ્સામાંથી નિકળેલા અશ્વરોહીઓ તે સ્થળે આવી પહોંચ્યા. તેમને આવતા જોઈને ઉક્ત સ્યામ વસ્ત્રધારી યુવતી મનમાં ઘણી પ્રસન્ન થઈ. તેણે અનુમાન કર્યું કે તેઓ મને આવી ચંત્રણામાંથી બચાવી લેશે. તેથી તેમના અંતઃકરણમાં દયાભાવ ઉત્પન્ન કરવાના હેતુથી તેણે સ્ફુટ સ્વરે આકંઠ કરવા માંડ્યું. એટલુંજ નહિ પણ ચંત્રણા પ્રદાનકના હાથમાંથી છુટા થવા માટે તેણે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા. પણ તે સઘળા નિષ્ફળ ગયા. પછી જિઆદ તેને ભોંય ઉપર નાખીને તેની છાતી ઉપર ચઢી બેઠો. હવે જો કે તે કપટકળા નિપુણ સુંદરીને જીવવાની કાંઈ પણ આશા નહતી, તોપણ બચાવના એક છેલ્લા પ્રયત્ન રૂપે તેણે જોરથી ખૂંસો પાડી “કે દોડો દોડો, આ માણસ મને મારી નાખે છે. ” તેના સાદ સાંભળીને ઉક્ત ઘોડેસવારો

પોતાના ઘોડા દોડાવીને એકદમ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. અને તેમાંના એકે આગળ વધીને કહ્યું “ અરે કોણ છે ? અને શા માટે આ યુવતીને મારી નાખે છે ? ”

ઝિઆદ—જે. જે. મારી પાસે આવતા નહિ. હું કાંઈ આ સ્ત્રીને મારી નાખવા ઇચ્છતો નથી. પરંતુ માત્ર તેને કેદ કરવા ઇચ્છું છું. આવો પ્રતીક્રિત્તર મળવાથી તેમાંનો એક સવાર વધુ આગળ વધ્યો. અને ઝિઆદ સામે એકાગ્રચિત્તે જોઈને કહ્યું “ કોણ ઝિઆદ ? ”

ઝિઆદ—હા ! પણ આપ કોણ છો ? હું આપને ઓળખતો નથી. સવાર—શું ! આપ મને ઓળખતા નથી ? મારું નામ અબ્દુર્રહિમ છે.

ઝિઆદ—શું ? હું સેનાધ્યક્ષ સાથે વાત કરી રહ્યો છું ? ધણુ આનંદની વાત ! હું આપને મળવા માટેજ આવતો હતો, પણ જગત નિયંતાએ અહિંઆજ આપનો મેળાપ કરાવી દીધો.

સેનાધ્યક્ષ—પણ ઝિઆદ આ શું ? આ સ્ત્રી કોણ ! આ શબ્દો કોણ ? આ હું શું જોઈ છું ?

ઝિઆદ—મહાશય ! આટલા દહાડા સુધી ફેકટ પરિશ્રમ ક્રિયા વ્યા પછી આજે જગત પ્રચલકે મારા મનોરથ સરળ કર્યાં છે. આ તે ફ્લોરેન્ડા છે કે જેની હું લાંબા સમયથી શોધ કરી રહ્યો હતો.

સેનાધ્યક્ષ—શું આ તેજ ફ્લોરેન્ડા છે ? વાહ ! એ વાત તો સમજ્યો. પણ આ શબ્દ કોણ ?

ઝિઆદ—મહાશય ! આટલા ઉતાવળા શા માટે થાઓ છો ? જરા ધીરજ રાખો. આ વાત ધણી લાંબી છે. અને જ્યારે તે આપને કહીશ ત્યારે આપ પણ આશ્ચર્યચકિત થયા વિના રહેશો નહિ. જ્યારે આપ તે વાત સાંભળવાને આતુર છો તો લો સાંભળો. ગઈ કાલે સાંજે

હું કાઝી સાહેબને ઘેર ગયો હતો. શાહમુદીન પણ ત્યાં આવ્યા હતા. તેમણે મને તમારા આગમનના સમાચાર આપ્યા. એટલે તમને મળવા આવવાને માટે હું ત્યાંથી નિકળ્યો. રસ્તામાં એ માણસો સડકને કિનારે કિનારે ચાલતા મારા જોવામાં આવ્યા. તેમના વિષે મારા અંતઃકરણમાં કાંઈ શંકા ઉત્પન્ન થવાથી તેમની વાતો સાંભળતો સાંભળતો હું પણ તેમની પાછળ પાછળ ગયો. એટલે એક એ વાર મેં તેમને હેલન અને યુલિસિઝ વિષે કાંઈક વિવરણ કરતાં સાંભળ્યા. તેથી મારી શંકા વધુ દૃઢ થઈ. અને તેમની વધુ ચિકિત્સા જોવાના હેતુથી હું એક પ્રયત્ન કરીને જોવામાં સંતાઈને તેમની વચ્ચે ચાલતો વાર્તાલાપ સાંભળવા લાગ્યો. તેમની વાતો ઉપરથી જણાયું કે તેમાંનો એક ખ્રિસ્તી-ઓનો ધર્મગુરુ હતો, અને બીજી વ્યક્તિ આ શ્લોરેન્ડા હતી. તે બંને હેલનને મારી નાખવાની મંત્રણા કરતા હતા. અને આ શ્લોરેન્ડા હેલનને મારી નાખવા માટે સેન્ટયાગોને ઉશ્કેરતી હતી. તેમની આવી વાતો સાંભળીને મને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. તેથી ક્રોધાવેશમાં મેં સેન્ટયાગો ઉપર તુટી પડીને તેને ચમસદનમાં પહોંચાડી દીધો. અને શ્લોરેન્ડાને ધૂંપલાવદ્ધ કરવાની તૈયારીમાં હતો, એટલામાં આપ આવી પહોંચ્યા.

સેનાધ્યક્ષ.—ઝિઆદ! આવાત સાંભળીને મને ઘણો આનંદ થયો

ખરેખર આપે અતિ વીરતાપુર્વક શત્રુનો વિધ્વંસ કર્યો છે. પાપીઓ પોતાને પાપેજ લેવાયા. કહેવત છે કે, “ખાડો ખોદે તેજ પડે.” અને આ આખતમાં પણ તેમજ થયું છે. પરમાત્માએ આ કુર ધાતકીઓના હાથમાંથી તમને બચાવી લીધા એ ઘણું સાફ થયું. અને તે માટે આપણે તેનો આભાર માનવો જોઈએ.

ઝિઆદ—મહાશય આપનું કહેવું યથાર્થ છે. આજે પરમાત્મા એજ અમને બચાવ્યા છે. જો હું અહિં આવ્યો ન હોત તો આ વાત મારા જાણવામાં કદી પણ આવત નહિ.

સેનાધ્યક્ષ—હશે ! જે થયું તે સાં રૂં થયું. કહેવત છે કે “સૌ સાં જેનું છેવટ સાં.” પણ હવે શ્લોરેન્ડા વિષે શો વિચાર છે ? શું તેને પોતાની સાથે લઈ જવા માગો છો કે મને સોંપવાની ઈચ્છા છે ?

ઝિઆદ—મહાશય ! આ સવાલ પૂછવાની આપને શી સત્તા છે ? તે મારી અધીનતા છે. તેથી જેમ મારી ઈચ્છા હશે તેમ તેની સાથે વર્તીશ. તેમાં આપને શું ?

આ પ્રમાણે કહીને તેણે અટહાસ્ય કર્યું. એટલે તેના પ્રતીકરમાં સેનાધ્યક્ષે પણ હાસ્ય કરીને કહ્યું “અલખત ! આપને કોઈ અટકાવી શકતું નથી. આપની ઈચ્છા હોય તેમ કરો. પણ એતો કહો કે આપ તેને ઘેર લઈ જઈને શું કરશો ?”

ઝિઆદ—શું કરીશ ? આ કેવો પ્રશ્ન ? રાજકુમારી સાથે તેનો મેળાપ કરાવીશ. બીજું શું કરીશ ? પણ આપ નિશ્ચિંત રહો કે તેના ઉપર કોઈ પણ પ્રકારનો અત્યાચાર કરવામાં આવશે નહિ. જો કે તેના અપરાધો ઘણા ગંભીર અને અક્ષમ્ય છે. તો પણ મહાન ઈસ્લામ ધર્મના શિક્ષણાનુસાર હું તેને મારી ઉદારતાનો પરિચય કરાવીશ. સેન્ટ યાગોનો ઘાત કરવા બદલ મને ઘણો પસ્તાવો થાય છે. પણ શું કરું લાચાર છું. હેલનનો વધ કરવા માટે તેને પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થએલો જોઈને હું મારા અંતઃકરણ ઉપર કામુ રાખી શક્યો નહિ. અને પરિણામે તેનો વધ કર્યો. હશે ! જે થયું તે થયું. હવે તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. ઠીક ! હમણા તો હું શ્લોરેન્ડાને મારી સાથે લઈ

જાઉં છું. અને રાત્રે તેની પાસેથી સઘળી ખાતમી મેળવ્યા પછી આવતી કાલે પ્રભાતે તેને કાઝી સાહેબને ત્યાં મોકલી દઈશ.

સેનાધ્યક્ષ—જો, એવી જ ઈચ્છા છે તો આપ તેને ઘણી ખુશીથી લઈ જાઓ. પણ જરા ચેતતા રહેજો. કેમકે તે કપટકળામાં અતિ પ્રવિણ છે.

જિઆદ—હીક ! આપની શિખામણ માથે ચઢાઉં છું.

ઝાટલી વાતચીત થયા પછી સેનાધ્યક્ષે એક સૈનિક દ્વારા કિલ્લામાંથી કેટલાક સૈનિકાને બોલાવ્યા. અને તેમની સાથે ફ્લોરેન્ડાને જિઆદને ઘેર પહોંચાડીને પોતે જિઆદની સાથે શહેર તરફ ગમન કર્યું. અને ઉપર્યુક્ત બનાવ વિષે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની વાતો કરતાં કરતાં તેઓ માર્ગક્રમણ કરવા લાગ્યા. ચાલતાં ચાલતાં જિઆદે સેનાધ્યક્ષને કહ્યું. “મહાશય ! આપે કાંઈ નવિન વાત સાંભળી કે ? યુલિસિઝ અને ફ્લોરેન્ડા પ્રાર્થના કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાને માટે તૈયાર થયાં છે. માટે તેમનાથી ચેતતા રહેવું જોઈએ. હશે ! જે થવાનું હશે તે થશે. પણ મેં ફ્લોરેન્ડાને પકડી તે વખતે આપ પણ હીક આવી પહોંચ્યા !

સેનાધ્યક્ષ—આ વખતે બહાર નિકળવાનો વિચાર તો ન હતો. પણ એટલામાં ના. અમીરનો કાસદ તેડવા આવ્યાથી રાજમહેલ તરફ જતો હતો, એટલામાં આપનો મેળાપ થયો.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તેઓ સેતુ ઓળંગી ગયા. એટલે બન્નેનો માર્ગ જુદો પડવાથી જિઆદ સેનાધ્યક્ષથી છુટો પડીને પોતાને ઘેર ગયો. અને સેનાધ્યક્ષ રાજમહેલ તરફ રવાના થયા. ઘેર આવ્યા પછી જિઆદ બનેલી સઘળી બીના નિજ પ્રિયા હેલનને કહી રહ્યો હતો, એટલામાં મરિઅમે આવીને કહ્યું “શ્રીમાન ! આપણા

ધર આગળ કેટલાક માણસો આવ્યા છે. અને તે આપને બોલાવે છે. ” જિ-
આદ સમજી ગયો કે સેનાધ્યક્ષના સૈનિકો ફ્લોરેન્ડાને લાવ્યા હશે.
તેથી સત્વર ધર બહાર નિકળ્યો. અને ફ્લોરેન્ડાને સ્વાધીનમાં લઈને
સૈનિકોને વિદાય કર્યા. ત્યાર પછી તેણે ફ્લોરેન્ડાની ઝડતી લીધી. અને
ન્યારે ખાત્રી થઈ કે તેની પાસે કાંઈ પણ શસ્ત્ર નથી. ત્યારે તેણે તેને
હેલનની સામે લઈ જઈને બેસાડી. હેલનને બેતાંજ ફ્લોરેન્ડાએ
નેત્રો વિંચી લીધાં. અને નીચી દ્રષ્ટિ કરીને રૂદન કરવા લાગી. તેની
આવી સ્થિતિ જાળને હેલનને તેના ઉપર દયા આવી. અને તેથી
તેણે તેની પાસે જઈને કહ્યું. “ફ્લોરેન્ડા ! શા માટે રડો છો ? “રાંડયા
પછીનું” ઉઠાપણ શા કામનું ? ” હવે રૂદન કરવાથી શો લાભ
થવાનો હતો ? માટે માઝં કહ્યું માનીને શાંત થાઓ.”

ફ્લોરેન્ડા—હેલન ! હું મારા હતભાગ્યને માટે વિલાપ કરું છું.
ખરેખર ! દેવની ગતી ન્યારી છે. કોઈ દહાડો હું આ ઘરની માલિક
હતી. અને આજે તેજ ઘરમાં એક કેદીની અવસ્થામાં બેઠી છું.

હેલન—પણ તેમાં દોષ કેનો ? તમે હાથે કરીને પોતાનાજ
ખગમાં કુહાડો માર્યો તેમાં કોઈ શું કરે ? તમે જિઆદની સાથે કેવું
કપટ કર્યું છે, તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો ?

ફ્લોરેન્ડા—હેલન ! જિઆદની સાથે મેં જે વર્તણૂક ચલાવી છે,
તેની શિક્ષા તો મને તેજ આપશે. પણ મને એવી આશા ન હતી
કે તમે તમારા પિતાની આજ્ઞાનો લોપ કરીને જિઆદની સાથે લગ્ન કરશો ?

હેલન—ફ્લોરેન્ડા ! એમાં મેં કાંઈ નવાઈ કરી નથી. જે કાર્ય
દેવળની એક પવિત્ર સાધ્વી કરી ચુકી છે તે કરવામાં મને શો વાંધો
હોય એ તમેજ કહો ? એટલે જે કામ તમે પોતે કરી ચુક્યા છો તેમાં

મને શા માટે દોષ આપો છો ? જે કાર્ય તમે કર્યું તે મેં પણ કર્યું તો તેમાં મારો શો દોષ ? મેં તો માત્ર તમારું અનુકરણ કર્યું છે. વાર એ તો કહો કે તમે મને મારી નાખવાને શામાટે તૈયાર થયા હતા ? મેં તમારું એવું શું બગાડ્યું છે ?

ફ્લોરેન્ડા—શું બગાડ્યું છે ? આ કેવો પ્રશ્ન ! શું તમે અમારા ધર્મની નિંદા કરી નથી ?

હેલન—ફ્લોરેન્ડા ! તમે ભૂલો છો. મેં કંઈ તમારા ધર્મની નિંદા કરી નથી. પણ માત્ર જે ખરું છે તેજ કહ્યું છે. શું તમે એમ ધારો છો કે મેં ઈસ્લામનો અંગીકાર કર્યો છે ? નહિ. નહિ. તમારી કલ્પના અસત્ય છે. હજી પણ હું ખ્રિસ્તી ધર્મની જ અનુયાયી છું. તમે લોકો કહેતા હતા કે મુસલમાનો ઘણા ઘાતકી અને ઝનુની હોય છે. પણ અહિં આવીને મને તો કાંઈક જુદોજ અનુભવ મળ્યો અને તેથી મારી ખાત્રી થઈ કે તે એક ખોટો આક્ષેપ છે. ખરી રીતે જોતાં તેઓ ઘણા દયાળુ અને ન્યાયી હોય છે. એટલુંજ નહિ, પણ કપટ શું છે તે તેઓ સમજતા પણ નથી. તદુપરાંત જો અન્ય ધર્મ-વલંબીઓ કાંઈ પણ પ્રયોજન વિના તેમની છેડતી ન કરે તો તેઓ તેમની સાથે ઘણી સારી રીતે અને માયાળુપણે વર્તે છે. હું મારો પોતાનોજ દાખલો આપું છું. હું ખ્રિસ્તી ધર્મની અનુયાયી હોવા છતાં જો મુસલમાનને ત્યાં હું જઈ છું તે ધર્મનો કાંઈ પણ ભેદ રાખ્યા વિના મારો યથોચિત આદરસત્કાર કરે છે. તેથી હલદું જો કાંઈ મુસલમાન અમારા દેશમાં જાય તો તે ભાગ્યેજ જીવતો પાછો ફરી શકે છે.

ફ્લોરેન્ડા—ફીક ! તમને જે યોગ્ય લાગે તે કહો. હું તમારા

કમળમાં હોવાથી મારો કાંઈ પણ ઉપાય નથી. પણ ખરૂં પૂછો તો તમારા પ્રાણ લેવાને માટે પ્રત્યેક ખ્રિસ્તિ આતુર છે. કેમકે તમે દેવળના ભેદનો સ્ફોટ કર્યો છે. એટલું જ નહિ પણ યુલિસિઝ જેવા એક સાધુચરિત્ર ધર્માધ્યક્ષની વિના કારણે ખોટી નિંદા કરી છે.

હેલન—ફ્લોરેન્ડા ! તમારું કહેવું ભુલભરેલું છે. નતો મેં આપણા દેવળનો ભેદ કોઈને કહ્યો છે કે નતો યુલિસિઝની નિંદા કરી છે હા ! પણ એટલું તો કહીશ કે હવે મને તમારા માટે કાંઈ પણ ભાવ રહ્યો નથી. જો કે હું તમારા તરફ તિરસ્કાર કરતી નથી. પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે મને તમારા લોકો ઉપર સહભાવ તો નથીજ.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! એવો તે શો ભેદ છે કે જેને માટે આટલો બધો ઉહાપોહ કરવામાં આવે છે ? આખી દુનિયા જાણે છે કે દુરાચાર કદી પણ ગુપ્ત રહેતો નથી. અને જે ખીના તમે મારાથી છુપાવો છો તે તો હું ઘણા લાંબા સમયથી જાણું છું. ડીક, ફ્લોરેન્ડા ! હવે આ વાતોને પડતી મૂક. અને બતાવ કે ફ્લોરા ક્યાં છે ?

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા વિષે હું કાંઈ પણ જાણતી નથી. કેમકે તે એકાએક દેવળમાંથી ગુપ્ત થઈ ગઈ છે.

હેલન—ગુપ્ત થઈ ગઈ છે કે તમે લોકોએ મારી નાખી છે ?

ઝિઆદ—ફ્લોરેન્ડા ! જો તું તેનો પત્તો ન આપી શકતી હોય તો જેવટે એટલું તો કહે કે તે જેવટ સુધી પોતાના શીળવૃત્તની રક્ષા કરી શકી છે કે નહિ ?

ફ્લોરેન્ડા—તે વિષે હું કાંઈ પણ જાણતી નથી. અને જો જાણતી હોઈ તો પણ તે એક ગુપ્ત ભેદ હોવાથી હું કાંઈ પણ રીતે

તેનો સ્ફોટ કરી શકતી નથી. હા ! પણ એટલું તો હું કહીશ કે તે દેવળમાંથી નાશી ગઇ છે.

હેલન—પણ ગઈ ક્યાં, તે કાંઈ કહેશો ?

ફ્લોરેન્ડા—તે વાતની મને ખબર નથી.

જિઆદ—ન્યારે તું કાંઈ પણ કહેતી નથી, ત્યારે છેવટે એટલું તો કહે તે શા માટે નાશી ગઇ ?

હેલન—આ પણ એક ભેદ છે કે જે હું આપને કહી શકતી નથી.

જિઆદ—ફ્લોરેન્ડા ! તારા જેવી એક ચાણાક્ય લલના આવી વાતોથી અજ્ઞાન હોય એ વાત હું તો માનતો નથી. પણ જો તે કહેવાની તારી ઇચ્છા ન હોય તો કાંઈ નહિ. પરંતુ છેવટે એટલું પણ કહીશ કે યુલિસિઝ ક્યાં છે ?

ફ્લોરેન્ડા—યુલિસિઝ તો અહિં કેરડોવામાંજ છે ?

જિઆદ—તો ચાલ, મને દેખાડ કે તે મુઝી ક્યાં છે ?

ફ્લોરેન્ડા— નહિ ! હું તેની પાસે આપને લઈ જઈ શકતી નથી.

જિઆદ અત્યાર સુધી તો ફ્લોરેન્ડાની વાતો ધીરજથી સાંભળી રહ્યો હતો. પણ ન્યારે તેણે યુલિસિઝની ભાળ આપવાનો ઇન્કાર કર્યો ત્યારે તેના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહિ. અને ક્રોધાવેશમાં તેણે તેની ગરદન ઉપર કટાર ધરીને કહ્યું “કેમ ? યુલિસિઝ પાસે મને લઈ જાય છે કે નહિ ?” હેલન આ પ્રકારનો અત્યાચારી દેખાવ જોઈ નહિ શકવાથી ત્યાંથી બીજા ઓરડામાં ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી જિઆદે ફ્લોરેન્ડાને શામ, દામ, ભેદથી સમજાવી. પણ તેની તેના ઉપર કાંઈ પણ અસર ન થવાથી છેવટના ઉપાય તરીકે તેણે તેને પ્રાણદંડની ધમકી આપી. જોકે ફ્લોરેન્ડા કપટકળામાં નિપુણ હતી તોપણ

તેનામાં ઘૈર્યતાની ખામી હતી. તેથી જ્યારે ઝિઆદે તેને મારી નાખવાની ધમકી આપી, ત્યારે તેણે પોતાના પ્રાણ અચાવવા માટે તેને વિનંતી કરતાં કહ્યું. “ઝિઆદ ! મને મારી ન નાખો. ચાલો, હું તમને યુલિસિઝ પાસે લઇ જઈ છું.”

ઝિઆદ—પણ ક્યારે ? ચાલ ! હમણાજ મને ત્યાં લઇ જા.

ફોરેન્ડા—હીક ! હમણાજ લઈ જઈ છું. પણ કૃપા કરીને મને પ્રાણદાન આપો. જો તમારી ઇચ્છા હશે તો હું ઇસ્લામનો અંગીકાર કરીશ અને આખા આયુષ્ય પર્યંત આપની પરિચારિકા બનીને રહીશ.

આ પ્રમાણે કહીને તે પોતાની જાઆએથી કૂડી. અને આરણ તરફ જવા લાગી. એટલે ઝિઆદ પણ તેની પાછળ પાછળ ગયો. આ પ્રમાણે તેને એકલો જતો જોઈને હેલન તેની સામે દોડી આવી. અને હાથ જોડીને કહ્યું “પ્રાણનાથ ! મને પણ સાથે લઇ જાઓ.”

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તું ત્યાં આવીને શું કરીશ ? ત્યાં કેવા કેવા બનાવો બનશે તે નિશ્ચિત કહી શકાય નહિ. વળી તેઓ તારા કદાશત્રુ છે. તેથી તને ત્યાં લઇ જવાની મારી ઇચ્છા નથી.

હેલન—પ્રાણનાથ ! જો આપ મને સાથે લઇ જવા ઇચ્છતા ન હો તો હું આપને ત્યાં એકલા જવા દઈશ નહિ. કેમકે મને આપના પ્રાણનો ભય છે.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! જો તને એવી જ શંકા હોય તો હું કોઇ સૈનિકને સાથે લઇ જઈશ.

હેલન—નહિ ! હું આપને એકલા જવા દઈશ નહિ. હું પણ આપની સાથે આવીશ.

ઝિઆદ—નહિ! ત્યાં તારું કાંઈ પણ કામ નથી. પણ જ્યારે તું આટલો બધો આગ્રહ કરે છે, ત્યારે કાંઈપણ રીતે તનેલઈ ગયા વિના છુટકો નથી. ચાલ, તૈયાર થઈ જા.

હેલન આવો જવાબ સાંભળીને ઘણી પ્રસન્ન થઈ. અને લૂગડાં પાંદરીને તૈયાર થઈ ગઈ. એટલું જ નહિ પણ વખત પડે ઉપયોગમાં લેવા માટે એક તિક્ષણ શસ્ત્ર પણ સાથે લીધું. અને પોતાના પતિ સહ યુલિસિઝના આશ્રમ પરત્વે પ્રયાણ કર્યું. ઝિઆદને પોત બળ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી તેણે પોતાની રક્ષા અર્થે નજર અનુચરને પણ સાથે લીધો નહિ. અને પોતાની પત્નિ સહ દેવળ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

પરિશિષ્ટ ૧૨ મું.

ફોરો ક્યાં ગઈ ?

જિઆદ અને હેલનની પેઠે પાઠકોને પણ કદાચ આશ્ચર્ય થશે કે ફોરો યુલિસિઝને ધાયલ કરીને ક્યાં ગઈ ? એક તરફ જિઆદ અને હેલન બંને તેની શોધ ખોળ કરી રહ્યા છે. અને બીજી તરફ તેને અનુકરણીય શિક્ષા કરવા માટે યુલિસિઝ પણ તેની શોધ કરી રહ્યો છે. પણ ઉભયમાંથી કોઈને પણ તેનો પતો લાગતો નથી. તલ્લેતલાના દેવાલયમાં તે કેવી રીતે યુલિસિઝને ધાયલ કરીને નાશી ગઈ, તેને લગતું વિસ્તીર્ણ વર્ણન આગલા પરિચ્છેદમાં આવી ગયેલું હોવાથી તેનું પુનરાવર્તન કરવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી. પણ માર્ગમાં તેના ઉપર કેવી આપદાઓ આવી પડી. અને તે પોતાની ચતુરાઈ વડે તેમાંથી કેમ બચી શકી તે દર્શાવવાની અગત્ય છે. યુલિસિઝને તેણે કેવી રીતે ધાયલ કર્યો તે આપણે જોયું, ઉક્ત કાર્ય કર્યા પછી નાશી જવા માટે તે સત્તર દેવાલયના મુખ્ય દ્વાર તરફ દોડી. પણ તેને તાળું મારેલું હોવાથી તે બીજા બારણા તરફ ગઈ તો તે પણ બંધ. હવે કરવું શું તેનો વિચાર થઈ પડ્યો ? કાણે કાણે પકડાઈ જવાનો ભય વધતો જતો હતો. તેથી તે એક પછી એક સઘળા બારણા તરફ ફરી વળી. અને ગુપ્ત દ્વારો પણ તપાસ્યા. પરંતુ નાશવાનો કોઈ પણ માર્ગ જડ્યો નહિ. આ પ્રમાણે જ્યારે નાશવાનો એક પણ માર્ગ ન જડ્યો, ત્યારે છેવટના ઉપાય તરીકે દેવાલયની અગાસી ઉપરથી સરિતામાં કુદી પડી. જો કે પાણી ઉંડું ન હતું. પણ તેનો પ્રવાહ એટલો તો વેગવાળો

હતો કે એક મજબુત માણસ પણ તેની સામે ભાગ્યેજ ટકી શકે. તો પણ હિંમત રાખીને તે કેટલેક દુર સુધી તરતી તરતી ચાલી ગઇ. અને જ્યારે પૂલ પાસે આવી પહોંચી, ત્યારે તેના હાથમાં લોઢાનો એક થાંભલો આવી ગયો. એટલે તેની મદદથી તે પાણીમાં ઉભી થઇ. અને તરવાનો જે થાક લાગ્યો હતો તે દુર કરીને પૂલ ઉપર જવાના હેતુથી થાંભલા ઉપર ચઢી. અને એક કુશળ નટની પેઠે લાંબા લાંબા ડગલા ભરતી થોડીવારમાં પૂલ ઉપર આવી ગઇ. ખરેખર મનુષ્ય જાળવાન નથી. પણ સમયજ બળવાન છે, અને જ્યારે તે ફરે છે ત્યારે,

“ દીવાનાઓ બને ડાહ્યા, સમયનું ચક્ર બદલાતાં,
બને જગ હગ બધા સાધુ, સમયની છાંય પલટાતાં,
સમય બળવાન છે સાચો, ન ચાલે ત્યાં ચતુરાઇ,
ચઢે ચાલાકી સહુ ચુલે, સમય જો હોય નહિ ભાઇ ”

અને તેજ પ્રમાણે સમયના પરિવર્તનના કારણે હમણા ફલોરાને ઉપર્યુક્ત સંકટો સહન કરવાં પડે છે. પકડાઇ જવાના બચત લીધે લૂગડાં નીચોવવાને પણ નહિ થોભતાં જે દિશાએ માર્ગ સુઝ્યો તે તરફ નાહી. પોતે કઈ તરફ જાય છે, અને કોને ત્યાં ઉતરશે, તેનું પણ તેને ભાન ન હતું. માત્ર પકડાઈ જવાના બચથી ઘોડાના વેગે દોડતી હતી. અને પવનના સુસવાટાથી જો કાંઈ ખડખડાટ થતો તો ચમકીને ચોપાસ જોતી હતી. આ પ્રમાણે દોડતાં દોડતાં જો કોઈ માણસ તેની સામે આવી જતો, તો તેને પોતાને માટે કાંઈ શંકા ઉપજા ન થાય એટલા માટે દોડવાનો વેગ ઓછો કરીને ધીમે ધીમે ચાલતી હતી. જેણે કોઈ દહાડો ધરના ઉમરા બહાર પગ પણ મૂકેલો નહિ. તેને અંત્યારે નિર્જન વનમાં પ્રાણ અચાવવા માટે દોડવું

પડતું હતું. ઝો દૈવ ! તારી ગતિ ઘણી ન્યારી છે. તું પળમાં રાયને રંક, અને રંકને રાય બનાવી શકેછે. તારી ગહન કળાનો પાર કોઈ પણ વ્યક્તિ પામી શકી નથી. અરે ! જ્યારે મોટા મોટા મહર્ષિઓ અને જ્ઞાનીઓ પણ તારી ગહન ગતિ સમજી શક્યા નથી; ત્યારે એક પામર જીવ તેનો ભેદ કેમ પામી શકે ? તેનું ગળું શું ? તારે લીધે અનેક સુખી જીવો દુઃખી; અને દુઃખી જીવો સુખી થયાં છે. અને તારે લીધે, હા ! તારેજ લીધે આજે ઝોહરા પણ અનેક સંકટો સહન કરી રહી છે. જે નિત્ય સવામણુ રૂની તળાઈમાં નિદ્રા લેતી, સ્વાદિષ્ટ ભોજનથી પોતાની અભિરૂચીને તૃપ્ત કરતી, અરે જેની સેવા કરવાને માટે અનેક પરિચારિકાઓ નિરંતર હાજર રહેતી, તેને આજે પોતાના પ્રાણ બચાવવા માટે આવા નિર્જન અને બિહામણુ વનમાં શ્વાસ ભેર દોડવું પડે છે, સવામણુ રૂની તળાઈને બદલે ખુલ્લી જમીન ઉપર સુઈ રહેવું પડે છે, અને સ્વાદિષ્ટ ભોજનને બદલે જળ કુલ ઉપર નિર્વાહ કરવો પડે છે; એ સર્વ તારાજ પ્રતાપ. રસ્તો પહાડી હોવાથી સ્થળે સ્થળે અણીદાર શિળાઓ પડેલી છે. પહાડી કોતરોમાંથી સિંહની ગર્જના સંભળાય છે. એકતો નિર્જન વન, પછી ત્યાં સંકટોનું તો પૂછવુંજ શું ? જ્યાં જંગલ નામ પડ્યું ત્યાં દુઃખની અવધી ક્યાંથી હોય ? અને સુખની આશા ક્યાંથી રાખી શકાય ? ડગલે ડગલે અણીદાર પાણુ ભોંકવાથી પગમાં ભારે વેદના થાય છે. પણ તે કશાને નહિ ગણુકારતી તે આગળ અને આગળ માર્ગક્રમણુ કરી રહી છે. જ્યારે ભૂખ સારી પેટે લાગે છે, ત્યારે જળકળાદિનો આહાર કરીને ક્ષુધાની પીડાને શાંત કરે છે. અને નિશા સમયે કોઈ વૃક્ષ ઉપર વિશ્રાન્તી લઈને પ્રભાતે પૂનઃ પ્રવાસનો આરંભ કરે છે. આ પ્રમાણે કોઈ પણ સ્થળે યોગ્યા વિના લાગલાગટ પ્રવાસ કર્યાથી કેટલાક દિવસે તે એક પહાડી

પ્રદેશમાં આવી પહોંચી. હવે તેના જીવને કાંઈક શાંતિ વળી. અને આટલા દહાડાના પ્રવાસનો થાક લાગેલો હોવાથી થોડી ઘણી વિશ્રાન્તી લેવાના ઉદ્દેશથી તે એક ગુફામાં પેડી. ગુફામાં પગ મૂકતાંજ એક એવી વસ્તુ તેના જોવામાં આવી કે જેના દર્શન માત્રથી તેના અંતઃકરણમાં ભય અને ચિંતાનો સંચાર થયો. અને તેનું કોમળ કાળજી જોરથી ધડકવા લાગ્યું. પણ હિમ્મત રાખીને આગળ વધી. અને જોયું તો તેના પગ આગળ એક તિક્ષણ અસી, અને લૂગડાંનું એક ખંડલ પડ્યું છે. એક નિર્જન ગુફામાં આવી વસ્તુઓ જોઈને તેના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. અને તત્સંજ્ઞે તે અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગી, પણ તેના સમજવામાં કાંઈ પણ આવ્યું નહિ. તેથી પોતાના અંતઃકરણમાં ઉદ્ભવેલી ઉત્કંઠાને પરિતૃપ્ત કરવાના ઉદ્દેશથી તેણે નીચા નખીને ઉક્ત અસી અને લૂગડાંનું ખંડલ ઉપાડી લીધું. ખંડલ ખોલીને લૂગડાં જોતાંજ તેના નેત્રો ફરી ગયાં. અને તેના અંતઃકરણમાં ભય મિશ્રિત ચિંતાનો સંચાર થયો. એટલુંજ નહિ પણ તેના મુખમાંથી એક ભય સુચક ચીસ નિકળી પડી. અને તત્સંજ્ઞે તે અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગી. લાંબા સમય સુધી વિચાર કર્યા પછી જાણે કોઈ વાતનું સ્મરણ થયું હોય તેમ તે રૂદ્ધ કરવા લાગી.

• ઓ ફલોરા ! હતભાગ્ય ફલોરા ! તું કેવી હતભાગ્ય કે અસારે તને આશ્વાસન આપનાર પણ કોઈ નથી.

તેને કોઈ આશ્વાસન આપનાર નહિ હોવાથી ઘણીવાર સુધી રડ્યા પછી તે પોતાની મેજેજ શાંત થઈને એકાગ્રચિત્તે ઉક્ત વસ્તુઓ સામે જોવા લાગી.

પ્રિય પાઠક ! આવી એક નિર્જન ગુફામાં લૂગડાં કેવાં ? તલવાર

શી! આ સઘળી ભેદ ભરેલી વાતો કદાચ તું સમજી શકીશ નહિ. તેમજ ઝાહરાની ચિંતાનું કારણ પણ કદાચ જાણી શકીશ નહિ. પણ જો તે ભેદ જાણવાની ઇચ્છા હોય તો તારી સ્મરણ શક્તિનું અવલંબન કર, અને તેની સાથે તારી ઉચ્ચ બુદ્ધિનો પણ કાંઈક ઉપયોગ કર. એટલે સઘળો ભેદ તારા સમજવામાં આવશે. તને કદાચ સ્મરણ હશે કે જ્યારે ઝિઆદ અપરાધીઓને શોધવા માટે નિકળ્યો, ત્યારે તે આ સ્થળે આવ્યો હતો. અને એકાંતનો લાભ લઈને પોતાના વસ્ત્રો અહિંજ પડતાં મૂકીને તેણે પાદરીનો વેષ લીધો હતો. પોતાના બાંધનાં વસ્ત્રો અને અસી આવી નિર્જન ગુફામાં પડેલા જોઈને ફોરારને ઘણો સંતાપ થયો. અને તેણે એવું અનુમાન કર્યું કે જ્યારે તે મારી શોધમાં નિકળ્યો હશે, ત્યારે કદાચ કોઈએ તેને મારી નાખ્યો હશે. આવો વિચાર કરી ને તે આ પ્રમાણે શોકાદગાર કાઢવા લાગી. “પ્રિયબંધુ! તમારાં વસ્ત્રો અને તલવાર અહિં કેવી રીતે આવ્યાં? કદાચ આપ મારી શોધમાં નિકળ્યા હશે, તે વખતે આપને કોઈએ મારી નાખ્યા હશે. હાય! હું આપના દર્શન સરખાં પણ ન કરી શકી હવે આપણો મેળાપ સ્વર્ગમાંજ થશે.” આ પ્રમાણે કલ્પાંત કરીને તે સુર્ષિત થઈ ગઈ. અને કેટલીકવાર સુધી તેવી સ્થિતિ અનુભવ્યા પછી તે પોતાની મેળે શુદ્ધિમાં આવી. અને ભવિષ્યમાં શું કરવું તે વિષે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગી. આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં તે એકદમ બોલી ઉઠી. “તો હવે મારે કરવું શું? બસ હવે તો એજ નિશ્ચય કે મારા બંધુના વિધાતક ઉપર વૈર લેવું. પણ તેમનો વિધાતક કોણ છે, એ કેવી રીતે જણાશે? મને તો એમ લાગે છે કે કદાચ કોઈ ખ્રિસ્તીએજ તેમનો ઘાત કર્યો હશે. ઓ મારા બંધુ! મારા કારણેજ આપને આખા આયુષ્ય પર્યંત જપીને એસવાનો

સમય મળ્યો નહિ. જ્યાં સુધી આયુષ્યમાન રહ્યા ત્યાં સુધી આપ મારીજ ચિંતા કરતા રહ્યા, અને છેવટે મારા માટે પોતાના દેહનું બળીદાન પણ આપ્યું. આપના આવા આવા અનેક ઉપકારો હું કદી પણ ભુલીશ નહિ. હવે હું પણ આ અસાર સંસારમાં લાંબા સમય પર્યંત જીવવા ઇચ્છતી નથી. તેથી જ્યાં આપ હશે ત્યાં હું પણ આવીશ. પરંતુ આ હુલ્લેક દેહનું પતન કરતાં પહેલાં આપના શત્રુઓને તો અવશ્ય મારીશ. એકવાર તો યુલિસિઝ ઉપર ઘા કરી ચુકી છું. પરંતુ તે પોતાના સહભાગ્યે જીવતો રહેવા પામ્યો છે. પણ હવે તે મારા હાથમાંથી જીટકીને ક્યાં જનાર છે? આપની આ તિક્ષ્ણ અસી વડે તેના શહસ્ત્ર કટકા કરીશ. અને ત્યારેજ જાંપીશ. ત્યાં સુધી મને કોઈ પણ રીતે એન પડશે નહિ.”

આ પ્રમાણે તે યુલિસિઝ ઉપર વૈર લેવાના વિચાર કરી રહી છે, એટલામાં સુર્યાસ્ત થયો. તેથી તેને પોતાની રક્ષાને માટે ઘણી ચિંતા થવા લાગી. અને તે પોતાને રહેવા માટે કોઈ સુરક્ષીત સ્થળ શોધવા લાગી. વિચાર કરતાં કરતાં તેને એક ઉપાય સૂઝ્યો. અને તદનુસાર તેણે પુરૂષ વેષ ધારણ કરીને કેડમાં તલવાર લટકાવી. અને પોતાના નિર્વાહ માટે આજીવિકાનું કાંઈક સાધન ખોળવામાં પ્રવર્ત થઈ. પોતાનો હેતુ પાર પાડવા માટે તેણે કોઈ ગૃહસ્થને ત્યાં મુનિમ તરીકે રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો. અને ઉક્ત હેતુ પાર પાડવા માટે તેણે પશ્ચિમ દિશા પરત્વે પ્રયાણ કર્યું. અને થોડા સમય પહેલાં જિમાદ જે સ્થળે એક ધર્માધ્યક્ષના વેશમાં આવ્યો હતો; તે સ્થળે ફેલોરા એક સૌંદર્ય સંપન્ન ઇસ્લામી યુવકના વેશમાં આવી પહોંચી. અને એક મસ્જિદમાં મુકામ કર્યો. એટલે મસ્જિદના વ્યવસ્થાપકે તેના માટે બોજનાદિની યોગ્ય વ્યવસ્થા સત્વર કરી આપી. અને સૂવાને માટે મસ્જિદને લગતો

એક ઓરડો ઉઘાડી આપ્યો. એટલે પ્રવાસના અપરિમિત શ્રમથી શ્રમિત થએલી શ્લેરા ભોજન આરોગ્ય પછી પોતાને માટે નિયુત કરેલા ઓરડામાં ગઈ. અને થાક ઉતારવાના હેતુથી પથારી ઉપર પડીને નિદ્રાવશ થઈ ગઈ. બીજા દિવસે પ્રભાતમાં નિદ્રાસનનો ત્યાગ કર્યા પછી વઝુ કરીને તેણે જમાઅત સાથે પ્રાર્થના કરી. અને તે કાર્યથી પરવાર્યા પછી જેવી પોતાના ઓરડા તરફ જાય છે કે તરતજ પેશ ઇમામે તેને સંબોધીને કહ્યું. “શ્રીયુત આપ ક્યાંથી આવ્યા છો. અને ક્યાં જવાનો વિચાર છે ?”

શ્લેરા—મહાશય ! હું એક ગરીબ મુસલમાન છું. અને આજીવિકાનું કાંઈ સાધન શોધવાના ઉદ્દેશથી અહિં આવ્યો છું. આપ આ કામમાં મને કાંઈ મદદ કરી શકશો ?

ઈમામ—શ્રીયુત ! આપ ઘણા બુદ્ધિશાળી અને લાયક માણસ જણાવ્યો છો. તેથી મને આશા છે કે આપ જેને ત્યાં નોકરી કરશો, તેને સંપૂર્ણ સંતોષ આપી શકશો. હાલમાં અમુ મુસ્લિમ નામક એક સેનાધ્યક્ષ અહિં આવેલા છે. અને પરમ દિવસે કોરડોવા નગરમાં જવાના છે. નામદાર અમીરને દેખાડવા માટે તે કેટલાંક પુસ્તકો પોતાની સાથે લાવેલા છે. તેમને એક એવા માણસની અગત્ય છે કે જે ઉક્ત પુસ્તકોનું ટુંક વિવરણ લખી શકે. જે આપ તે કામ કરી શકતા હો તો હું આપને તેમની પાસે લઈ જઈ. મારી માન્યતા પ્રમાણે તો નોકરી ઘણી સારી છે.

શ્લેરા—મહાશય ! આપનો મારા ઉપર મહદ્ ઉપકાર થયો. હું તે નોકરી સ્વીકારવા માટે તૈયાર છું. માટે કૃપા કરીને મને ત્યાં લઈ જાઓ.

ધમામ—શ્રીયુત ! હું આપને ધણી ખુશીથી ત્યાં લઈ જઈશ. પણ આપ ઉક્ત નોકરી કરી શકશો કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. કેમકે અમુ મુસ્લિમ એકજ જગ્યાએ મુકામ નહિ કરતાં નિરંતર સ્થળાંતર કરતા રહે છે. તેથી કદાચ આપને પણ તેમની સાથે જવું પડશે. કેમ આપને તે વાત પસંદ પડશે કે ?

ફોર—મહાશય ! તે વાત મારા સ્વભાવને સર્વેશે અનુકૂળ હોવાથી તે હું ધણા આનંદપૂર્વક સ્વીકારું છું. મને પણ દેશાટન કરવાનો ધણો શોખ છે. એટલુંજ નહિ પણ મને એક સ્થળે પડી રહેવાનું તો મુદ્દલ ગમતું નથી. તેથી મહાશય અમુ મુસ્લિમની ચાકરીમાં મને ધણો આનંદ થશે. માટે આપ તે વિષે કાંઈ પણ ચિંતા નહિ કરતાં મને સત્વર ત્યાં લઈ જાઓ.

ધમામ—હીક !' તો હું હમણાજ અમુ મુસ્લિમને મળીને સઘળી વ્યવસ્થા કરી લઈશ.

મસ્જીદના વ્યવસ્થાપક સાથે આ પ્રમાણે વાતચીત કર્યા પછી તે પોતાને માટે નિયુત કરેલા ઓરડામાં ચાલી ગઈ. તે એક પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબની દુહિતા હોવાથી, અને આ સમયે પુરૂષ વેષમાં હોવાથી પોતાનો ગુપ્ત ભેદ કોઈના જાણવામાં ન આવે એટલા માટે મસ્જીદના ચોકમાં નહિ બેસતાં આખો દહાડો પોતાના ઓરડામાંજ બેસી રહેતી હતી. ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે પોતાના ઓરડામાં ગયા પછી તે પોતાની દુઃખદ સ્થિતિ વિષે વિધ વિધ વિચાર કરવા લાગી. પ્રસંગોપાત તે વિચાર કરતાં કરતાં શોકના સાગરમાં ડુબી જતી હતી, અને પોતાને દુઃખમાંથી છોડાવવા માટે જગત્ પ્રયાત્નક સમક્ષ અભ્યર્થના કરતી હતી. હમણા તે આ પ્રમાણે પોતાની દુઃખદ સ્થિતિ વિષે વિચાર કરી રહી છે; એટલામાં મસ્જીદના વ્યવસ્થાપકે ત્યાં આવીને તેને કહ્યું કે,

“શ્રીયુત ! ચાલો ! આપને અણુ મુસ્લિમ બોલાવે છે.” આ વાક્ય સાંભળીને ફોરા મસ્જિદના અવસ્થાપક સાથે જવાને માટે તૈયાર થઈ અને મસ્જિદની બહાર નિકળીને તેઓ ભાગ્યેજ પચાસેક ડગલા ચાલ્યા હશે, એટલામાં તો અણુ મુસ્લિમનું ઘર આવી પહોંચ્યું. એટલે ફોરા-એ ઘરની અંદર જઈને તેમને નમસ્કાર કર્યા. એટલે અણુમુસ્લિમે તેની સાથે હસ્ત ધુવન કરતાં સ્ત્રીઓની સ્વાભાવિક કોમળતા અનુસાર તેને પોતાને ત્યાં નોકર રહેવા આવેલા વેશધારી યુવકનો હાથ એક પુરૂષના કર કરતાં વધારે સુંવાળો લાગ્યો. તેથી અણુ મુસ્લિમના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. અને તે એકાગ્રચિત્તે ફોરા સામે જોવા લાગ્યો. કેટલીક વાર સુધી તેની સામે આ પ્રમાણે એકાગ્રચિત્તે જોઈ રહ્યા પછી તેણે કહ્યું. “શ્રીયુત ! આપનું નામાભિધાન શું છે ? ” જોકે ફોરાએ પુરૂષ વેષ ધારણ કર્યો; ત્યારથી સઘળી વાતની ગોઠવણ કરી લીધી હતી તોપણ તેણે પોતાને માટે હજી સુધી કોઈ પણ નવિન નામ પસંદ કર્યું ન હતું. તેથી જ્યારે અણુ મુસ્લિમે તેનું નામ પૂછ્યું, ત્યારે તે ઘણી ગભરાઈ ગઈ. પણ પોતાનો ભેદ કળાઈ ન જાય એટલા માટે તેણે ખુદ્દિનો ઉપયોગ કરીને કહ્યું. “મહાશય ! મારું નામ યુસુફ છે.”

અણુ મુસ્લિમ—ખરેખર ! આપ યુસુફ જેવાજ સૌંદર્ય સંપન્ન છો.

તેને મોઢે પોતાની સૌંદર્યતાના વખાણ સાંભળીને ફોરા શરમાઈ ગઈ. અને લજ્જાચક્રાવળી થઈને નીચું જોઈ રહી.

ઉપર પ્રમાણે પ્રારંભનો ટુંક પ્રસ્તાવ કર્યા પછી માસિક ૩૦૦ દિનારના પગારથી અણુ મુસ્લિમે ફોરા ઉરે વેશધારી યુસુફને પોતાને ત્યાં નોકર રાખી લીધો. અને તેને રહેવાને માટે એક જુદો તંબુ બાંધી આપીને તેના કર્તવ્યની સાથે સંબંધ ધરાવતા પુસ્તકો અને

લખવાની અન્ય સામગ્રી મેકલી આપી. ફોરારાને માટે ઉક્ત નોકરી વધુ સારી હતી. કેમકે તેને એકાંતવાસ મળેલો હોવાથી પોતાના ભેદનો સ્ફોટ થવાની તેને લેશ પણ ચિંતા ન હતી. તેથી આખો દહાડો તે પોતાના તંબુમાં એકલી બેસીને લખવાનું કામ કરતી હતી. જો તેને અમુ મુસ્લિમની સેવાને બદલે બીજી કોઈ નોકરી મળી હોત તો કદાચ તે પોતાનો ગુપ્ત ભેદ છુપાવી શકત નહિ. હમણા પણ તેને એવી શંકા થઈ હતી કે અમુ મુસ્લિમ તેનો ભેદ જાણી ગયો. છે. પણ તે માત્ર તેની એક ભ્રમણા જ હતી. અત્યાર સુધી એવું કંઈ પણ બન્યું ન હતું કે, જેથી કરીને તેનો આશ્રયદાતા તેનો ભેદ કળી ગયો હોય. તે આખો દહાડો નિજ બંધુ જિઆદની અસી પોતાની કેડે લટકાવી રાખતી હતી. માત્ર ટુંક સમયમાં તેણે કેટલાંક પુસ્તકોનો ટુંક સાર લખી નાખ્યો. તેની શૈલી એવીતો મનોહર, અને ભાષા લાલિત્ય એટલું તો છટાદાર હતું કે તેને જોતાંજ અમુ મુસ્લિમ ઘણો પ્રસન્ન થયો.

આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે અમુ મુસ્લિમને દેશાટન કરવાનો શોખ હોવાથી તે કોઈપણ સ્થળે લાંબા સમય પર્યંત મુકામ નહિ કરતાં થોડા થોડા સમયને અંતરે દેશાટન કરતો હતો. અને તદનુસાર હમણા પણ પહાડી પ્રદેશનો ત્યાગ કરીને તેણે કોરડોવા નગર પરત્વે પ્રયાણ કર્યું. આ પ્રમાણે આ વાર્તાની નાયિકા ઝોહરા ઉર્ફે ફોરારા તે સ્થળે આવી પહોંચી કે જ્યાંથી તેનું હરણ કરવામાં આવ્યું હતું. પોતાના ભાઈ જિઆદને કોઈએ મારી નાખ્યો છે, એવો તેણે પોતાના અંતઃકરણમાં દૃઢ નિશ્ચય કરી લીધો હતો. તેથી પ્રવાસ દરમ્યાન પોતાના ભાઈનું સ્મરણ થઈ આવતાં તે રૂદન કરતી હતી. અને કોઈ પણ સ્થળે મુકામ કર્યા પછી તે પોતાના એકાંત તંબુમાં આખો દહાડો વિચારમગ્ન સ્થિતિમાં બેસી

રહેતી હતી. આ પ્રમાણે લગભગ દોઢ માસ પર્યંત જુદા જુદા સ્થળે પ્રવાસ કર્યા પછી છેવટે તે કારડોવા નગરની નિકટમાં આવી પહોંચી. કારડોવા નગરમાં પ્રવેશ કરવાને માત્ર એ ત્રણ દિવસની વાર હતી. લાંબા સમય પછી સ્વદેશના દર્શન કરવાનો પ્રસંગ મળ્યાથી ફ્લોરાના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે નગરમાં પહોંચ્યા પછી નિજ અંધુના વિદ્યાતકોની શોધ કરવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો. પણ તેને લગતી શોધ કેવી રીતે કરવી તે વિષે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગી. આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં તેણે દ્રઢ નિશ્ચય ઉપર આવીને કહ્યું. “હા ! હીક ચાલ આવીયું. નગરમાં ગયા પછી હું મુજ અંધુના વિદ્યાતકોને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરીશ. પણ જો હું એક મુસલમાનના વેરામાં ત્યાં જઈશ તો કદાચ તેઓ મારા વિષે શંકાશીળ બનશે. અને પરિણામે કંઈ પણ ભેદ મારા જાણુવાંમાં આવશે નહિ. તેથી તેમની શોધ કરવા માટે એક ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષનો વેશ ધારણ કરવો જોઈએ. કેમકે તેમ કર્યા વિના દહાડો વગશે નહિ. માટે હવે તો એજ નિશ્ચય કે નગરમાં પ્રવેશ કર્યા પછી એક ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષનો વેશ ધારણ કરીને તત્સંબંધે શોધ કરવી. ” આ પ્રમાણે તે પોતાના એકાંત તાંબુમાં બેસીને વિચાર કરી રહી છે. અને અમુ મુસ્લિમ પોતાના એક મિત્રને મળવા માટે તેને ઘેર ગએલા હોવાથી એકાંતનો લાભ લઈને તેણે પોતાના માથા ઉપરથી પાઘડી ઉતારીને ગાદી ઉપર મૂકી. અને ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગી. તેને પોતાનો ભેદ કુટ્ટી જવાની પણ ઘણી ચિંતા થતી હતી. કેમકે જો તેનો ભેદ કળાઈ જાય તો જે ઉદ્દેશથી તેણે અમુ મુસ્લિમની સેવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો, અને જે હેતુથી કારડોવાનો પ્રવાસ આરંભ્યો હતો, તે નિષ્ફળ જવાનો ભય હતો. તદુપરાંત પ્રાણ

જવાનો ભય પણ રહેતો હતો. આવા આવા કારણોને લીધે તે પોતાનો ગુપ્ત ભેદ ગુપ્તજ રાખવા માટે અહરનિશ પ્રયત્નશીલ રહેતી હતી.

આ પ્રમાણે તે પોતાની દુઃખદ સ્થિતિ વિષે વિચાર કરી રહી છે. એટલામાં તંબુનો પડદો ઉઘડાયો. અને અમુ મુસ્લિમ અંદર પ્રવેશ કર્યો. પોતાના નવિન સેવક યુસુફને આવી વિચિત્ર સ્થિતિમાં એડેક્કો જોઈને તેના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. અને તેની આવી સ્થિતિ જોઈને તે અંદર નહિ જતાં તંબુની ખહાર ચાલ્યા ગયા. તેમના ગયા પછી શ્લોકોનાએ પણ જલદીથી પોતાના લાંબા વાળનો અંખોડો વાળીને પાઘડી પહેરી લીધી. અને પોતાના શેઠને ઉચિત સન્માન આપવા માટે પોતાના આસનેથી ઉભી થઈ ગઈ. પણ શરમને લીધે તે નીચે જોઈ રહી હતી. તે આ પ્રમાણે સવ્યસ્થ થયા પછી અમુમુસ્લિમ અંદર આવ્યો. અને હસીને આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછ્યો “યુસુફ ! મને આ વિષેની શંકા પહેલાંથીજ કૃપાળુ થઈ હતી. પણ તારો ભેદ ખહાર નહિ પાડવાના ઉદ્દેશથીજ મેં તે વિષે વધુ પુછપરછ કરી નહિ. પરંતુ આજે કિંતુ ભેદનો અનાયાસે સ્ફોટ થઈ ગયો. હશે ! જે થયું તે કીક થયું પરંતુ તું કોઈ પણ વાતની ચિંતા કરીશ નહિ. અને મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને તારો સઘળો ભેદ મારી સમક્ષ નિવેદન કર. હું તે ભેદ કાઢીને પણ કહીશ નહિ. તારી મુખાકૃતિ ઉપરથી મને સ્પષ્ટ જણાય છે કે તું કોઈ ગૃહસ્થની દુહિતા છે. પણ આજથી હું તને મારી પુત્રી સમાન ગણું છું. અને તું પણ મને પોતાના પિતા જેવો ગણજો. હું તને દરેક પ્રકારની સહાયતા આપવા માટે તૈયાર છું. પણ કૃપા કરીને મને પોતાનો સઘળો ભેદ કહી સંભળાવ.” જ્યારે અમુમુસ્લિમ શ્લોકોના આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછી રહ્યો હતો, ત્યારે તે ચોધાર આંસુએ રડી રહી હતી. પણ જ્યારે પૂછવામાં આવતા પ્રશ્નોની હારમાળા પુરી થઈ,

ત્યારે તેણે એક દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખીને કહ્યું. “ મહાશય ! મને માફ કરજો. કેમકે મેં આપની સાથે દગો કર્યો છે. હવે કૃપા કરીને મને આપની ચાકરીમાંથી મુક્ત કરો. ”

અયુ મુસ્લિમ—દીકરી ! આવી ઉતાવળ શા માટે કરે છે ? હું તને મારી પુત્રી સમાન ગણું છું. અને તને તારા માતૃપિતાને ત્યાં જોડતું સુખ મળતું હશે, તેથી વધુ સુખ તને મારા નિવાસાલયમાં પ્રાપ્ત થશે. તારો ભેદ કોઈને પણ કહેવામાં આવશે નહિ. માટે તારો સમજો ભેદ મારી આગળ નિવેદન કર.

શ્લોકારા—નહિ મહાશય ! હવે હું એક નિમિષ માત્ર પણ અહિં વધુ થોભવા ઇચ્છતી નથી. હું એક હતભાગ્ય અબળા છું. એથી વધુ કાંઈ પણ પરિચય હું આપને આપી શકતી નથી. ઠીક ! હવે રજા લઇશ.

આ પ્રમાણે કહીને તે પોતાના આસનેથી ઉભી થઈ. અને બહાર જવાનો વિચાર કર્યો. એટલે અયુ મુસ્લિમે તેને અટકાવીને કહ્યું “ દીકરી ! મારો તો કાંઈ અપરાધ થયો નથીને ? ”

શ્લોકારા—નહિ ! આપનો કાંઈ પણ અપરાધ થયો નથી. પણ તેને બદલે આપનો મારા ઉપર મહદ્ ક્રોધાર થયો છે કે જે હું કદી પણ વિસરીશ નહિ. પરંતુ આપની ઇચ્છાનુસાર હવે હું અહિં વધુ-વાર થોભી શકતી નથી.

અયુ મુસ્લિમ—દીકરી ! જો તારો ભેદ મને કહેવાની તારી ઇચ્છા ન હોય તો છેવટે તારું નામ તો બતાવ. એટલું પણ તારાથી થઈ શકશે કે નહિ ?

ફલોરા—મહાશય ! આપને મારા નામ સાથે શું કામ છે ?

અમુ મુસ્લિમ—દીકરી ! જો તારું નામ જાણવામાં આવશે તો હું તારા સગાં સહોદરો અને આપ્તજનોને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરીશ એટલું જ નહિ; પરંતુ તને પણ તેમની પાસે પહોંચાડી દઈશ.

ફલોરા—મહાશય ! જ્યારે મારું કોઈ પણ સગું નથી, ત્યારે આપ કોની શોધ કરશો ? હાય ! એક ભાઈ હતો, તે પણ મારાજ કારણે શત્રુઓના હાથથી માર્યો ગયો. હવે હું છેક નિરાધાર છું. મને કોઈનો પણ આધાર નથી.

અમુ મુસ્લિમ—હાય ! મારે પણ એક દીકરી હતી. પરંતુ તે મારો ત્યાગ કરીને ચાલી ગઈ છે. તેથી તને જોઈને મન વાળતો હતો અને એમજ માનતો હતો કે તેને બદલે મને જગતકર્તાએ બીજી પુત્રી આપી છે પણ શું કરું કે તારું મન માનતું નથી ?

આટલો સંવાદ થયા પછી ફલોરા પોતાના લુગડાં લત્તાની ગાંસડી લઈને જવા ને માટે તૈયાર થઈ. એટલે અમુ મુસ્લિમે તેને રોકવાની ચેષ્ટા કરી. પણ તે બ્યર્થ ગઈ. અને ફલોરા સત્વર તાંબુની બહાર નિકળીને રસ્તે પડી. તેના ગયા પછી અમુ મુસ્લિમ તે પુરૂષ વેશ-ધારી લલનાનો ગુપ્ત ભેદ જાણવા માટે પોતાના મનમાં અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગ્યો. પરંતુ કોઈ પણ રીતે તે ભેદ તેમના સમજવામાં આવ્યો નહિ. આ બનાવ બન્યો, તેના બીજા દિવસે તેમણે પણ કોર-ડોવા નગર પરત્વે ગમન કર્યું.

પરિશિષ્ટ ૧૩ મું.

અંતે ધર્મોજય અને પાપે ક્ષય.

અમુ મુસ્લિમ પાસેથી વિદાય થયા પછી ફક્ત સીધી એક દરજ્જા પાસે ગઇ. અને તેને કિમત આપીને ખ્રિસ્તીઓ જેવાં એ વસ્ત્રો તૈયાર કરવાની આજ્ઞા આપી. આ પ્રમાણે શીવડાવવા આપેલાં કપડાં તૈયાર થતાં સુધી ત્યાંજ રહેવાના હેતુથી તેણે એક ધર્મશાળામાં ઉતારે લીધો. અને લુગડાં તૈયાર થઇ ગયા પછી, એક ખ્રિસ્તીના જેવો વેષ લઇને તેણે કોરડોવા નગર પરત્વે પ્રયાણ કર્યું. અને ત્યાં પહોંચીને એક સાંકડી ગલીમાં એક ઓરડી ભાડે લઇને તેમાં રહેવા લાગી. ત્રણ દિવસ થયાં યુલિસિઝ અને શ્લોરેન્ડા પણ આ સ્થળે આવી પહોંચ્યા હતા.

અહિં આવ્યાં પછી તેને ખ્રિસ્તી અને મુસલમાનો બંનેથી ડરવાનું હતું, જે મુસલમાનો તેને ઓળખી લે તો ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યા બદલ તેને શિક્ષા થવાનો ભય હતો. અને જે ખ્રિસ્તી ઓ ઓળખી લે તો યુલિસિઝને ધાયલ કરવા બદલ પ્રાણહંતી શિક્ષા થવાનો ભય હતો. આવા દ્વિપક્ષી ભયને લીધે તે કવચિતજ ઘર બહાર નિકળતી હતી. અને જ્યારે કાંઈ અગત્યનું કામ આવી પડતું ત્યારે દિવસે બહાર નિકળવાને બદલે રાત્રેજ નિકળતી હતી, કે જેથી કોઇ જાણી જાય નહિ કે તે પુરૂષના વેષમાં એક કોમળાંગી અવળા છે. આવી રીતે તે એક દહાડો સાંજની વખતે કાંઈ અગત્યના કામ પ્રસંગે બહાર ગઈ હતી. ત્યાંથી પાછા આવતાં માર્ગમાં તેને એક

વૃદ્ધ ધર્માધ્યક્ષ મળ્યો. અરસપરસ નમસ્કાર કર્યા પછી તે વૃદ્ધ પાદરીએ કહ્યું. “શ્રીયુત! આ વાત જાણીને તમને ધણો આનંદ થશે કે હું આપના પાડોશમાં રહું છું. તમારી એકાંત સ્થિતિ જોઈને મને તમારા ઉપર ધણી દયા આવે છે. તેથી મેં તમને બનતી દરેક મદદ આપવાનો મારા અંતઃકરણમાં બેદ નિશ્ચય કર્યો છે, તો કૃપા કરીને મને યોગ્ય કામ સેવા શરમાવતા રહેશે.” આ પ્રમાણે તેને પોતાની દુઃખદ સ્થિતિ પરત્વે અનુકંપા બતાવતો જોઈને શ્લોકરાએ તેનો આભાર માન્યો અને તેની સાથે કામ પ્રસંગે યથોચિત પરિચય રાખવાનો અંતઃકરણમાં નિશ્ચય કર્યો. તેની ધારણા એવી હતી કે આ વૃદ્ધ ધર્માધ્યક્ષ પાસેથી તેને ઘણું જાણવાનું મળશે. આ કારણથીજ તેણે તેની મદદની માગણીનો સ્વીકાર કર્યો. એટલુંજ નહિ પણ તેણે પોતાની સ્થિતિ પરત્વે દેખાડેલી અનુકંપા બદલ તેનો ઉપકાર માનતાં કહ્યું, “મહાશય ! આપે મારી સ્થિતિ પરત્વે અનુકંપા દર્શાવીને મને મદદ કરવાની જે ઇચ્છા દર્શાવી છે, તે બદલ હું તમારો અંતઃકરણપુર્વક આભાર માનું છું. પણ હાલમાં એવું કંઈ પણ કામ નથી, કે જેમાં આપ મને સહાયતા આપી શકો. પણ જો તેવું કંઈ પણ કામ હશે તો હું આપને કહ્યા વિના રહીશ નહિ. આપની સાથે પરિચય થવાથી મને ધણો આનંદ થયો છે. પણ હવે કૃપા કરીને આ સેવકને આપના દર્શનના લાભ આપતા રહેશે.”

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! આપના દર્શનથી મને પણ ધણો આનંદ થયો છે. હીક ! આપના કહેવા પ્રમાણે હું આપની પાસે અહરનિશ આવતો રહીશ.

શ્લોકરા—મહાશય ! જો આપ મારે ત્યાં પધારશો તો આપનો મારા ઉપર મહદ્ ઉપકાર થશે.

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! મને આપને ત્યાં આવવામાં કાંઈ પણ વાંધો નથી. ઘણી ખુશીથી આવીશ. પણ આપનું નામાભિધાન શું છે?

ફલોરા—મહાશય ! મારું નામ વિશ્વમ છે. હું પીરીનીઝ નિવાસી એક શ્રીમંત ગૃહસ્થનો પુત્ર છું. અને એક ખાસ કામને માટે અહિં આવ્યો છું કે જે પુરૂં થયા પછી સ્વદેશમાં પાછો જઈશ.

આટલી વાતચીત કર્યા પછી તે ધર્માધ્યક્ષ પોતાને રસ્તે પડ્યો. તેના ગયા પછી ફલોરા પોતાના ઓરડામાં આવીને સુઈ રહી. તેનું ચિત્ત વિચારોના વમળમાં ઘેરાયતું હોવાથી તેને આખી રાત નિદ્રા આવી નહિ. આવી સ્થિતિમાં તેણે આખી રાત વિતાડી. બીજા દીવસે પ્રભાતે સુર્યોદય થયા પછી તે નવિન પરિચિત ધર્માધ્યક્ષે તેના ઓરડા પાસે આવીને દ્વાર ખટખટાવ્યા. એટલે ફલોરા નિદ્રામાંથી જાગ્રત થઈ. અને જાગ્રત થતાંજ તેણે બારણા ઉઘાડીને તેને ઘરમાં બોલાવ્યો. અંદર આવ્યા પછી તેણે પર્યાંક ઉપર બેસીને આપણી પુર્વ પરિચિત ફલોરાને આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછ્યો “ મહાશય ! આપ આ નગરમાં શા કામ અર્થે આવ્યા છો, એ તો આપે મને કહ્યુંજ નહિ ? ”

ફલોરા—મહાશય ! કોરડોવા નિવાસી ફલોરા નામક એક ઇસ્લામી અબળા ખ્રિસ્તી ધર્મના અંગીકાર કરીને કેટલાક દહાડા સુધી પીરીનીઝના પહાડી પ્રદેશમાં રહી હતી. હું પણ તે વખતે ત્યાંજ હોવાથી મોરે તેની સાથે ઓળખાણ થઈ. પણ કેટલાક દિવસ પછી તે એકાએક ગુમ થઈ ગઈ. અને હજી સુધી તેનો કાંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નથી. ઘણી શોધ કરી, પરંતુ કોઈએ પણ તેની ભાગ આપી નહિ. તેથી છેવટે મેં એવું અનુમાન કર્યું કે કદાચ તે કોરડોવામાં આવી હશે. આવો વિચાર કરીને હું પણ અહિં ચાલ્યો આવ્યો. પરંતુ હજી સુધી તેનો કાંઈપણ પત્તો લાગ્યો નથી.

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! શ્લોકારાને અહિંના સઘળા ખ્રિસ્તીઓ ઓળખે છે. પણ હમણા તે ક્યાં છે, તે વિષે કોઈ પણ જાણતું નથી. ધણું કરીને તે ક્રાંસમાં ગઈ હશે. અહિંના પ્રત્યેક ખ્રિસ્તીના અંતઃકરણમાં તેને માટે પ્રેમભાવ રહેલો છે. અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને મને તેના ઉપર એટલો તો પ્રેમ છે કે તેના દર્શન વિના મને એક ઘડી પણ ચેન પડતું નથી. જ્યારે તે દેવળમાંથી નાશી ગઈ, ત્યારે હું કાંઈ કામ પ્રસંગે જઠાર નિકળ્યો હતો. દેવળ તરફ પાછા આવતાં મને મુસલમાનોએ પકડીને કેદ કરી લીધો. આ પ્રમાણે લાંબા સમય પર્્યંત કેદ રહ્યા પછી જ્યારે મારો કાંઈ પણ અપરાધ પુરવાર ન થયો, ત્યારે મને કારાગ્રહમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યો.

શ્લોકારા—મહાશય ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. શ્લોકારા ધણી સદ્-ગુણી અને શીળવ્રતધારી લલના હતી. મારી પેઠે આપ પણ તેના સદ્ગુણો પરત્વે આકર્ષાયલા દીસોછો. એ બધું તો ફીક ! પણ વાર ! હું આપનું નામ પૂછવાનું તો ભૂલીજ ગયો ?

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! મારું નામ જ્યોર્જ છે.

શ્લોકારા—તો શું આપને પણ શ્લોકારાની ભાળ મળી નથી ?

ધર્માધ્યક્ષ—નહિ ! મને તો તેની કાંઈ પણ ભાળ મળી નથી. પણ કદાચ યુલિસિઝને તેની ભાળ મળી હશે.

શ્લોકારા—મહાશય ! હમણા યુલિસિઝ ક્યાં છે, તે આપ ખતાવી શકશો ?

ધર્માધ્યક્ષ—હા ! ધણું કરીને તે સ્પેન દેશમાં રહે છે. પણ હાલમાં અહિં આવેલા છે. જોકે અહિં તે ગુપ્તપણે રહે છે, તો પણ મેં તેમનું નિવાસસ્થાન જોયું છે. એટલુંજ નહિ પણ હું તેમને પ્રસંગોપાત મળવાને પણ જાઉં છું.

ધર્માધ્યક્ષને મોટે આવી વાતો સાંભળીને ફ્લોરાના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેતો અત્યાર સુધી એમજ સમજતી હતી કે યુલિસિઝ મરી ગયો છે. પણ ઉપર્યુક્ત ધર્માધ્યક્ષના મુખે તે જવતો હોવાના સમાચાર સાંભળીને તે આભીજ બની ગઈ. પરંતુ પોતાનો ભેદ તે ધર્માધ્યક્ષના જાણવામાં ન આવે એટલા માટે સ્વસ્થ થઈને તેણે સામો પ્રશ્ન કર્યો. “મહાશય ! જો યુલિસિઝ અહિં આવ્યા હોય તો મને તેમને મળવાને માટે લઈ જશો ? હું તેમને મળવાને માટે ઘણો આતુર છું.”

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! આપને ત્યાં લઈ જવામાં મને તો કોઈ પણ પ્રકારનો વાંધો નથી. પણ યુલિસિઝની આજ્ઞા વિના હું આપને ત્યાં લઈ જઈ શકીશ નહિ. તેમ છતાં તેમને પૂછીને આજે સાંજે ત્યાં લઈ જઈશ.

ફ્લોરા—મહાશય ! જો આપ મને ત્યાં લઈ જશો તો આપનો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે. હું તેમને મળવા માટે ઘણો આતુર છું. માટે કૃપા કરીને હમણાજ તેમની આજ્ઞા મેળવી આવું.

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! જ્યારે આપ તેમને મળવાને માટે એટલા બધા આતુર છો, ત્યારે હું હમણાજ તેમની પરવાનગી મેળવી આવું છું. પરંતુ ત્યાં જવાનું તો સાંજેજ થશે. કેમકે તે દિવસે પોતાના ખાસ માણસો સિવાય બીજા કોઈને પણ મળતા નથી. પણ એટલું યાદ રાખજો કે આપ ત્યાં એક ખ્રિસ્તીના વેશમાં આવી શકશો નહિ. અર્થાત આપને એક મુસલમાનના વેશમાં ત્યાં આવવું પડશે. કેમકે ઘણા લોકોને દેવળમાં આવતાં જતાં જોઈને મુસલમાનો ઝહેમાઈ ગયા છે.

ફ્લોરા—હીક ! આપના કહેવા પ્રમાણે હું ત્યાં મુસલમાનના વેશમાં આવીશ.

ધર્માધ્યક્ષ—ખરેખર ! આ યુક્તિ ઘણી સાગી છે.

આ પ્રમાણે કહીને તે પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી ફ્લોરા મનમાં જ કહેવા લાગી કે “ શું દુષ્ટ યુલિસિઝ હજી સુધી જીવતો છે ? જો તે જીવતો જ હોય તો હું પણ મારા બંધુત્વ વૈર લેવા માટે તૈયાર છું. પછી ભલે, હું પણ મરી જઈશ. મને મરવાનો કાંઈ ભય નથી. પણ યુલિસિઝને મારી નાખવાનો તો મેં મારા અંતઃકરણમાં દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો છે. ”

આવો વિચાર કરીને તેણે તલવાર મ્યાનમાંથી ખસાર કાઢી. અને તેને એક નજરથી જોઈને પાછી મ્યાનમાં મૂકી દીધી. ત્યાર પછી ગુફામાંથી પોતાના ભાઈના જે વસ્ત્રો લાવી હતી, તે પોતાના શરીર ઉપર પરિધાન કરી લીધાં. અને પોતાના નવિન પરિચિત ધર્માધ્યક્ષની વાટ જોવા લાગી. ઘણી વાટ જોયા છતાં પણ તે આવ્યો નહિ. કેમકે જ્યારે તે ફ્લોરાને ત્યાં આવવા માટે નિકળ્યો ત્યારે તેને રસ્તામાં બે મિત્રો મળ્યા. એટલે તેમની સાથે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તે એક દેવળમાં ગયો. અને ધાર્મિક ક્રિયા કરવામાં બે ત્રણ કલાક ગાળ્યા. આ કારણથીજ તેને ફ્લોરાને ત્યાં આવવામાં વિલંબ થયો. પરંતુ રાતના દસ વાગે ધાર્મિક ક્રિયાથી પરવાર્યા પછી તે ફ્લોરાને ત્યાં આવ્યો. અને ખસારથી સાદ આપ્યો. એટલે ફ્લોરાએ દોડીને બારણું ઉઘાડ્યું. અને તેને ઘરમાં લીધો. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાંજ ફ્લોરાએ તેને કહ્યું “ મહાશય આજે આપને અહિં આવવામાં ઘણો વિલંબ થયો. આટલીવાર સુધી ક્યાં રોકાઈ ગયા હતા ? વાર એ તો ઠીક ! પણ યુલિસિઝને ત્યાં મને લઈ જવાની આજ્ઞા મળી કે નહિ ? ”

ધર્માધ્યક્ષ—મહાશય ! આપને ત્યાં લઈ જવાની પરવાનગી તો

અપોરથી મળી ચુકી હતી. પણ અહિં આવતાં માર્ગમાં કેટલાક મિત્રો મળ્યા. એટલે તેમની સાથે દેવળમાં ગયો. ત્યાં ચોક્કસ ધાર્મિક ક્રિયા કરવામાં ઘણો સમય વ્યતિત થવાથી હું વખતસર અહિં આવી શક્યો નહિ. આ વખતે પણ યુક્તિસિદ્ધાંતે ત્યાં જવામાં કાંઈ પણ વાંધો નથી. એટલુંજ નહિ, પણ સંધ્યા કરતાં આ સમય તેને માટે વધુ યોગ્ય છે.

શ્લોકારા—મહાશય ! હું તો સંધ્યાકાળથીજ ત્યાં આવવાને માટે તૈયાર છું.

ધર્માધ્યક્ષ—તો પછી મારે અંદર આવવાની શી અગત્ય છે ? ચાલોને અહિંથી બારોબારજ ત્યાં જઈએ ?

શ્લોકારા—ચાલો ! હું તો તૈયારજ છું.

ધર્માધ્યક્ષ—તો શું એમને એમજ આવશે ? ઓરડાને તાળું વાસવાની કાંઈ જરૂર નથી કે ?

શ્લોકારા—મહાશય ! તાળું લગાડવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી. મારી પાસે છે શું કે જે ચોરાઈ જવાનો ભય રહે ?

ધર્માધ્યક્ષ—ગમે તેમ હોય, પણ તાળું લગાડવાની ખાસ અગત્ય છે. જે આપની પાસે તાળું ન હોય તો હું મારા ઘેરથી લાવી આપું.

શ્લોકારા—નહિ ! આ વખતે તો તેની કાંઈ પણ જરૂર નથી. બીજા કોઈ પ્રસંગે જોઈ લેવાશે. હમણા તો ચાલો.

એમ કહીને તેણે ચાલવા માંડ્યું. એટલે ધર્માધ્યક્ષ પણ તત્સં-અંધે વધુ આગ્રહ નહિ કરતાં તેની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. અત્યારે શ્લોકારાએ પોતાના સુકોમળ શરીર ઉપર જે વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતાં, તે તેના સુઘડ શરીર ઉપર દીપી નિકળતાં હતાં. તેથી તેનો નવિન પરિચિત ધર્માધ્યક્ષ એકાગ્રચિત્તે તેની સામે જોઈ રહ્યો હતો. તે મનમાંજ કહેતો હતો કે “ આજે વિલ્પમે આ શું કર્યું છે. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કરતાં તે તેની સાથે માર્ગક્રમણ કરી રહ્યો હતો. પણ જ્યારે તેનાથી વધુ વાર ચુપ ન રહેવાયું, ત્યારે તેણે શાંતિનો ભંગ કરીને કહ્યું, “મહાશય !” તમારા આવા વિચિત્ર વસ્ત્રા જોઈને મને ધણું હસવું આવે છે. કેમકે નતો તે ખ્રિસ્તીઓને મળતા છે, કે નતો મુસલમાનોને ?

શ્લોકારા—મહાશય ! આપને તેમાં શી ખામી જણાય છે એ પણ કહેશો ? અને જો તેમાં કંઈ ખામી હોય તો તે સંભવીત છે. આપણે ખ્રિસ્તીઓએ મુસલમાનોના વસ્ત્ર ક્યારે પહેર્યાં છે કે તે આપણે બરાબર પહેરી શકીએ.

ધર્માધ્યક્ષ—નહિ. મને તો તેમાં કંઈપણ વાંધા જેવું જણાતું નથી. આપ એક મુસલમાન છો એટલું બતાવવા માટે આ વસ્ત્રા પુરતાં છે. અત્યારે તો કોઈ એમ કહી શકે નહિ કે આપ ખ્રિસ્તિ ધર્મના અનુયાયી છો. કેમકે આપ આખેડુબ એક મુસલમાન જેવા જણાઓ છો.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તેઓ માર્ગક્રમણ કરવા લાગ્યા. આ વખતે રાતનો સમય હોવાથી રસ્તાની ઉભય બાજુએ સુંદર દિપિકાઓ ઝગઝગ બળી રહી છે. અને કેટલાક દારૂડીઆઓ મધપાન કરીને રસ્તા ઉપર પડતા આખડતા પોતાના ઘર તરફ જઈ રહ્યા છે. રસ્તા ઉપર આવેલા પોતાના ઘરોમાં ગણિકાઓ સુંદર વસ્ત્રો પરિધાન કરીને વિષયલંપટ યુવકોને પોતાની મોહજાળમાં સપડાવવા માટે હાવભાવ કરતી, અને પ્રસંગોપાત કટાક્ષ કરતી પોતાના ઘરોની બારી આગળ ઉભી છે. આ સઘળાં દ્રશ્યો જોતાં જોતાં તેઓ એક સાંકડી ગલીમાં પેડા. અને ત્યાંથી આગળ વધીને એક પછી એક કેટલીક ગલીઓ વટાવ્યા પછી તેઓ એક વિશાળ ઘરની નિકટમાં આવી પહોંચ્યા અને બારણું ઉઘડાવવા માટે ઉક્ત ઘરમાં રહેનાર વ્યક્તિનું નામ

લઈને સાદ આપ્યો. એટલે એક અનુચરે આવીને બારણું ઉઘાડ્યું. બારણું ઉઘડતાંની સાથેજ ફ્લોરાને થોડીવાર બહાર થોભવાનું કહીને તે ધર્માધ્યક્ષ અંદર ગયો. તેના ગયા પછી ફ્લોરા મનમાંજ કહેવા લાગી કે “ બસ હવે યુલિસિઝને મારી નાખવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. તેથી હૈયું કઠણ કરવાની જરૂર છે. ” આ પ્રમાણે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહી છે, એટલામાં બારણું ફરી ઉઘડ્યું. અને તેના પરિચિત ધર્માધ્યક્ષે તેને અંદર આવવાની આજ્ઞા કરી. એટલે તેના કહેવા પ્રમાણે તે અંદર ગઈ. ઉક્ત મકાનની દેવડી ઘણી મોટી અને ભુલભુલામણી વાળી હતી. અને તેમાં રસ્તા પણ એટલા બધા હતા કે એકાદ ભોમિયા વિના કોઈ અજાણ્યો માણસ તો યુલિસિઝ પાસે ભાગ્યેજ જઈ શકે. પણ ફ્લોરાને યુલિસિઝ ઉપર વૈર લેવાનું હોવાથી તે ભયની કાંઈ પણ દરકાર રાખ્યા વિના લાંબા લાંબા ડગલા ભરીને અંદર જવા લાગી. જ્યારે તે એક રસ્તો મુકીને ખીજે રસ્તે ચઢી જતી, ત્યારે તેની સાથે આવેલો ધર્માધ્યક્ષ તેનો માર્ગ દર્શક ભોમીયો બની જતો. આ પ્રમાણે ચાલતાં ચાલતાં તેઓ એક મોટા બાલુરા પાસે આવી પહોંચ્યા. અને જેવી ફ્લોરા તે બારણામાં પેસવા જાય છે કે તરતજ ધર્માધ્યક્ષે તેને અટકાવીને એક ભોંયડું દેખાડ્યું. એટલે બંને જણા તે ભોંયરામાં ઉતર્યા. ભોંયરામાં એટલું અંધારું હતું કે તેઓ એક ખીજનું મોં સરખું પણ જોઈ શકતા નહિ. આવું ભયાનક સ્થળ જોઈને ફ્લોરાના અંતઃકરણમાં ચિંતાનો આવિર્ભાવ થયો. પણ હૈયું કઠણ કરીને તે ધર્માધ્યક્ષની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગી. પંદર કે વીસ પગથીયા ઉતર્યા પછી મંદ મંદ બળતા દીપકોનો પ્રકાશ તેના જોવામાં આવ્યો. એટલે તેના પ્રકાશવડે એક નવિન નિસરણી તેના જોવામાં આવી. આ નિસરણી ઉપર જવા માટે હતી.

ધર્માધ્યક્ષ અને શ્લોકોરા નિસરણી ઉપર ચઢ્યા એટલે એક બારણું તેમના જોવામાં આવ્યું. બારણું ઉઘાડીને અંદર જતાંજ તેઓ એક વિશાળ ઓરડામાં આવી પહોંચ્યા. ઉક્ત ઓરડો વિશાળ હોવા છતાં કેવળ નિર્જન હતો. આવું દ્રશ્ય જોતાંજ શ્લોકોરા થરથર ધ્રુજવા લાગી. અને તેને ધર્માધ્યક્ષ વિષે કાંઈ શંકા હતી નહીં થઈ. પણ જ્યારે તે તેને એક બીજા ઓરડા તરફ લઈ ગયો કે જેમાં રોશની ઝગઝગાટ બળી રહી હતી ત્યારે તેની ચિંતા કાંઈક અંશે ઓછી થઈ. આ ઓરડાનું બારણું અંદરથી વાસેલું હતું. પરંતુ તેને ઉઘાડવા માટે એક કળ ખડાર પણ હતી. ધર્માધ્યક્ષે આ કળ દાખતાંજ બારણું આપોઆપ ઉઘડી ગયું. એટલે ધર્માધ્યક્ષે શ્લોકોરાને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “મહાશય ! આપની અભિલાષા પરિતૃપ્ત થવાનો સમય નિકટમાં આવી પહોંચ્યો છે. જુઓ યુલિસિઝ આ ક્ષામેના આસન ઉપર બેઠા છે. જાઓ, તેમને નમન કરીને તેમનો આશીર્વાદ મેળવો. શ્લોકોરા યુલિસિઝને જોતાંજ તેને ઓળખી ગઈ. અને દોડીને તેની પાસે ગઈ. કેટલીક વાર સુધી નમન કરવાની દબમાં ઉભા રહ્યા પછી તે પોતાના વસ્ત્રોમાં હાથ ઘાલીને તેમાં કાંઈ છુપાવેલી વસ્તુ શોધતી હોય એવી ચેષ્ટા કરવા લાગી. આપણો નવિન પરિચિત ધર્માધ્યક્ષ તેની આવી ચેષ્ટા આશ્ચર્યતા પુર્વક જોઈ રહ્યો હતો. અને તે એક પણ ડગલું આગળ ભરે તે પહેલાં દીપકોના પ્રકાશમાં વિજળી જેવી કાંઈક વસ્તુ ચમકી રહી. અને જાણે તેનો દિવ્ય પ્રકાશ યુલિસિઝ માટે અસહ્ય થઈ પડ્યો હોય તેમ તે પોતાની જગ્યાએથી પૃથ્વી ઉપર ઢળી પડીને રક્તના ખાખોચીઆમાં આળોટતો જણાયો. અને તે દિવ્ય વસ્તુ પણ પોતાનું કામ કરીને વિજળીની પેઠે પાછી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ. યુલિસિઝની ગરદન ઉપર ઘા ઘણો ઉંડો લાગેલો હોવાથી તેનામાં ઉભા થવાની શક્તિ રહી ન હતી.

આ પ્રમાણે તેને રક્તમાં ખરડાએલો જોઈને આપણા નવિન પરિચિત ધર્માધ્યક્ષના નેત્રો ફરી ગયા. અને તેમાંથી જાણે અગ્નિની વૃષ્ટિ થતી હોય તેવો ભાસ થવા લાગ્યો. તેણે એકદમ દોડીને ફલોરાને પકડી લીધી અને સિંહના જેવી ગર્જના કરીને કહ્યું, “ઓ દુષ્ટ! તું કોણ છે? અને શા કારણથી તેં યુલિસિઝ ઉપર ધા કર્યો?” આ પ્રશ્નનો કાંઈ પણ જવાબ આપવાને બદલે ફલોરાએ રક્તથી ખરડાએલા યુલિસિઝ તરફ જોઈને કહ્યું, “ઓ દુષ્ટ! તને તારા પાપકર્મોના આજ્ઞે યથોચિત બદલો મળી ગયો છે. હવે મારો વૈરાગ્નિ શાંત થયો. હવે માત્ર તને યમસદનમાં પહોંચેલો જોવાની અભિલાષા શેષ રહેલી છે.”

યુલિસિઝ—અશ્વેસ, ફલોરા! આ વખતે મારી પાસે એવું કોઈ પણ નથી કે જે તારું મતિસ્તક છેદીને મારા અંતરાત્માને શાંત કરે.

તેનું આ વાક્ય પુરું થતાંજ પાસેના ઓરડાનું બારણું ઉઘડી ગયું અને એક પ્રચંડ વ્યક્તિ એક તિક્ષણ સસ્ત્ર લઈને ઓરડાની બહાર નિકળી આવી. પણ તે ફલોરા ઉપર ધા કરે તે પહેલાં જમીનમાં શટ પડી ગઈ. અને જિઆદ હેલન તથા ફલોરેન્ડા જાણે પૃથ્વીમાંથી વૃક્ષ કુટી નિકળતાં હોય તેમ ભોંયરામાંથી ઉપર ધસી આવ્યા. બહાર નિકળતાંની સાથેજ જિઆદે ક્રોધ કરીને કહ્યું “ખબરદાર! દુર રહેજો. જે એક ડગલું પણ આગળ ભર્યું તો મૂઓજ જાણુંજો.” તેનો આવો ક્રોધ જોઈને જાણે વિજળીનો આઘાત થયો હોય તેમ તે કુર માણસ પોતાની જગ્યાએજ સ્થંભી ગયો. અને એક ડગલું પણ આગળ વધી શક્યો નહિ. પછી ભોંય ઉપર પડેલા યુલિસિઝ પરત્વે દૃષ્ટિપાત કરીને જિઆદે સિંહસમાન ગર્જના કરીને કહ્યું, “ક્યાં છે દુષ્ટ યુલિસિઝ? મારી આ તિક્ષણ અસી તેના રૂધિરનું પાન કરવા માટે આતુર છે.” જિઆદના આવા ઉદ્દગારો સાંભળીને

ઝોહરા ભા. ૧.

પૃ. ૨૯૫.

“ભાઈ! હું આપની દત્તભાગ્ય ભગિની ફલોરા છું.”

તેની સામે ઉભેલી યુવતીએ કહ્યું “ પ્રિય બંધુ. ! તે દુષ્ટ આપની સામેજ પડ્યો છે. માટે તેનો ઘાત કરીને મારો વૈરાગ્નિ શાંત કરો. ” એક અપરિચિત યુવતીને પોતાની સાથે આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતી જોઈને જિઆદના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી તેણે આશ્ચર્યચકિત થઈને પૂછ્યું, “ શ્રીમતી ! તમે કોણ છો ? અને અહિં શા કારણથી આવ્યા છો એ કૃપા કરી કહેશો ? ”

ફલોરા-ભાઈ ! હું આપની હતભાગ્ય ભગિની ફલોરા છું.

“ ફલોરા ” નામ સાંભળતાંજ જાણે વિદ્યુતનો આંચકો લાગ્યો હોય તેમ ચોંકીને જિઆદ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. પણ હેલન દોડીને ફલોરાને ભેટી પડી. અને તેના ભગ્ય લલાટ ઉપર ચુંબન કરીને કહ્યું, “ એન !-આજે લાંબા સમય પછી તમારા દર્શન કરીને મને ધણો આનંદ થયો છે. આજ સુધી તમે ક્યાં હતા વાર ? ”

ફલોરા—એન હેલન ! એ વાત ઘણી લાંબી હોવાથી બીજા દોષ પ્રસંગે તે તમને કહીશ. પણ સામે તો જુઓ ? મેં યુલિસિઝના કેવા હાલ કર્યા છે. ?

હેલન નામ સાંભળતાંજ જાણે વિદ્યુતનો આંચકો લાગ્યો હોય તેમ અમુ મુસ્લિમ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. અને ક્રોધપુર્ણ નેત્રોથી હેલન સામે જોવા લાગ્યો. તેના નેત્રોમાંથી જાણે અગ્નિની વૃષ્ટિ થતી હોય તેવો ભાસ થવા લાગ્યો. તે છરી લઈને હેલન ઉપર ધસ્યો. પણ જોવા તે તેના ઉપર ધા કરવા જાય છે કે તરતજ જિઆદે તેને ધક્કો મારીને દુર કર્યો અને મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢીને એકજ ઝટકાથી તેનું મસ્તિક તેના ધડથી જુદું પાડ્યું. આવો દેખાવ જોઈને હેલન નિજ પિતાના શય ઉપર તુટી પડીને વિલાપ કરવા લાગી.

અત્યાર સુધી ફ્લોરેન્ડા આ સંઘળા બનાવો એકાગ્રચિતે જોઈ રહી હતી. પણ જ્યારે યુલિસિઝની દૃષ્ટિ તેના ઉપર પડી, ત્યારે તેણે જિઆદને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “ મહાશય ! આ ફ્લોરેન્ડાને સત્વર મારી નાખો. કેમકે તે આપણા બંનેની શત્રુ છે. એટલુંજ નહિ પણ તેણે આપણા બંનેની સાથે કપટ કર્યું છે. મને ફ્લોરાનું હરણ કરવાની શિ-
બામણ આપનાર પણ તેજ છે. અને અત્યારે તે સતી બનીને મારો ઘાત કરવા માટે પ્રતિજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરીને આપને અહિં બોલાવી લાવી છે. આ કારણથી તે પ્રાણદંડને લાયક છે.”

જિઆદ--યુલિસિઝ ! ફ્લોરેન્ડા જેવી એક અપવિત્ર કુસટાના રક્તમાં હું મારી તલવાર બોળવા ઇચ્છતો નથી. તેણે મારી સાથે જે કપટ કર્યું છે, તેનો બદલો તો તેને પરમાત્માજ આપશે. અને તને પણ તારા કુકૃત્યોનો યોગ્ય બદલો મળી ચુક્યો છે.

ફ્લોરા--પ્રિયમધુ ! મને લેશ માત્ર પણ આશા ન હતી કે હું આપને ફરી જોઈ શકીશ. પણ પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની પરમ કૃપાથી આજે મને આપના દર્શનનો જે અલબ્ય લાભ મળ્યો છે તે બદલ હું તે મહાન વિભુતીનો આભાર માનું છું. આજે આપના દર્શનથી જાણે મને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થયું હોય તેવો આનંદ થાય છે. આજે મારે માટે પરમ આનંદનો દિવસ છે. આપના દર્શન કરીને મારો હૃદયદ્રવિ ઉભરાઈ જાય છે. પરમાત્મા આપને સુખી રાખે એવી મારી તેના પ્રત્યે અભ્યર્થના છે.

યુલિસિઝ કે જે અત્યાર સુધી ગુપચુપ પડ્યો રહ્યો હતો. તેણે સંઘળાને વાતચીતમાં રોકાએલા જોઈને અચ્ચુમ્બુલમની કટાર હાથમાં લીધી. અને બળ કરીને એકવાર ઉભો થયો. ઉભા થતાંની સાથેજ તેણે પોતાના હાથમાંની કટાર ફ્લોરેન્ડાના શરીરમાં ભેંકી દીધી. એટલે

ફલોરેન્ડા એક ભયંકર ચીસ પાડીને ભોંય ઉપર ઢળી પડી. તેના પડતાંની સાથેજ એક જખરો ધખાકો થયો. એટલે જિઆદ આદિ વ્યક્તિઓએ પાછળ ફરીને જોયું તો તેમણે ફલોરેન્ડાને રક્તમાં ખરડાએલી જોઈ. ફલોરેન્ડાને માર્યા પછી યુલિસિઝ પણ ભોંય ઉપર પડીને પોતાને થએલા ધાની વેદનાથી મરણ પામ્યો. અર્થાત તેનો અમર આત્મા તેના કુટુંબોનો જવાબ આપવા માટે પોતાને પેદા કરનારના દરબારમાં ચાલ્યો ગયો. યુલિસિઝ મરી ગયા પછી જિઆદે ફલોરા તરફ જરીને કહ્યું “કેમ ફલોરા ! ખ્રિસ્તિ ધર્મ વિષે મેં પહેલાં તને જે કહ્યું હતું તેની તને ખાત્રી થઈ કે નહિ ?”

ફલોરા—હા ! ભાઈ ! મને તેની પુરેપુરી ખાત્રી થઈ છે. અને તે વખતે મેં આપની શિખામણ માની નહિ, તે બદલ હવે મને ઘણો પસ્તાવો થાય છે. મારી મુખાધિના કારણથી આપને પણ અનેકાનેક સંકટો સહન કરવાં પડ્યાં છે. અને મારા ઉપર જે સંકટો આવી પડ્યાં છે તેની તો કાંઈ અવધિજ રહી નથી. દુષ્ટ યુલિસિઝ સાધુના રૂપમાં શેતાન જેવો હતો. તેના હાથે મને અનેકાનેક સંકટો સહન કરવાં પડ્યાં છે. પણ પરમાત્માએજ મારા શીળવ્રતની રક્ષા કરી છે. દેવળમાં રહેનારી કેટલીક સાધ્વીઓના ભ્રષ્ટ જીવનની વાત તો આપને શું કહું ? ખરેખર તેઓ ઘણું દુષ્ટ જીવન ગાળે છે. તેમના કરતાં તો વેશ્યાઓ પણ સારી હશે. કનકેસન વખતે એવા એવા સવાલો પૂછવામાં આવે છે કે કોઈ લજ્જાશીળ અને કુળવાન યુવતી તો આપઘાત કરીનેજ મરી જાય. હવે મને આપણા માતૃશ્રીનું કથન તદ્દન અસત્ય જણાય છે. અને મારી ખાત્રી થઈ કે આ પૃથ્વીના પટ ઉપર ઇસ્લામ જેવો સર્વો-કૃષ્ટ ધર્મ બીજો એક પણ નથી. તેથી મારા પાપકર્મો બદલ યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત કરીને હું ફરી ઇસ્લામનો અંગીકાર કરું છું. ખરેખર ખુદા એકજ છે. અને હઝરત મહમદ સ. અ. વ. તેના રસુલ લાઈલાહા ઇલલ્લાહા મહમદુર રસુલલ્લાહ

ફોરારાના મુખમાંથી આ ઉદ્ગારો નિકળતાંજ ત્યાં જય જયકાર પ્રવર્તી રહ્યો. પોતાની બેન ઝોહરાને ઇસ્લામમાં પાછી આવેલી જોઈને ઝિઆ-દના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. અને તેણે આનંદોત્સાહમાં આવી જઈને કહ્યું “ફોરારા ! મનુષ્યમાત્ર દોષને પાત્ર છે, ત્યાં તારો શો દોષ કાઢવો? જે બન્યું છે, તે તારા પ્રારબ્ધને લીધેજ બન્યું છે. બનનાર ભાવિ આગળ દોષનું કાંઈ પણ ચાલતું નથી. તેથી તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. આજે તને ઇસ્લામમાં પાછી આવેલી જોઈને મને તેમજ આ તારી ભાભીને પણ ઘણો આનંદ થયો છે. આ વાત બધાની તને ઘણો આનંદ થશે કે તારી પ્રિય સહચરી હેલને મારી સાથે લગ્ન કર્યું છે ”

આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને ફોરારાના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તે એકદમ દોડીને હેલનની કોટે બાઝી પડી. અને હસતાં હસતાં કહ્યું “બેન હેલન ! તમે મારા ભાઈ સાથે લગ્ન સંબંધ સાંધ્યો એ ઘણું સારું કર્યું છે. તમે મારા જેવી મુખાકૃતિવાળા પુરૂષ સાથે લગ્ન કરવાનું પહાડી પ્રદેશના દેવળમાં મને જે વચન આપ્યું હતું તેનું તમે યથા-યોગ્ય રીતે પાલન કર્યું છે. આજે લાંબા સમય પછી તમારા દર્શન કરીને મને ઘણો આનંદ થાય છે. પરમાત્મા તમને બન્નેને સુખી રાખે અને વંશ વૃદ્ધિ કરે.” આ પ્રમાણે કહીને તેણે પોતાની ભાભી હેલ-નના ઓવારણા લીધા. જેટલો પ્રેમ ફોરારાને હેલન ઉપર હતો, તેટલોજ પ્રેમ હેલનને તેના ઉપર હતો. તેથી હેલનને જોઈને ફોરારાને જેટલો આનંદ થયો હતો, તેટલોજ બલકે તેથી પણ વધુ આનંદ હેલનને થયો હતો. તેથી તેણે પોતાના અંતઃકરણના પ્રેમોદ્ગાર બહાર કાઢતાં કહ્યું, “બેન ! ફોરારા ! આજે લાંબા સમય પછી તમારા દર્શન કરીને મારા નેત્રો તૃપ્ત થયાં છે. મારા ધનભાગ્ય કે આજે તમારા દર્શન થયાં. તમને જોઈને આજે મારા અંતઃકરણમાં આનંદ આનંદ પ્રવર્તી રહ્યો છે. અને

જાણે સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થયું હોય તેવો હર્ષ થાયછે. આજે મારા હર્ષનો પાર રહ્યો નથી. તમે મારો પરિત્યાગ કરીને તલૈતલા નગરમાં ચાલ્યા ગયા તે દિવસથી મને કંઈ પણ ગમતું ન હતું. ઘર પણ જંગલ સમાન નિર્જન લાગતું હતું. અને ખાદ્ય પદાર્થો પણ વિષ જેવા લાગતા હતા. તમારા વિયોગમાં મેં આહાર વિહારનો પણ કંઈક અંશે પરિત્યાગ કર્યો હતો. અને રાત્રે ઉંઘ પણ આવતી ન હતી. જે સ્ટેજ આંખ લાગતી તો તમારાંજ સ્વપનાં આવી મને નિદ્રામાંથી જાગ્રત કરતાં. મારી તેવી સ્થિતિ થઈ રહી હતી, એવામાં આપના ભાઈનો સમાગમ થયો. પ્રથમ દર્શન વખતેજ તેમની સુંદર મુખાકૃતિ જોઈને હું તેમના ઉપર મોહ પામી. અને જેમ જેમ તેમના સમાગમમાં આવતી ગઈ, તેમ તેમ તેમના તરફ મારી પ્રીતિ વધતી ગઈ. તેથી નોકર ચાકર વિગેરેનો ત્યાગ કરીને હું પણ તમારી શોધ કરવા તલૈ-તલામાં આવી. પરંતુ ગમે તેટલી શોધ કર્યા છતાં તમારી કંઈ પણ ભાળ લાગી નહિં. તેથી છેવટે થાકીને અમે અહિં પાછા આવ્યા. અમને અહિં આવ્યાને માત્ર થોડાજ દિવસ થયાં એટલામાંતો જગતકર્તાની અપાર કૃપા વડે આજે અનાયાસે તમારો મેળાપ થયો તેથી હું તે મહાન કિરતારનો પણ આભાર માનું છું.” પછી તેણે જિઆદ તરફ ફરીને કહ્યું “પ્રાણેશ! આજે ફક્તોરા બેનનો મેળાપ થયાથી મને ઘણો આનંદ થયો છે. તેથી તે આનંદમાં અભિવ્યક્તિ કરવા માટે હું મારી સ્વેચ્છાથી ધરલામનો અંગીકાર કરું છું.” તેના આવા ઉદ-ગારો સાંભળીને જિઆદે તેને કહ્યું, “પ્રિયે! હું તેને માટે તને આગ્રહ કરતો નથી.” આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં હેલને કહ્યું, “પ્રાણનાથ! હું કોઈના કહેવાથી ધરલામનો અંગીકાર કરતી નથી. પણ તેની મહત્વતા, ઉચ્ચ આશય, અને તેની સર્વોત્તમ દિલોસોશી પરત્વે આકર્ષાઈનેજ તેનો અંગીકાર કરું છું. આ વિશ્વમાં પ્રચલિત

અનેક ધર્મોનું મેં અવલોકન કર્યું છે. પણ ઇસ્લામની પંક્તિમાં આવે એવો એક પણ ધર્મ મારા જોવામાં આવ્યો નહિ. ખરેખર આ પૃથ્વીના પટ ઉપર ઇસ્લામ એક સર્વોત્ક્રંત ધર્મ છે. તેથી ઘણા આનંદ પુર્વક હું તેનો અંગીકાર કરું છું.” આ પ્રમાણે કહીને તેણે જિઆદ દ્વારા વિધિ પુર્વક ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો. આ ક્રિયા થઇ રહ્યા પછી જિઆદે શહેરના ખ્રિસ્તીઓને બોલાવીને હેલનના પિતા નાશખની વિધીપુર્વક દહન ક્રિયા કરાવી.

પ્રિય પાઠક ! આપણી વાર્તાનો અહિંજ અંત આવે છે. હેલન જિઆદની સાથે લગ્ન કર્યા પછી ઇસ્લામનો અંગીકાર કરીને સુખી થઇ છે. જિઆદ તેને બિન્ન બિન્ન પ્રકારના અતિ ઉત્તમ સુખ આપે છે. અને દિન પ્રતી દિન તેમની પ્રીતિમાં ઉત્તરોત્તર અભિ વૃદ્ધિ થતી જાય છે. ઝોહરા પણ પોતાના બાઇના ઘરમાં આવીને સુખી થઇ છે. અને હેલનના સમાગમમાં તેને ઘણો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. યુલિસિઝ અને શ્લોરેન્ડાને તેમના પાપનો યોગ્ય બદલો મળી ચુક્યો છે. હવે જિઆદ તેમના તરફની ચિંતાથી મુક્ત થએલો હોવાથી તે ઝોહરાના લગ્નની તૈયારી કરી રહ્યો છે. અને થોડા દિવસમાં તેનું લગ્ન થવાનું છે. તે વખતે લગ્નની ક્રિયામાં તમારી મંગળ મુર્તિ પધરાવવાને જિઆદ તમને આમંત્રણ કરે છે. અને આશા છે કે તેની આમંત્રણ પત્રિકાનો સ્વીકાર કરીને લગ્નની શોભામાં વૃદ્ધિ કરશો. આ પુસ્તકના કિમય દ્રષ્યો આપ જોઇ ચુક્યા છો. તેથી કિમય પક્ષોમાંથી દોષ પાત્ર કોણ ? અને નિર્દોષ કોણ ? તેનું યથોચિત તોલ કરી શકશો. છેવટે સારબાઘી પાઠકોને રાજહંસ પક્ષીની પેઠે સાર ગ્રહણ કરવાની વિનંતી કરીને અત્રેજ વિરમું છું.

રસના સાગરથી છલકાતી, ઘસકના રંગથી દહેરાતી ત્રેમીક
ત્રેમિકાના પ્યારને સૂચવતી અત્યંત દિલપસંદ, મનોહર વાર્તા

ભેદી શાહજાદી

(ભેદી શાહજાદી ભાગ પહેલો અને બીજો સચિત્ર)

લખનાર-ત્રંબકલાલ જીવરાજ જોશી

દિલ્હીના મશહુર બાદશાહ સિકંદર લોદીના અમલની આ વાર્તા
ઘણીજ મનોહર અને છટાદાર છે. દિલ્હીની શાહજાદી દિલખહારતું
એકાએક પાણીમાં ગુમ થવું, તેના માટે ઘણી ઘણી તપાસો ચલાવવી,
શાહજાદીએ બાંદીગીરી કરી પોતાની પાક ઝિન્દગી ગુમરવી, વશદાર
અને સતી સેરિનાના રૂપમાં ઘણા સમય સૂંધી ગુમ રહેવું, તેના
માલિકનું તેના પર આશક થવું, શયતાન ઉમર શેખે આશક-માશુકના
પાક પ્યારમાં વિધ્નો નાખવાં, વગેરે એક પછી એક બનાવો વાંચ-
વાથી આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહી ચાલે તેમ છે.

તે ઉપરાંત ત્રણદાર ગુલામ મુખારકની નમુનેદાર વશદારી,
જુલુસ તથા ઉમરશેખ વચ્ચેની 'કુલટા કાકી ને લામટો લત્રીજે'
એ કહેવતને બરાબર લાગુ પડતી અજબ ચાલાકીઓ, તાકિતબીબીને
તેના શૌહર વચ્ચેનો ઝાલિમ ઝગડો, શાહસુશી નામના ખુદાના ચૂસ્ત
ક્રિપાસકનું આદર્શ જીવન અને નીતિમય ઉપદેશ, સેરિના અને ઇબ્રા-
હીમનો અનુપમ પ્રેમ આદિ સર્વ પ્રસંગો એવી જુસ્સાદાર ભાષામાં
આલેખવામાં આવ્યા છે કે જેથી વાર્તાને વાંચીને પૂરી કર્યા પહેલાં
હાથમાંથી છોડવાનું મનજ થતું નથી. ઉત્તમ ચિત્રો સહીત. ભાગ
પહેલાની કિંમત ૧-૧૨-૦ ભાગ બીજાની કિંમત ૨-૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું—મેનેજર-પોસ્ટલિકલ ભોમીઓ—અમદાવાદ

તૈયાર છે !

તાકીદ મળાવો !!!

તૈયાર છે !!!

મીરાતે એહમદી

અથવા

ગુજરાતનો ઇતિહાસ,

ભાગ ૨ જો.

એ નામજ પુસ્તકની કીમત અને તેનો યથાર્થ અર્થ બતાવવાને બસ છે. આ પુસ્તકમાં અહમદાબાદ શહેરનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં આ શહેર કોણે, ક્યાં અને કેવા સંજોગો વચ્ચે વસાવ્યું. તેના બજારો, ચૌટા, ચકલા, પરાઓ, મસજીદો, ક્ષિત્રાના દરવાજા, બારીઓ ક્યાં આગળ અને કેટકેટલી સંખ્યામાં છે. શહેરનો વિસ્તાર, તેની લંબાઈ પહોળાઈ, વિગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તે ઉપરાંત શહેરના અને દેશના ઓલીઆ અદલાહની દરગાહો, ક્યાં ક્યાં આગળ છે અને તેમની જ્યારેતો ક્યા ક્યા દિવસે થાય છે તે તથા તેમની કરામતો-પરચાઓનું સ્વીસ્તર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તથા તેઓએ પોતાની હયાતીમાં કીધેલા અમુલ્ય ધર્મોપયોગી કાર્યો વિગેરે બાબતનું વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

આ દેશમાં મુસલમાની બાદશાહત ક્યારે સ્થાપિત થઈ ક્યાં સુધી રહી, તે અરસામાં દેશમાં કીધેલો બંદોબસ્ત, ઉપરાંત બાદશાહી બાદોજલાલી અને હાઠમાઠનું તથા પ્રજાપયોગી કીધેલા કાર્યોનું વર્ણન સંપૂર્ણ આપવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તક એક કીમતી સંગ્રહ છે અને તેથી દરેક સંસ્કારવાળા કુટુંબમાં તે અવશ્ય રહેવું જોઈએ. પુસ્તક, એક કાગળ કેમી આઠ પેજી લગભગ ૨૫૦ ઉપરાંત પ્રશ્ન, પાકું પૂઠું એનેરી બાઈન્ડીંગ હોવા છતાં કીમત ફક્ત રૂ. ૩-૦-૦ પોષ્ટેજ જુદું. લખો.

પઠાણ નીઝામખાન નુરખાન વકીલ. લાલદરવાજા-અમદાવાદ

ઈસ્લામ જાતિના ભુત ગૌરવનો સાચો પરિચય
કરાવનાર મહા નામાંકિત પુસ્તક.

અરબનો ઇતિહાસ

ઓ. જસ્ટિસ અમીરઅલિ સાહેબના ' હિસ્ટરી ઓફ સેરેસિન ' નામના પુસ્તકનો તરજુમો. આ પુસ્તકમાં અરબ જાતિ અમુક જમાનામાં કેવી બહાદુર અને દિલાવર હતી, એ જાતિએ દેશ વિદેશમાં પોતાના પરાક્રમના પડઘા સંભળાવી સર્વ પ્રજાને પોતાને આધીન કેવી રીતે કરી હતી, સ્પેન, આદિ યુરોપના દેશોમાં પણ ઈસ્લામ મજબૂતનો પ્રભાવ કેટલે અંશે જામી ગયો હતો. ઈસ્લામ પ્રજામાં શૌર્ય, જુસ્સો, ધર્માભિમાન અને જાતિ અભિમાન કેવું દૃઢ હતું, એ બંધી બાબતોનો આ પુસ્તકમાં આગેદુર ચિતાર આપેલો છે. દરેક મુસલમાન ભાઈને અમો આ પુસ્તક વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

મળવાનું ઠેકાણું.

મેનેજર

પોલિટિકલ ભોમિયો.

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

ઠસ્લામી શૃહસંસારનો આબેહુબ ચિતાર આપનારી
અનુપમ નવલકથા.

કનીઝે રાતમા

સુધારા નામે ચાલતા કુધારાના ફંદમાં પડી અનેક નૌજવાનો
આપદાદાની મિલકતને કેવી રીતે બરબાદ કરે છે. ખોટી સ્વતંત્રતાનો
સ્વછંદતા તરીકે ઉપયોગ કરી અનેક નાજનીઓ ધર્મથી ભેદ થઈ
કેવાં કેવાં જલિમ કામો કરે છે. પાપને ફેલાવનારા પાપીઓ પૃથ્વીમાં
કેવો પ્રપંચ પાથરી દે છે, રાક્ષસી હૃદયના જીવતા જગતા માણસ
રૂપ રાક્ષસો નીતિ ત્યાગીને કેવા હૃદય ભેદક કામો કરે છે, વગેરે
બધા બનાવો એક પછી એક એવી અગ્નયખી ભરેલી ગુંથવણીથી ગુંથ-
વામાં આવ્યા છે કે, આ વાર્તાને વાંચીને પુરી કર્યા વિના હાથમાંથી
મુકવાનું મન જ થતું નથી.

મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

મેનેજર

પોલિટિકલ ભોમિયો.

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ

